

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

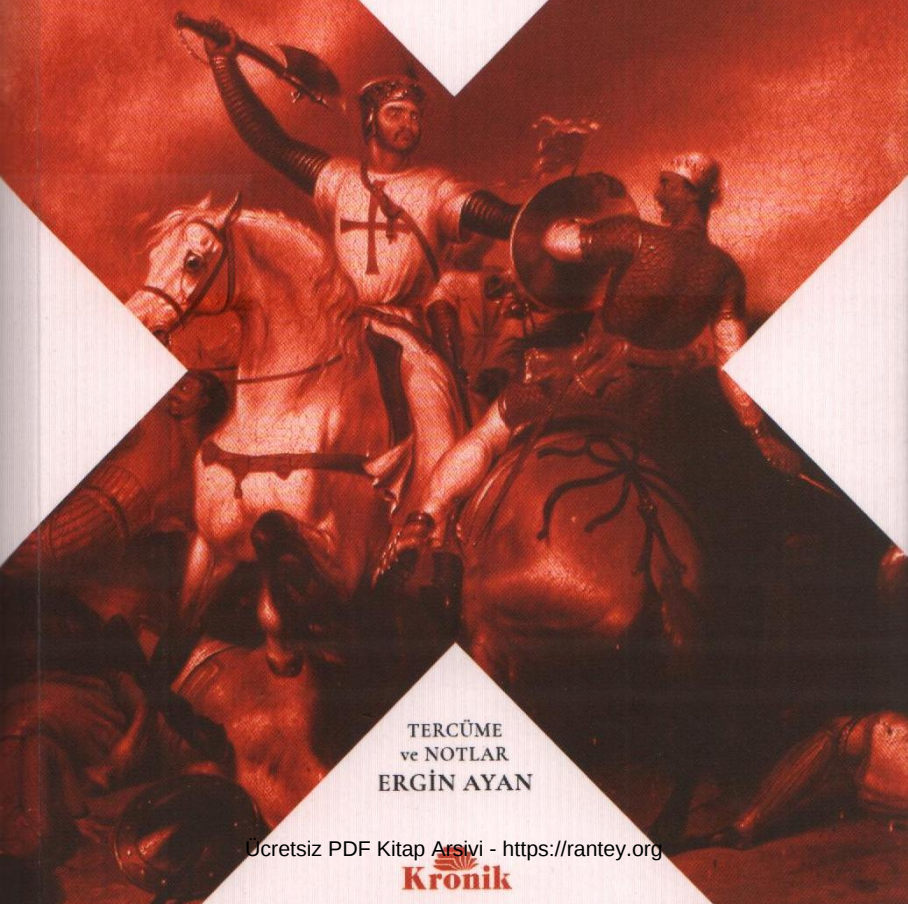
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HAÇLILAR TÜRKLER KARŞISINDA

Willermus Tyrensis'in
Haçlı Kroniğı III
(1143-1184)

TERCÜME
ve NOTLAR
ERGİN AYAN

**HAÇLILAR TÜRKLER KARŞISINDA
WILLERMUS TYRENSIS'İN HAÇLI KRONİĞİ
III
(1143-1184)**

—
Çeviri
ERGİN AYAN

KRONİK KİTAP: 119

Haçlı Seferleri Tarihi Dizisi: 2

YAYIN YÖNETMENİ

Adem Koçal

ÇEVİRİ

Ergin Ayan

EDİTÖR

Can Uyar

KAPAK TASARIMI

Kutan Ural

MİZANPAJ

Nurel Naycı

1. Baskı, Ağustos 2019, İstanbul

ISBN

978-605-7635-21-1

KRONİK KİTAP

Balçık Sk. №6, Gümüşsuyu
İstanbul - 34327 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkitap.com

*Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 34569*

www.kronikkitap.com

   kronikkitap

BASKI VE CİLT

Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
34295 K. Çekmece / İstanbul
Telefon: (0212) 463 71 25
Matbaa Sertifika No: 41707

YAYIN HAKLARI

Bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları Kronik Kitap'a aittir. Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılar dışında, hiçbir şekilde kopya edilmez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

HAÇLILAR TÜRKLER KARŞISINDA

Willermus Tyrensis'in
Haçlı Kroniği III
(1143-1184)

ÇEVİRİ
ERGİN AYAN

Kronik

WILLERMUS TYRENSIS

Willermus'un hayatı ve çalışmaları hakkındaki bilgilerimizi onun yazdıklarından çıkarıyoruz. Kudüs şehrinde 1130'da doğmuş ve 1146'da Avrupa'ya giderek, oradaki okullarda hemen hemen yirmi yılını geçirmiştir. Kitabında ailesi hakkında hiçbir şeyden bahsetmemiştir. Sadece annesi hakkında tek bir açıklama vardır. Willermus'un asil bir aileden olmadığı Kudüs'e muhtemelen İtalya'dan ya da Fransa'dan gelip yerleştikleri ve hayatlarını burada geçirdikleri sanılıyor. Öğreniminin on yılını sanat eğitimi olarak ve altı yılını da Paris ve Orleans'da din alanında çalışarak tamamlamıştır.

Willermus, 1165 yılında Kudüs'e dönünce, Akkâ piskoposu tarafından önce bu katedralde görevlendirilmiş, iki yıl sonra ise Kudüs Kralı Amalrich'in yardımını sağlayarak kendi alanında yükselme fırsatını bulmuştur. 1167 yılında ise Sûr Başpiskoposu Fredericus onu kendi kilisesinde başdiyakonluğa tayin etmiştir. Willermus bu tarihten Kral Amalrich'in 1174'teki ölümüne kadar krallığın sadık bir hizmetkârı olmuştur. Avrupa'daki eğitimi sırasında diploması öğrenimi de görmüş olan Willermus, 1168 yılı dolaylarında Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ile görüşmek gibi önemli bir göreve atanmış ve bu görevinde başarılı olmuştur. 1170 yılında Kral Amalrich onu, oğlu Balduin'in eğitmenliğine atamıştır. 1174-1185 tarihleri arasında hem kraliyet diplomasisinde hem de kilise çevrelerinde etkin bir rol oynamıştır.

Buna göre Willermus kilise hayatı yanında elçilik görevini de 1183 yılına kadar sürdürmüş görünmektedir. Fakat 1185 yılından sonra o kiliseden uzaklaştırılmış idi. Gerek nasıl öldüğü ve gerekse ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Nasıl öldüğü kadar, ölüm tarihiyle ilgili olarak da birçok değişik görüşler vardır. Ancak en doğru olarak tahmin edilen Willermus'un 29 Eylül 1185'te öldüğüdür.

ERGİN AYAN

16 Aralık 1954'te Trabzon'da doğdu. İlköğrenimini Trabzon'da, ortaöğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1991 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 1991 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans eğitimini 1994'te "*Willermus Tyrensis'in Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum (Denizasırsı Ülkelere Yapılan Seferlerin Tarihi) Adlı Eserinin XV., XVII. ve XVIII. Kitaplarının Türkçe Çevirisi*" adlı çalışmasıyla tamamladı. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı. 1996 yılında tezi ile ilgili araştırmalar yapmak ve kaynak toplamak üzere bir süreliğine kendi imkânlarıyla Tahran'a gitti. 1997 yılında doktora eğitimini sürdürmek üzere Kocaeli Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü'ne okutman olarak atandı. 1999 (Mart) yılında "*Horâsân ve Civarındaki Oğuz Boyları (1157-1220)*" isimli çalışmasıyla doktora eğitimini tamamladı. Aynı yıl Kocaeli bölgesinde meydana gelen deprem dolayısıyla kendi isteğiyle Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ne intikal edip, Ordu Fen-Edebiyat Fakültesi'ne Yardımcı Doçent olarak atandı. 2006 yılında bu fakülte Ordu Üniversitesi'ne bağlandı. 2009 yılında Doçent 2014 yılında Prof. Dr. unvanını aldı. Çalışmaları daha çok Ortaçağ Selçuklu, Moğol, Haçlı Seferleri, Anadolu, İran ve Orta Asya tarih ve medeniyeti ile ilgilidir. Yayımlanmış 10 kitabı ve 80'in üzerinde bilimsel makalesi vardır.

İÇİNDEKİLER

WILLERMUS TYRENSIS'İN HAYATI VE ESERİ HAKKINDA	13
ÖNSÖZ	17
ON ALTINCI KİTAP	19
1. FASIL Balduin'in Tahta Çıkışı	19
2. FASIL Kişiliği	20
3. FASIL Taçlandırılması ve Annesinin Velâyeti	21
4. FASIL Edessa'nın (Urfa) Coğrafi Durumu ve Zengi'nin Urfa'yı Fethi	22
5. FASIL Halkın Öldürülmesi	24
6. FASIL Kralın, Ürdün Ötesindeki Müstahkem Bir Yeri Türklerden Geri Alması	25
7. FASIL Zengi'nin Öldürülmesi	26
8. FASIL Dimashklı Bir Asilin Busra'yı Krala Teslim Etmek İstemesi - Bu Hususta Dimashk Emiri ile Kurulan İlişkiler	27
9. FASIL Busra'ya Yapılan Tehlikeli Bir Sefer	29
10. FASIL Haçlı Ordusunun Şehri İşgal Edilmiş Bulup Geri Dönmesi	31
11. FASIL Geriye Dönerken Çekilen sıkıntılar	33
12. FASIL Müslümanlara Barış İçin Elçiler Yollanması - Onlardan Soylu Birinin Ölümü - Haçlı Ordusunun Daha Rahat Olarak Yola Çıkması	34
13. FASIL Haçlıların Gadara'ya Varması - Bölgenin Tasviri. Haçlıların Geri Dönmesi	35
14. FASIL Urfa Kalkının Kont II. Joscelin'i Davet Etmesi - Kontun Müslümanlardan Habersizce Şehri Ele Geçirmesi	36
15. FASIL Nureddin'in Şehri Kuşatması - Haçlıları Zor Durumda Bırakması	37
16. FASIL Kontun Şehri Terk Etmesi ve Nureddin'in Onu Takibi	38
17. FASIL Kudüs Patriği Willermus'un Ölümü - Sûr Başpiskoposu Fulcherius'un Onun Yerini Alması - Krallığın İsteği ile Radulphus'un Sûr Kilisesi'ne Başpiskopos Olarak Tayin Edilmesi	39

18. FASIL	Alman Kralı III. Konrad ile Fransa Kralı VII. Louis'nin Birçok Prensle Birlikte Doğuya Doğru Sefere Çıkmaları	40
19. FASIL	Alman Kralının İstanbul'a Varışı - İkonía (Konya) Sultanı Mesûd'un Ona Karşı Harekete Geçmesi	42
20. FASIL	Boğaz Geçildikten Sonra Bizanslıların İhaneti Yüzünden III. Konrad'ın Ordusunun Tehlikeli Bir Bölgeye Sürüklenmesi	43
21. FASIL	Alman Ordusunun Tehlike İçine Düşmesi	44
22. FASIL	Almanların, Türklerin Hücumuna Uğraması - Kralın Kaçarak Kurtulması	46
23. FASIL	Boğazı Geçen Alman Kralının Ordusuyla Birlikte Bythinia Bölgesine Ulaşması - Alman Kralının İstanbul'a Geri Dönüşü	47
24. FASIL	Fransa Kralının Efes'e Gelmesi ve Menderes Geçidini Aşmak İçin Ordusunu Zorlaması	49
25. FASIL	Fransız Ordusunun Büyük Bir Hücumu ve Yenilgiye Uğraması - Ordunun Bir Kısımının Kaçarak Kurtulması	49
26. FASIL	Kralın, Ordusunun Geri Kalan Kısımıyla Attalia'ya (Antalya) Varışı ve Oradan Suriye'ye Geçmesi	51
27. FASIL	Antakya Prinkepsi Raimund'un Fransa Kralını Süveydiye Limanı'nda Karşılayıp, Antakya'ya Götürmesi, Fakat Birbirlerinden Düşman Olarak Ayrılmaları	52
28. FASIL	İmparator Konrad'ın İlkbaharda Suriye'ye Gitmesi - Kont Alfonso'nun Akka'ya Gelmesi ve Kaysâriyye'de Ölmesi	53
29. FASIL	Fransa Kralının Kudüs'e Girmek Üzere Antakya'dan Acele Olarak Hareket Etmesi - Patriğin Onu Karşılama Üzere Gönderilmesi	50

ON YEDİNCİ KİTAP 57

1. FASIL	Sahil Şehri Akka'da Yapılan Toplantı - Bu Toplantıya Katılan Prenslerin Zikredilmesi	57
2. FASIL	Dimaşk'ı Zapt Etmeyi Öne Sürmeleri	58
3. FASIL	Dimaşk Şehrinin Durumu	59
4. FASIL	Haçlıların Dimaşk Varoşlarına Saldırması	61
5. FASIL	Umutsuzluğa Düşen Şehir Halkının Kaçma Planları	62
6. FASIL	Ordugâhta Beliren Yiyecek Sıkıntısı ve Kuşatmanın Kaldırılması	63
7. FASIL	Değişik Fikirlerin Öne Sürülmesi, Askalan'ın Zaptının Teklif Edilmesi, Fakat Bunun Gerçekleşmemesi	64
8. FASIL	İmparator Konrad'ın Ülkesine Geri Dönmesi	65
9. FASIL	Prinkeps Raimund'un Nureddin'le Yaptığı Bir Savaşta Ölmesi	66
10. FASIL	Kralın Antakya'ya Gitmesi - Konya Sultanının Urfa Kontluğu Topraklarına Akını	68
11. FASIL	Urfa Kontunun Esir Düşmesi ve Ölümü	69
12. FASIL	Kralın Askalan'ı Ele Geçirmek İçin Gazze'yi Yeniden İnşa Etmesi	70

13. FASIL	Kral ile Annesi Arasındaki Geçimsizlik	71
14. FASIL	İki Taraf Arasındaki Düşmanlığın Yeniden Ortaya Çıkması ve Krallığın Bölüşülmesi	73
15. FASIL	Konya Sultanının Urfa Kontluğu'nu Tekrar Tahrip Etmesi	74
16. FASIL	Urfa Kontluğu Kalelerinin Bizans İmparatorluğu'na Verilmesi	75
17. FASIL	Nureddin'in Bölgeyi Zapt Etmesi Üzerine Kralın, Göç Etmek İsteyenleri Büyük Bir Tehlike İçerisinde Kudüs Civarına Nakletmesi	76
18. FASIL	Kralın Prenses, Kontlardan Biri ile Evlenmesini Tavsiye Etmesi Ama Prensesin Bunu Kabul Etmemesi - Kralın Trablus'a Gitmesi	78
19. FASIL	Kral ve Annesinin Bu Evlilik Hakkında Görüşmek Üzere Trablus Yakınında Bir Araya Gelmeleri, Fakat Konuşmanın Sonuçsuz Kalması	79
20. FASIL	Türk Emirlerinin Kudüs'e Karşı Seferi ve Kaleden Huruç Yapan Haçlıların Türkleri Püskürtmesi	80
21. FASIL	Kral ve Kontların Askalan Varoşlarını Yağmalamaları ve Şehri Kuşatmaları	82
22. FASIL	Şehrin Tasviri	83
23. FASIL	Kuşatmanın Devamı	85
24. FASIL	Kuşatmanın İkinci Ayında Haçlıların Gelişi	86
25. FASIL	Beşinci Ayda Mısır Donanmasının Gelişi	87
26. FASIL	Antakya Prensesi Constance'ın Rainald von Chatillon ile Evlenmesi - Nureddin'in Dimashk'ı Zaptı	88
27. FASIL	Kuşatma Altındaki Askalan'ın Mukabil Taarruzu	89
28. FASIL	Haçlıların Kuşatmanın Devamına Karar Vermeleri	91
29. FASIL	Askalan Halkının Umudunu Kaybetmesi	93
30. FASIL	Askalan'ın Teslimi	94

ON SEKİZİNCİ KİTAP

97

1. FASIL	Antakya Patriğinin, Prinkepsin Kötü Muamelesine Uğraması - Bütün Ülkede Başgösteren Büyük Bir Kıtık	97
2. FASIL	İmparatorun, Anastasius'un Ölümünden Sonra Hadrianus'u Papa Olarak Seçmesi - İmparator Friedrich'in Roma'da Taç Giymesi - Papa ile Sicilya Kralı Arasındaki Anlaşmazlıklar	98
3. FASIL	Hospitalier (Tarikat) Kardeşlerinin İzin Verdiği Haksızlıklar	100
4. FASIL	Hospitalierlerin Tarihi	102
5. FASIL	Mısır Halifesinin Kiliseyi Amalfililerin İdaresine Vermesi	103
6. FASIL	Kudüs Patriğinin Onlara Karşı Dava Açmak İçin Roma'ya Papa Hadrianus'a Gitmesi	105
7. FASIL	Bizans İmparatorunun Aniden Apulia'ya Gelmesi	106

8. FASIL	Patriğin Papanın Yanına Varması ve Eli Boş Olarak Geri Dönmesi	107
9. FASIL	Mısır'da Karışıklıklar. Nasıreddin'in Templier Şövalyeleri Tarafından Esir Alınması	109
10. FASIL	Antakya Prensini Kıbrıs Adası'nı Tahrip Etmesi	111
11. FASIL	Kralın Kalabalık Bir Türkmen Grubuna Baskın Yapması	112
12. FASIL	Toronlu Humfried'in, Banyas'ın Yarısını Templier Şövalyeleri'ne Vermesi - Nureddin'in, Onların Oraya Sevk Etmek İstedikleri Malzemeleri Ele Geçirmesi. Şehrin Kuşatılması	113
13. FASIL	Kralın Şehri Kuşatmadan Kurtarması	115
14. FASIL	Geri Dönüşü Sırasında Uğradığı Talihsizlik - Prenslerden Çoğunun Esir Düşmesi	116
15. FASIL	Nureddin'in Banyas'ı Yeniden Kuşatması, Fakat Şehrin Kral Tarafından Bir Kez Daha Kuşatmadan Kurtarılması	118
16. FASIL	Flandern Kontu Dietrich'in Gelmesi - İmparator'dan Krala Eş Vermesi İçin İstanbul'a Elçiler Gönderilmesi	119
17. FASIL	Kralın Flandern Şövalyeleri ve Bütün Savaş Kuvvetleriyle Birlikte Antakya'ya Gitmesi - Nureddin'in Hastalık Haberi	120
18. FASIL	Şeyzer'in Kuşatılması ve Zapt Edilmesi	121
19. FASIL	Kudüs Patriğinin Ölmesi - Ürdün Bölgesinde Boş Bir Arazinin ve Antakya'da Müstâhkem Bir Mevkiin Geri Alınması	123
20. FASIL	Başrahip Amalrich'in Kudüs Patriği Olması - Bu Konudaki Anlaşmazlıklar	125
21. FASIL	Nureddin'e Karşı Yapılan Başarılı Bir Savaş	125
22. FASIL	Kralın, Bizanslı Bir Prensesle Evlenmesi	126
23. FASIL	İmparatorun Kilikya'ya Gelmesi ve Prinkeps Rainald'un Küçük Düşmesi	128
24. FASIL	Kralın Bizans Ordugâhına Gelmesi ve Ermeni Prensi Thoros'u İmparatorla Uzlaştırması	129
25. FASIL	İmparatorun Antakya'ya Gitmesi ve Sonra Ülkesine Dönmesi	131
26. FASIL	Kilise İçerisinde Büyük Bir Ayrılığın Ortaya Çıkması	132
27. FASIL	Nureddin'in Aniden Konya Sultanının Bölgesine ve Dimaşk Arabegliği Topraklarına Girmesi	133
28. FASIL	Antakya Prinkepsinin, Müslümanlara Esir Düşmesi ve Zincire Vurulup Haleb'de Hapsedilmesi	134
29. FASIL	Bir Roma Legatının Gelmesi ve Bununla İlgili Görüşmeler	135
30. FASIL	Kralın Antakya'ya Çağırılması ve Bizans İmparatorundan, Kendi Akra-balarından Birini Ona Eş Seçmesi İçin Teklif Alması	137
31. FASIL	İmparatorun, Trablus Kontunun Kız Kardeşi Yerine, Antakya Prinkepsinin Kızlarından Biri ile Evlenmesi	138
32. FASIL	Antakya'da Pons Ferri Denilen Müstâhkem Bir Mevkiin Yeniden İnşa Edilmesi - Melisende'in Ölümü	140

33. FASIL	Trablus Kontunun, Bizans İmparatorundan İntikam Alması	140
34. FASIL	Kral Balduin'in (III.) Ölümü ve Gömülmesi	141

ON DOKUZUNCU KİTAP 143

1-4 FASIL	Kral Amalrich'in Dış Görünüşü ve Şahsiyeti - Tahta Çıkmadan Önce Eşinden Boşanması	143
5. FASIL	Mısır Seferi - Şaver'in Kumandanı Şirkuh'u Mısır'a Göndermesi - Dargan'ın, Kral Amalrich ile İttifak Yapması	148
6. FASIL	Sûr Başpiskoposu Peter'in Ölümü - Yerine Akka Piskoposu Friedrich'in Geçmesi	150
7. FASIL	Dirgam'ın Öldürülmesi. Kralın Yeni Vezir Şaver Tarafından Mısır'a Çağırılması ve Şirkuh'un Ordusunun Püskürtülmesi	150
8. FASIL	Nureddin'in Trablus'ta Mağlup Edilmesi	152
9. FASIL	Nureddin'in Harim'i Kuşatması Antakya Prensini, Trablus Kontunu ve Kilikya Hâkimi Kalaman'ı Esir Alması	153
10. FASIL	Flandern Kontu Dietrich'in Suriye'ye Gelmesi - Nureddin'in Banyas'ı Fethi	154
11. FASIL	Kralın Antakya'ya Gitmesi - Prenslerin Esaretten Geri Dönmeleri - Bazı Müstahkem Yerlerin Türklerin Eline Geçmesi	156
12-13. FASIL	Şirkuh'un Yeni Bir Orduyla Mısır'a Gelmesi - Kralın Mısırlılara Yardıma Gitmesi	157
14. FASIL	Bazı Mısır Şehirlerinin Menşei ve Adı Üzerine	159
15. FASIL	Kralın Şirkuh'u Karşılamaya Gitmesi, Fakat Şirkuh'un Nil'i Geçmesi	160
16. FASIL	Şaver'in Kralın Kalması İçin Yeni Bir Anlaşma Yapması	161
17-18. FASIL	Kralın Halifeye Gönderdiği Elçilerin Raporu	162
19. FASIL	Mulene (Mevlâna) ve Halife Unvanlarının Açıklanması	164
20. FASIL	Ona Neden Halife Denildiğinin ve Neden Bağdat Halifesinin Düşmanı Olduğunun Açıklanması	165
21-22. FASIL	Kral ile Şirkuh'un Nil Kıyısında Karşı Karşıya Gelmeleri - Nil Adası Üzerinde Çatışma - Şirkuh'un Ordusuyla Çöle Çekilmesi	167
23. FASIL	Mısır'ın Durumunun Tasviri	170
24-31. FASIL	Çöldeki Büyük Savaş - Kralın İskenderiye'yi Kuşatması	172

YİRMİNCİ KİTAP 183

1. FASIL	Kral Amalrich'in Bir Grek Prensesiyle Evlenmesi	183
2. FASIL	Andronikus'un Kralın Dul Eşini Kaçırması	184
3. FASIL	Yeni Piskoposlukların Kurulması - Stephan'ın Sicilya'dan Gelmesi - Nevers Kontu Wilhelm'im Ölümü	184
4. FASIL	Bizans İmparatorunun Mısır'ı Zapt Etmek Üzere Kral ile İttifak Kurması	185

5-10. FASIL	Kralın Mısır'a Düşmanca Saldırması, Sultanın Vaatleri ile İkna Olması ve Sonunda Eli Boş Olarak Geri Çekilmesi	187
11. FASIL	Şirkuh'un Mısır'ı Zaptetmesi	193
12. FASIL	Halifeyi Öldüren Selahaddin'in Şirkuh'un Yerine Geçmesi	195
13. FASIL	Piskopos Seçimi - Sûr Başpiskoposu Friedrich'in Elçi Olarak Batı'ya Gitmesi	196
14-18. FASIL	Kralın Bir Bizans Filosuyla Birlikte Mısır'ı Başarısız Bir Zapt Etme Teşebbüsü	197
19. FASIL	Doğuda Meydana Gelen Büyük Zelzele	204
20-22 FASIL	Selahaddin'in Krallığa Saldırması ve Pek Çok Müstahkem Yerleri Zapt Etmesi	205
23. FASIL	Canterbury Başpiskoposu Thomas'ın İngiltere'de Şehit Olması	209
24-26. FASIL	Kralın İstanbul'a Seyahat Etmesi - Kaldığı Süre Boyunca Onurlandırılması - İmparator ile Yapılan İttifak	210
27. FASIL	Kralın, Nureddin'e Karşı Bir Ordu Toplaması - Sûr Başpiskoposu Friedrich'in Batı'dan Dönmesi - Akka Piskoposu Wilhelm'in Öldürülmesi	214
28. FASIL	Ermenistan Prensi Milo'nun Antakya Sakinlerine Karşı Düşmanca Davranışı - Kral ve Antakya Prensi'nin Onun Topraklarına Bir Saldırı Düzenlemeleri	216
29. FASIL	Selahaddin'in Ürdün Üzerinde Müstahkem Bir Yeri Kuşatması ama Eli Boş Olarak Geri Çekilmesi	218
30. FASIL	Selahaddin'in, Ürdün Topraklarını Tahrir Etmesi - Kralın Ordusuyla Karmel'de Durması - Trablus Kontu Raimund'un Esaretten Dönüşü	219
31-32. FASIL	Haşhaşiler'in Krala Elçiler Göndermesi - Elçilerin Tapınakçılar Tarafından Öldürülmesi - Bunun Neden Olduğu Büyük Huzursuzluklar	220
33. FASIL	Nureddin'in Ölümü - Kralın Banyas'ı Kuşatması, Hastalanması, Ölümü ve Gömülmesi	222
YIRMİ BİRİNCİ KİTAP		225
1-2. FASIL	IV. Balduin'in Kral Olarak Seçilmesi ve Taçlandırılması - Dış Görünüşünün ve Şahsiyetinin Tasviri	225
3. FASIL	Sicilya Kralının Mısır'a Karşı Başarısız Bir Teşebbüsü - Trablus Kontunun Kral Üzerinde Vasilik İstemesi	227
4. FASIL	Milo von Planci'nin Akka'da Öldürülmesi - Sûr Başpiskoposu Friedrich'in Ölümü	228
5. FASIL	Trablus Kontunun Kralın Vesayetine Tayin Edilmesi - Dış ve İç Portresi - Yazarın Kralın Şansölyesi Olması	230
6. FASIL	Selahaddin'in Dimaşk'ı Alması - Trablus Kontunun Ona Karşı Bir Ordu Göndermesi	231

7. FASIL	Krallığın Durumunun Ağırlaşması Üzerine Bir Araştırma	234
8. FASIL	Musul Prensini Nureddin'in Oğluna Yardıma Gitmesi - Selahaddin'in Tüm Bölgeyi Ele Geçirmesi - Trablus Kontunun Selahaddin'le Barış Yapması	236
9. FASIL	Beyrut Piskoposu Mainard'ın Ölümü - Yazarın Sûr Başpiskoposu Olması	238
10. FASIL	Kralın Dimaşk'ı Tahrir Etmesi - Şeyzer Başpiskoposu Hernesius'un Ölümü	238
11. FASIL	Kralın Dimaşklılara Yeniden Saldırması. Rainald von Chatillon ile Joscelin'in Esaretten Kurtulup Geri Gelmeleri	239
12. FASIL	Bizans İmparatorunun Konya'da Mağlup Edilmesi	241
13. FASIL	Montferrat Kontu Wilhelm'in, Kralın Kız Kardeşiyle Evlenmesi	241
14-18. FASIL	Flandern Kontunun Bir Bizans Filosuyla Gelmesi - Kontun Kötü Amacı - Ordu ve Bizans Filosuyla Mısır'a Sefer Yapmayı Reddetmesi	243
19. FASIL	Flandern Kontunun, Trablus Kontu ve Antakya Prensi ile Birlikte Müstahkem Kale Harim'i Kuşatması	249
20. FASIL	Selahaddin'in Mısır'dan Geri Dönmesi - Kralın Ona Karşı Gitmesi - Askalan Savaşı	250
21. FASIL	Türklerin Ülkeyi Enine Boyuna Yağmalaması	251
22-24. FASIL	Kralın Selahaddin'e Karşı Gitmesi - Selahaddin'in Savaşta Tam Bir Yenilgiye Uğraması - Düşmanlardan Pek Çoğunun Kaçması	252
25. FASIL	Müstahkem Harim Kalesi Kuşatmasının Kaldırılması	257
26. FASIL	Roma'da Genel Bir Ruhanî Meclisin Toplanması - Kralın Ürdün Üzerinde Bir Kale İnşa Ettirmesi	258
27. FASIL	Kralın Banyas Ormanlarında Mağlup Edilmesi	260
28-29. FASIL	Selahaddin'in Sayda Bölgesini Tahrir Etmesi, Kralın Ona Karşı Gitmesi ve Mağlup Olması	261
30. FASIL	Batılı Prenslerin Gelişi - Selahaddin'in Yeni Yapılan Kaleyi Tahrir Etmesi	264

YIRMİ İKİNCİ KİTAP

267

1. FASIL	Kralın, Kız Kardeşini Guido von Lusignan ile Evlendirmesi - Selahaddin ile Ateşkes Anlaşması Yapılması	267
2. FASIL	Selahaddin'in Trablus Bölgesini Tahrir Etmesi	268
3. FASIL	Bir Mısır Filosunun Arados'a Gelmesi - Trablus Kontunun Selahaddin'le İttifak Kurması	269
4. FASIL	Müellifin İstanbul'dan Dönüşü - Fransa Kralı Ludwig'in Ölümü	270
5. FASIL	Kralın, Küçük Kız Kardeşini III. Humfried ile Evlendirmesi - İmparator Manuel'in Ölümü	272

6. FASIL	Antakya Prensinin Kınanması - İstanbul'da İmparatora Karşı Bir Komplonun Ortaya Çıkarılması	272
7. FASIL	Kudüs Patriğinin Sükûneti Sağlaması İçin Antakya'ya Gönderilmesi - Papa Aleksandr'ın Ölümü	273
8. FASIL	Nureddin'in Oğlunun Ölümünden Önce, Mülklerini Musul Emirine Miras Bırakması	276
9. FASIL	Kral ile Trablus Kontunun Kötü Bir Karşılaşması	278
10-13. FASIL	İstanbul'da Andronikus'un Çıkardığı Bir Ayaklanma - Sonuç Olarak, Latinlerin Büyük Ölçüde Rahatsız Olması	279
14. FASIL	Selahaddin'in Kralla Yapmış Olduğu Ateşkesi Kaldırması - Kralın Ona Karşı Yürümesi	284
15. FASIL	Selahaddin'in Krallığın Müstahkem Bir Kalesini Zaptetmesi	286
16. FASIL	Forbelet Savaşı	288
17-18. FASIL	Selahaddin'in Beyrut'u Karadan ve Denizden Kuşatması - Kralın Şehre Yardıma Gitmesi. Selahaddin'in Kuşatmayı Kaldırması	291
19. FASIL	Selahaddin'in Mezopotamya'ya Sefer Düzenlemesi	294
20-21. FASIL	Kralın, Dimaşk Bölgesini Tahrip Etmesi ve Selahaddin'in Almış Olduğu Müstahkem Bir Yeri Yeniden Ele Geçirmesi	295
22. FASIL	Kralın Yeniden Dimaşk Bölgesine Girmesi	299
23. FASIL	Krallıkta Genel Bir Vergi Uygulaması	300
24. FASIL	Selahaddin'in Haleb'i Kuşatması ve Bir Sözleşme ile Fethetmesi - Antakya Prensinin Tarsus'u Satması	302
25. FASIL	Kralın, Eniştesi Guido von Lusignan'a Krallığın İdaresini Devretmesi	305
26-27. FASIL	Selahaddin'in Yeni Bir Saldırısı. Yafa Kontunun Ona Karşı Gitmesi Ama Çarpışma Meydana Gelmemesi	306
28. FASIL	Selahaddin'in Çölde Petra'yı Kuşatması	311
29. FASIL	Kralın Yafa Kontundan Krallığın Vekâletini Geri Alması ve Yeğeni Balduin'i Taçlandırması	313
30. FASIL	Kralın, Petra'da Kuşatılanlara Yardıma Gitmesi - Selahaddin'in Kuşatmayı Kaldırması	314
YİRMİ ÜÇÜNCÜ KİTAP		317
Yirmi Üçüncü Kitabın Önsözü		317
1. FASIL	Kralın, Yafa Kontuna Öfkelenmesi - Krallığın İdaresinin Trablus Kontuna Devredilmesi	318
BİBLİYOGRAFYA		321
DİZİN		323

WILLERMUS TYRENSIS'İN HAYATI VE ESERİ HAKKINDA

Willermus, Kudüs Krallığı'nda Kral Amalrich (1163-1174) ve oğlu IV. Balduin'in (1174-1185) hükümdârlıkları sırasında yaşamış ve ilk Haçlı Seferi'nin başlamasından, (1095) 1184 yılına kadar geçen olayları *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum* adlı 23 bölümlük kitaptan oluşan eserinde anlatmıştır. Eser I. Haçlı Seferi öncesindeki olaylar hakkında verilen kısa bir bilgiyle başlar ve Gerçek Haç'ın Bizans İmparatoru Heraklius (610-640) tarafından VII. yüzyılın başlarında Sasanilerden geri alınışına kadar eskilere gider. Daha sonra Haçlıların doğuda ele geçirdikleri toprakların zenginliklerinin (Bölüm 9-13) anlatımı ile devam eder.

Willermus'un anlatmış olduğu Haçlı Seferleri ve bunların sonucunda kurulmuş olan Haçlı devletlerinin tarihleri ortaçağın bu döneminin anlaşılmasında büyük önem taşır. Oldukça tafsilatlı ve hacimli olan bu eser yazıldığı tarihler arasındaki olayların incelenmesinde tarihçiler için eşsiz bir kaynaktır. Çünkü Willermus, I. Amalrich ve IV. Balduin'in hükümdârlıkları sırasında meydana gelen olaylarda şahit olarak yer alan bir kişi olduğu için, konu hakkında çok değerli bilgilere sahip bulunmaktaydı. Onun olaylara bakış açısı daha çok siyasî konular üzerinde yoğunlaşır; krallar ve onların yaptıkları gibi. Bir kilise mensubu olması dolayısıyla da zaman zaman bu konularla ilgili pek çok şey yazmıştır. Eserinde daha çok Haçlı başarılarını anlatmakla beraber Willermus, kendi yaşadığı dönemde Haçlıların gittikçe çökmekte olduğunu fark etmiştir. Çünkü bu dönemde Müslümanlar Kudüs Krallığı için büyük bir tehlike teşkil ediyorlar ve Hristiyanlar

kendilerini emniyette hissetmiyorlardı. Willermus Kudüs'ün ve diğer Haçlı topraklarının Hristiyanlardan geri alınacağını âdeta önceden sezmiştir. Nitekim onun ölümünden kısa bir süre sonra Hattin Zafere'ne (4 Temmuz 1187) müteakip bunlar gerçekleşmeye başlamıştır.

Willermus'un hayatı ve çalışmaları hakkındaki bilgilerimizi onun yazdıklarından çıkarıyoruz. Willermus bir din adamı ve aynı zamanda krallığın sâdık bir hizmetkârı olarak yüksek mevkilerde bulunmuş bir şahsiyetti. Yaşamı hakkında çok detaylı bilgiler toplamak imkânsızdır. Özellikle hayatının son yıllarındaki siyasî rolü hakkında birçok soru vardır. Kendi hayatıyla ilgili olarak yazmış olduğu otobiyografik bölüm ancak 1160'lardan önceki hayatını aydınlatmaktadır. Willermus'un kariyerinin ilk yıllarını anlattığı bu bölümün kayıp olduğu söyleniyordu. Böyle bir bölümün varlığı ise kitabın başındaki indeksten anlaşıyordu. R. B. C. Huygens bu bölümü (12. Bölüm XII. Fasil) bir Vatikan el yazmasında keşfetti. Böylece Willermus'un batıdaki çalışmalarına ait pek çok soru yanıtlanmış oldu. O, Kudüs şehrinde 1130'da doğmuş ve 1146'da Avrupa'ya giderek, oradaki okullarda hemen hemen yirmi yılını geçirmiştir. Kitabında ailesi hakkında hiçbir şeyden bahsetmemiştir. Sadece annesi hakkında tek bir açıklama vardır. Willermus'un asil bir aileden olmadığı Kudüs'e muhtemelen İtalya'dan ya da Fransa'dan gelip yerleştikleri ve hayatlarını burada geçirdikleri sanılıyor. Kitabının bu bölümünde Avrupa'daki öğreniminden ve öğretmenlerinden bahseder. Öğreniminin on yılını sanat eğitimi olarak ve altı yılını da Paris ve Orleans'da din alanında çalışarak tamamlamıştır. Yazılarında kendisini oldukça fakirmiş gibi hissettiren Willermus'un bu denli pahalı ve uzun süreli bir eğitimi nasıl gerçekleştirdiği ise gerçekten bir sorudur.

Willermus, 1165 yılında Kudüs'e dönünce, Akkâ piskoposu tarafından önce bu katedralde görevlendirilmiş, iki yıl sonra ise Kudüs Kralı Amalrich'in yardımını sağlayarak kendi alanında yükselme fırsatını bulmuştur. 1167 yılında ise Sûr Başpiskoposu Fredericus onu kendi kilisesinde başdiyakonluğa tayin etmiştir. Willermus bu tarihten Kral Amalrich'in 1174'teki ölümüne kadar krallığın sâdık bir hizmetkârı olmuştur. Avrupa'daki eğitimi sırasında diplomasi öğrenimi de görmüş olan Willermus, 1168 yılı dolaylarında Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ile görüşmek gibi önemli bir görev

atanmış ve bu görevinde başarılı olmuştur. Şöyle ki, Kral Amalrich Mısır'a bir sefer düzenlemek istiyordu ve bu iş için de Bizans'ın desteğini sağlamak niyetindeydi. Manuel Komnenos'u ikna etmek görevi de Willermus'a verilmişti. Willermus imparatoru Sırbistan'da bulmuş ve onu ikna etmekte pek de zorlanmayarak aynı yılın sonunda Kudüs'e dönmüştür. Ancak Amalrich'in Mısır seferi bir fiyaskoyla sonuçlanınca Willermus yardım bulmak amacıyla bu defa 1169 yılında Roma'ya giderek, 1170'de geri dönmüştür. Aynı yıl Kral Amalrich onu, oğlu Balduin'in eğitmenliğine atamıştır.

Kudüs Kralı Amalrich ölünce, yerine o tarihte henüz on üç yaşında olan genç IV. Balduin geçmiştir. Ancak Amalrich'in ölümünden sonra her iki karısının taraftarları arasında hizipleşmeler ortaya çıktığı için Willermus, bu hizipleşmede Maria Komnena'yı ve Balduin'in naibi olan Trablus Kontu Raimund'u desteklemiştir. 1174 sonlarında Raimund, onu elçilik görevine tayin etmiş ve Mayıs veya Haziran 1175'te de Sûr Başpiskoposluğu'na seçilmiştir. Böylece 1174-1185 tarihleri arasında hem kraliyet diplomasisinde hem de kilise çevrelerinde etkin bir rol oynamıştır¹.

Willermus böylesine önemli görevlerde bulunmuş olmakla beraber, siyasi kararlarda fazla etkili olamamıştır. Bunun nedeni de herhalde iktidarın 1177'den 1183'e kadar Trablus Kontu Raimund'un rakiplerinin elinde olmasıdır. 1184'te eserinin son kısmını yazdığında kendisinin hâlâ Sûr başpiskoposu olduğunu belirtir. Kendisinden elçi olarak bahsedilen son kraliyet belgesi ise Mart 1183 tarihlidir. Buna göre Willermus kilise hayatı yanında elçilik görevini de 1183 yılına kadar sürdürmüş görünmektedir. Fakat 1185 yılından sonra o kiliseden uzaklaştırılmıştı; bir rivâyete göre Willermus, hakkındaki bir karar düzeltmek amacıyla Roma'ya gitmiş ise de orada zehirlenerek öldürülmüştür. Onun gerek nasıl öldüğü, gerekse ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Nasıl öldüğü kadar, ölüm tarihiyle ilgili olarak da birçok değişik görüşler vardır. Ancak en doğru olarak tahmin edilen Willermus'un 29 Eylül 1185'te öldüğüdür. Bizim için asıl önemli olan Willermus'un eserine gelince; bu eser Avrupa'ya ulaşmadan önce doğuda bilinmekteydi. Örneğin Akkâ Piskoposu James de Vitry

1 Bkz. L. Spoljaric, *William of Tyre And Byzantine Empire: The Construction And Deconstruction of an Image*, Central European University, Budapeşte 2008.

(1216-1228) eseri biliyordu. Batıda günümüze ulaşan kopyalardan biri Meaux Piskoposu Anseau (1197-1207) tarafından Melun yakınlarındaki Barbeaux Cistecian Abbey Manastırı'na verilmişti. XIII. yüzyılda Pontigny'deki Cistercian Manastırı'nda da bir kopyası vardı. III. Haçlı Seferlerinde yer alan bir Fransız Guy de Bazoches, kitaptan çok etkilenmiş ve kendi kitabı olan *Chronographia*'sına alıntılar yapmıştı. Böylece o, Willermus'un eserinden yararlanan belki de ilk kişi olmuştu.

Bu eser İngiltere'de ise XIII. yüzyıl ortalarında St. Alban kroniklerini yazan Matthew Paris tarafından kullanılmıştır. Matthew'in yazdığına göre, Winchester Piskoposu Peter des Roches her halde Haçlı Seferi'nden dönüşünde Willermus'un eserlerinden birini yanında getirmiştir (1231) ki, bu eser Willermus'un kayıp *Gesta orientaliū principum* adlı eseri olabilir. Bu tarih eserinin XIII. yüzyılda İngiltere'de çıkarılmış olan iki kopyası günümüze kadar ulaşmıştır.

Willermus'un eseri çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaşamamıştır. Sadece dokuz tam ve bir de eksik kopyası biliniyordu. Ancak eser Latince'den Fransızca'ya çevrildikten sonra çok büyük önem kazandı. Eserin Fransızca'ya çevirisinin 1223'te yapıldığı söylenir. Ortaçağ'dan en az elli dokuz kopya ya da kopyalardan parçalar günümüze kadar ulaşmıştır. Bu kopyalardan çoğu batıda, bir kısmı da doğuda Akkâ'da ya da başka yerlerde yazılmışlardır. XIV. yüzyılda Kıbrıs'ta çalışmakta olan bir müstensih, eserden *Livre dou conquete* adıyla bahsetmiş, çağdaşı Gorhigoslu Ermeni Hayton da eseri bu isimle zikretmiştir. Bir başka XIV. yüzyıl yazarı olan Marino Sanudo, eseri kendi kitabı olan *Liber secretorum fidelium cirucis*'de kullanmıştır.

Eser daha önce XIII. yüzyılda Alfonso (X.) da Castilla'nın emriyle Fransızcadan İspanyolcaya çevrilmişti. XIV. yüzyılda bir İtalyan olan Francesco Pipino ise kitabın bazı parçalarını yeniden Latinceye çevirdi ve bundan sonra da başka bölümler İtalyancaya çevrilerek *Chronique d'Amadi* adıyla bilinen bir derleme oluştu.

Willermus'un eserinin Latince orijinali ilk olarak 1549'da Basel'de basılmış ve 1564'te tekrar basımı yapılmıştır. Üç değişik el yazmasına dayanan basımından 1611 yılında J. Bongers, *Gesta dei per Francos* diye adlandırılan yapıtında yararlanmıştır. 1896 yılında tanınmış bir Alman bilim adamı olan R. B. C. Huygens, bu eserin mükemmel bir tıpkıbasımını yaptı.

ÖNSÖZ

Willermus Tyrensis'in eserini üç kitap olarak planladık. İlk sekiz kitabını yani ilk Haçlı Seferi'nin başlangıcından Kudüs'ün zaptına kadar olan kısmı, birinci cilt olarak Türkçeye çevirip yayınlamıştık.¹ İkinci ciltte Kudüs'ün Haçlılar tarafından zapt edilmesinden Kudüs Kralı Fulko'nun 1143 yılında ölümüne kadar geçen olaylar anlatılmıştır.² Üçüncü ciltte yani bu ciltte Willermus, Urf'a'nın İmâdeddin Zengî tarafından 1144 yılındaki fethinden 1184'e kadar geçen olayları anlatmıştır.

Eserin bu cildinde on altıncı ve yirmi üçüncü kitaplar arasını Türkçeye çevirirken Kausler tarafından Latince'den Almancaya yapılmış olan *Geschichte der Kreuzzüge und Königreich Jerusalem* adlı 1844 Stuttgart basımlı tercümesini esas aldık. Eser üzerinde çalışırken Almancasını A. C. Krey tarafından, *A History of Deeds Done Beyond The Sea* (New York 1941) adlı İngilizce tercümesi ve Latinceyle karşılaştırdık. Fakat eserin Almancası, İngilizcesi ve Latince isimler hakkında farklı yazılış şekilleri vermekteydiler. Bunları birbirileriyle karşılaştırarak, mümkün olduğu ölçüde Haçlı Seferleri literatüründe dilimizde kullanılmakta olan yazılış şeklini veya Almanca versiyonunu kullandık. Bulamadığımız isimlerde ise Latince aslına sadık kalmaya çalıştık. Okuyucunun anlamakta herhangi bir

1 Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar, Çev. Ergin Ayan, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016.

2 Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği 2, Çev. Ergin Ayan, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018.

güçlülkle karşılaşmaması için gereken yerlerde açıklayıcı eklemeler yaptık. Metin içerisindeki yer ve kişi adlarını, olayları ve bunların tarihlerini diğer kaynaklarla karşılaştırarak mevcut değişiklikleri belirttik. Bu arada yer isimlerinin Türkçe veya Arapça karşılıklarını bulabildiğimiz kadarıyla parantez içerisinde gösterdik. Diğer taraftan hükümdârların iktidar yıllarını ve Hristiyanların ileri gelen din adamlarının görev sürelerini de belirttik. Bu bilgileri ya diğer kaynaklardan ya da araştırma eserlerinden faydalananarak verdik.

Haçlıların 1143-1163 yılları arasında Türklerle özellikle Musul Arabegi İmâdeddin Zengî, oğlu Nureddin Mahmûd Zengî, Türkiye Selçuklu Sultanı Mesûd ve II. Kılıçarslan ile olan ilişkilerini içine alan kroniğin bu bölümleri, aslında Kudüs Kralı III. Balduin ile Nureddin Mahmûd Zengî'nin hükümdârlık dönemlerini anlatmaktadır. Kral Balduin'in ölümünden sonra 1174 yılına kadar Kudüs Krallığı yapan Amalrich devrinde müellif, krallığa hem dünyevi hem de dini olarak önemli hizmetlerde bulunmuştur. Bu münasebetle Willermus, Kral Amalrich 1170'lerde onu oğlu IV. Balduin'in eğitmenliğine atadığından Haçlıların Müslümanlarla olan siyasi ilişkilerinin önemli bir şahidi olmuştur.

Bu nedenle eserin 1143-1184 tarihleri arası hususi bir ehemmiyet arz etmektedir. Bu tarihler arasında II. Haçlı Seferi'nin düzenlenmesi ve Selahaddin'in yükselişiyle birlikte Eyyûbî Devleti'nin kuruluşu çok önemli tarihi gelişmelerdir. Willermus eserinin son kısmını yazdığında hâlâ Sûr başpiskoposuydu fakat 1185'te öldüğünde Kudüs'ün Müslümanlar tarafından istirdad edildiğini görememiştir. Bununla beraber onun, bu cildin son bölümünde yazdıklarından Haçlıların, Ortadoğu'da gittikçe çökmekte olduklarını fark ettiği anlaşılıyor. Çünkü bu dönemdeki Kudüs Kralı IV. Balduin, krallığı idare edemeyecek kadar hastalıklı ve zayıftı. Willermus, Ortadoğu'daki Haçlı topraklarının onlardan geri alınacağını âdeta önceden sezmişti.

Prof. Dr. Ergin Ayan

Temmuz 2019

ON ALTINCI KİTAP

1. FASIL

Balduin'in Tahta Çıkışı

I. Kudüs'ün üçüncü Latin Kralı Fulko öldükten sonra, onun yerine Kraliçe Melisende'den doğan oğlu III. Balduin geçti. Onun, adı Amalrich olan ve henüz yedi yaşında bulunan bir tek kardeşi vardı. III. Balduin daha sonra çocuksuz olarak öldüğünde, krallıkta onu bu kardeşi takip etti ki, ileride bu konuya değinilecektir. Balduin tahta çıktığında henüz on üç yaşındaydı ve yirmi yıl hüküm sürdü. O, doğal nitelikleri muhteşem olan bir gençti. Hatta o yaşında bile, daha sonradan edineceği karakterin özelliklerini açıkça belli ediyordu. Ergenlik çağına ulaştığında fiziki güzelliği kadar, davranışlarıyla da diğer prenslerden üstün meziyetleri kolayca fark edilebiliyordu. Zekâsının kıvraklığı ve belâgati açısından bütün asillerden daha üstündü. Düz olan saçları tam sarı değildi; çenesini ve yanaklarını çevreleyen gür sakalları yüzüne çok yakışıyordu. Orta yapılı bir insandan daha uzun boylu idi ama kolları ve bacakları boyu ile o kadar orantılıydı ki, her tarafı bütünüyle uyum içindeydi. Ruhunun canlılığını aksettiren güzel yüzünün tatlı bir rengi vardı. Bu bakımdan annesine ve büyük babasına benziyordu. Orta büyüklükte fakat biraz fırlak, yumuşak bakışlı gözleri vardı. Vücut yapısı ne kardeşi gibi şişman ne de annesi gibi cılızdı. Tek kelimeyle öyle mükemmel bir biçimi vardı ki, harikulade heybetli görünüşünden herkes bir bakışta onun kral olduğunu anlayabilirdi.

2. FASIL

Kişiliği

II. Bu vücut güzelliği **III.** Balduin'in ruhunda da vardı. Hızlı bir idrak ve fitrî bir belagat sahibi olduğu gibi, karakter olarak da hiçbir prens-ten geri kalmazdı. Çok merhametli ve alçak gönüllüydü. Yabancı-lara karşı şiddet kullanmayı asla arzu etmezdi. Kilisenin mal varlığını korumak için halkının servetine karşı dava açmaktan çekinmezdi. Bu yaştaki gençlerde nadiren rastlandığı üzere, gençliğinde dindar ve din adamlarına saygı duyan biri olmuştu. Zekâsını güçlü hafızasıyla birleştirmesini bilirdi. Kendisinden sonra tahta çıkan kardeşi Amal-rich'den çok daha fazla bilgiliydi. Devlet işlerinden fırsat buldukça, her saatini okumakla geçirirdi. Özellikle tarihi sever, eski kralların ve ileri gelen iyi devlet adamlarının hayatlarını ve yaptıklarını zevkle uzun uzun araştırırdı. Anlamakta güçlük çekmesine rağmen, âlimler-le sohbet etmekten büyük haz duyardı. Aynı zamanda öyle zarif ve mütevazı tavırları vardı ki, karşılaştığı kimseleri adlarıyla selamlar ve sonra onlarla sohbet de ederdi. Kendisine müracaat eden bir kimsey-le konuşmayı asla reddetmez ve tesadüfen biriyle karşılaştığında söze kendisi başlardı. Böylelikle kendisinden öncekilerden çok daha fazla halkın sevgisini ve güvenini kazandı. Her türlü zorluğa sabırla kat-lanırdı. Savaş zamanlarındaki kritik durumlarda isabetli kararlar ve-ren bir liderdi. Krallığının topraklarını genişletmeye kararlı ve hiçbir zaman cesaretini kaybetmeyen bir hükümdârdı. Doğru ülkelerinde geçerli olan hukuk ve adalet sistemi hakkında bilgi sahibiydi. Krallı-ğın daha yaşlı olan ileri gelen devlet adamları dahi onun tecrübe ve bilgisine hayranlık duyarlardı. Edalı ve nükteli konuşmalarıyla her yaştan ve her sınıftan insanla kolayca samimiyet kurardı. Konuşma tarzı çok nazikçeydi, yalnız açık sözlülüğünün bazen arkadaşlarını gücendirdiği olurdu. Çünkü karşısındakini gücendireceğini bilse bile, söyleyeceğini insanın yüzüne karşı söylerdi. Bunu aslında kar-şısındakini incitmek istediğinden değil, sadece açık yürekliliğinden dolayı yapardı. Kendisine yöneltilen eleştirileri büyük bir hoşgörü ile karşılardı. Çoğu kez, onu eleştirenler sonunda ondan özür dilemek

zorunda kalırlardı. Ancak şans oyunlarına çok düşkün olup, bedeni zaafının yüzünden kendisini yabancı kadınlarla tüketti, fakat bu sadece gençliğinde böyleydi. Apostolus'un dediğine göre, büyüdüğünde çocukça olan bu huylarını bıraktı. Evlendikten sonra sadece kendi eşiyle yetinmesini bildi. Gençlik çağının hafiflikleri olan hataları ve alışkanlıkları olgunluk çağında terk etti. Yaşamında her şeyde ölçülü oldu; yeme ve içmede olduğu kadar her türlü diğer davranışlarda da ölçsüzlüğü tenkit ederdi.

3. FASIL

Taçlandırılması ve Annesinin Velâyeti

III. Balduin, babasının 10 Kasım 1142'de¹ ölümünden sonra III. Eugenius papa (1145-1153), Aimery Antakya patriği ve Fulcherus Sûr başpiskoposu iken, toplanmış bulunan bütün devlet erkânı ve kilisenin ileri gelenlerinin huzurunda Kutsal Mezar Kilisesi'nde, Kudüs Patriği Willermus'un elinden iyi dileklerle ve törenle annesi ile birlikte taçlandırıldı.² Annesi devlet işlerinde önemli dencyimleri bulunan ve kadınlık zaaflarından da arınmış bir kraliçeydi. Zorluklardan asla çekinmeden, daima en ideal idareci olabilmek için elinden gelen çabayı gösterdi. O, oğlunun henüz buluş çağına gelmediği dönemde devleti atalarına layık bir biçimde isabetle yönetebildi. Oğlu onun nasihatlerine uyduğu müddetçe, halk huzur içinde yaşadı ve devlet kurumları da en iyi biçimde çalıştı. Fakat kraliçenin kralı kendi aklı ve çabasıyla yönlendirdiğini gören bazı kimseler muhalefete başladılar ve kralı, annesinin vesayetinden çıkarak devleti başına buyruk idare etmesi için teşvik ve tahrir ettiler.

- 1 Kudüs Kralı Foulque 1142'de değil, 10 Kasım 1143'te ölmüştür. Bk. İbnü'l-Kalâ-nisi, *The Damascus Chronicle of the Crusades*, Terc. H. A. R. Gibb, London 1932, s. 265; A. Sevim, *Azımi Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler (H. 430-538=1038/39-1143/44)*, Ankara 1988, s. 67; *Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Terc. H. D. Andreasyan, Ankara 1987, s. 296; Karş. S. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, Çev. F. İşıltan, Ankara 1987, s. 192.
- 2 Kraliçe Melisende'in Kudüs Haçlı Krallığı içindeki hukuki durumu için bk. J. L. La Monte, *Feudal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem 1100 to 1291*, Cambridge 1932, s. 14-18.

Ona, bir kralın annesinin göğüslerine asılan bir çocuk olmaktan çıkması gerektiğini söylediler. Fakat kötü niyetle veya düşüncesizce yapılan bu tavsiyeler, çok geçmeden krallığı felaketlerle karşı karşıya getirdi. Bu konular aşağıda ayrıntılarıyla anlatılacaktır.

4. FASIL

Edessa'nın (Urfa) Coğrafi Durumu ve Zengî'nin Urfa'yı Fethi

IV. Aynı yıl içinde III. Balduin'in tahta çıktığı sırada, yani Fulko'un ölümünden sonra, Türk beyleri arasında en güçlüsü olan Zengî, hem halkının kuvvet ve çokluğuna güvenerek, hem de Antakya Prinkepsi Raimund (1136-1149) ile Urfa Kontu II. Joscelin'in (1131-1150) aralarının açık olmasından yararlanarak büyük bir ordu ile Urfa'yı kuşattı. Zengî, eski zamanlarda Assur adı verilen bölgenin eskiden Ninive, şimdi ise Musul denen başşehrinin hâkimiydi. Medlerin zamanında Rages adıyla tanınan, büyük ve güzel başşehir Urfa, Euphrat (Fırat) nehrinden takriben bir günlük uzaklıktaydı. Fakat adı geçen Kont II. Joscelin seleflerinin akıllığına karşın, bu şehirdeki ikametgâhını Fırat kıyısındaki Turbessel'e (Tell-Bâşir) nakletmişti. Orada savaş alanlarında ve düşmanlardan daha uzak olduğu için kendini eğlenceye vermiş ve bu asil şehrin sorunlarıyla ilgilenmeyi ihmâl etmişti. Fakat bu sözü edilen şehrin halkı, savaşçı olmayan ve yalnız ticaretle uğraşan Kaldeliler ve Ermenilerdi. Latinler buraya çok seyrek gelir ve çok azı bu şehirde otururdu. Şehrin güvenliği, paralarını zamanında alamayan ve genelde yıllarca böyle geçinen tâcirlerin ellerine bırakılmıştı. Fakat II. Balduin ve I. Joscelin kontluğun idaresini ellerine aldıklarında burada oturmuşlardı. Komşu bölgelerden yiyecek maddesi, silâh ve her türlü ihtiyaç maddesi alarak şehri donatmışlar, böylece düşman hücumlarına karşı şehri korudukları gibi, burasını komşuları tarafından korkulan bir yer haline getirmişlerdi. Fakat daha önce de anlattığımız gibi Antakya Prinkepsi Raimund ile Urfa kontu Joscelin arasında artık gizli olmaktan çıkan ve nefrete kadar giden bir düşmanlık vardı. Birinin başına gelen

felaket diğerini sevindiriyordu. Bütün bunlardan yararlanan Atabeg Zengî ise, bütün Doğu'dan toplayıp getirdiği sayısız kalabalık atlı ordusuyla ve komşu şehirlerin halkı ile birlikte adı geçen şehrin önlerine geldi. Kaleyi kuşatarak geçitleri de hiç kimsenin girip çıkamayacağı şekilde kesti. Bunun üzerine şehirde yiyecek maddesi ve ikmal sıkıntıları başladı. Fakat şehir sağlam surlarla çevriliydi. Şehir zapt edildiği takdirde halkın kaçabileceği daha yüksek bir iç kale vardı. Ancak bütün bunlar hürriyetleri için savaşıyan insanlar varsa gereklidir çünkü surlar, burçlar ve hendekler korunamadıkları sürece işe yaramazlar. Atabeg Zengî şehri askerlerin terk ettiği bir durumda bulunca fethetmek için ümitleri arttı. Ordusunu surları kuşatacak biçimde yerleştirdi ve kumandanlarına uygun birer yer vererek, mancınıklarla surları dövdürmeye başladı. Sürekli ok atışlarıyla halkı huzursuz etti. Bu arada şehrin kuşatıldığını haber alan Hristiyanların kalpleri sarsıldı ve intikam almak için silahlanmaya başladılar. Kont Joscelin (II) kuşatmayı haber alınca şövalyelerini topladı ama aklına çok geç gelmiş olan, şimdiye kadar imdadına koşmayı düşünmediği bu zavallı ve yardıma muhtaç şehre, tabiri caiz ise, bir cenaze merasimi düzenledi. Böylece müttetiklerine ve arkadaşlarına gitti ve efendisi olan Antakya prinkepsine haberciler yollayarak, en içten yakarışlarla, ricalarla yardım etmesini ve şehri esaret altına düşmekten kurtarmasını teklif etti. Kudüs kralına da şehrin kuşatıldığını bildiren haberciler geldi. Krallığı yöneten Kraliçe Melisende ise, devlet ileri gelenleriyle istişare ettikten sonra kuzeni ve aynı zamanda krallığın da konnetabl³ olan Manasse'yi (von Hierges), Nablus Kontu Philippe'i ve Taberiye hâkimi Elinand'ı (von Bures, Galilaea kontu), konta ve zor durumda olan halka en süratli bir şekilde istenen yardımı yapmaları için, kuvvetli

3 Comes stabuli, connetable Selçuklularda emîr-i ahûr vazifesine karşılık gelmekte ise de sonraları subaşı manasında da kullanılmıştır. Kondistabl saltanat ve ordu emirliklerini elinde bulunduruyordu. Latince "stabulum" kelimesi ahır manasında ve istabl şeklinde Arapçaya geçmiş olmakla birlikte, kunt istabl gibi bir devlet manası ilk önce Türkiye Selçukluları'nda ortaya çıkmış ve emîr-i ahûr istilâhi yanında kullanılarak, Selçuklulardan sonra kaybolmuştur. Bk. Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ah-bâr*, Çev. M. Öztürk, Ankara 2000, s. 39 ve n. 114.

bir orduyla gönderdi. Buna karşın kontun başına gelenlere sevinen ve bu felaketlerden, kişisel kını yüzünden yabana atılmayacak derecede sorumlu olan Antakya Prinkepsi Raimund, çeşitli bahanelerle kendisinden istenilen yardımlara karşı hiçbir harekette bulunmadı.⁴

5. FASIL

Halkın Öldürülmesi

V. Bu arada Zengî, sürekli olarak şehre hücum etmekte ve halkın sıkıntılarını gidermek üzere takviye alabilecekleri yerleri ele geçirmek için her çareyi denemekteydi. Bu amaçla surların altında bir lağım açtırdı ve burayı sonradan yaktırdığı kazıklarla destekledi. Böylece surların büyük bir kısmının yıkılmasıyla yüz arşından daha büyük bir açıklık meydana geldi. İstedığı geçidi elde ettikten sonra Zengî, ordusunu bütün cephelerden şehir içine sevk etti. Yaşına, cinsiyetine ve durumuna bakmaksızın karşılaşılan her şeyi tahrip ettirdi. Şu sözler aslında onun yaptıklarına uymaktadır: “Dul kadını ve garibi öldürüyorlar ve öksüzleri öldürmektedirler.”⁵ Şehir zapt edildikten sonra, halktan kurnaz olanlar, kadın ve çocuklarıyla beraber, bir süre için de olsa kurtulmak amacıyla, kendilerini daha önce bahsettiğimiz iç kaleye attılar. Fakat bu kargaşa ve izdiham sırasında birçokları acımasızca ezildi. Burada herhalde saygıdeğer Başpiskopos II. Hugue da kendi adamlarıyla birlikte hayatını kaybetmiş olmalıdır. Yanında bulunanlar onun bu felakete uğramasında suçsuz olmadığını söylediler, çünkü şehre yardım sağlamak amacıyla şövalyelere verilmek üzere toplanan büyükçe bir miktar parayı tamahkârlığından dolayı kendi hazinesine koyarak, diğer insanlardan farklı olmak istemişti. Fakat o da halkla beraber bu izdiham sırasında öldü.⁶ Tanrı onu bağışlamazsa öteki dünyada işi zordur. Böyleleri için Kitap’ta şu korkunç sözler

4 Karş. Runciman, II, s. 193; Işın Demirkent, “Haçlılara Karşı Mücadelede Başarılı Bir Türk Kumandanı: Savar”, *Belleten*, Ankara 1985, Sayı 191-192, s. 477 ve n. 123.

5 *Kitab-ı Mukaddes*, İstanbul 1993, Mezmurlar, 94/6.

6 Urfa’nın Musul Atabegi İmâdeddin Zengî tarafından fethi için bk. Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, II, Ankara 1987, s. 139-150; Coşkun Alprekin, *The Reign of Zangî (521-541/1127-1146)*, Erzurum 1978, s. 82 vd.

söylenmiştir: “Gümüşün seninle beraber helâk olsun.”⁷ Kontun dışarıdan yardım beklediği esnada ve Antakya prinkepsinin budalaca düşmanlığı yüzünden kardeşlerine yardım etmeyi reddetmesi üzerine, Havari Thaddaeus’un vaazları sayesinde Müslümanlardan kurtarılan ve havariler zamanından beri Hristiyanlığa ait olan bu eski kent esaret altına girdi. Sözü edilen havari ve Kral Abgarus ile birlikte Aziz Havari Thomas’ın da cesetleri bu şehirde gömülmüş olmalıdır. Bu adam Eusebius’un *Kilise Tarihi* adlı eserinde bahsetmiş olduğu, Hazreti İsa’ya bir mektup yazan ve ondan da bir cevap alan meşhur Kral Toparch Abgarus idi. Eusebius iki mektubu bir araya koymuş ve sonunda şöyle demiştir; “Biz bunları, Abgarus’un yönettiği Urfa şehrinin arşivinde, kralın yaptıklarını anlatan eski yapraklar arasında yazılı olarak bulduk.” Buradan itibaren tekrar tarihimize dönelim.

6. FASIL

Kralın, Ürdün Ötesindeki Müstahkem Bir Yeri Türklerden Geri Alması

VI. III. Balduin’in yönetime başladığı birinci yılda Türkler, çevrede yaşayan bir kısım halkın da yardımıyla bazı önemli bölgelerimizi fethettiler. Bu yer, Ürdün ile Suriye arasında kalan Musa Vadisi’ydi. Musa Vadisi, İsrail halkının susuzluktan helâk olup da sızlanmaya başladığı sırada, Musa’nın kayalara vurarak su çıkardığı, sonra da bütün halkın ve hayvan sürülerinin susuzluklarını giderdiği yere deniyordu. Kral III. Balduin bu bölgenin işgal edilip halkının da öldürülmüş olduğu haberini alınca, gençliğine ve tecrübesizliğine rağmen bütün şövalyelerini topladı ve kendisi de ordunun başında olmak üzere oraya hareket etti. Asphalt Denizi denen Ölü Deniz’in bulunduğu ünlü vadiyi geçerek, Moab ülkesindeki Petracensis denen “İkinci Arabistan” dağlarına doğru yöneldi. Oradan, adı “Üçüncü Arabistan” olan ve Montis Regalis denen, Suriye Sobal’ı diye belirtilen yere ulaştılar.

7 Resullerin İşleri, 8/20.

Haçlıların gelişini haber alan ülkenin halkı, kadınları ve çocukları ile birlikte, zapt edilmesi olanaksız gibi görünen kaleye kaçtılar. Birkaç gün geçtikten sonra Haçlıların ordumuza da buranın zapt edilmesinin imkânsız olduğu fikri hâkim oldu. Fırlattıkları taşlar ve oklar hiçbir işe yaramayınca kaleyi zapt etmek için başka bir yol denemeye karar verdiler. Bu bölgenin tamamı, üzerini âdetâ bir orman gibi örten sık zeytin ağaçlarıyla kaplıydı. Bölgenin halkı tıpkı ataları gibi geçimini ağaçlardan sağlıyordu. Bu zeytinlikler olmasaydı açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalırlardı. İşte Haçlılar ağaçların yakılması fikri üzerinde durdular. Böylece halk korkacak, kaleye sığınmış olan Türkler yakalanacak ve Haçlıların olan yeri tekrar Haçlılara vermeye mecbur kalacaklardı. Bu fikir başarılı oldu, zira Türkler, değerli ağaçların devrildiğini görünce fikirlerini değiştirip, kadınları ve çocuklarıyla birlikte serbestçe çekilip gitmek koşuluyla kaleyi krala geri verdiler. Bu yer tekrar alındıktan ve muhafız kıtası ile birlikte silâh ve yiyecek maddeleriyle donatıldıktan sonra kral, bu ilk teşebbüsünün sonucunda, muzafer bir şekilde ve salimen bütün ordusuyla birlikte ülkesine döndü.

7. FASIL

Zengî'nin Öldürülmesi

VII. Bu arada Urfa'yı fethetmekle cesareti artmış olan Zengî, Fırat Nehri kenarında bulunan Kalogenbar (Ca'ber) Kalesi'ni kuşatmaya karar verdi. Zengî bu kuşatma devam ederken sarhoş olup otağında sırtüstü uzandığı bir sırada, kuşatılan şehrin hâkimlerce kandırılmış olan kendi hizmetkâr ve hadımları tarafından öldürüldü.⁸

8 Zengî'nin Ca'ber Kalesi'ni kuşatması ve ölümü hakkında bk. İbnü'l-Kalânîsi, s. 284 vd.; İbnü'l-Esir, *El Kâmil fi'l-Tarih*, XI, Neşr. C. J. Tornberg, *Lugdini Bata-vorum 1851-1876*, s.72 vd., Türkçe terc. A. Özyayın, İstanbul 1987, XI, s. 103-104; İbn al-'Adim, *Zubdat al-Halab min Tarih Halab*, II, Neşr. Sami ad-Dahhan, Dimaşk 1951-1968, II, s. 281 vd.; Ebû Şâme, *Kitâbu'l-Ravzateyn*, Neşr. Muhammed Hilmi Muhammed Ahmed, Kahire 1956, s. 107; Anonim *Süryânî Vekayinâ-mesi*, İng. terc. A. S. Tritton, *The first and second crusades from an Anonymous syriac chronicle*, J.R.A.S. 1933, s. 280 vdd.; Karş. Demirkent, *Urfa Haçlı Konluğu*, II, s. 152; Alptekin, s. 83.

Öldürüldüğünün haberi gelince Haçlılardan biri aşağıdaki mısraları söyledi:

“Onun kaderi ki, kan dökmekle ünlenmiştir,
Şimdi o, kendi kanının içinde yatmaktadır.”

Onu öldürmüş olanlar, kuşatılan şehrin hâkimleri tarafından söz verildiği gibi surların içerisine alındılar ve maktulün akrabalarının öç almasından kurtuldular. Kumandanını kaybetmiş olan Zengi'nin ordusu da çok geçmeden çekip gitti. Zengi'nin oğullarından birisi doğuda Musul'da; ondan daha küçük olan Nureddin de Haleb'de hüküm sürmeye başladılar⁹. Bunlardan Nureddin çok zeki, ileri görüşlü ve halkının inançlarına saygılı, dindar bir adamdı. Büyük bir başarı ile ülkesini genişletti.

8. FASIL

Dimaşklı Bir Asilin Busra'yı Krala Teslim Etmek İstemesi - Bu Hususta Dimaşk Emîri ile Kurulan İlişkiler

VIII. Bunun üzerinden çok geçmeden, yani III. Balduin'in yönetiminin ikinci yılında, asıl bir Türk emîri bazı ciddi nedenler yüzünden Dimaşk ülkesinde Atabegi Mücîreddîn Abak'ın öfkesine maruz kaldığı ve Dimaşk ülkesinde atabegden daha çok sözü geçen Vezir Einardus'un (Unur) gözünden düştüğü için, bir heyetle birlikte Kudüs'e gelerek kral ve annesinin huzuruna çıktı. Adam, kralın kendisine yeterli bir tazminat ödemesi halinde müstahkem bir kale olan Selkath'la (Salhad) birlikte, emîri bulunduğu Bostrum (Busra) şehrini Hristiyanlara vermeyi teklif etti. Bu emîr taşıdığı Tantaïs adından da anlaşılacağı gibi, Ermeni asıllı olup, yüksek bir aileye mensup, güzel bir çehreye sahip ve cesur biriydi.¹⁰ Bu mesele dolayısıyla krallığın bütün prensleri çağrıldı ve konu bütün ayrıntılarıyla müzâkere edildi.

9 Seyfeddin Gâzi Musul'da (1146-1149), Nureddin Mahmûd Haleb'de (1146-1174) hüküm sürmüşlerdir.

10 Willermus tarafından Tantaïs olarak kaydedilen bu emîrin adı Altuntaş'tır. Bk. İbnü'l-Kalanîst, s. 276.

Oy birliğiyle, asilzadeye yeterli bir tazminat ödenerek ordu ile Busra bölgesine gidilmesine karar verildi. Çünkü adı geçen şehrin bu adam sayesinde Hristiyanlığa kazandırılmasını büyük bir zafer olarak kabul ediyorlardı. Bu anlaşma her iki tarafın da onayıyla kesinleştikten ve krallığın bütün halkı, tellâllar vasıtasıyla sefere çağrıldıktan sonra kral ve prensler, Tanrı'nın himayesi ve hayat veren Kutsal Haç'ın rehberliği altında Ürdün'ü denizden ayıran suyun üzerindeki bir köprü-nün yakınında bulunan Taberiye'ye gelerek karargâh kurdular. Adı geçen Unur, vaktiyle babası ile yapmış olduğu gibi kralla da bir ittifak ve muahede yapmıştı; bu anlaşmaya göre Haçlıların herhangi bir seferi kendisine önceden haber verilmeli, o da verilen süre içerisinde savunmaya hazırlanmalıydı. Kral eğer haber vermeden bölgeye girerse anlaşmayı bozmuş olacaktı. Bu nedenle Unur'a elçiler gönderildi, fakat o akıllı bir adam olarak cevabı mümkün olduğu kadar uzun süre erteledi ve böylece hemen hemen yaklaşık bir ay geçti. Bu süre içerisinde para vererek ve ricada bulunarak, komşu ileri gelenlerini kendi halkına yardıma çağırdı. Bunlar sayısız kalabalıklar halinde her taraftan geldikleri zaman Unur, kral ve prenslere şöyle dedi: "Siz anlaşmaya aykırı olarak efendimin ülkesini işgal etmeye ve içimizden sadakatsiz birini korumaya hazırsınız. Kraldan daha önceki anlaşmaya eksiksiz uymasını rica ederiz. Biz kralın bu sefer için harcamış olduğu bütün masrafları karşılamayı kabul ediyoruz." Buna karşılık kral, çoğunluğun almış olduğu karar üzerine şu cevabı verdi: "Biz hiçbir şekilde anlaşmayı ihlal etmek istemiyoruz. Fakat sözü edilen adam bize gelerek yardım istedi. Bize güvenen böyle birini yardımsız bırakamayız. Eğer o, terk etmiş olduğu şehre bizim hatırımız için tekrar kabul edilirse memnun oluruz. Bundan sonra efendiniz ona kanunlara göre layık olduğu muameleyi yapabilir. O zaman biz, dostumuz olan Dimaşk hâkimine sadık kalacak ve Tanrı'nın yardımıyla ona hiçbir zaman zarar vermemeye dikkat edeceğiz." Unur akıllı bir adamdı. Üç kızı vardı; bunlardan birini Dimaşk atabegine, ikincisini Zengi'nin oğlu Nureddin'e, üçüncüsünü de Manguarth Bey'e vermişti. Dimaşk atabeginin kayınpederi ve aynı zamanda da tecrübeli bir devlet adamı olduğu için, atabegliğin sorumluluğu da Unur'un

üzerindeydi. Dimaşk Atabegi Abak pasif, zevkine düşkün, ayyaş ve sadece eğlenmeyi düşünen biriydi. Söylediğimiz gibi Unur, halkımızın dostluğunu kazanmak istiyordu ve bu hususta mümkün olan her şeyi yaptı. Onun bunu gerçekten mi, yoksa durum öyle icap ettirdiği için mi yaptığı hakkında kesin bir şey söylenemez, ancak her ikisi de olabilir. Unur'un damadı Nureddin'in de babası Zengî gibi güvenilir bir atabeg olduğundan şüphesi yoktu. Akılsız ve dirayetsiz olan diğer damadını ise tahttan indirmek ve yönetimden atmak istiyordu. Bu sebeple Haçlıların dostluğuna ihtiyacı vardı. Onun ne kadar ileri görüşlü olduğu sonradan bütün korktuklarının başına gelişi ile anlaşılacaktır. Nitekim Unur'un ölümünden sonra Nureddin, Dimaşklılarını isteğiyle Atabeg Abak'ı tahttan indirdi ve onun yerine kendisi geçti.¹¹ Unur krala nüfuz ederek, sefer masraflarının ödenmesi karşılığında geriye dönmesi için çok çaba sarf etti. O, şayet yardıma çağırıldığı çevredeki Müslümanlara adamakıllı söz geçirebilseydi, şüphesiz krala ve Hıristiyanlara karşı daha dostça davranırdı. Zira Haçlılarla olan ilişkilerinde daima sadık ve dürüst davranmıştı.

9. FASIL

Busra'ya Yapılan Tehlikeli Bir Sefer

IX. Aralarında kralın çevresinden Bernard Vacher'in de bulunduğu elçiler bu haberi getirince, ordumuzda çılgınlık atılmaya başlandı. Bu Bernard bir hain olmalıydı, çünkü bu seferi engellemek isteyen biri, Hıristiyan halkın dostu olamazdı. Ahmak askerler heyecanla bağışmaya başladılar. Onlara göre sefere devam edilmeliydi. Böyle değerli bir şehir kolayca düşmana bırakılmamalıydı. O asilzâdeye Hıristiyanlığa böyle takdire şayan bir hediye sunduğu için minnettar olunmalı ve onun tekliflerini sadakatle yerine getirerek, bu iş için gerekirse ölene dek savaşmalıydı. Bu büyük kargaşa içerisinde çoğunluğun fikri üstün geldi. Daha sağlıklı olan öneriler işitilmedi.

11 Nureddin'in Dimaşk'taki hâkimiyeti hakkında geniş bilgi için bk. N. Elissef, *Nûr ad-Dîn, Un grand prince musulman de Syrie au temps des croisades*, II, Damas 1967, s. 481 vd.; Runciman, II, s. 284 vd.

Yükler kaldırıldı, ordugâh kaldırıldı ve adı geçen Şehre doğru hareket başladı. El-Rahub boğazını geçtikten sonra Medan denen yere gelindi. Burası Arapların ve diğer doğuluların her sene panayır için özenle korudukları bir yerdi. Daha önce ağrı yapanlar seferin burasında durmalıydılar, hatta geriye dönmek mümkün olsaydı daha da hayırlı olurdu. Bu sırada Haçlılar, Müslümanların sık saflarını görünce dehşet içinde kalıp, kaçınılmaz savaşa hazırlanmaya başladılar. Kral, savaş tecrübesi olanların tavsiyelerine uyarak derhal karargâh kurdurdu. Bu zor durum yüzünden bedenlerini dinlendiremediler ve geceyi uykusuz geçirdiler. Sayıları gittikçe artan Müslümanlar, Haçlıları her taraftan kuşattılar Ertesi gün Haçlılardan birçok esir alıp, gtreceklerinden hiç şüpheleri yoktu. Buna mukabil Haçlılar dikkatli ve tetikte olmakla birlikte güvenlikleri konusunda yanılmaktaydılar. Sabah olunca genel eğilime göre yola devam etmeye karar verdiler, çünkü geriye dönüş sadece utanç verici değil, yanı zamanda tümüyle imkânsız görünüyordu. Ama çevrelerini sarmış olan Müslümanlar her iki seçeneği de güçleştirmektedir. Sonunda Haçlılar cesaretle hücum edip, Müslüman saflarının arasından kılıçlarıyla yol açarak ilerlediler, ancak kendileri zırhlar ve demir miğferlerle teçhiz edilmiş olduklarından ve Müslümanlar tarafından sarılmış bulunduklarından güçlükle yol alabildiler. Atlılar kolay ilerleme imkanına sahip oldukları halde, ordunun bozulup da düşmanın üzerine ullanmasını engellemek için, yayaların önünde durup, onlara siper olmak zorunda kaldılar. Bütün ordu yekvücut olmuştu. Süvariler atlarından inip, yayalarla iş bölümü yaparak, seferde uğrayacakları kaybı en aza indirmenin yollarını aradılar. Bu arada Müslümanlar ordumuzun üzerine ok yağdırıp, düzenini bozmak isterken, Haçlılar birbirine daha sıkı kenetlendiler ve başlatmış oldukları yürüyüşü sürdürdüler. Yürüyüşün zorluğundan ve sıcaklığın iki katına yükselmesinden dolayı ordumuz daha fazla susuzluk ve acı çekmeye başladı. Yol kurak bir çizgiyi izliyordu, zira bölgede bilinen hiçbir su kaynağı yoktu; su sadece doğal çukurlarda ve kazılmış kuyularda kışın yağan yağmurla birlikte toplanırdı. Ancak bu günlerde su çukurlarını kullanılamaz hale getiren başka bir olay

olmuştu; bundan kısa bir süre önce muazzam bir çekirge sürüsü bölgeye gelmiş ve suya düşen çekirge ölüleri suyu bozmuştu. Haçlıların yürümek zorunda kaldıkları bu bölgenin adı Trachonitis idi ve Havarî Luka'nın zikrettiği gibi: "Filipus, İtirea ve Trachonitis havalişi reisurubu."¹² Fakat bize öyle geliyor ki bu yer adını, bu ülkede çok sayıda bulunan yer altı geçitlerinden almış olmalıdır. Bu bölge halkının hemen hemen tamamı mağara ve trakonenlerde oturur.

10. FASIL

Haçlı Ordusunun Şehri İşgal Edilmiş Bulup Geri Dönmesi

10. Tehlikeli bir şekilde bölgenin bu kısmını geçtikten sonra, günün en son saatinde eski adı Abratum yenisi Bernhards de Stampis olan şehre geldiler. Bu şehir başkent Busra'nın alt tarafında kalan şehirlerden biridir. Burada Haçlıların başka bir ihtiyacı ortaya çıktı. Bölge halkı Müslümanlarla müttefik olduğu için, şansları yaver gitmedi. Toprağın altındaki mağaralarda gizlenmiş olan Müslümanlar, Haçlıların su kaplarını suya daldırdıkları ipleri kestiler. Bu durumda Haçlılar sadece hayal kırıklığına uğramakla kalmadı, ayrıca su çekmek için harcadıkları emek sonucunda susuzlukları daha fazla arttı. Böylece dört gün boyunca sürekli taciz edildiler ve geceleri bile bedeni ihtiyaçlarını gidermek için hemen hemen hiç zaman bulamadılar. Üstelik Haçlıların talihsizliğine karşılık, Müslümanların sayısı gittikçe artmaktaydı. Haçlıların sayısı ise ölenler ve yaralananlar yüzünden gittikçe azalıyordu. Bazıları ise yaşamaktan ümitlerini tamamen kesmişti. Geriye kalanlar düşmanla savaşmak zorunda kalmamak için, korkudan atların ve diğer hayvanların arkasına gizlenmek suretiyle, ağır teçhizatları altında kendilerini güçsüz gösteriyor ve düzeni bozuyorlardı. Haçlıların üzerine sürekli olarak yağmur gibi oklar atıldı. Bu manzarayı seyreden birisi Müslümanların ok atmadaki maharetine mi, yoksa Haçlıların dayanma

¹² Luka, 3/1.

gücüne mi şaşıracağını kestiremezdi. Haçlılar da çok oklar attılar ama Müslümanlar serbestçe çekilebildikleri için daha az kayıp veriyorlardı. Böylesine tehlikeli ve eziyetli bir yolculuktan sonra, nihayet dördüncü gün Busra'ya ulaştılar ve Müslümanları kayalardan çıkan suyun etrafından atarak, ordugâh kurdular. Biraz dinlenip, vücutlarını temizlediler. İyi kötü dinlenmekte oldukları ve sabahı bekledikleri gece yarısı sessizliği içinde adı geçen şehirden, Müslümanlar tarafından üzücü bir haber geldi. Haberci gizli bir mesajı olduğunu söyleyerek, kralın huzuruna çıkmak istedi. Kendisine izin verildikten sonra prenslerin ve bizi bu sıkıntılara düşüren Altuntaş'ın huzurunda onun ihaneti sebebiyle şehrin Müslümanlara teslim edildiğini ve bunların da kaledeki müstahkem yerleri ele geçirerek, önceki muhafızları dışarı attıklarını söyledi. Bu kötü haber dolayısıyla Haçlılar telaş içerisinde toplandılar ve bu durumda geri çekilmeye karar verdiler. Devlet erkânının ileri gelenlerinden birkaçı krala, gizlice ordunun en dayanıklı ve hızlı atı olan Joannis Goman'ın atına binmesini, Kutsal Haç'ı yanına almasını ve kimseyi düşünmeyip, kendi hayatını kurtarmanın yollarını aramasını tavsiye ettiler. Bunu öğütlemelerinin sebebi, geri dönmek konusunda duydukları endişe ve kısa bir süre sonra ordunun telef olacağından korkmalarıydı. Bununla birlikte kral, ileri görüşlülüğünü göstererek, krallık onuruyla bağdaşmayan bu öneriyi reddetti. Ona göre, bu inançlı ordu şayet sefil ve perişan bir şekilde mahvolacak ise kendisi de kurtulmamalıydı. Onlar kralın kendi samimi ikazlarına uymadığını görünce, başka bir yol denediler. Hep birlikte geriye dönüş çarelerini düşünmeye başladılar. Bütün teşebbüsleri başarısızlığa uğrayıp, ümitleri boşa çıktığı için şimdi sıkıntıları bir kat daha artmıştı. Şimdiye kadar tahammül sınırlarını aşan zorluklara katlandıkları ve bunlardan daha kötü bir durum ile karşılaşamayacaklarını varsayarak, hâlâ şehri kazanabileceklerini ummakta ve sürekli bu yönde tahrik edilmekteydiler. Fakat sonunda bütün tasavvurlarının çok boş olduğunu anlayınca tellallar vasıtasıyla kararlarını herkese duyurdular ve geriye dönüş için hazırlıklar başladı.

11. FASIL

Geriye Dönerken Çekilen Sıkıntılar

XI. Ertesi gün kayınpederi tarafından çağrılmış olan Nureddin, kalabalık bir Türk birliğiyle şehirden çıktı ve Müslüman ordusuyla birleşti. Haçlılar ise aldıkları karar uyarınca çekilmeye başlamışlardı. Müslümanlar bunu görünce karşlarına dikildiler ve yollarını kesmeyi denediler. Haçlılar kendilerini her taraftan daha şiddetli bir şekilde kuşatan Müslüman saflarını yardılar. Büyük tehlikeler içinde ve ağır kayıplar vererek, kılıçlarıyla bir geçiş yolu sağladılar. Ordu, cesetleri develere ve diğer hayvanlara yüklemek için verilen emri yerine getirdi. Böylece Müslümanların kayıplarımızı öğrenip, cesaretlenmesinin önüne geçilmiş oldu. Aynı şekilde sakatlar ve yaralılar da hayvanlara bindirilerek, Müslümanların Haçlıların hiç kayıp vermediklerine inanmaları sağlandı. Ayrıca bunlara kılıçlarını çıkarmaları emredilerek, en azından kendilerinin güçlü oldukları görüntüsü verilmek istendi. Müslümanların zeki olanları, bu kadar çok okun atılmasına, çarpışmalara, susuzluklara, toza ve sıcağa rağmen Haçlıların ölü ve yaralı vermemiş olmasına şaşıldılar. Bütün bu zorluklara dayanabilen bir insan kitlesinin ancak demirden yapılmış olabileceğini düşündüler. Müslümanlar bu yolla bir şey elde edemeyeceklerini görünce, başka bir taktiğe başvurdular. Bütün bölge çalılık, fundalık, deve dikenleri, bodur ağaçlar ve yetişmiş meyve ağaçlarıyla kaplıydı. Bütün bunlar ateşe verildi ve Haçlılara karşı esmekte olan rüzgâr da yanan ateşi gittikçe artırdı. Yakında olan alevlerin ve kalın duman tabakalarının etkisiyle kayıplar artınca, ordu uğultu bağırtıyla Nazareth başpiskoposuna doğru yöneldi. O, Tanrı'nın hacını tutarak ve gözyaşı dökerek "Tanrım, lütfen bu kutsal haçla, bu kutsal ülkede uğradığımız musibetlerden bizi kurtar. Çünkü artık dayanacak gücümüz kalmadı," dedi. Rüzgârın savurduğu duman yüzünden herkesin yüzü ve bedeni âdeta bir demirci dükkanındaymış gibi simsiyah oldu. Ateşin tesiriyle güneşin sıcaklığı bir kat daha arttı ve susuzluk son derece tahammül edilemez oldu. Bu sözlerden sonra başpiskopos acılı ve tövbekâr kalbiyle kutsal haçı karşısında bulunan alevlere doğru

kaldırdı. Rüzgâr aniden yön değiştirerek ateşi ve dumanı Müslümanların üzerine çevirdi; bize hazırlamış oldukları bela şimdi onları mahvetmekteydi. Bu mucizeye hayret ettiler ve Hristiyanlık inancının Tanrı'nın dualarını hemen kabul ettiği bir din olduğunu düşündüler. Müslümanlar sıkıntıya düştükleri için şimdi Haçlılar bir süre de olsa dinlenme ve nefes alma imkânı buldular.

12. FASIL

Müslümanlara Barış İçin Elçiler Yollanması - Onlardan Soylu Birinin Ölümü - Haçlı Ordusunun Daha Rahat Olarak Yola Çıkması

XII. Ordumuz umulmadık bir mukavemet gösterirken, ileri gelenler ve tecrübeli olanlar askerlerin daha fazla dayanamayacaklarından endişe ederek, kralın Unur'a bir elçi göndermesini ve her ne şartla olursa olsun barış ve geriye dönüş izni istemesini önerdiler. Bu elçilik görevine seçilmiş olan kişi şüpheli biriydi. Çünkü yine daha önce yapmış olduğu bir elçilik görevi sırasında, Hristiyan halkına sinsice ihanet etmişti. Ancak çok iyi lisan bildiği için bu işi ona havale ettiler. Ona görevini sadakatle yerine getirmesi söylendiği zaman şöyle cevap vermişti: "Benden haksız yere şüphe ediliyor. Fakat ben yine de giderim. İddia ettiğiniz hainlikten dolayı suçluysam geriye dönmem ve düşman kılıçları altında can veririm." Bu akılsızın kendi hakkında vermiş olduğu ölüm fermanı nitekim Tanrı katında gerçekleşti ve çok geçmeden Müslümanların yanına gidip, elçilik için konuşmaya başlayınca öldürüldü. Bu arada dört ünlü Arap prensi, bunların kardeşleri ve Merel emîrinin oğulları kalabalık bir kuvvetle Müslüman ordusuna katıldılar. Haçlılar bunlara saldırmaya cesaret edemediler. Verilen emre göre, saflarını terk edip, disiplini ve ordu düzenini bozarak düşmanın üzerine gidenler kaçak muamelesine tabi tutulacaklardı. Haçlılarla birlikte hareket eden Türklerden biri, ölümü hiçe sayarak ve verilen emre aldirmayarak, atıyla birlikte ileri fırladı. Elindeki kargıyı bu dört prensten birine saplayarak onu öldürdü ve bir yara bile almadan bize geri döndü. Maktûlün etrafında

kaynaşmalar oldu ve onun ölmüş bulunduğunu görünce ağlayıp sızlanmaya başladılar. Haçlılar merak içerisinde, kendisini böyle bir tehlikeye atan ve çok riskli olan bu teşebbüse cesaret eden savaşçının kim olduğunu öğrenmeye çalıştılar. Onun bir yabancı olduğu ve dil bilmediği için savaş talimatını ihlal etmiş olduğu anlaşıldı. Savaş disiplinini bozmuş olduğu halde, takdirle karşılanması gereken başarısını övdüler. Böylece Müslüman birlikleri bu taraftan çekildiler. Haçlılar da boş alanda yayılma olanağı buldular. Şimdi birkaç gün önce geçtikleri ve dar olduğu için komutanların etrafından dolaşmayı emrettikleri El-Rahub geçidine geldiler. Burada Dimaşk Veziri Unur, ordusuyla vadiye doğru yürümekte olan krala, vadinin karşı tarafında muhteşem bir ziyafet hazırlamayı teklif etti. Çünkü Haçlı ordusunun birkaç gündür açlıktan muzdarip olduğunu biliyordu. Bu teklifin sevgiden mi, yoksa ordumuzu hile ile dar bir yere sokmak amacından mı ileri geldiğini tam olarak bilemeyiz. Fakat eski bir söze göre, düşman hediyelerle gelse bile ondan sakınmalıdır. Sonunda daha geniş ve daha az tehlikeli olduğu için, yukarıdaki yoldan geçmeye karar verdiler, fakat gidilecek yolu bilen bir kılavuz yoktu. Birdenbire dirseklerine kadar uzanan kısa kollu zırhlı ile beyaz bir ata binmiş bir şövalye belirdi ve dalgalanan kırmızı bayrağıyla ordunun önüne geçti. Bu şövalye âdeta ordu kumandanlarının meleği gibiymiş, Haçlıları en kısa yoldan ve daha önce bilmedikleri ama rahatça konaklayabilecekleri su kaynaklarının bulunduğu yerlere götürdü. Daha önce beş günden aşağı geçemedikleri geçidi, bu rehber sayesinde şimdi üç gün içinde aşarak Gadara'ya ulaştılar.

13. FASIL

Haçlıların Gadara'ya Varması - Bölgenin Tasviri. Haçlıların Geri Dönmesi

XIII. Gadara - Markos'un "Evangelius"unda belirttiği gibi: "Ve o yine Sûr sınırlarından çıkıp, Saydâ içinden Dekapolis sınırları ortasından Galilaea denizine geldi"¹³- Dekapolis bölgesinde bulunur.

13 Markos, 7/31.

Bu çevrede uç şehirler olarak tabir edilen Hippius, Bella, şimdi bahsettığımız Gadara ve yedi ayrı şehir vardır. Ordumuzun ilk kısmı buraya geldiğinde, burası sınır olduğu için yeni bir cesaretle saldırıyan Müslümanlar, bir başarı elde edemediklerinden ve Haçlılar da dumandan, sıcaktan ve susuzluktan kurtulup memleketlerine gelmiş olduklarından, bölük bölük ülkelerine geri dönmeye başladılar. Haçlılar ölüleriyle ve yaralılarıyla birlikte bir gece dinlenip, ertesi gün Taberiye'ye vardılar. Söylentiye göre orduyu buraya kadar getiren kılavuzu hiç kimse tanımıyordu ve birdenbire ortadan kaybolduğu için ordugâhta ona bir daha rastlayan olmadı. Ancak ertesi gün sabahleyin aynı kılavuz yeniden ordunun önüne geçti. O günleri yaşamış olanlardan hiçbiri, böyle tehlikeli bir Latin seferinde, Müslümanların aldığı net bir galibiyete tanık olmadı. Kral III. Balduin ülkesine geri dönüp, Kutsal Haç'ı getirdikten sonra, halk sevindi ve şöyle dedi: "Çünkü benim bu oğlum ölmüştü, dirildi; kaybolmuştu bulundu."¹⁴ Fakat bundan sonra aynı Altuntaş, Unur tarafından aldatici barış sözleriyle geri çağrıldı. Geriye dönüşünden sonra en kötü muameleye tabi tutularak, gözlerine mil çekildi. Hayatının geri kalan kısmını da sefâlet ve perişanlık içerisinde geçirdi.

14. FASIL

Urfa Halkının Kont II. Joscelin'i Davet Etmesi - Kontun Müslümanlardan Habersizce Şehri Ele Geçirmesi

XIV. Başımızdan bunlar geçerken Urfa'da anlatılmaya değer acıklı olaylar meydana geldi. Bu olayların daha iyi anlaşılması için biraz geriye gitmek zorundayız. Hıristiyanlığın büyük düşmanı Zengî öldükten sonra, Musul için veraset kavgasına giren ve bölgesinde oldukça çok sevilen Nureddin'in müstahkem yerleri savunmak için çok az adamı kaldığını ve halkın geri kalanlarının çoğunun Hıristiyan olduğunu gören Urfa halkı Kont II. Joscelin'e haber göndererek ona şehirde kontrol ve denetim görevi yapan Türklerin sayılarının az bir miktar kaldığını bildirdi. Bizim de daha önce söylediğimiz

¹⁴ Luka, 15/24.

gibi bu şehrin halkı, aralarında çok az farklı inançlı kişiler olmak üzere havariler zamanından beri Hristiyanlardan oluşmaktaydı. II. Joscelyn hiç tereddüt etmeden gelmesini, zahmetsiz ve tehlikesizce şehri ele geçirmesini önerdiler. O, asil ve güçlü adamı Maraş Senyörü Balduin'in rehberliğinde, onun ülkesinden toplayabildiği bütün atlı ve yaya birlikleriyle beraber, süratle nehirden geçerek, geceleyin aniden şehrin önüne geldi. Gece yarısı sessizliği içerisinde nöbetçiler uyurken, Haçlı askerlerinden birkaçı iplerle ve merdivenlerle içeriye alındılar. Bunlar dışarıda bekleyen diğer askerlere kapıları açtılar. Kapılar açılır açılmaz hepsi birden fırtına gibi içeriye daldılar ve şehirde rastladıkları Müslümanları kılıçtan geçirdiler. Müslümanlardan bazıları bu felaketten kaçıp kurtuldu ve müstahkem yerlere sığınmayı başardılar. Kont ve ordusu şehri birkaç gün işgal etmesine rağmen müstahkem yerleri ele geçiremediler, çünkü Türkler silah, yiyecek ve adam bakımından iyi teçhiz edilmişler, Hristiyanlar ise gerekli olan kuşatma aletlerini beraberlerinde getirmemişlerdi.

15. FASIL

Nureddin'in Şehri Kuşatması - Haçlıları Zor Durumda Bırakması

XV. Bu Hristiyan şehrinin Tanrı'nın izni ile elde tutulabilmesi için komşulardan yardım istemek üzere haberciler gönderildi. Hristiyan halk şehrin geri alınmasına, en az kaybedildiğine üzüldüğü kadar sevindi. Fakat birdenbire eskisinden daha kötü bir bela geldiği için sevinçler üzüntüye dönüştü. Nureddin halkın Urfa'yı zikredilen kontlara teslim etmiş olduğunu duyunca, doğudan kuvvetler topladı ve tellallar vasıtasıyla komşu şehirleri sefere çağırdı. Aniden şehrin önüne gelerek etrafını kuşattı. Haçlılar şu satırlarda yazılmış olduğu gibi bir durumda kalmışlardı: "Dışarıdan kılıç ve içeriden dehşet telef edecek."¹⁵ Çünkü Müslüman ordusu dışarıda çıkışı tutmuş, savaş hazır durumda tehdit ediyor, içeride ise müstahkem yerler onların ellerinde olduğu için, Haçlılar arada sıkışıp kalmışlardı. Her yandan

¹⁵ 5 Musa, 32/25.

baskı altında oldukları için bu sırada ne yapacaklarını bilemez durumdaydılar. Kendilerine göre birtakım planlar yaptılar. Fakat hangi çareye başvurdusalar, kurtuluş için emin bir yol bulamadılar. Nihayet, yapabileceklerinin en güvenilir olanını uygulamaya karar verdiler. Buna göre, her ne pahasına olursa olsun, şehri terk edip, Müslümanlarla karşılaşacak ve kılıç gücüyle kendilerine bir çıkış yolu açacaklardı. Zira bu kuşatma sonunda ya hepsi kılıç altında can verecekler ya da açlık dolayısıyla teslim olacak ve ölümden daha kötü olan esaret altına girmekten kurtulamayacaklardı. Aldıkları bu son karar hepsine karşılaşılabilecekleri en acı sonun en kısa yoluymuş gibi geldi. Bu sırada kontlarını buraya davet etmiş olan halk, direnmek için artık hiçbir ümit kalmadığını görünce, korkuya kapıldı. Şimdi onlar kontlarının ricatı halinde onu davet etmiş oldukları için en şiddetli ölüm cezasına çarptırılacaklarını düşünerek, kadınlarını ve hayvanlarını toplayıp, ordu ile birlikte çıkmaya karar verdiler. Çünkü şüpheli kaderlerini kardeşleri ile beraber paylaşmak istiyorlardı.

16. FASIL

Kontun Şehri Terk Etmesi ve Nureddin'in Onu Takibi

XVI. Kapıları açıp, şehirden çıkmak onların tek kurtuluş çareleriydi. Başlarına ne gelebileceğini önceden kestiremedikleri için, kılıçlarıyla kendilerine bir yol açıp, şehirden çıkabilmek en kolay tercihti. Bu arada müstahkem iç kaleyi koruyan muhafızlardan birkaçı bir yolunu bulup şehre inmişlerdi. Bunlar şehirden çıkabilmek için kapıya yüklenmiş olanlara baskın yaparak çıkışlarını hızlandırdılar. Dışarıda bulunan Türkler ise bunu haber alınca kendi adamları ile bağlantı kurmak istediler. Bu sırada Haçlıların dışarıya çıkabilmek için açmış oldukları kapıyı zorla ele geçirdiler ve çıkış yolunu kapatarak, kendileri şehre girmeye çalıştılar. Bu dar alanda her iki taraf için de tehlikeli olan bir çarpışma başladı. Nihayet Haçlıların arkadan tazyik edilmiş olan bir kısmı, dışarıda karşılarına çıkan ordunun arkasından kılıçlarıyla bir yol açmayı başararak boş bir alana çıktılar. Burada görülmeye ve anlatmaya değer bir şekilde silahsız halktan ihtiyarlar,

nineler, hastalar, genç kızlar ve çocuklu anneler kapının dar alanında atların ayaklarının altında, izdiham içinde ve Müslüman kılıçlarıyla can verdiler. Kadın ve erkek olmak üzere hemen hemen hepsini öldüler. Nureddin, Haçlıların yola dizildiğini görünce ordusuyla arkalarından takip etmeye başladı. Bu yol boyunca kont ve ordusu sürekli tehlike içerisindeydi. Neredeyse her adımda iki taraf arasında çarpışmalar oluyor ve birçokları ölüyordu. Bu arada askerî başarılarıyla ünlü soylu Maraş Senyörü Balduin ve anılmaya değer daha birçokları öldüler. Onların ruhları kutsal huzura ererken bilmediğimiz birçoklarının isimleri de gökyüzüne yazıldı. Çünkü onlar bir inanç uğruna ve Hıristiyan halkın özgürlüğü için savaşmışlardı. Bu arada sürekli takip edilen ve kuvvetleri Müslümanlara eşit olmadığından daha fazla direnemeyen kont, nihayet kaçarak canını kurtardı ve Fırat'ı geçerek Samosat'ın (Samsat) sığındı, diğerleri ise başka başka yerlere kaçtılar. Bu haber bütün komşu ülkelere yayıldığı zaman Urfa şehrinin geri alındığına sevinmiş olanlar şimdi şehrin kaybına ve birçok soylu kimsenin de ölümüne üzüldüler.¹⁶

17. FASIL

Kudüs Patriği Willermus'un Ölümü - Sûr Başpiskoposu Fulcherius'un Onun Yerini Alması - Krallığın İsteği ile Radulphus'un Sûr Kilisesi'ne Başpiskopos Olarak Tayin Edilmesi

XVII. Aynı tarihte dindar ve sofu bir adam olan Kudüs Patriği Willermus görevinin on beşinci yılında, yani 25 Eylül'de öldü ve ertesi sene 25 Ocak'ta bizim selef sıramıza göre üçüncü olan Sûr Başpiskoposu Fulcherus onun yerine tayin edildi. Yine aynı tarihte, Epiphania civarında, Sion Dağı'ndaki Kutsal Mezar Kilisesi'ne gökten uğurlu sayılmayan ve şehrin felaketine işaret ettiği anlamını

16 II. Joscelin'in Zengi'nin ölümünden sonra Urfa'yı yeniden ele geçirme teşebbüsü ve Nureddin tarafından şehrin geri alınması hakkında bk. İbnü'l-Kalânisi, s. 288; *Anonim Süryânî*, s. 292 vd.; Urfalı Mateos, s. 299 vd.; Karş. Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, II, s. 253 vd.; Demirkent, "Savar", s. 478.

çıkardığımız bir yıldırım düştü. Ayrıca birkaç gün boyunca bir kuyruklu yıldız ve ileride olacak fevkalâde olaylara işaret eden alametler görüldü. Bu günlerde şu olay da oldu; yönetimi ellerinde bulunduran Kral Balduin ve annesi Melisende beraberce Tyrus Kilisesi'nden göreve çağrılan patrik ve onun süfrajen piskoposları, bu kiliseye yeni bir piskopos atamak için bir araya geldiler. Buraya geleneksel olarak yeni bir piskopos atamak için bir araya geldiklerinde, alışılmış bir şekilde iki gruba ayrıldılar. Bir grup, kral ve kraliçenin çevresinde çok sevimle beraber, tek hatası dünyeviliği olan kralın bakanı İngiliz asıllı Radulphus'u istiyordu. Bu grup kral ve annesi tarafından desteklendi. Fakat başlarında başdiyakon ve sonradan Roma'daki Silvester ve Martins kiliselerinin kardinali olacak olan Pisalı Joannes bulunan diğerleri ise –ki aralarında Saydâ Piskoposu Bernhardus ile Beyrut Piskoposu Joannes de vardı- patrikle anlaşmıyorlar ve Radulphus'u istemiyorlardı. Bunlar muhalefete başladılar ve kralın güçlü desteğini sağlayan diğerlerine karşı direndiler. Sonunda Radulphus, Roma'daki Papa III. Eugenius'in bu seçimi geçersiz sayışına kadar kilisenin gücüne ve menkullerine iki yıl zorla sahip oldu. Daha sonra aynı Radulphus, memleketlisi olan Papa IV. Hadrianus'un (1154-1159) desteği ile Bethlehem Kilise'si başpiskoposluğuna getirildi. Zikredilen metropolit kilise için, Kutsal Mezar Kilisesi'nin piskoposu olan Barcelonalı Petrus başpiskopos olarak seçildi. İspanya doğumlu, soylu bir aileden gelen, asil bir kişiliğe sahip ve yürekli olan bu adam, yumuşak huylu, Allah'tan korkan, kötülöklere karşı insanların hayrına çalışan biriydi. Hayatını ve yeteneklerini sürekli vaazlar vermekle harcadı. Burada onun karakterinin tümünün değil, açık ve genel özelliklerini zikrettik.

18. FASIL

Alman Kralı III. Konrad ile Fransa Kralı VII. Louis'nin Birçok Prensle Birlikte Doğuya Doğru Sefere Çıkmaları

XVIII. Anlattığımız gibi Urfa Türkler tarafından zapt edildikten sonra, buradan sahillere kadar olan memleketlerde bir sölenti

yayıldı ve batıda inançsız Türklerin sadece Urfa'yı fethetmekle kalmayıp, bütün doğu ülkelerini boydan boya serbestçe kat ederek Haçlılara ait köyleri ve şehirleri de tahrip ettikleri ve Hıristiyan halkı yağmaladıkları duyuldu. Bu haberleri Avrupa'nın bütün ülkelerinde yayıp, Hıristiyan halkı kışkırtarak, uzun süren bir barışı gevşeten ve vilâyetlerin Müslümanlara teslim edilmesine sebep olan insanlar hiç eksik olmamıştır. Papa III. Eugenius, doğudaki evlâtlarının baskı ve zulüm altında bulunduklarını görünce üzüntü ve merhamet duygularıyla, sözüne ve işine itimat edilen dindar kimseleri, Avrupa'nın değişik bölgelerine çağrı yapmaya göndererek, bütün Hıristiyanlara kardeşlerinin doğuda çekmek zorunda kaldığı zulmü vazettirdi ve onları intikam almaya davet etti. Bunların arasında en mükemmeli Başrahip Bernard de Clairvaux (1115-1153) idi. Değerli ve ünlü anılarıyla diğerlerine ahlak yönünden örneklik yapabilecek bir adamdı. Yaşlanmaya başladığından dolayı zayıf düşen vücuduna rağmen kendisine verilmiş olan görevi büyük bir istek ve gayretle yerine getirdi. Allah'ın sevgili kulları olan arkadaşlarıyla birlikte aralıksız olarak ve hiç usanmadan bütün krallıkları ve ülkeleri gezip vaazlarda bulundu. Doğudaki halkın uğradığı zulmü, Hıristiyanlığa kazandırılmış olan şehirlerin esâret altına düştüğünü ve kardeşlerinin Hazreti İsa için ölen diğerleri gibi açlık ve acı içerisinde nasıl zincire vurulduklarını anlattı. Bu çağrılarla halkı onları kurtarmaya teşvik etti. Bu yardım karşılığında da sonsuz mükafatlar vaat etti. Krallıkların ve prensliklerin halkında, onun sabırla yaptığı konuşmaların tesiriyle sefer belirtileri görülmeye başladı. Her taraftan insanlar haç omuzlarında olduğu halde Kudüs yolculuğuna başladılar. Onun vaazları sadece halk arasında değil, yüksek tabakalarda da başarıyla etkisini gösterdi. Güçlü ve kudretli Alman Kralı III. Konrad (1138-1152) ve Fransa Kralı VII. Louis (1137-1180) birçok şövalyeyle birlikte haçlı seferi için aynı arzularla yanıp tutuştular. Kutsal Haç'a saygı ifadesi olarak haç işaretlerini omuzlarının ve giysilerinin üzerlerine diktiler.¹⁷

17 Urfa'nın Türkler tarafından ferhi üzerine Avrupa'da düzenlenen ve 1147-1148 yıllarında doğuya gelen bu haçlı seferi hakkında geniş bilgi için bk. B. Kugler, *Studien Zur Geschichte des Zweiten Kreuzzuges*, Strugart 1866; II. Haçlı Seferi sırasında

19. FASIL

Alman Kralının İstanbul'a Varışı - İkonía (Konya) Sultanı Mesûd'un Ona Karşı Harekete Geçmesi

XIX. Krallar önce krallıklarının imkânlarını gözden geçirip, hazırlıklarını tamamladıktan sonra, söz verenlerle birlikte mayıs ayında uygun bir zamanda hac yolculuğuna başladılar. Fakat bu iyi bir sonuç vermedi, çünkü Haçlılara yardım etmek için yapılmış olan bu sefer onların durumlarını iyileştirmedeği gibi üstelik daha da kötüleştirdi. Haçlılar ayrı ayrı yol almaya karar verdiler. Böylece ordular arasında çatışma olmayacak ve her ordu daha kolaylıkla kendilerinin, atlarının ve diğer hayvanlarının ihtiyaçlarını giderebilecekti. Haçlı orduları Bayern'den Regensburg'a ve Tuna Nehri'nin solundan Avusturya'ya, sonra da kralının kendilerini hürmetle karşılamış olduğu Macaristan'a geldiler. Bu ülkeyi ve Pannonia'yı geçtikten sonra, Bulgar eyâletleri olan Moesia ve Dacia'yı solda bıraktılar. Oradan Trakya, ünlü Philippopolis (Filibe) ve Adrianopolis (Edirne) yoluyla imparatorluk şehri İstanbul'a vardılar. İmparator I. Manuel Komnenos (1143-1180)¹⁸ ile dostça görüşen Konrad, gerekli şekilde dinlendirdiği ordusunu, şehri sulayan ve Asya ile Avrupa arasında sınır olan -Asya'nın ilk vilâyeti- Bithynia'ya geçirdi. İstanbul'un uzaktan görülebildiği Chalkedon'da (Kadıköy) ordugâhını kurdu. Bu eski kent Chalkedon İmparator Martianus (450-457) zamanında ve Papa I. Leo'nun (440-451) başkanlığı altında 636 din adamının katılmasıyla 4. Konsil'in toplandığı yerdir. Bu konsilde keşişlerin ve Papaz Eutiches'in yanlış öğretilerine karşı kararlar alınmak istenmişti. Bu arada kendisini endişeye düşüren böyle büyük hükümdârların geldiğini haber alan İkonía (Konya) Sultanı Mesûd (1116-1155), doğunun en uzak bölgelerinden kuvvetler çağırarak, bu büyük Haçlı tehlikesine karşı en etkili tedbirlerin

Dimasık'ın kuşatılmasında Templier şövalyelerinin rolü hakkında ayrıca bu konuda yayınlanan en yeni eser olarak bk. A. Demurger, *Die Templier, Aufstieg und Untergang 1118-1314*, München 1989, s. 104 vdd.

18 İmparator I. Manuel Komenos hakkında en yeni ve geniş bilgiler için bk. P. Magdalino, *The Empire of Manuel Komnenos 1143-1180*, Cambridge 1993.

alınmasını istedi. O, şehirleri tahkim ve tahrip olmuş yerleri tekrar tamir ettirerek, komşu hükümdârlardan yardım istedi. Günlerce endişe içerisinde ülkesini ve halkını tahrip amacını taşıyan Haçlı ordusunun gelmesini bekledi. Nitekim yüzyıllardan beri görülmemiş kalabalıkta bir ordu gelip, atlılar bütün yeryüzünü kapladı. Öyle ki, ne nehirlerin suyu onları içirmeye ve ne de zengin topraklar onları beslemeye yetebildi. Bu söylenti belki abartılmıştır ama haçlı ordusunun durumu Türk hükümdârlarını gerçekten de ürkütmüş olabilir. Sefere katılmış bulunanların ifadelerine göre Kral III. Konrad'ın ordusunda yetmiş bin zırhlı asker bulunuyordu ki, yayalar, çocuklar, kadınlar ve hafif süvariler buna dâhil edilmemiştir. Fransa kralının ordusunda da yetmiş bin asker vardı; ikinci saftaki insanlar da hesaba katılmamıştı. Eğer Tanrı lütfkâr olsaydı bu ordu sadece Türk sultanını değil, doğunun bütün diğer eyâletlerini de Hristiyanlığın hâkimiyeti altına alabilirdi.

20. FASIL

Boğaz Geçildikten Sonra Bizanslıların İhaneti Yüzünden III. Konrad'ın Ordusunun Tehlikeli Bir Bölgeye Sürüklenmesi

XX. Bütün haçlı orduları Bosphorus'u (Boğaz) geçtikten sonra İmparator I. Manuel'den izin alan III. Konrad, kendisini çok seven birkaç kişilik maiyeti ile birlikte orduyu izledi. Her birliğe kumanda etmek üzere kumandanlar tayin ederek sefere devam için hareket emrini verdi. Ordu Galatia ve Paphlagonia bölgelerini solda bırakarak Phrigia ve Lidia üzerinden, yani Küçük Asya'nın iç bölgesindeki Nikomedia (İzmit) yakınlarına gelindi. Bu eyâletin merkezi Nikea'dır (İznik). Bir zamanlar İmparator Konstantinos 318 din adamının katılmasıyla burada bir konsil toplatmış (20 Mayıs 325)¹⁹ ve Arius'un yanlış öğretilerine karşı kararlar aldirtmıştı. III. Konrad bütün bu bölgeyi geçtikten sonra ordusuyla en kısa yoldan merkezi Konya olan Likaonia'ya geldi. Sultan Mesûd, komşu ülkelerden

19 İznik Konsili hakkında bk. A. H. M. Jones, *Constantine And The Conversion of Europe*, Canada 1978, s. 129-143.

sağladığı yardım kuvvetleriyle takviye ettiği Türk ordusuyla burada bekliyor, Haçlıların daha ileriye gitmesini engellemek için fırsat kolluyordu. Mesûd, en uzak sınırlarına kadar doğunun bütün hükümdâr beylerini para vermek veya rica etmek suretiyle Haçlılara karşı savaşa davet etmişti. Çünkü Haçlı ordusunun geçişine mâni olunmazsa bunların bütün yakın doğuyu tahrip edeceklerine dair herkesi uyarmıştı. Sultan Mesûd'un çağrısı üzerine her iki Armenia eyâletinden, Kapadokya'dan, İsaoria'dan, Kilikya'dan, Media'dan ve Parthia'dan sayısız kalabalıkta askerler gelerek derhal ona katılmışlardı. Bizans İmparatoru I. Manuel, Alman kralı yola çıkarken onun yanına bütün komşu ülkeleri bilen, fakat kötü bir tesadüf eseri hain olan kılavuzlar tayin etmişti. Haçlılar bu kılavuzların orduyu emniyet içerisinde götürceğine, dar ve yiyecek olmayan tehlikeli bölgelere saptırmayacağına inanmışlardı. Fakat kılavuzlar orduyu Türk bölgelerine soktuktan sonra, komutana en kısa yolun birkaç günlük sahra olduğunu ve yanlarına gıda stoku almaları gerektiğini bildirdiler. Böylece Alman ordusuna kısa bir süre içinde en rahat konaklayabilecekleri ünlü Konya şehrine varabilecekleri garantisini verdiler. Haçlılar kolayca ikna olup, hayvanlarına ve arabalarına erzak yükleyerek kalpten inandıkları kılavuzları izlediler. Fakat bu kılavuz Rumlar ya yaradılışlarındaki kötülükten ya efendilerinden almış oldukları emirden ya da Türkler tarafından kandırılmış olmalarından dolayıdır ki, Haçlıları hızla Türklerin kolayca baskın yapabilecekleri yolsuz bölgelere saptırdılar.

21. FASIL

Alman Ordusunun Tehlike İçine Düşmesi

XXI. Verilen sürenin geçmesine rağmen ordu arzulanan yere ve hedefe ulaşamayınca, Konrad kılavuzları çağırdı ve komutanların huzurunda kılavuzlara birkaç gündür yolda oldukları halde neden başlangıçta belirtilen yere gelemediklerini sordu. Bunlar alışılmış bir ikna sanatı ile ordunun en geç üç gün içerisinde mutlaka Konya'da olacağını söylediler. Bu teminat üzerine kral, basit bir adammış gibi sakinleşti ve

söz verildiği şekilde üç gün daha sabırla bekleyeceğini ifade etti. Bir sonraki gece karargâh kurulduktan sonra sözü edilen hain Bizanslılar gizlice ordudan ayrılarak kendilerine sadakatle inanmış olan Almanları kılavuzsuz bıraktılar. Sabah olup da hareket saati yaklaştığında kılavuzlar bulunamadı. Adamların oynadığı oyun nihayet krala ve kumandanlara bildirildi. Hainler ihanetlerini devam ettirmek ve buna daha fazlasını katmak üzere yakınlarında bulunan Fransa kralının karargâhına giderek, Alman ordusunu Konya'ya götürdüklerini, şehri zapt edip, Türklere karşı zafer kazandıklarını söylediler. Bizce onlar bunu ya kralı aldatıp aynı tehlikenin içine atmak ya da kardeşlerine yardım etmesini önlemek için yapmışlardı. Aynı zamanda orduyu aldatıp tehlikeye attıklarının duyulmasından ve cezalandırılmaktan korkmuş da olabilirler. Fakat hangi nedenden dolayı bunu yapmış olurlarsa olsunlar gerçek olan Alman ordusunun kılavuzların alçaklığı yüzünden böyle bir felakete sürüklenmiş bulunduğuudur. Konrad ordusunun kılavuzsuz kaldığını görünce bütün kumandanlarını toplantıya çağırarak, izlenecek strateji hakkında bir müzakere yaptı. Bir kısmı ileri, bir kısmı da geri dönülmesini öneren fikirler ortaya attılar. Aslında bu durum için şu sözler söylenmiştir: “Emirler üzerine hakaret döker, yolsuz çölde avare gezdirir.”²⁰ Yol hakkında bilgileri olmaksızın ve erzaksız bir şekilde bir oraya bir buraya doğru ilerlerken, sadece hayvanları için yemleri kalmıştı. Bu sırada Türklerin kalabalık bir kuvvetle çok yakınlarda bulunduğuuna dair, gerçek olması pek muhtemel bir haber geldi. Alman ordusu ise kılavuzların kasıtlı olarak getirmiş oldukları şekilde ekili araziden oldukça uzakta ve çorak bir bölgede bulunuyordu. Doğrusu Likaonia sağda kalmış, ordu bu yolu kısa zamanda kat etmek için soldan ilerlemiş ve Konya'dan uzaklaştırılarak Kapadokya'nın çorak topraklarına getirilmişti. Şüphesiz bu ihanet Haçlıları hasetle izleyen Bizans imparatorunun bilgisi ve emriyle tertip edilmişti. Çünkü Bizanslılar, Haçlıların gelişmesini ve rakip durumdaki Alman Krallığı'nın genişlemesini daima kuşku ve endişe ile karşılamışlar ve Alman kralının kendisini Roma imparatoru

ilan etmesini bir türlü kabullenememişlerdi. Monarşi olarak nitelendirildikleri gerçek ve tek Roma İmparatorluğu hâkimiyetinin kendi imparatorlarına ait olduğunu iddia ediyorlardı.

22. FASIL

Almanların, Türklerin Hücumuna Uğraması - Kralın Kaçarak Kurtulması

XXII. Kralın ordusu bu durumda açlıktan, çevreye yabancılıktan, atlarını kaybetmiş olmaktan, yüklerinin ağırlığından ve baskı altında sürekli izlenmekten dolayı tehlike içerisindeyken Türk kumandan ve emirleri birliklerini her yönden harekete geçirerek, baskın ve yağmaya başladılar. Süratli ve besili atları, hafif yay ve oklarıyla nara atarak ordumuzu kuşattılar ve mutad çeviklikleriyle ağır silahlı ve yavaş hareket eden Haçlılara hücum ettiler. Haçlılar ağır zırhları ve miğferleriyle ve hiçbir işe yaramayan aç ve yorgun atlarıyla oraya buraya doğru dönüyor, silahlı Türkler ile karşılaşmak istemiyorlardı. Türkleri takip etmektense, ordugâhlarında kalmayı tercih ediyorlardı. Buna karşılık Türkler uzaktan attıkları oklarla atlarını ve binicilerini yaralayıp, öldürüyorlardı. Haçlılar kılıçlarını çekip, onları takip etmek istediklerinde ise hızla uzaklaşıyorlardı. Ordumuz böyle her taraftan oklanmaktayken, saldırılara karşılık veremedi ve adam adama savaşmak mümkün olmadı. Ordumuz sık sık hücum etmek istediğinde, onların bu çabalarını gören Türkler alay ederek değişik taraflardan atağa kalkıyor ve Haçlılar da tekrar ordugâha çekilince yeniden toplanarak eski vaziyetlerini alıyorlar ve kuşatmayı bu şekilde sürdürüyorlardı. Bu sırada Tanrı'nın hikmeti ve takdiri ile şu olay oldu; bu yorucu savaştan önce silah, güç ve sayı bakımından mukayese edilemez gibi güçlü görünen birliklerden ve büyük şövalyelerin kuvvetlerinden şimdi geriye kalanlarda önceki ihtişamından hiç eser yoktu. Birlikte olanların ifadelerine göre, yetmiş bin zırhlı atlıdan ve sayısız yayadan geriye onda biri bile kalmamıştı. Çoğu ya açlıktan ya da Türk kılıcı altında can vermiş olup, bir kısmı da esir düşmüştü. Kral Konrad, ordusunun sağ kalanlarını

bazı komutanlarıyla birlikte birkaç gün içerisinde İznik'e götürdü. Muzaffer Türkler elde ettikleri kıymetli ganimet, sayısız at ve silahla birlikte bildikleri güvenli yerlere yöneldiler ve muhtemelen aynı yolu kullanacak olan Fransa kralını beklemeye başladılar.²¹ Alman kralının ordusunu imha ettiklerinden dolayı Fransa kralına karşı daha kolay bir zafer kazanabileceklerini sanıyorlardı; nitekim öyle de oldu. Konya sultanı burada değildi. Bu savaşı yöneten büyük ve soylu bir emîr olan ve Haçlıların umutlarını yok eden bu Türk emîrinin adı Paramum²² idi. Bu olay 1146 yılının Kasım ayında vuku buldu.

23. FASIL

Boğazı Geçen Alman Kralının Ordusuyla Birlikte Bythinia Bölgesine Ulaşması - Alman Kralının İstanbul'a Geri Dönüşü

XXIII. Bu arada Fransa kralı hemen hemen Konrad'la aynı yolu kullanarak İstanbul'a ulaşmıştı. O, buradaki kısa ikameti sırasında Bizans İmparatoru Manuel ile kendisine güven verici konuşmalar yaptı. Bizans kumandanlarının hemen hepsiyle birlikte resmî görüşmelerde bulundu ve kendisine hediyeler takdim edildi. Ondan sonra imparatorluk şehri ile Pontus Denizi (Karadeniz) arasında onlara otuz mil uzaklıktaki Hellespont'un bulunduğu en dar ve yalnız bir mil genişlikte olan yerden ordusunu geçirdi. Bythinia'nın komşu merkezi boğazın ve Hellespont'un bir kısmı olan İznik civarında şehre pek uzak olmayan bir yerde karargâh kurdu. Burada hangi yoldan gitmesi gerektiğini düşünerek, kendisinden önce hareket etmiş olan Konrad'dan haber almayı beklemekteyken, kendisine kralın ordusunun çoğunu kaybettiği ve pek az komutanıyla birlikte tehlikeden kaçarak kurtulabildiği haberi ulaştı. Bu ilk haber henüz

- 21 Türkiye Selçuklu Sultanı Mesûd'un, Kral Konrad idaresindeki Alman ordusunu 25 Ekim 1147'de Doryleon (Eskişehir) yakınında yenmesi hakkında bk. Kinnamos, *Historia*, Terc. C. M. Brand, New York 1976, s. 66 vd.; Karş. Runciman, II, s. 222.
- 22 Paramum adı Nikeras Khoniates'de (*Historia*, Çev. F. İşıltan, Ankara 1995, s. 45) Pamplanes, Kinnamos'da (s. 68) Mamplanes şeklinde kaydedilmiştir; Karş. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, Budapest 1943, s. 130.

kesin değildi, fakat çok geçmeden Schwaben Dükü Friedrich²³ geldi. Şimdi Alman İmparatorluğu'nu kudret ve başarıyla yöneten bu delikanlı Konrad'ın en büyük ağabeyinin oğlu ve aynı zamanda halefiydi. Fransız ordusuna Alman ordusu hakkında güvenilir haberler getirdi. O, Fransa kralını, Kral Konrad ile aslında geç kalınmış bir müzakereye davet etti. Fransız ordusu kardeşlerinin durumunu ve Alman kralının uğramış bulunduğu felaketi öğrenince son derecede telaşlanıp, üzüldü. Dükün önerisi üzerine kral, durumu adamlarıyla görüştü. Yanında dük ve diğer bazı şövalyeler olmak üzere çok yakınlarda bulunan Konrad'ın karargâhına giderek müzakerelere başladı. Dostça selamlaşıp, öpüşükten sonra konuştular. Seferin bundan sonraki kısmını ordularını birleştirerek tamamlamak amacıyla ortak bir karar aldılar. Alman ordusu mensuplarından birçoğu paralarını ve her şeylerini kaybetmiş olduklarından dolayı ve bu seferin zorluklarından korktukları için, yaptıkları yeminleri göz ardı ederek İstanbul'a geri döndüler. İki ordunun kumandanları aldıkları kararla Alman kralının daha önce izlemiş olduğu yolu sol tarafta ve Bythinia ile Phrygia'nın sağından bu iki bölgeyi arkada bırakıp, Anadolu'da ilerlediler. Bu bölgelerin bazen ortasından bazen de deniz kıyısından Philadelphia'yı (Alaşehir) solda bırakarak İzmir'e ve oradan da Anadolu'nun merkezi olan Ephesus'a (Efes) geldiler. Efes, Evangelist Johannes'in yaşamış olduğu, vaazlar verdiği ve gömüldüğü yer olması itibarıyla ünlüdür. Alman kralı buradan ordusunun çok azalmış olmasından utandığı veya Frankların kudretini çekemediği için olacak ki, arta kalan askerlerini karadan geri gönderdi. Kendisi de Efes'ten gemi ile İstanbul'a döndü. İmparator tarafından ilk defakinden daha fazla izzet ve ikramla karşılandı ve kumandanlarıyla birlikte ilkbaharın başına kadar burada kaldı. Her iki hükümdâr da kız kardeş olan eşleri²⁴ vasıtasıyla birbirleriyle bakanak olup, bu kız kardeşler Almanya'nın büyük ve güçlü Sulzbach kontu yaşlı Berengar'ın kızlarıydılar. Konrad'ın İstanbul'da gördüğü iltifat ve cömertlik kraliçenin kayırmalarından ileri geliyordu.

23 Daha sonra Alman İmparatoru olacak olan Frederik Barbarossa (1155-1190).

24 Manuel Komnenos, Alman Kralı Konrad'ın baldızı Bertha von Sulzbach (İrene) ile evliydi.

24. FASIL

Fransa Kralının Efes'e Gelmesi ve Menderes Geçidini Aşmak İçin Ordusunu Zorlaması

XXIV. Fransa kralı sefere devam etmek için ordusunu Efes'te hazır tutmakta iken, bu arada başarılı bir asker olan Pontif Kontu Guido ağır bir hastalık dolayısıyla öldü ve törenle kilisenin avlusuna gömüldü. Kral, doğuya gitmek üzere ordusu ile beraber hızla yola çıktı. Buradan hareket ettikten sonra, birkaç gün içerisinde kuğuların bol olduğu Maeander (Menderes) geçidine ulaştı. Bu nehir bizim Naso'nun eserinde Heroidum diye bahsettiği nehirdir:

“Menderes kıyısında dalgalanan
Otların içindeki beyaz kuğu
Ölüm şarkısını söylüyordu”

Kral, bu nehrin kıyısında bulunan yeşil otlaklar içinde karargâhını kurdu ve burada Frankların Türklerle karşılaşma arzuları devam etti. Ancak suya yaklaşmak istediklerinde, kalabalık bir kuvvetle karşı kıyıya gelmiş bulunan Türkler, Haçlıları kıyıdan uzaklaştırmaya çalıştılar. Fakat Haçlılar Türklerin mukavemetine rağmen nehirден geçecek bir geçit bulmayı başardılar. Türklerin çoğunu öldürdükten veya esir aldıktan sonra, geriye kalanları da kaçmak zorunda bıraktılar. Haçlılar Türk karargâhını ele geçirip, sabahleyin tekrar yola çıktılar ve oradan Laodikeia'ya (Denizli) geldiler.²⁵ Bu şehirden kendilerine birkaç günlük yiyecek alıp, hep birlikte yola devam ettiler.

25. FASIL

Fransız Ordusunun Büyük Bir Hücuma ve Yenilgiye Uğraması - Ordunun Bir Kısımının Kaçarak Kurtulması

XXV. Haçlı ordusu yolu üzerinde bulunan çok yüksek ve aşılması zor olan bir dağa geldi. Fakat sefer planına göre burasını o gün aşmak

25 Karş. Runciman, II, s. 225; bu savaş 1 Ocak 1148'de Yalvaç köprüsü yakınında olmuş ve 3 Ocak'da Haçlılar Denizli'ye ulaşmıştır.

zorundaydılar. Silahsız kalabalığı ve yaya halkı yürüyüş sırasında korumak için asilzadeler seçtiler. Ertesi gün hangi yoldan gidecekleri ve nerede karargâh kuracakları konusunda kendi aralarında müzakereler yaptılar. Bu yürüyüş sırasında kraliyet sancağını taşıyan Aqutanialı bir soylu orduya öncülük etmek üzere görevlendirildi. Bu adamın adı Geoffroy von Rancon idi. Ancak o, dağa çıkıp zirveye tırmandığı zaman, önceden belirlenen stratejinin aksine biraz daha ileriye gitti. Aslında kararlaştırıldığı gibi dağ geçidi hizasında karargâh kurulacaktı. Fakat o, ordunun henüz çok az bir yol aldığını ve günün büyük bir bölümünün önlerinde bulunduğunu düşünerek, yola devam ederken, kılavuzlar da ileride güvenli bir konaklama yeri olduğunu bildirmişlerdi. Arkadan gelenler, öncülerin zirvede konaklayacağını ve yolun yarısını aşmış olduklarını sandıkları için, diğer bir kısmının aşmış bulunduğu dağın henüz eteklerindeydiler. Uzaktan Haçlıları izleyen Türkler, ordunun birbirinden ayrıldığını ve dar bir alanda olduğunu görünce, baskın yapma fırsatının geldiği kanaatine vardılar. Fransızların birbirleriyle yardımlaşmasını engellemek üzere dağın zirvesini ele geçirdiler. Eline silahını alan Türkler, düzgün saflar halinde dört nala Haçlıların üzerine hücum etti. Bu kez yalnız yay ve oklarıyla değil, kılıçlarıyla savaşıp, kaçmak isteyenleri acımasızca öldürdüler. Haçlılar dar bir geçitte yorgun ve yüklü olan atlarının arkasına sığınarak korundular. Canları, kurtuluşları, yoldaşları ve karıları için, mızrakları ve kılıçları ellerine alıp, cesaret ve gayretle dövüşmediler de değil. Karşı taraftaki Türkler de kısa bir süre önce büyük bir orduyu imha ettiği düşüncesiyle ve zafer ümitleriyle güçleniyordu. Uzun bir süre savaştıktan sonra Türkler, sonunda bizim yarı günahlılara karşı üstünlüğü ele geçirdi. Haçlıların bir kısmı savaşta ölürken, çoğu da tutsak oldu ve bütün ordudan küçük bir miktar kaldı. O gün askerî başarılarıyla ünlü, soylu ve yüce birçok adam öldü. Ordunun büyük kahramanlarından Barannes Kontu Galcherus von Montia, Evrardus von Bretol, Iterus von Magnac ve adları semaya yazılası bizim bilmediğimiz daha niceleri bunların arasındaydı. Bize belâ getiren o gün, inançsızların önünde

titrediği Frankların şan ve şerefleri yok oldu. Ayrıca Franklar, Tanrı tanımaz ulusların alay konusu haline geldiler. Neden Ey İsa! Sana sadakatle bağlı, senin ayak izlerini öpen ve kutsadığın topraklarda ibadet etmek isteyen insanların, sana düşman olanların elleriyle imha edilmesine izin verdin? Senin vaazların yalnız senin keşfedebileceğin sırlardır. Senin iradene hiç kimse karşı duramaz. Bu arada kral, zikredilen tehlike ve kargaşadan sadece bir tesadüf eseri kurtulabildi. Maiyetinin çok azıyla birlikte gece yarısı kılavuzsuz bir şekilde biraz ileride bulunan karargâhına ulaştı. Kralın sancağını taşıyan öncüler ise dağ geçidini kolayca aşıp, diğerlerinin başına gelenlerden habersiz olarak rahat bir yerde konakladılar. Daha sonra uzun süredir arka taraftan haber alamadıklarını, daha kötüsü seferin sekteye uğradığını ve işlerin yolunda gitmediğini fark ettiler. Şimdi kralla birlikte kaçarak ordugâha ulaşabilenlerin getirdiği bilgiler aracılığıyla felaketi öğrenince çok üzüldüler. Ağlama ve sızlanmalar arasında hiç kimse acılarına teselli bulamazken, ordugâhta arkadaşların ve akrabaların aranmadığı yer kalmamıştı. Kimi babasını, kimi efendisini, oğlunu ya da kocasını arayıp durdular, bulamayınca da belirsiz akıbetlerini düşünmeye koyuldular. Bu gece ayrıca, çalılıklara veya kovuklara saklanarak bu yolla ölümden kurtulan ve gecenin karanlığından yararlanarak dönebilen bazı kimseler gelerek ordugâha sığındılar. Bu olay 1146 yılının Ocak ayında oldu.

26. FASIL

Kralın, Ordusunun Geri Kalan Kısımıyla Attalia'ya (Antalya) Varışı ve Oradan Suriye'ye Geçmesi

XXVI. 1146'nın bu gününde ekmek ve erzak bitti ve uzun süre yiyecek sağlayamadılar. Daha kötüsü rehbersiz olarak ve çevreyi de bilmeden oradan oraya dolaşarak, sonunda Pamphylia'ya girdiler. Önemli bir zorlukla karşılaşmadan sarp dağlar ve alçak vadiler üzerinden, Türkler tarafından da taciz edilmeden, bu ülkenin merkezi olan Antalya'ya ulaştılar. Antalya şehri deniz kıyısında bulunur ve

Bizans imparatoruna bağlıdır. Bu bölgenin toprağı bereketli olmakla beraber halkına pek yarar sağlamaz, çünkü düşman baskınlarına müsait olduğundan halk toprağı işlemez, öylece bırakır. Ancak bu kentin kazançlı tarafları da vardır. Çok berrak bir suya, geniş sebze bahçelerine ve deniz yoluyla getirilen ürün stoklarına sahip olduğu için seyahat edenler burada rahatça dinlenip, beslenebilirler. Şehir düşman bölgesine çok yakın olduğu ve bu cihetten saldırılara karşı kendini savunamadığı için, düşmana vergi vermek zorundadır. Haçlılar şehrin Grekçe adını bilmedikleri için buraya Satalia derler. Lissidona Burnu'ndan Kıbrıs'a kadar uzanan körfez, bizde Satalia diye adlandırılır. Fransa kralı kalabalık ordusuyla buraya geldiğinde²⁶ bu kadar çok insana yiyecek bulamadı. Halbuki ordusundan sağ kalanlarla diğer fakir kimseler neredeyse açlıktan ölmek üzereydiler. Kral, yaya halkı bu arada bırakıp, komutanlarıyla birlikte bir gemiye bindi İsaoria ve Kilikya'yı solda ve Kıbrıs'ı sağda bırakarak, uygun rüzgarla birlikte kısa zamanda Antakya'nın içinden geçen Asi Nehri'nin ağzına ulaştı. Burası eski bir şehir olan Seleucia'ya yakın bulunan St. Symeon (Süveydiye) Limanı'ydı. Seleucia, Antakya'ya on mil uzaklıktadır.

27. FASIL

Antakya Prinkepsi Raimund'un Fransa Kralını Süveydiye Limanı'nda Karşılayıp, Antakya'ya Götürmesi, Fakat Birbirlerinden Düşman Olarak Ayrılmaları

XXVII. Antakya Prinkepsi Raimund günlerdir büyük bir özlemle beklemekte olduğu Fransa kralının kendi topraklarına varışını duyunca eyâletin bütün soylularını ve halkın ileri gelenlerini toplayarak, seçkin bir maiyetle onu Süveydiye'de karşıladı ve olabildiğince parlak bir törenle Antakya'ya getirdi. Burada bütün halk onları karşıladı. Prinkeps, gelişinden çok daha önce kralın planlarından haberdar olduğu ve onun yardımı sayesinde prinkepsliğini genişletme ümidini beslediği için, ona değerli armağanlar göndererek, lütfuna

26 Bu sırada şehrin Bizanslı valisi Landolf idi. Bk. Runciman, II, s. 226.

mazhar olmak istemişti. Ayrıca, bu Haçlı seferi boyunca kraldan hiç ayrılmayan kraliçenin şefaatinin de göz önünde tutuyordu. Kraliçe Eleonore²⁷ prinkepsin yeğeni yani kardeşi Poitou Kontu Wilhelms'in ilk kızıydı. Raimund böylece kralın ve maiyetinin gelişi ile teveccühünü göstererek, eksiksiz lütfkârlığını kanıtladı. O, kralın kuvvetleriyle birlikte Halep, Caesarea (Kaysâriyye) ve diğer komşu kentleri ele geçirmeyi ümit ediyordu. Prinkeps krala ve onun komutanlarına bunu yaptırabilmiş olsaydı, tasarılarında yanılmamış olacaktı. Nitekim onların gelişiyle Müslümanlar korkuya kapılmışlar ve güvenlikleri açısından endişeye düşmüşlerdi. Sonunda prinkeps krala bu konudaki planlarını ve sağlayacağı yararları anlattı. Fakat kralın Kudüs'e gitmek arzu ve niyetinde olduğunu görünce bütün planlarında yanıldığını anladı. Kralın kararına öfke duyarak ona karşı tavır almaya başladı. Kendi amaçlarına mutabık ve aynı zamanda hafifmeşrep bir kadın olan kralın zevcesini zor ve hileyle onun elinden almaya kalktı. Kraliçe şimdi söylediğimiz ve ileride anlatacağımız gibi kraliyet haysiyet ve onurundan uzak, dikkatsiz bir kadındı. Kral bu durumu fark edince prinkepsden önce davrandı ve hayatını kurtarmak için adamlarıyla birlikte Antakya'dan ayrılışını hızlandırdı. Bu durumda şehre girişi ile ayrılışı arasında çok farklı bir manzara ortaya çıktı. Bazıları kralın çok kötü birisi olduğunu düşünerek, kendisine ve adamlarına böyle büyük hizmetler eden ve armağanlar sunan prinkepse haksızlık yapıldığına karar verdiler. Bunlara göre, eğer kral biraz gayret etmiş olsaydı, adı geçen şehirlerin çoğu onların eline geçmiş olacaktı.

28. FASIL

İmparator Konrad'ın İlkbaharda Suriye'ye Gitmesi - Kont Alfonso'nun Akka'ya Gelmesi ve Kaysâriyye'de Ölmesi

XXVIII. Bu arada Alman kralı kışı İstanbul'da geçirip, onuruna yaraşır bir şekilde hediyelerle uğurlandıktan sonra erkânıyla birlikte

27 Kraliçe Eleonore hakkında geniş bilgi için bk. A. Kelly, *Eleanor of Aquitaine and The Four Kings*, Cambridge 1978.

cömertçe emrine sunulan gemilere binerek doğuya doğru denize açıldı ve Akka'ya geldi. Buradan gittiği Kudüs'te Kral Balduin, Patrik Fulcherus, din adamları ve halk onu şarkılarla ve ilâhilerle karşıladılar. Bu günlerde Akka Limanı'na güçlü ve kudretli Toulouse Kontu Anfossus (Alfonso Jourdain) geldi. Bu adam I. Haçlı Seferi'nde büyük hizmetleriyle temayüz eden, yaşlı Kont Raimund'un (von Toulouse) oğluydu. Babasının anıları henüz unutulmamış ve kendisi de mükemmel bir insan olan Kont Alfonso, buradan Kudüs'e giderek orduya bu mutlu Haçlı seferi için teşekkür etmek üzere, liman kenti Kaysâriyye'ye vardıktan birkaç gün sonra, bilinmeyen biri tarafından zehirlendi. Bu mükemmel insan krallığa şans getirir diye bütün halk tarafından özlemle beklenmişti.

29. FASIL

Fransa Kralının Kudüs'e Gitmek Üzere Antakya'dan Acele Olarak Hareket Etmesi - Patriğin Onu Karşılama Üzere Gönderilmesi

XXIX. Bu arada Fransa kralının Antakya'yı terk edip, Trablus'a doğru yöneldiği haberi Kudüs'e ulaştı. Patrik Fulcherus ileri gelenlerin kararıyla onu krallığa davet etmek için Kudüs'ten yola çıkarıldı. Fakat kralın prinkepsle yeniden anlaşacağından ya da Trablus Kontu Raimund tarafından alıkonulacağından endişe duyulmaktaydı. Doğudaki Latin ülkesi dört prenslikten ibaretti. Birincisi güneye doğru olan Kudüs Krallığı; sınırı Filistin'in liman şehirleri olan Bilbis ile Beyrut arasından akan nehirden başlar ve Mısır'a bakan Darum ötesindeki çölde son bulur. İkincisi Trablus Kontluğu; adı geçen nehirden başlar ve liman şehirleri Maraklea ve Balenia arasındaki nehirde son bulur. Üçüncüsü Antakya Prinkepsliği; bu akarsudan başlayarak Kilikyadaki Tarsus'a kadardır. Dördüncüsü Urfa Kontluğu; Marrim adındaki ormandan doğuda Fırat Nehri'ne kadar uzanır. Bu büyük ve güçlü prensler başlangıçtan beri gelmesi beklenen kralın yardımıyla bölgelerini genişletmeyi tasarlamışlardı.

Aslında onların vahşi düşmanları vardı ve zapt etmek istedikleri en yakın şehirler onlardan nefret ediyordu. Böylece onlardan her biri kralın yardımından faydalanmak ve sınırlarını genişletmek amacıyla, krala türlü lütuflarda bulunup, hediyeler yağdırarak, onu kendi yanlarına davet ettiler. Kudüs kralında ve krallıkta Hristiyanlığın yayılması açısından büyük bir ümit doğmuştu ama daha önce de söylediğimiz gibi, kralın Antakya prinkepsi ve akrabaları ile anlaşarak Haleb civarında alıkonulacağından endişe edilmekteydi. Sonraki olaylar üzerine kralın Kudüs'e geleceğinden emin oldular. Fakat buna rağmen yine de yanılabilirliklerini varsayarak, patriği ona karşı gönderdiler. Nitekim kral da bunun akabinde tereddütsüz Kudüs'e geldi. Kral gelince din adamları ve halk onları şarkılarla karşıladı ve ihtişamlı törenlerle mukaddes mahaller ziyaret edildi. Dualar ve ibadet tamamlandıktan sonra Akka şehrinde ilan edilen bir toplantı yapıldı.²⁸ Bu toplantıda böyle bir Haçlı seferinin sonuçları ve krallığın arzu edilen genişletilmesi konuları ele alınacaktı. Durumu ve bölgeyi çok iyi bilen krallığın devlet erkânıyla görüşmeler başladı.

28 24 Haziran 1148. Bk. Runciman, II, s. 233.

ON YEDİNCİ KİTAP

1. FASIL

Sahil Şehri Akka'da Yapılan Toplantı - Bu Toplantıya Katılan Prenslerin Zikredilmesi

I. Bu toplantıya katılmış bulunan böylesine büyük ülkelerin hükümdârlarının isimlerini, gelecek kuşaklara anı olarak bırakmayı tarihimiz için gerekli buluyoruz. Hepsinden önce Alman Kralı III. Konrad ve kilise mensuplarından biri olan kardeşi Otto de Freising, Metz Piskoposu Stephanus, Flandern Kontu Dietrich'nin kardeşi Toul Piskoposu Heinrich ve Papa III. Eugenius'in isteği üzerine kralın seferine katılan kilise legatı Alman asıllı Portua Piskoposu Theotinus bu toplantıya katıldılar. Kiliseye mensup olmayan imparatorun bir kardeşi Avusturya Dükü Heinrich (Jasomirgott), kudretli ve büyük Dük Guelpho, o zamanlar Schwaben ve Vindelicien Dükü olan ama şimdi Alman Krallığı'nda III. Konrad'ın yerine geçen delikanlı Friedrich, Markgraf Hermann von Verona, daha sonra Bayern Dükü olacak olan Berthold von Andecht, ayrıca diğer büyük ve saygıdeğer prensler, Monferrat Markgrafi Willermus, kralın kız kardeşi ile evli olan kayınbiraderi Blandrada Kontu Guido ve Lombardialı biri hazır bulundu. Bunların dışında adlarını bilemediğimiz soylu, kudretli ve saygıdeğer insanlar vardı. Ayrıca Fransa Kralı VII. Louis ve onunla birlikte Langres Piskoposu Geoffrey, Lister Piskoposu Arnulf, Roma Kilisesi St. Chrysogonus'un kardinal presbiteri

olan Guido von Florenz, havariler makamının legatı Berche Kontu Robert, Kont Büyük Teobald'ın oğlu ve kralın kardeşi Troies Kontu Heinrich, kralın damadı Flandern'in güçlü kontu Dietrich ve kralın Kudüslü kayınbirâderi Theodericus ve akıllı ve sadık bir adam olan Soissonslu Ivo de Neella da toplantıdaydılar. Kralla birlikte adını vermediğimiz daha birçok asil kimseler vardı. Bizim ülkemizden Kudüs Kralı III. Balduin ile beraber akıllı, dirâyetli ve anlayış bakımından hiçbir prensten geri kalmayan annesi de mevcuttu. Onlarla birlikte Patrik Fulcherus, Kaysâriyye Başpiskoposu Balduin, Nazareth Başpiskoposu Robert, Akka Piskoposu Rorgo, Sayda Piskoposu Bernhardus, Beyrut Piskoposu Gerald, Templier şövalyelerinin reisi Robert, Hospitalierlerin reisi Raimund geldiler. Yine ruhbandan olmayan Kudüs kralının marşalı Manasse, Nablûs hâkimi Philippe de Milly, Taberiye hâkimi Helinandus, Saydâ hâkimi Gerard, Kaysâriyye hâkimi Walter, Ürdün ülkesinin hâkimi Paganus, Büyük Balian, Toronlu Humfried, Beyrut hâkimi Guido ve adlarını zikretmenin uzun süreceği birçok kimseler. Bütün bu saydıklarımız Akka şehrinde toplandılar. Bu koşullar altında neler yapılabileceğini, Tanrı'nın yardımı ile krallığın genişletilmesi ve Hıristiyanlığın şanının yükseltilmesine nasıl başlanacağını müzakere ettiler.

2. FASIL

Dimaşk'ı Zapt Etmeyi Öne Sürmeleri

II. Uzun müzakerelerden sonra alışıldık biçimde değişik görüşler ileri sürüldü. Amaca en uygun olarak, bize en çok zararı dokunan Dimaşk kentini kuşatma fikri üzerinde duruldu. Bu karar kesinleştikten sonra, çığırtkanlar vasıtasıyla herkesin belirlenen birliklerinden biriyle oraya doğru yola çıkması açıkça duyuruldu. 25 Mayıs 1147'de²⁹ adı geçen hükümdârlar ülkelerinden toplamış oldukları yerli, yabancı, atlı ve yayalarla beraber Kutsal Haç

29 1148 olacak.

önlerinde olarak, kararlaştırıldığı şekilde Taberiye'ye doğru yola koyuldular. Buradan bütün orduyu Galilaea Denizi boyunca en kısa yoldan Kaysâriyye Philippi olan Banyas'a götürdüler. Dimaşk şehrinin ve çevresinin stratejisini iyi bilen kişilerle görüşerek bir karar aldılar. Planlarını ileri gelen devlet adamlarına bildirdikten sonra, şehri kuşatmadan önce etrafındaki meyve bahçelerinin işgali sayesinde şehrin zaptının kolaylaşacağını düşündüler. Böylece planlanan sefere devam edip, Kaysâriyye Philippi ile Dimaşk arasındaki meşhur Lübnan dağına aşarak, Dimaşk'a dört-beş mil uzaklıkta olan ve oradan bölgeyi tam olarak görebildikleri Daria köyüne ulaştılar.³⁰

3. FASIL

Dimaşk Şehrinin Durumu

III. Dimaşk, Küçük Suriye'nin merkezi olup, Lübnan'da Phönicia diye tanınır: "Çünkü Suriye'nin başı Damascus"³¹ adını bu şehri inşa etmiş olan İbrahim'in bir kölesinden alır. Anlamı aslında kanlı veya kanla örtülü demektir. Şehir mümbit olmayan kuru bir alanda bulunup, sadece eski birkaç su kanalı ile sulanır. Yakın bir dağdan akıp gelen nehrin suyunu, bölgeye daha iyi götürülebilmesi için yukarı kısımlarda kanallara bölünmüştür. Nehir böylece her iki kıyısında bulunan meyve bahçelerini sulayarak, bölgeyi verimli kılar ve şehir surları boyunca doğuya doğru akar. Krallar zikredilen Daria'ya gelince, şehre yaklaşmış oldukları için ordularını düzene soktular. Harekât sırasında bir karışıklık veya birlikler arasında bir çatışmanın meydana gelmesini önlemek üzere her biri kendi yürüyüş sırasını belirtti. Harekâtı Kudüs kralı başlattı, çünkü onun ordusu bölgeyi tanıyordu ve diğerlerine de yolu gösterebilirdi. İhtiyaç halinde ona yardım edilebilmesi için Fransa kralı ortada yer aldı. En

30 Haçlıların 1148 yılında Dimaşk üzerine yaptıkları sefer hakkında ayrıca bk. İbnü'l-Kalânisi, s. 282-286; Usâme b. Munkiz, *An Arab Syrian Gentleman of the Crusades*, Neşr. Hitti, New York 1929, s. 124.

31 İşaya, 7/8.

arkadaki üçüncü sıraya orduyu arkadan gelebilecek olası herhangi bir saldırıya karşı korumak ve öncülerin güvenliğini sağlamak üzere Konrad yerleşti. Üç ordu bu şekilde tertip edildikten sonra şehir doğru ilerlemeye başladılar. Fakat şehir Haçlıların gelmekte olduğu batı tarafında da güneydoğu tarafında olduğu gibi meyve bahçeleri ile kaplıydı. Bu taraf sık ve karanlık ormanlarla Lübnan'a doğru 6 mil kadar ilerliyordu. Bu bahçeler hem korunmak hem de daha ileriye geçilmemesi için bir duvarla çevrilmişti. Bölgede pek fazla taş bulunmadığı için duvarla çamurdan yapılmıştı. Böylece her yerleşim birimi duvarla çevrilip, kapatılmıştı. Bahçıvanların hayvanlarıyla birlikte meyvelerini şehre getirdikleri yollar çok dardı. Bu sık dikilmiş olan ağaçlar ve dar yollar bu taraftan şehre girmeyi olanaksız kıldığından, güçlü bir savunma sağlıyordu. Fakat Haçlı prensleri orduyu bu yol üzerinden sevk etmeye karar verdiler. Öncelikle Dimaşk halkının en güvendiği yerleri ele geçirmek istemelerinin iki nedeni vardı; biri geriye çok az iş kalması, diğeri de orduya su ve yiyecek sağlanabilmesiydi. Kudüs kralı ordusunu dar olan bahçe yoluna soktu, fakat birçok zorluklarla karşılaşarak ilerleyebildi. Çünkü kendilerine engel teşkil eden dar yollardan başka, çalılıklar arasına gizlenmiş bulunanlar tarafından huzursuz edildiler ve çıkışları tutmuş olan Müslümanlarla karşılaştılar. Şehrin bütün halkı bu meyveliklere yöneldi ve açıktan açığa veya gizlenerek Haçlılara hücum edip, onları püskürtmeye çalıştı. Bundan başka bahçe duvarları içerisindeki yolların geçilememesi için inşa edilmiş olan, içlerinden Haçlıların üzerine oklar atılan yüksek evler vardı. Fakat Müslümanlar yalnız bir taraftan pusu kurmuş değildi, tehlike Haçlıları tetikte olmadıkları her yerde tehdit ediyordu ve önceden sezilemeyen herhangi bir saldırıya karşı hiçbir yerde güvenlik yoktu. İç taraftaki duvarların arkasında bile daha önceden getirilmiş ve en gerideki mazgallardan yoldan geçeni görebilen, fakat kendileri görünmeyen silahlı kişiler vardı. Bu durumda Haçlılardan birçok zavallı ölmüş olmalıdır. Şehre yaklaşmak isteyenler için bu dar alanda yaşananlardan başka bir tehlike olmadı.

4. FASIL

Haçlıların Dimaşk Varoşlarına Saldırması

IV. Haçlılar bunu görünce, daha şiddetli bir biçimde saldırarak bazı yerleri zapt ettiler. Duvarların içinde ve evlerde bulduklarını ya öldürdüler ya da esir ettiler. Aynı şeyi yapmaya teşebbüs etmiş olanlar ise arkadaşlarının sonlarına uğramamak için, bahçeleri terk edip, geri çekildiler. Bunlar kılıçtan geçirildikten veya kaçışa zorlandıktan sonra, Haçlılar serbest geçiş imkânı kazandılar. Şehrin atlı olan halkı veya onlara yardım için gelenler Haçlıların şehri bu cepheden kuşatmak istediğini görünce, nehre doğru gittiler. Haçlılar acele olarak susuzluklarını gidermek için gittikleri ve kendilerine kalın bir toz bulutuna mal olan nehir kıyılarının bir bölümünü, Müslümanlar tarafından işgal edilmiş durumda buldular. Bir an tereddüt ettikten sonra, güçlerini toparlayıp, bir iki kez nehri tekrar ele geçirmeyi denediler. Kudüs kralı adamları ile bunun için çabalar sarf ederken, arkadan gelen orduya komuta eden ve ordunun neden ilerleyemediğini soran Alman kralına, Müslümanların nehri işgal edip, Haçlıları da engellemekte oldukları haberi geldi. Alman kralı bunu duyunca öfke içerisinde Fransa kralının saflarının ortasından, savaş yerinin ortasına doğru atıldı. Almanlar da savaşta zor bir durum ile karşılaşıldığında atlardan inmek âdettir. Kral ve adamları da atlarından indiler ve kalkanları ile göğüs göğse savaşıyor, önceden cesaretle savaşmakta olan Müslümanları, gerisin geriye şehre doğru ricata zorladılar. Bu çarpışma ile kral, gerçekten anılmaya değer bir iş yapmış oldu. Söylentiye göre o, cesurca ve erkekçe savunma yapmakta olan düşmanın birini, üzerinde zırh olmasına rağmen başına, boğazına ve elleriyle birlikte sol omuzuna balta ile vurarak vücudunun bir kısmını düşürdü. Bunu gören veya duyan Dimaşk halkı büyük bir korkuya kapılarak, uzun sürecek ve kendilerini kurtaracak olan bir direnmeden ümidi kesti.

5. FASIL

Umutsuzluğa Düşen Şehir Halkının Kaçma Planları

V. Haçlılar, Müslümanların kaçmasından yararlanarak kıyıları ele geçirince, geniş bir ordugâh kurdular ve nehre yakın olan meyve bahçelerinden istedikleri gibi faydalandılar. Ordumuzun kalabalık oluşu ve gücü karşısında hayrete düşen halk, artık kendi gücünden şüpheye düşmüştü. Aniden Haçlıların saldırısına uğrayacaklarından korkuyorlardı. Çünkü çarpışmada nelerle karşılaştıklarını anımsayınca hiçbir şeye güvenleri kalmadı. Kendi aralarında görüşükten sonra, sonunda hileye başvurmaya karar verdiler. Haçlıların karargâh kurmuş oldukları taraftaki şehrin bütün sokaklarına büyük ve yüksek kalaslarla barikatlar kurdular. Böylece Haçlılar bu istihkamları aşmaya çalışırken onlar da diğer taraftan kaçabileceklerdi. Şayet Tanrı Haçlılara lütfkâr olsaydı, Hıristiyanların bu şehri kolayca zapt ettiği görülecekti, fakat onun yüce takdiri ile başka türlü oldu.³² Zikrettiğimiz gibi halk savunmadan ümidini kesmiş bir durumda şehirden çıkıp gitmeyi düşünmekteyken ve mücadeleyi savaşıla kazanamayacaklarını görünce, Haçlıları para ile baştan çıkarma yoluna başvurdular. Bütün becerilerini ortaya koyarak, bazı Haçlı prenslerine kuşatmayı kaldırmaları için çok miktarda para getirdiler. Bu adamlar da kendilerine getirilen rüşvet ve sözlere kandılar. Bütün kötülüklerin anası olan ihtirasları yüzünden kendilerine güvenmiş olan kralları ve yabancı prensleri meyve bahçelerini terk etmeye ve orduyu şehrin öbür tarafına nakletmeye ikna ettiler. İhanetlerini örtbas etmek için de şehrin bu doğu ve kuzeydoğu tarafından meyve bahçeleri ile korunduğunu, surların, mezarlığın ve nehrin arka kısmından zapt edilmesi gerektiği görüşünü ileri sürdüler. Ayrıca, bu taraftaki surların alçak ve kesilmemiş tuğla taşlarından yapılmış olduğunu, geçmek için makinelere ve büyük bir çabaya gereksinim olmadığını söylediler. Müslümanlar böylece orduyu şimdi bulunduğu ve daha fazla tutunamayacağı bu mevkiden uzaklaştırmak istiyorlardı. Çünkü karşı taraftan kuşatmaya daha fazla devam

32 Mezmurlar, 66/5.

edilemeyeceğini biliyorlardı. Onların bu teminatları üzerine, bütün ordunun kumandanları olarak bizzat krallar da kendilerine büyük çaba ve kayıplara mal olmuş bulunan mevkileri terk edip, alçaklar tarafından kendilerine gösterilen şehrin öbür tarafına geçmeyi kabul ettiler. Burada sudan oldukça uzaklaşmış olduklarını, daha önce bol miktarda yararlandıkları meyve bahçelerinden şimdi yoksun kaldıklarını ve erzaklarının da bitmeye başladığını görünce, çok geç olmakla beraber yanıldıklarını anladılar. Kendilerine tertip edilmiş olan alçakça düzen yüzünden terk ettikleri zengin karargâh mevkîinin ne kadar cazip bir yer olduğunu şimdi fark etmişlerdi.

6. FASIL

Ordugâhta Beliren Yiyecek Sıkıntısı ve Kuşatmanın Kaldırılması

VI. Haçlılar şehri kısa zamanda zapt edeceklerini ümit ettikleri için yanlarına çok az miktarda erzak almışlar ve bu yüzden orduda yiyecek sıkıntısı başlamıştı. Yanlarına sadece birkaç günlük erzak almış olmalarını sadece Haçlıların dikkatsizliğinde aramamak gerekir, çünkü onlar bu bölgeleri hemen hemen hiç bilmiyorlardı. Orduya şehrin ilk hücumla birlikte zapt edilebileceğini ve eğer yiyecekleri bitecek olursa çevrede büyük bir orduyu doyurabilecek kadar çok meyve ağaçlarının bulunduğu söylenmişti. Şimdi ise ne yapacaklarını bilemez durumdaydılar, terk etmiş oldukları yere geri dönmek çok zor hatta imkânsız görünüyordu, çünkü Haçlıların oradan ayrılmasıyla istediklerinin yerine geldiğini gören Müslümanlar, oralarını daha güçlü bir şekilde işgal edip, Haçlıların gelmiş oldukları yolları barikatlarla ve daha büyük taşlarla tahkim ettiler ve şehre yaklaşmak isteyenlere bu istihkamların arkasından sayısız miktarda oklar attılar. Buna mukabil ordugâhın bulunduğu yerden şehre hücum ederek zapt etmek uzun süreceğe benziyordu. Ayrıca, yiyecek maddelerinin azlığı bütün olanakları ortadan kaldırıyordu. Haçlı prensleri güvendikleri adamlar tarafından aldatıldıklarını ve durumun ümitsiz olduğunu görünce, büyük bir nefretle geriye dönmeye

karar verdiler. Yüzyıllardan beri böylesine bir araya toplanmamış olan krallar ve şövalyeler korku ve telaş içerisinde kaldılar. Bizim günahkâr Haçlılar, aynı gün içinde elleri boş olarak geri döndüler ve müteakiben doğuda uzun süre kalmamaya da gayret ettiler. Haçlı prenslerinin kuşkulu tavırları karşısında bunların fenalıklarından çekindikleri görülüyordu. Kudüs Krallığı'nın icraatlarını gevşek buldular ve ülkelerine döndükten sonra da onların bu öldürücü hastalıklarını unutmadıkları gibi, Haçlı prenslerine karşı nefret duymaya devam ettiler. Bu olayları işiten ve sefere katılmamış olan birçoklarının, bu yüzden krallığa duydukları sevgi sönmüştü. Böylece büyük bir şevk ve heyecanla hacca gitmiş olanlar da bu ihanet ve tertipler arasında harcanmamak için en kısa zamanda evlerine dönmenin yollarını aramışlardı.

7. FASIL

Değişik Fikirlerin Öne Sürülmesi, Askalan'ın Zaptının Teklif Edilmesi, Fakat Bunun Gerçekleşmemesi

VII. Ben bu felaketli seferi iyi anımsayan akıllı kişilere, bu haince planların kimler tarafından yürürlüğe konduğunu sık sık sordugumu hatırlarım, fakat bu konuda değişik rivayetler işittim. Daha önce de söylediğimiz gibi bazıları, olaya orduda bulunan Flandern kontunun sebebiyet verdiği inancındadır, çünkü bu adam ordumuz şehrin önünde meyve bahçelerini ve nehri işgal ettiğinde, her krala giderek, şehrin zapt edildikten sonra kendisine verilmesini rica etmiş ve bu hususta da ona söz verilmiş olmalıdır. Krallığımızın ileri gelenleri bunu duyunca, diğer bazıları gibi bu öneriyi kabul etmekte isteksiz kaldılar. Çünkü kendine ait olanlarla yetinmesi gereken büyük bir prensin hakkı olmadığı halde böyle bir mükâfat istemesi hoşlarına gitmemiştir. Bu tartışmadan sonra bunlar kötülük yapmaya başlamışlar ve şehri bu prene vermektense, düşmanın silahlarına terk etmeyi yeğlemişlerdi. Bütün hayatları boyunca sonsuz bir gayretle krallığa hizmet edip, bu çabalarının mutlak olan semeresini yeni gelenlere bırakmak onların zoruna gitmişti. Bazıları

da Antakya prinkepsinin Fransa kralına olan kininden dolayı diğer prenslere nüfuz ederek, onun teşebbüslerinin boşa gitmesi hiçbir şey elde edemeden geri dönmesi için iş birliği yapmalarını teklif ettiğini söylerler. Çünkü Fransa kralı ondan dargın ayrılmış ve bütün iyi hizmetlerine rağmen yardımı kabul etmemişti. Yine diğerlerinin dediğine göre bu çirkin olayı tertip edenler, Müslümanlar tarafından çok miktarda para ile satın alınmış ve işin kötüsü bu kirli paralar tetkik edildiğinde sahte oldukları anlaşılmıştı. Bu korkunç olayı yaşayanların görüşleri çok farklıdır ve ben bu konuda kesin bir şey söyleyemem. Fakat her kim idiyseler, Tanrı'nın merhametine mazhar olamadıkları sürece, doğrusu ihânetleri için büyük ceza çeceklerdir. Bu durumda Haçlıların önünde büyük bir korku geçiren Dimaşk, şimdi onların çekilmesine seviniyordu, bizde şöyle yazılıdır: "Ve çengimin sesi yas feryadına, kavalımınki de ağlayanların sesine döndü."³³ Zikredilen krallar tekrar ülkelerine dönünce Kudüs ileri gelenleri bir toplantı yaparak sonuçsuz girişimler yerine yararlı işler yapıp, gelecek kuşaklara iyi örnekler bırakmak istediler. Bazıları henüz inançsızların elinde ve krallığın ortasında bulunan Askalan'ı kuşatmak düşüncesindeydi. Onlara göre kuşatmak için gereken malzemeler, kolayca şehrin önüne getirilebilirdi. Ayrıca burayı hemen ve kolayca Hıristiyanlığa kazandırmak için teminat da verdiler, fakat birçok müzakerelerden sonra bu teşebbüs akamete uğradı ve Tanrı onlara darıldığı için daha başlarken planları boşa çıkmış oldu.

8. FASIL

İmparator Konrad'ın Ülkesine Geri Dönmesi

VIII. Kral Konrad Tanrı'nın lütuflarını esirgediğini ve Kudüs Krallığı'nı genişletmek için hiçbir şey yapamayacağını anlayınca gemileri hazırlattı ve krallığına geri döndü.³⁴ Geriye dönüşünden birkaç

³³ Eyüp, 30/31.

³⁴ Kral Konrad başarısızlıkla sonuçlanan bu seferden sonra 8 Eylül 1148'de Filistin'den deniz yoluyla ayrılarak Selânik'e gitti ve Bizans İmparatoru'nun daveti üzerine kış aylarını İstanbul'da geçirdi. 1149 Şubat'ında Almanya'ya doğru yola çıktı.

yıl sonra Bamberg'de öldü. O, bu şehrin büyük kilisesinde görkemli bir törenle gömüldü. Kendisi daima rahmetle anılacaktır. Doğuştan güzel ve mükemmel bir insan, tecrübeli bir savaşçı, övülesi yaşam tarzı ve karaktere sahip bir kraldı. Onun yerine tahta sefer sırasında kendisinden hiç ayrılmayan bir dost olan ağabeyinin oğlu Schwa-ben Dük'ü Friedrich geçti. Mükemmel vasıflara sahip bir genç olarak Alman Krallığı'nı başarıyla yönetti. Fransa kralı da bizimle birlikte bir yıl geçirdikten ve Paskalya yortusunu kutladıktan sonra ilkbaharın başlangıcında maiyeti, karısı ve erkânıyla birlikte ülkesi-ne döndü. Oraya varınca sefer sırasında aralarında geçenlerden do-layı krallığın piskoposlarının ve en yakın akrabalarının huzurunda eşinden boşandı. Çok geçmeden Normandia dükü ve Anjou Kontu Henry, baba toprağı Aquitania'ya dönmeden önce kralın eşi ile ev-lendi ve evlendikten sonra İngiltere Kralı Stephan çocuksuz öldüğü için bu krallığın topraklarını da tevârüs etti. Fransa kralı ise İspanya kralının Maria adındaki kızı ile evlendi ve çok iyi huylu olan bu kadınla mutlu bir hayat sürdü.

9. FASIL

Prinkeps Raimund'un Nureddin'le Yaptığı Bir Savaşta Ölmesi

IX. Bu tarihten itibaren Latinlerin doğudaki durumları kötüleş-ti, çünkü Müslümanlar, Hıristiyan halkının umudu olan kralların ve şövalyelerin gayretlerinin nasıl boşa gittiğini, önceden adların-dan korktukları halde şimdi bunların kendilerine karşı başka bir teşebbüste bulunamayacaklarını gördüler. Bu yüzden gururlanıp cesaretlendiler ve artık kuvvetlerinden şüpheleri kalmadığı için, şimdiye kadar olduğundan daha sık Haçlıların üzerindeki baskıla-rını artırdılar. Her iki kralın çekilip gitmesinden sonra, Nureddin b. Zengî, doğudan topladığı çok sayıda Türk ile birlikte ve Antakya önünde olduğundan daha güçlü bir şekilde (Kudüs Krallığı top-rakları üzerine) yürüdü. Ülkenin Latinlerin kendi aralarındaki an-laşmazlıklar yüzünden boşaltılmış olduğunu görünce müstahkem

Nepa'yı kuşatmaya karar verdi. Bu olayın haberi Antakya Prinkepsi Raimund'a ulaşınca ateşli ve taşkın mizâcına uygun olarak, süvarilerini beklemeden ve küçük bir birlikle dikkatsizce yola çıkıp, Nureddin ile kuşatmakta olduğu kalenin önünde karşılaştı. Nureddin durumdan haberdar olur olmaz, prinkepsin büyük bir ordu ile gelmiş olabileceğini düşünerek onunla boy ölçüşmekten çekindi ve geriye döndü. Ancak çekildiği yerden öncüler göndererek, Antakya kuvvetlerinin sayıca miktarını ve başka bir yerden yardım bekleyip beklemediklerini öğrenmek istedi. Diğer taraftan bu seferindeki başarısı ile övünmekte olan prinkeps, her zaman ihtiyatlı davranmış olmasına rağmen, bu defa tedbirsiz davranıyor ve aldanıyordu. Adamlarıyla beraber yakınlardaki sağlam mevkilere çekileceğine, tedbirsizlik yaparak açık arazide kaldı. Nureddin ise, prinkepsin yardımına gelecek başka kuvvetler olmadığını öğrenince, onun hali hazırdaki mevcut birliğini kolayca alt edebileceğine kanaat getirerek, gece Antakya kuvvetlerinin etrafını çevirdi ve kuşatılmış bir kale gibi çember idaresine aldı. Sabah olup da prinkeps sayıca çok fazla olan Müslüman birliklerini görünce, artık çok geç olduğunu anladı ve ordusunu derhal savaş düzenine soktu. Çarpışma başlayınca prinkepsin adamları üstün Müslüman kuvvetlerinin önünden kaçıp, onu çok az kişiyle birlikte yalnız bıraktılar. Prinkeps cesurca dövuştükten ve birkaç Müslümanı öldürdükten sonra yorgun ve bitkin düşerek, Müslüman kılıçları altında başı ve sağ eli kesilmiş bir durumda, cesetlerin arasına yığıldı kaldı. Ölülerin arasında, memleketini kaybetmiş olan ve Urfa kontunun ona kızını vermiş olduğu güçlü efendi Maraşlı Rainald da vardı. Yine adını bilmediğimiz birçok asilzâde de bunların içindeydi. Raimund, tecrübeli bir savaşçı ve düşmanların korktuğu yüce kalpli, fakat şanssız bir adamdı. Antakya prinkepsi olarak büyük ve cesurâne işler yapmıştı, fakat biz burada genel olayları ele aldığımızdan ayrıntılara inmedik. O, 27 Haziran 1148'de, hükümdârlığının 13. yılında, Kutsal Havari Petrus ve Paulus bayram gününde, Apamia (Efâmiye) şehri ile müstâhkem Nugia arasında, "Duvarla Örülmüş Kaynak" adını

taşıyan yerde öldü. Diğerleri arasında onun cesedi, üzerindeki işaretlere ve yara izlerinden teşhis edildi ve Antakya'ya getirilerek selefleri gibi Havariler Kilisesi'nin avlusuna törenle gömüldü.

10. FASIL

Kralın Antakya'ya Gitmesi - Konya Sultanının Urfa Kontluğu Topraklarına Akını

X. Nureddin nüfuzunu artırmak üzere ve zaferinin nişanı olarak, Müslümanları büyük bir nefretle takip eden ve bu uğurda hayatını veren prinkepsin başını ve sağ elini, İslam hükümdâr ve emirlerine, Bağdâd halîfesine ve doğunun diğer Türk hâkimlerine gönderdi. Antakyalılar ise, koruyucu krallarını kaybedince acı içerisinde gözyaşı döküp, feryat ederek cesur hükümdarın anısına yas tuttular. Onun ölümünü duyan sadece komşu halklar değil, herkes üzüldü. Bu arada babası gibi Hıristiyanlığın amansız bir düşmanı olan Nureddin, prinkepsin bu savaşta savunma kuvvetlerinin büyük bir kısmını kaybettiğini görerek ülkeyi, Antakya yakınlarına kadar yakıp yıktı. Antakya ile deniz arasında bulunan Süveydiye manastırında mola verdi ve buradan daha hiç görmemiş olduğu deniz kıyısına giderek, zaferlerini kutlamak üzere adamlarıyla beraber denize girdi. Geriye dönerken, geçici olarak Antakya'ya birkaç mil uzaklıktaki Harenc (Hârim) yolunu tuttu. Bu müstahkem kaleyi uzun süre elinde tutabilecek şekilde silah, yiyecek ve muhafız kıtalarıyla donattı. Halk büyük korkuya kapıldı, çünkü Tanrı Hıristiyan şövalyelerinin ve savaşçılarının gücünü onun ellerine vermişti. Ayrıca halkı bu tehlikeden kurtarmaya gelecek hiçbir kuvvet yoktu. Prinkepsin kendisinden sonra (Antakya'nın) idaresi için eşi Constance ve henüz çocuk olan iki oğlu ile iki kızından başka hiç kimsesi yoktu, yani öldükten sonra ona vekâlet edecek ve halkı koruyacak kimse kalmamıştı. Bu şartlar altında, büyük bir servet sahibi ve kudretli bir adam olan Antakya Patriği Aimery, yüksek ücretler ödeyerek birlikler oluşturdu. Kudüs kralı ise, prinkepsin ölümü ile Antakya halkının içine düşmüş olduğu telâş ve sıkıntıyı

duyunca devlet erkânını toplayarak onlarla görüştü ve derhal yardıma gidilmesini kararlaştırdı. Bizzât kendisinin getirdiği ve Antakya çevresinden sağlayabildiği birlikleri toplayıp, onlara cesaret vererek müstâhkem Hârim'i kuşattı, fakat burası baskınlara karşı iyi bir şekilde donatılmış olduğu için, birkaç gün sonra hiçbir şey elde edemeden geri dönmek zorunda kaldı. Konya sultanı da prinkepsin ölümünü duyunca, kalabalık bir kuvvetle Suriye'ye geldi. Birçok kale ve şehri aldıktan sonra, (Urfa) kontunun karısının ve çocuklarının içinde bulunduğu Tell-Bâşir'i kuşattı. Bu arada kral, Konnetabl Humfried'i altmış atlı ile birlikte Hazard'a göndererek buradaki Türklerin güçlenmesini önlemek istedi. Kont da aynı gün sultanın topraklarında elde etmiş olduğu esirlerin hepsini ve kuşatma sırasında satın aldığı on iki Türk süvarisini geri vermek suretiyle barış yaptı ve Hazard'a geldi. Oradan da yapmış bulunduğu yardımlardan dolayı teşekkür etmek üzere süratle Antakya'ya hareket etti. Kral ile görüşüp vedalaştıktan sonra az olan maiyetiyle birlikte ülkesine döndü. Kral ise, sahipsiz bulunan (Antakya) şehriyle ilgilenmek üzere birkaç gün daha burada kaldı ve olanakları ölçüsünde işlerini düzene koyduktan ve huzuru sağladıktan sonra krallığına geri döndü.

11. FASIL

Urfa Kontunun Esir Düşmesi ve Ölümü

XI. Bu olaylar sırasında basına lâyık olmayan ve kötü bir karaktere sahip bulunan Urfa Kontu Küçük Joscelin, amansız bir nefret duyduğu Antakya prinkepsinin ölümü ve patriğin çağrısı üzerine geceleyin yola çıktı. Yolculuk sırasında susuzluğunu gidermek üzere atına bakan genç biri ile birlikte maiyetinden geri kaldı ve pusuda bulunan haydutlar tarafından kimseye sezdirilmeden yakalanarak Haleb'e götürüldü. Pek temiz olmayan yaşantısının geri kalan kısmını pis bir zindanda, acılar içerisinde ve ağır zincirler altında, sefil bir şekilde tamamladı. Ertesi sabah, önde gitmekte olan adamları onu aramaya başladılar ve bulamayınca da geri döndüler. Bütün ülkeyi hayret ve

telâş içerisinde bırakan bu esrârengiz olay hakkında bilgi edinmeye çalıştılar. O zamana kadar komşularının uğradığı felaketlere çok az üzülmüş olan bu kişiler, şimdi kendileri zor duruma düşünce, başkalarının acılarına da üzülmek gerektiği tecrübesini edindiler. Nihâyet birkaç gün sonra sağlam bilgiler getiren bazı kişilerden kontun tutsak edilmiş olduğunu öğrendiler.³⁵ Kont geride kalbi daima Tanrı için atan, iffetli ve anlayışlı bir eş, henüz reşit olmayan bir çocuk iki de kız bırakmıştı. Bu kadın geriye kalan büyüklerin tavsiyesiyle halkı, mümkün olduğu kadar iyi bir şekilde idare etmeye, müstâhkem yerleri düşmana karşı savunmaya, kadın mülklerini korumaya, silah, adam ve yiyecek maddesi sağlamaya çalıştı. Böylece her iki ülkenin fanileri diğer bütün yardımları kaybedip, pek de yetenekli olmayan kadınlar tarafından yönetilmeye başlandılar.

12. FASIL

Kralın Askalan'ı Ele Geçirmek İçin Gazze'yi Yeniden İnşa Etmesi

XII. Antakya bölgesinde bu olaylar cereyan ederken, bundan kısa bir süre sonra, Kudüs Krallığı Tanrı'nın iradesiyle cezalandırıldı. Kudüs kralı ve erkânı birçok felaket sonucunda içine düştükleri kötü durumdan kurtulmak ve yeniden güç ve cesaret kazanmak için toplandılar. Askalan'ı zapt etmeye, kuzey ve güneydoğu tarafından tahkim edilmiş olan kaleyi -Askalan'a on mil uzaklıktaki metruk ve harap Gazze şehrini yeniden inşa ederek- güney cephesinden kuşatmaya ve korkunç düşmanlarını buradan yıpratmaya karar verdiler. Kararlaştırılan gün bütün ordu yekvücut olarak belirlenen yerde toplandı. Birbiriyle yarışarcasına şehri yeniden inşa etmeye giriştiler. Gazze, Filistin'in çok eski beş şehirden biriydi. Bütün özelliği, mermerlerden ve büyük taşlardan yapılmış kilisesi ve büyük binaların enkazları ile sarnıcı ve değerli suyuydu. Surlarla çevrili geniş bir alanda ve ufak

35 Joscelyn'in esarete düşmesi hakkında kaynaklarda verilen bilgiler değişiktir. Bu konuda geniş bilgi için bk. R. L. Nicholson, *Joscelyn 111 and the Fall of the Crusader States 1124-1199*, Leiden 1973, s. 12 vd.

bir tepecik üzerinde bulunuyordu. Haçlılar şehrin tamamını onarmanın olanaksız olduğunu görünce, yalnızca adı geçen tepecğin bir bölümü restore edilmekle yetindiler. Buraya derin temeller kazdıktan sonra, Tanrı'nın yardımıyla duvarla örtülü sağlam istihkâmlar ve kuleler yapıp kısa zamanda bitirdiler. Onarım işi tamamen bitince, burasını bütün çevresi ile birlikte Templier şövalyelerinin nezaretine vermeyi kararlaştırdılar. Bunlar güçlü, akıllı ve cesur insanlar olarak, kaleyi bugüne kadar korudular. Şehre açık ve gizli olarak birçok saldırı yapıldı. Önceleri Haçlılara korku salmak için bölgeyi dolaşıp tahrip edenler, şimdi para vererek veya rica ederek kendi şehirlerinin arkasında sâkin bir şekilde yaşamayı büyük şans olarak kabul etmeye başlamışlardı. Bu yer sadece bize itaatsiz olanlara karşı tahkim edilmişti; adı geçen şehrin zapt edilmesi, ülkemizin Mısır'a doğru güney sınırı olarak, birçok bakımlardan savunma temin edecekti. Baharın başlangıcında şehrin içi kısmen bitirildikten, kral ve patrik de devamını Templier şövalyelerine bırakıp Kudüs'e döndükten sonra, her yıl üç dört kez Askalan'a takviye için gönderilen Mısır kuvvetleri kalabalık bir halde adı geçen yerde belirdiler. Bunlar düşman korkusundan surların arkasına çekilmiş olan muhafızlara şiddetle hücumda bulundular. Fakat birkaç gün sonra bu birliklerin komutanları hiçbir şey elde edemeyeceklerini anlayınca Askalan'a döndüler. O günden sonra, ülkeyi rahat bırakmak zorunda olduklarını kabullendiler; çünkü kuvvetleri tamamen püskürtülmüş ve Haçlılara zarar vermeleri olanaksız hale gelmişti. Daha önce de anlatıldığı gibi, sık sık baskı altında tutulan şehrin önüne gelen Mısır ordusu da kale kuvvetlerinin savunmasından korktuğu için denize açıldı.

13. FASIL

Kral ile Annesi Arasındaki Geçimsizlik

XIII. Şimdi Urfa kontluğunun kaybı ve Müslümanların sık sık Antakya bölgesine yaptıkları hücumları hesaba katarsak Kudüs krallığının iyi durumda olduğunu ve yeniden sağlanan huzur için sevindiğini görürüz. Bizi çekemeyen düşman ise, krallığımızı içten

içe sarsarak huzurumuzu bozmaya kastetmişti. Bunun için vesîle şuydu: Eşi öldükten sonra Kraliçe Melisende henüz küçük yaşta olan iki oğlunun yasal vekili sıfatıyla ve verâset hukukuna uygun olarak krallığın yönetimini eline almıştı. Diğer prenslerin de yardımıyla şimdiye kadar o, bu görevi bir kadının gücünün üstünde olarak ve ciddiyetiyle yerine getirmişti. Halen hikâyesi üzerinde durduğumuz büyük oğlu III. Balduin de taçlandırıldıktan sonra yasal olarak annesinin iktidarına râbi tutulmuştu. Kraliçe iktidarı üstlenince, genel mutabakat üzerine soylu bir adam ve kız kardeşinin oğlu olan Manasse'ye (de Hierges) ordunun denetimi görevini vermiş ve onu konnetabl yapmıştı. Fakat kraliçenin bu ihsanına karşılık o kendisini (Kudüs) krallığının ileri gelenlerinin mertebesinde görerek kibirlendi, bu yüzden kraliçeye gereken hürmeti göstermedi ve ülkenin asilzâdeleri de ondan nefret ettiler. Ayrıca asil bir kadın olan, Ramesli (Remle) Hugue, Balian ve Balduin kardeşlerin annesi ve Büyük Balian'ın (von Ibelin) dul kalmış bulunan karısıyla evlenerek önemli bir krallık mülküne sahip oldu. Ancak adı geçen Manasse'yi nefretle izleyenler arasında ilk sırada olan kral, bu adamın kendisini annesinin sevgisinden uzaklaştırdığını fark ederek, ona karşı cephe aldı. Bu adamın gücünden tiksinererek, onun nüfuzunu çekemeyen başkaları da vardı. Bu kişiler krala, annesinin yönetimden uzaklaştırmasını, artık onun velâyetini gerektirmeyecek bir yaşa geldiğini ve krallığın bir bölümünün yönetimini talep etmesini söyleyerek, onu teşvik ve tahrik etmekteydiler. Kral bu benzeri tahrikler üzerine bir sonraki Paskalya bayramında Kudüs'te törenle taç giymeye karar verdi. Krallığın huzurunu arzu eden patrik ve diğer asilzâdeler, kendisinden annesinin de bu törene katılmasını istedikleri zaman o, annesini çağırarak için, belirtilen Paskalya'da değil de bunu takip eden günlerde bu hususta annesine herhangi bir bilgi vermeden, birdenbire herkesin huzurunda başında taçla görüldü.³⁶

36 Karş. Runciman, II, s. 279. Törenin 30 Mart 1152 Paskalya bayramında yapılması kararlaştırılmıştı ama III. Balduin, iki gün sonra 1 Nisan Salı günü annesine haber vermeksizin Kutsal Mezar Kilisesi'nde taç giymiştir.

14. FASIL

İki Taraf Arasındaki Düşmanlığın Yeniden Ortaya Çıkması ve Krallığın Bölüşülmesi

XIV. Bu tören bittikten sonra kral, aralarında Soissons Kontu Ivo (de Neella) ve St. Aldemar şatosu kahyası Walter'in de bulunduğu ileri gelenleri çağırdı. Onların huzurunda krallığın paylaşılmasını ve baba topraklarının bir bölümünün kendisine verilmesini talep etti. Uzun görüşmelerden sonra ülke paylaşıldı. Kendisine seçme şansı verilen kral, liman şehirleri Sûr ve Akka ile bu şehirlere ait her yeri; kraliçe ise Kudüs ve Nablûs ile çevrelerini aldılar. Böylece birbirlerinden ayrıldılar. Halk bu paylaşmayı barışın bir gereği olarak görüyor. Her parçanın huzur içinde bulunmasını arzu ediyordu. Aynı günlerde kral, Sûr şehri etrafında Fenike'de dağlardan dağlara kadar uzanan büyük topraklara sahip olan asilzâde Toronlu Humfried'i konnetabliğa atadı ve ona ordunun denetimi görevini verdi. Fakat kraliçeye karşı düşmanca siyaset izleyenler bu sefer de sakinleşmediler, üstelik kin ve garazleri ihtiraslarını daha fazla artırdı. Onların tavsiyelerine daha önce de uymuş olan kral, annesine eskisinden daha fazla hakaret etmeye ve kendi rızasıyla ona bıraktığı toprakları geri istemeye başladı. Kraliçe bu durum karşısında Nablûs'u sâdık adamlarına emanet edip Kudüs'e çekildi. Kral ise yeterli sayıda adamıyla Manasse'yi kendi kalesi olan Mirabel'de kuşatıp, ondan burayı kendisine teslim ederek, deniz yoluyla krallığı ve ülkeyi terk etmesini istedi. Sonra Nablûs'u aldı ve annesinin arkasından Kudüs'e hareket etti. Kraliçenin payında toprakları olan feodal beylerden bazıları kraliçeye karşı hiç düşünmeden sadakatsizce yeminlerini bozdular, bazıları da ona delice bir tutkuyla sadık kaldılar ki, bunlar İoppe (Yafa) kontu olan genç oğlu Amalrich, Philippe von Milly, Büyük Rohardus ve adlarını bilmediğimiz daha başkalarıydılar. Kraliçe oğlunun büyük bir kuvvetle Kudüs üzerine gelmekte olduğunu duyunca şövalye ve sâdık adamlarıyla birlikte sağlamlığına güvendiği şehrin iç kalesine yöneldi. Patrik Fulcherus

durumun ciddiyetini kavrayınca, kalabalık bir din adamı grubu ile birlikte, kralın yanına giderek barış istedi. Patrik krala yanlış bir şey yapmamasını ve anlaşmaya sadık kalarak annesini rahat bırakmasını tavsiye ettiği halde, kralın bu tekliflere yanaşmadığını görünce hiddetlendi ve şehre geri döndü. Kral ise, kararında ısrarlı olduğu için şehrin önünde ordugâh kurdu. Halk kralın öfkesini yatıştırmak için kapıları açarak ordusunu içeriye aldı. Ordu kraliçenin sığındığı burçları kuşatarak, mancınıkları yerleştirdi. Burası bir düşman mevkiymiş gibi, mancınıklar ve oklarla aralıksız atış yapıp hücum maruz kaldı. Fakat kuşatılanlar böylesine ateşli ve kuvvetli rakiplerine, aynı şiddetle karşı koydular. İki taraf da birkaç gün boyunca şiddetle savaştıktan sonra, nihâyet bazılarının arabuluculuğu ile bir anlaşmaya varıldı. Buna göre kraliçe, Nablûs ve çevresiyle yetinecek, Kudûs ise annesini gelecekte kendi bölgesinde rahatsız etmeyeceğine dair yemin etmesine karşılık krala kalacaktı. Bu şekilde yeniden birbirleriyle barıştılar. Sabah yıldızı sisler arasından tekrar parladı, krallığa ve kiliseye sükûnet geldi.

15. FASIL

Konya Sultanının Urfa Kontluğu'nu Tekrar Tahrip Etmesi

XV. Kudûs Kralı Balduin, bu arada Urfa kontunun esir alındığına, bütün ülkesinin Müslümanlar tarafından tahrip edildiğine ve Antakya'nın yönetiminin bir kadının eline verildiğine dair kesin haberleri alınca, ülkenin sorunları ile uğraşmak üzere Marşal Humfried ve Beyrut hâkimi Guido (toprakları kraliçenin elinde olduğu için çağırdığı adamları gelmemişti) ile Trablus kontunun şövalyeleri ile buluştuğu Trablus'tan süratle Antakya'ya hareket etti. Çünkü kudretli Türk hükümdarı Konya Sultanı Mesûd kalabalık atlı ordusuyla sınır bölgesindeki bütün ülkeleri zapt ederek, oraya yönelmişti. Bu silahlı orduya karşı mukavemet edemeyen halk, kadın ve çocuklarıyla serbestçe ve güven içerisinde gidebilmek koşuluyla, Tell-Bâşir'e kadar olan şehir ve kaleleri sultana

teslim etti. Bu sırada yalnız Tell-Bâşir sükûnet içinde bırakılmış görünüyordu, çünkü burası daha sağlam ve nüfus sayısı fazlaydı ve kont da sürekli burada ikamet ediyordu. Sultan yalnız birkaç yer kalıncaya kadar ülkeyi zapt ettikten sonra, daha önemli nedenler yüzünden memleketine döndü, fakat halkın sıkıntıları hiç azalmadı; zira Haçlıların yorulmaz düşmanı, güçlü Türk Atabegi Nureddin, sağlam kaleler dışındaki her yere sürekli akınlar yaptı. Talihsiz halk iki değirmen taşı arasındaymış gibi, sürekli böyle ezildi. Henüz reşit olmayan iki prens onu koruyamadılar.

16. FASIL

Urfa Kontluğu Kalelerinin Bizans İmparatorluğu'na Verilmesi

XVI. Bu arada Bizans imparatoru ülkenin durumunu görünce, komutanlarından birini pek de önemsiz olmayan bir orduyla ve çok miktarda para ile oraya gönderdi. Kontun karısına, çocukların ve ülkesinin güvenliği için henüz ellerinde olan yerleri, yıllık bir tutar karşılığında kendi hâkimiyetine vermesini bildirerek, bu yerleri bir yıl süreyle emniyet içerisinde tutacağını vaat etti. O, muazzam servetine güvenerek ülkeyi Türklerin hücumundan koruyacağı ve eyâlet kendisine verilirse zapt edilmiş yerleri de geri alacağı kanaatindeydi. Kral Antakya'ya geldiği sırada, ülkenin prensleri imparatorun mesajı konusunda hemfikir değillerdi. Bazıları imparatorun isteklerinin yerine getirilmesinin pek de fena bir teklif olmadığı, bazıları da ülke tamamen düşmanların eline geçmedikçe böyle bir şeyin gerekli olmadığı görüşündeydiler. Bu müzâkereler sırasında kral bu ülkede uzun süre kalamayacağını düşündü, çünkü kendi ülkesinin sorunları burada uzun süre ikâmetine uygun değildi. Ayrıca birbirine 15 günlük uzaklıkta bulunan iki ayrı eyâleti yönetmesi olanaksızdı. Antakya eyâletinin uzun yıllar yağmalanmış olduğunu düşünerek, geri kalan şehirlerin önerilen koşullar altında Bizanslılara verilmesi gerektiği inancındaydı. Bizanslıların bu şartlar altında eyâleti ellerinde

tutabileceklerine de çok az ihtimâl veriyordu. O, eğer ülke ve halk bir felakete uğrayacaksa bunun Bizans hâkimiyeti altında olmasını tercih ediyordu. Şimdi anlaşma kontesin ve çocuklarının tasdikiyle belirtilen şartlarda açıklığa kavuştuktan sonra, bütün şövalyeleriyle birlikte kralın, imparatorun adamlarını adı geçen bölgeye götürüp şehirleri teslim etmesi için belli bir gün tayin edildi. Kararlaştırıldığı şekilde belirtilen gün Trablus kontu, adamları ve Antakya ileri gelenleriyle birlikte Bizanslıları Urfa topraklarına götürdü. Tell-Bâşir'e gelince bütün çocuklarıyla birlikte kontesi, diğer Latinlerin hepsini ve şehri terk etmek isteyen kadın, erkek Ermenileri alarak eyâleti Bizanslılara teslim ettiler. Haçlıların henüz ellerinde bulunan şehirler şunlardı: Turbessel (Tell-Bâşir), Hamtab (Ayntab), Râvendel (Râvendân), Rankulat, Bile (Birecik), Samosatum ve belki daha başkaları. Bu şehirler Bizanslılara verilince kral, hayvanları ve eşyalarıyla bölgeyi terk etmek isteyen halkla birlikte güvenliği sağlayarak, bu yolculuğa çıkmak için hazırlanmaya başladı.³⁷

17. FASIL

Nureddin'in Bölgeyi Zapt Etmesi Üzerine Kralın, Göç Etmek İsteyenleri Büyük Bir Tehlike İçerisinde Kudüs Civarına Nakletmesi

XVII. Nureddin, kralın halkın bir kısmını bölgeden çıkardığını ve sadece eyâleti elde tutabilmek için, şehirleri zayıf Bizanslılara teslim etmiş olduğunu duyunca, Haçlıların duyduğu korku üzerine cesaretlenerek, bütün çevredeki bölgelerden topladığı kuvvetlerle, kral ve çeşitli vesîlelerle güçsüz düşmüş halk ile karşılaşmak için, hızla oraya hareket etti. Çünkü onlarla karşılaşmayı büyük bir başarı olarak görüyordu. Nitekim kral, bu savunmasız insanlarla beraber Tell-Bâşir'e beş-altı mil uzaklıktaki Tulupa şehrine henüz gelmeden, bütün bölge Nureddin tarafından işgal edildi. Haçlılar yolları üzerindeki müstâhkem Hatab yakınlarında konaklamak istedikleri sırada,

37 Bu olaylar için ayrıca bk. İbnü'l-Kalânisi, s. 300 vd.

Müslümanlarla karşılaşmanın olası olduğunu anlayınca savaş düzene geçtiler. Müslümanlar da kazanacaklarından emin olarak savaş nizamına geçtiler. Haçlıların gelmesini beklemeye başladılar, ancak ordumuz onların beklediklerinin aksine Tanrı'nın izniyle güvenlik içerisinde belirtilen yere geldi. Burada kendilerini ve hayvanlarını dinlendirdiler ve komutanlar da yolculuğun devamı hakkında birbirleriyle görüşmeler yaptılar. Bunların içinden bazıları, Tanrı'nın yardımıyla Türklere karşı koruyabilecekleri yerlerin kendilerine emânet edilmesi gerektiğini öne sürdüler. Bunlardan biri Kudüs Krallığı'ndan kralın marşalı Toronlu Humfried, diğeri ise, Antakya Prinkepsliği'nden soylu ve güçlü efendi Robert de Sourdeval idi. Kral bu ikisinin güçlerinin dediklerini yapmaya yetmeyeceği kanaatiyle önerilerini yersiz bularak şehri Bizanslılara teslim etti ve yolculuğa devam etmeleri için halkın hazırlanmasını emretti. Şimdi soylu kişilerin ve yaşlı ninelerin kız ve oğullarıyla baba evlerini hıçkırıklar içerisinde, feryâd-ü figan ederek terk edip, yabancı bir ülkeye doğru yola koyuldukları görülüyordu. Vatanını böylesine acıklı bir şekilde terk eden bu halkın durumu karşısında öfkelenip sızlamayacak hiçbir yürek olamazdı. Sabah olunca Haçlılar yüklerini hazırlayıp yola çıktılar. Müslümanlar ise, düzenli bir şekilde görüldü ve Haçlıları her iki yandan sararak hücumla geçti. Buna karşılık Haçlılar sahip oldukları beş yüz atlıdan düzenli bir birlik oluşturup onlara karşı mevzilendiler. Kral, yaya kitlesine öncülük etmek zorunda kaldı. Trablus kontu ve kralın marşalı Toronlu Humfried Müslümanların hücumlarını durdurmak için, kuvvetlerinin en dayanıklı bölümüyle arka kısma yerleştiler. Antakya ileri gelenleri de orta kısmı savunabilmek için, sağ ve sol yanları tuttular. Bu düzen içerisinde gün batısına doğru sürekli savaşarak ilerlediler, çünkü Müslümanlar bir an bile hücumdan geri kalmayıp Haçlıları huzursuz etmekteydi. Haçlı ordusu üzerlerine inatla atılan oklardan, tozdan, heyecan, korku ve susuzluktan çok muzdarip oldu. Nihayet güneş batınca Türklerde geriye dönme işaretleri belirdi, çünkü birçok beylerini kaybetmiş ve yetecek kadar yiyecek ikmâli yapmamışlardı. Bu yüzden Haçlıların

ısrarlı mukavemeti karşısında hayrete düşmüş ve takibe son vermişlerdi. Marşal Humfried, kaçanları yayıyla izlerken maiyetinden uzaklaşmıştı. Bu sırada Müslümanlardan biri silahsız ve elleri birbirinin üzerinde olarak hürmetle ona doğru geldi. Bu adam marşal ile kardeşlik andı yapmış olan güçlü Türk beylerinden birinin hizmetkârlarındandı ve Müslüman ordusunun durumu hakkında bilgi vermek üzere efendisi tarafından gönderilmişti. Adamın söylediklerine göre, Nureddin ordugâhında yiyecek bittiği için bu takibi daha fazla sürdüremeyecek ve adamlarıyla birlikte bu gece geriye dönecekti. Bu haberi verdikten sonra Türk, geri dönüp uzaklaştı. Marşal da karargâha dönüp haberi krala bildirdi. Bu arada karanlık basınca bütün ordu Joha denen yerde konakladı ve müteâkip günlerde, Müslümanlar tarafından tehdit edilmeksizin, Marris adı verilen orman üzerinden hâkimiyetimize tabi olan bölgeye ulaştı ve kral da tekrar Antakya'ya döndü. Nureddin, ülkenin Latin kontları tarafından terk edildiğini görünce, Bizanslıların zayıfladığından dolayı ülkeye baskınlar yapıp huzursuz etti. Nihâyet büyük bir orduyla gelip şehirleri kuşatarak Bizanslıları kovdu ve bütün ülkeyi ele geçirdi. Böylece verimli topraklara, en güzel ormanlara, otlara ve derelere sahip olan en zengin ülke, Müslümanların eline verilmiş oldu. Burada bizden 500 şövalye önemli topraklara sahipti. Antakya Kilisesi bu eyâlette 3 başpiskoposluk mülkü kaybetti: Urfa, Hieropolis, Coricium. Bu kiliseler bugün acılar içinde, Müslümanların hâkimiyeti altındadır.

18. FASIL

Kralın Prensesi, Kontlardan Biri ile Evlenmesini Tavsiye Etmesi Ama Prensesin Bunu Kabul Etmemesi - Kralın Trablus'a Gitmesi

XVIII. Bu arada Kudüs Kralı Balduin, Antakya Prensesi Costance ile sık sık konuşarak, kendisine soylu bir eş seçmesini ve onun tavsiye ve yardımlarıyla prinkepsliği yönetmesini istedi. Çünkü kral, Urfa halkının kontunu kaybederek içine düşmüş olduğu panik gibi,

prinkepssiz kaldığı takdirde Antakya ve çevresinin de başıboş kalarak düşman eline düşmesinden korkuyordu. Aynı zamanda kendi krallığının durumundan dolayı burada uzun süre kalamayacağı görüşündeydi. Fakat o zamanlar, kralın maiyetinde asil ve yüce daha başka kişiler de vardı. Bunlar akıllı, ileri görüşlü ve Frank Krallığı içinde büyük bir itibar sahibi olan Soissons Kontu Ivo von Neella, St. Alde-mar şatosunun kahyası Walter von Falkenberg ve sonra cesur, zeki ve basîretli Taberiye hâkimi ve nihâyet soyunun asaletiyle olduğu kadar zekâsı ve savaş tecrübesiyle de son derece temâyüz eden Raoul von Marle idiler. Ülkenin yönetimi bunların her birinin katkılarıyla gerçekleşmişti. Prenses serbest ve bağımsız bir yaşamı evliliğe tercih ederek esrarlı yaşamını sürdürdü fakat halka yararlı olacak bu teklif ile çok az ilgilendi. Kral onun niyetini anlayınca gerek krallığının devlet erkânını ve gerekse prinkepsliğin hâkimlerini genel bir toplantı için Trablus'a çağırdı. O ayrıca piskoposlarıyla birlikte Antakya patriğini ve erkânıyla beraber prensesi de davet etti. Kendi annesi kraliçe Melisende maiyetiyle toplantıya geldi. Burada resmî konular üzerinde ciddi müzâkereler yapıldıktan sonra prensesin evliliği konusuna gelindi. Fakat onu ne kuzenleri olan kral ve kont, ne de yaşlı teyzeleri olan kraliçe ve Trablus kontesi, ülkeyi ve kendisini idare etmek hususunda ikna edemediler. Bir rivâyete göre de prenses bu teklifi reddetmeye, kurnaz ve açığöz bir adam olan ve aynı zamanda prensesin budalaca niyetini destekleyerek ülkeye serbestçe hâkim olmayı amaçlayan patrik tarafından teşvik edilmişti. Toplantıda bulunanlar burada soruna hiçbir çözüm bulamadıkları için toplantıyı erteleyip, her biri kendi memleketine geri döndü.

19. FASIL

Kral ve Annesinin Bu Evlilik Hakkında Görüşmek Üzere Trablus Yakınında Bir Araya Gelmeleri, Fakat Konuşmanın Sonuçsuz Kalması

XIX. Fakat bu günlerde kont (Raimund) ile Kraliçe Melisende'in kız kardeşi olan eşi (Hodierna) arasında ailevî kıskançlık nedeni ile

bir geçimsizlik belirmişti. Kraliçe hem bu geçimsizliği ortadan kaldırmak hem de kız kardeşi prensesi ziyâret etmek için Trablus'a gelmişti. Fakat bu uzlaştırma teşebbüsü başarıya ulaşamadığından, kız kardeşini yanına alarak birlikte hemen şehri terk ettiler, fakat kont kısa bir mesafe prensese refakat edip ona veda ettikten sonra, şehir kapılarına dönünce, hiç kimsenin ummadığı bir anda, duvarlarla ön duvarlar arasında kapının girişinde Haşşâşiler tarafından itilerek yere düşürüldü ve burada fecî bir şekilde öldü. Burada, tesâdüfen bu yolculukta konta arkadaşlık etmekreyken, yukarıda zikrettiğimiz Raoul von Merle de bir şövalyesiyle birlikte öldü. Kral bu sırada dinlenmek için sakin bir şekilde zar oyununa oturmuştu ve bütün bu olup bitenlerden en ufak bir malumatı yoktu. Kontun ölüm haberi duyulunca bütün şehir ayağa kalktı. Halk derhal silahlandı ve kontun alçakça katledilmesinin intikamını almak için dili ve giysisi yabancı olan herkesi yere serdi. Bu sırada kralın dikkati gürültüye takıldı ve kontun ölmüş olduğunu duyunca üzülerək gözyaşlarını ve hıçkırıklarını tutamadı: Ayrıca cenaze görkemli bir törenle gömüldükten sonra annesini ve teyzesini geri çağırtdı. Bu iş tamamlandıktan sonra, kralın talimatı üzerine, ülkenin ileri gelenleri kontese ve çocuklarına itaat ettiler. Zira kont geriye biri henüz on iki yaşında III. Raimund adında bir oğul ve diğeri ondan daha küçük ve adı Melisende olan bir kız çocuk bırakmıştı. Kral bu işleri yoluna koyduktan sonra, annesi ve adamlarıyla birlikte krallığına geri döndü.

20. FASIL

Türk Emîrlerinin Kudüs'e Karşı Seferi ve Kaleden Huruç Yapan Haçlıların Türkleri Püskürtmesi

XX. Bunun üzerinden çok geçmeden, kendi adamları arasında güçlü ve ünlü olan, aynı zamanda Kudüs'ün de zapt edilmeden önce kendilerine ait olduğunu iddia eden ve bu baba vatanının yabancıların elinde durduğu sürece anneleri tarafından teşvik edilen Hiarakin (Artuklu) ailesine mensup Türk beyleri (Mardin Artukoğullarından Hüsâmeddîn Timurtaş ve kardeşi) kalabalık Türkmen kuvvetleriyle

Kudüs üzerine yürümeye ve burayı yeniden ele geçirmeye karar verdiler. Böylece yaşlı annelerinin bitmeyen tahrikleri yüzünden Tanrı'nın inâyetiyle amaçlarını gerçekleştirmek için büyük bir orduyla ülkelerinden yola çıktılar. Dinlenmek ve ordularını tekrar düzene koymak maksadıyla Dimaşk'a gelip orada bir süre kaldıkları sırada, Dimaşklılar onlara bu budalaca plandan vazgeçmelerini tavsiye ettiler. Onlar bu tavsiyelere önem vermediler ve aksine daha fazla gerekli malzeme sağlayarak Kudüs'e doğru yola çıktılar. Nihâyet Ürdün üzerinden ilerleyip Kudüs'ün bulunduğu dağ bölgesine çıkarak, bütün kutsal yerlerin ve özellikle Tanrı'nın mâbedinin şehirle birlikte görülebildiği Zeytun Dağı'na ulaştılar. Şehirde bulunan az sayıdaki insan bunu görünce -zira kuvvetlerin büyük bir kısmı Nablûs'ta toplanmıştı, çünkü Müslüman ordusunun önce surları olmayan bu şehre yöneleceğinden korkulmuştu- Tanrı'nın yardımına sığınarak silaha sarıldılar, ateşli bir şekilde ve gayretle Müslümanların karşısına çıkmak arzusuyla yanıp tutuştular. Jericho'ya oradan da Ürdün'e ulaşan yol çok engebeli, karanlık ve uçurumlarla dolu olduğu gibi, tehlikeli bir durum arz etmeyen geçitler de zorlukla geçilebilir. Şimdi Müslümanlar, Haçlıların mukavemeti karşısında düzensiz olarak kaçıp, kurtulmak isterken uçurumları ve geçitleri süratli bir kaçışa izin vermeyen bu yola geldiler. Böylece Haçlıların silahlarıyla karşılaşmaksızın onlardan birçoğu kayaların üzerine düşerek öldüler ve daha iyi bir yolu tutmuş olanlar da Haçlıların eline düştüler ve ağır yaralar aldılar. Uzun süren yolculuk ve birçok zorluklar dolayısıyla halsiz düşen beygirler de bu kötü yola daha fazla dayanamadılar ve hep beraber kışneyerek, görevlerini, binicilerini inmek zorunda bırakacak şekilde sekteye uğrattılar. Atlarından inenler de ağır silahlar altında alışılmamış bir biçimde Haçlılar tarafından hayvan gibi boğazlandılar. Böylece yolun üzeri birçok insan ve at cesetleriyle kaplandığı için, arkadan gelenler daha fazla ilerleyemediler. Haçlılar ise Müslümanların kanına girme arzusuyla ve ganimet düşünmeksizin onları heyecanla takip ettiler. Şimdi Nablûs'da toplanmış olanlar Müslümanların Haçlılara doğru yönelmiş olduğunu duyunca, tereddütsüzce şehri terk ettiler. Ürdün'e giden geçitleri tutarak,

Müslümanların geçişini engellemek amacıyla hızla harekete geçtiler. Gerçekten de takipten kaçıp, kurtulanlarla karşılaştılar. O taraftan aniden saldırarak, onları öldürdüler. Böylece bu günlerde, yazılı olduğu gibi Tanrı'nın eli düşmanların üzerine indi: "Çekirgeden artakalanı yelek yedi."³⁸ Çünkü atlarının sürati ya da kendi çabaları sayesinde takipten kaçarak kurtulmuş gibi görünenler de o taraftan saldıranların kılıçları altında öldürüldüler. Fakat geriye kalmış olanların önde bulunanlarından birkaçı geçitleri bilmedikleri için Ürdün'e gittikleri sırada bu vahşi kargaşaya yem oldular. Böylesine mağrur ve biniciliğine güvenerek buraya gelmiş olan binlerce insan eriyerek, korku ve panik içerisinde ülkelerine geri dönmeye mecbur kaldı. Bu günlerde onlardan beş bin kişi ölmüş olmalıdır. Bu olay 23 Kasım 1152 tarihinde Kral III. Balduin'in yönetiminin dokuzuncu yılında oldu. Haçlılar zengin savaş ganimetleriyle Tanrı'ya hamd u senâ etmek üzere Kudüs'e geri döndüler.³⁹

21. FASIL

Kral ve Kontların Askalan Varoşlarını Yağmalamaları ve Şehri Kuşatmaları

XXI. Tanrı tarafından bu zafer bahşedildikten sonra Haçlılar yeni bir umuda kapıldılar ve Tanrı onların kalplerini öyle bir şeye yöneltti ki ortak bir karardan sonra kendilerini tehdit eden komşularına, özellikle de Askalan halkına herhangi bir şekilde zarar vermeyi düşündüler. En uygunu olarak şehrin çevresinde bulunan ve halkına büyük faydalar sağlayan meyve bahçelerini tamamen imha etmeyi ve halka hiç olmazsa bu suretle zarar vermeyi kararlaştırdılar. Bu amaçla krallığın bütün kuvvetleri ilerisini düşünmeksizin planlarını uygulamak üzere zikredilen şehrin önünde toplandılar.⁴⁰ Fakat şehrin önünde bulundukları sırada Tanrı'nın mükemmel iradesiyle şehri halkı belaya uğradı ve

38 Yoel, 1/4. Bu ayette adı geçen üç İbranice kelimenin çekirgenin farklı cinsleri olması muhtemeldir.

39 Bu olaylar için ayrıca bk. İbnü'l-Kalâni, s. 295, 297-300, 302.

40 Kudüs Krallığı ordusunun Askalan önüne gelişi 25 Ocak 1153 tarihindedir. Karş. Runciman, II, s. 283.

beklenmedik bir şekilde daha büyük bir teşebbüse girişti. Haçlılar şehrin önlerinde belirince, halk öylesine bir korkuya kapıldı ki, duvarların önünde görünmemek üzere şehre kaçmak için birbiriyle yarıştılar. Haçlılar şehir halkının nasıl bir korkuya kapıldığını görünce Tanrı'nın izniyle şehri kuşatmaya karar verdiler. Derhal krallığa haberciler gönderilerek bütün evde kalmış olanlara, Tanrı'nın onlara verdiği güçle, belirtilen gün şehrin önünde olmaları bildirildi. Bu çağrı üzerine hepsi sevinçle ve tereddütsüzce gelerek kardeşleriyle birleştiler. Böylece herkesin bilmesi gereken nokta, bu işte ısrar etmeye kesin kararlı oldukları, birbirlerini överek bedenî bir gösteri sergileyerek, yemin ettikleri ve şehri zapt edene kadar kuşatmadan vazgeçmek istemedikleridir. Krallığın bütün savaşçı kuvvetleri silah altına alındıktan sonra, kral ve patrik krallığın akıllı ve yetenekli ileri gelenleriyle ve birlikte taşıdıkları gerçek haçla ve âlâmetlerle 25 Ocak'da adı geçen şehrin önünde kargâh kurdular. Burada kilise mensuplarından aşağıda adı geçenler vardı; Kudüs Patriği Fulcherus, Tyrus Başpiskoposu Petrus, Kaysâriyye Başpiskoposu Balduin, Nazareth Başpiskoposu Robert, Akkon Piskoposu Fredericus, Bethlehem Piskoposu Gerald ve ayrıca bazı manastır başrahiplerine ilâveten Templier şövalyeleri üstadı Trémelaialı Bernhard ve Hospitalierlerin üstadı Raimund. Dünyevî erkândan da şunlar; Hugue von Ibelin, Nabluslu Philippe, Toronlu Humfried, Taberiyeli Symon, Saydâli Gerhard, Beyrutlu Guido , Montrealli Moritz, Rainald von Chatillon, Walter von St. Aldemar ki bunların son ikisi kralın hizmetine girmişlerdi. Şimdi çadırlar çepeçevre kurulduktan ve komutanlara yerleri gösterildikten sonra başlatılmış olan teşebbüsü gayretle yürütmeye karar verdiler ve bütün kuvvetlerini bu önemli işe sarf ettiler.

22. FASIL

Şehrin Tasviri

XXII. Askalan deniz kıyısında bulunan beş Filistin şehrinden biridir. Yarım daire şeklinde yapılmış olup, doğu yönüne içeriye doğru kavis çizerek uzanan sınırları, deniz kıyısı boyunca uzanır. Fakat şehir sanki bir çukurun içerisindeymiş gibi denize doğru meyillidir.

Çevresi de taştan daha sağlam bir sıvayla sıvanmış ve üzerinde birçok kule bulunan kalın bir surla çevrilidir. Ayrıca şehri aynı kalınlıkta ve özel surette sağlamlaştırılmış olan dış surlar kuşatır. Surların içinde yakınlarda kaynak yoktur. Buna karşılık, şehrin içinde de dışında da lezzetli içme suyu ihtiva eden kuyular ve tedbir olmak üzere yağmur suyunu biriktiren sarnıçlar vardır. Surların çevresinde kalın ve yüksek kuleler sayesinde çok iyi bir şekilde korunan dört tane kapı bulunur. Bu kapılardan doğuya doğru olan birincisi Büyük Kapı'dır ve kutsal şehre karşı durduğu için Kudüs kapısı da denir. Bu kapının şehre siper olmuş gibi görünen çok yüksek iki kulesi vardır ve buna dış duvarda bulunan ve ana kapıya birkaç geçit veren dört kapı ile ulaşılır. İkincisi batı tarafındadır ve halkı denize ulaştırdığı için adı Deniz Kapısı'dır. Üçüncüsü güneye, yukarıda şöhreti dolayısıyla hatırladığımız Gazze şehrine doğrudur. Güneybatıya doğru olan dördüncü kapı, adını aynı kıyıda bulunan komşu şehri Yafa'dan almıştır. Şehrin bulunduğu kıyı öyle elverişsizdir ki, gemilerin yanaşmasına uygun emniyetli bir yer veya kıyı yoktur. Kıyı daha çok kumsaldır ve deniz dalgalı olduğu için sadece rüzgârsız günlerde tehlikesizce yaklaşılabılır. Şehrin etrafındaki zemin tamamen kumla örtülüdür ve birkaç günlük vadi hariç olmak üzere -ki bunlar gübreleme ve sulama yoluyla halka biraz tahıl ve sebze sağlayacak şekilde verimli yapılmıştır- tarıma elverişli değildir. Bununla birlikte çevre asma ve yemiş ağaçlarının yetişmesine müsaittir. Şehrin saçı bitmemiş olanlarının dahi halîfenin hazinesinden (beytül mâl) ücret aldığı kalabalık nüfusu vardır. Sözü edilen halîfe ve adamları şimdiye kadar bu şehrin savunması konusunda büyük gayret gösterdiler. Çünkü Haçlıların bu şehri aldıktan sonra Mısır üzerine yürüyecekleri kanaatindeydiler. Bu yüzden şehri bir nevi ön savunma hattı olarak gördükleri için, Haçlılar boşuna yere çaba sarf ederken, yılda dört kez karadan ve denizden -kendilerine barış ve sükûnet sağlaması için- yardım gönderdiler. Nitekim belirli zamanlarda şehre büyük masraflarla silah, yiyecek maddesi ve yeni kuvvetler göndererek, Haçlıların buradaki faaliyetlerine karşı, şehir halkının daha az korkmasını sağlamak istemişlerdi.

23. FASIL

Kuşatmanın Devamı

XXIII. Şimdi Haçlıların kuşatmaya karar verdikleri bu şehir, Tanrı'nın mukaddes beldelerin geri kalan kısımlarını Hıristiyan halkına bağışladığı hemen hemen 50 yıldan fazladır, kuvvetli bir rakip olarak Haçlılara direndi. Bu şehrin zapt edilmesi zor ve imkânsız bir işti; çünkü tahminlerin aksine dış istihkamlar, surlar, burçlar ve setlerle tahkim edilmiş şehir ayrıca silah ve erzakla donatılmıştı. Bu şehrin halkı kuşatma sırasında, sayı itibarıyla kuşatanların iki katıydı. Şimdi kral, patrik, Sûr Başpiskoposu Petrus, krallığının diğer büyükleri, prensler ve kilisenin diğer din adamları tek tek diğer şehirlerin halkıyla birlikte şehri kara tarafından ciddi bir şekilde kuşattılar. Krallığın büyük prenslerinden biri olan Saydalı Gerhard da 15 gemiden oluşan filosuna emrederek, Askalanlıların giriş ve çıkışlarını deniz tarafından kesmek istedi. Haçlılar hemen hemen her gün yaya ve atlı birliklerle şehre devamlı saldırdılar. Fakat şehri halkı güçlü bir savunma yapıyor kadınları ve çocukları için, özellikle de özgürlükleri için cesaretle savaşıyorlardı. Bu çarpışmalarda böyle savaşlarda alışılmış olduğu gibi üstünlük bir o tarafa bir bu tarafa geçiyordu. Ancak muhakkak ki Haçlılar daha avantajlı bir durumdaydılar. Ordugâhta her çeşit yiyecek maddesi ve silah bol miktarda bulunduğu için, Haçlılar, çadırlarda kendilerini duvarla çevrili kendi evlerinden daha güvenli ve rahat hissediyorlardı. Haçlılara mukabil, şehirdekiler geceleri genellikle uykusuz geçirdiler. Bu süre içinde surlarda özel bir itina ile nöbet tuttular ve bizzat ileri gelenler de halkın kendi arasında değiştirdiği nöbetten geri durmadılar. Onlar surların etrafında ve burçlarda, dışarı çıktıkları sırada getirdikleri ve geçitleri gündüz gibi aydınlatan camdan başlıklı yağ lambaları kullandılar. Haçlı karargâhında da belirli bir süre için grup nöbetleri konuldu ve eksiksiz bir şekilde tutulmasına itina edildi. Çünkü şehirden gece hücumları yapılabileceğinden veya Mısırlıların yardıma gelip, beklenmedik saldırılar yaparak ordumuza zarar vereceğinden

korkuluyordu. Aynı şekilde Gazze şehrinde ve daha başka yerlerde Müslümanların gelişini en hızlı şekilde haber verebilecek haberciler bulunuyordu.

24. FASIL

Kuşatmanın İkinci Ayında Hacıların Gelişi

XXIV. Kuşatma bu şekilde iki ay sürdükten sonra Paskalya bayramı kalabalık bir hacı kafilesinin mutad geçiş zamanına rastladı. Şimdi genel bir karara göre ordudan bazıları gönderilerek, halkın denizci olanları vasıtasıyla, hacdan sonra geri dönmek isteyenlere mâni olmaya çalışıldı ve bunlar Tanrı adına girişilen kuşatmaya katılmak için toplanmaya ve büyük küçük bütün gemilerini getirmeye davet edildiler. Birkaç gün içinde hepsinin müsait rüzgarla birlikte aniden şehrin önüne gelmeleri ve böylece atlı ve yaya olarak büyük bir hacı kafilesinin orduya katılmalarıyla birlikte ordu sayıca çoğaldı. Haçlı ordusunda sevinç ve zafer umudu hüküm sürerken, buna mukabil Müslümanlarda korku ve telaş gittikçe artmaktaydı. Haçlılar tarafından böyle sık sık meydan okunduğundan, kendilerine güvenleri kalmadığı için, nadiren şehirden dışarı çıkabilmekteydiler. Sık sık Mısır Fatimî halifesine haber göndererek, acilen yardımlarına gelinmediği takdirde, şehri teslim etmek zorunda kalacaklarını bildirmekteydiler. Halife de görevlendirdiği adamlarına derhal bir filo hazırlamalarını, birlikler temin etmelerini, büyük gemileri silah, erzak ve makinelerle donatmalarını emrederek, kumandanlar tayin etti ve onlara gerekli ücretleri ödeyerek en hızlı şekilde harekete geçmeleri için mümkün olan her şeyi yaptı. Bu arada Haçlılar da çok paralar ödeyerek gemiler satın aldılar ve bu gemilerin direklerinden muazzam yükseklikte bir tahta kule inşa edip, bunu içten ve dıştan otlarla, ağaç kabuklarıyla yangına ve diğer tehlikelere karşı korudular. Böylece bu cepheden şehre karşı savaşacak olanlar en iyi şekilde siper altına alınacaktı. Gemilerin geri kalan tahtalarından surları yıkmak için mancınıklar yaparak uygun yerlere yerleştirdiler. Ayrıca

bu tahtalardan adı skrophe olan başka bir makine çeşidi de yaparak, bunlar sayesinde siperlerde yol açabildiler. Yapmış oldukları kulenin en kolay bir şekilde surun neresine yerleştirileceğini tayin ettiler. Bu aletler sayesinde siperlerin büyük bir kısmı kazılıp, bu işler gerektiği şekilde düzenlendikten sonra büyük bir gürültü içerisinde kuleyi surlara dayadılar. Şimdi kulenin üzerinden bütün şehri görmek ve yakındaki burçlarda bulunanlarla göğüs göğüse savaşmak mümkün oluyordu. Şehir halkı ok atmak suretiyle en şiddetli savunmayı yaptı. Fakat bütün çabalarına rağmen kulenin içinde bulunup, bunu hareket ettirenleri yaralayamadılar. Şimdi bütün halk hep birlikte surun kuleye doğru bulunan kısmına akın etti ve içlerinden en güçlüleri kulenin içerisinde bulunanlarla dövüşmek üzere illeri sürüldü. Surun diğer kısımlarında da bir önceki günden hafif olmayan, fakat her iki tarafın da fazla yaralı ve ölü vermediği şiddetli çarpışmalar eksik değildi. Biz bu kuşatmada gerek Haçlıların ve gerekse Müslümanların göstermiş oldukları özel kahramanlıkları da işittik, fakat genel olayları anlattığımız için ayrıntılar üzerinde fazla durmadık.

25. FASIL

Beşinci Ayda Mısır Donanmasının Gelişi

XXV. Haçlı kumandanları şehri beş ay kuşatma altında tuttuktan sonra Müslümanların gücünün tükenmiş görüldüğü ve Haçlıların da şehrin zapt edileceğine dair umutları gittikçe artmakta olduğu bir sırada, müsait rüzgarla birlikte aniden Mısır filosu gözüktü. Bunu Askalan'dan görenler ellerini havaya kaldırıp, Haçlılara yüksek sesle bağırarak, eğer ölmek istemiyorlarsa Haçlıların geri dönme zamanının geldiğini söylediler. Haçlı filosuna komuta eden Saydâ hâkimi Gerard ise Mısırlıların şehre yaklaştığını görünce sahip olduğu az sayıdaki kadirge ile birlikte filoya karşı çıkmak ve demir atmasını engellemek istedi. Fakat sayıca çokluğundan korkarak, kısa süre sonra kaçmaya yöneldi. Rivâyete göre bu filo, Mısır hükümdârının şehre yardım için gönderdiği silah ve erzak ile donatılmış, muhteşem

yetmiş kadirge ile birlikte son derece büyük diğer gemilerden meydana geliyordu. Müslümanlar bu takviyeyi aldıktan sonra yeniden canlandı ve şimdiye kadarkinden daha büyük bir heyecanla ve sıkça Haçlılarla savaşa tutuştular. Haçlıları tanıyan şehir halkının dikkatli olmasına mukabil yeni gelmiş olanlar şan ve şeref kazanmak, kuvvet ve yiğitliklerini göstermek üzere ileri atıldılar. Fakat Haçlıları tanıyana kadar çok sayıda ölü ve yaralı verdiler, bundan sonra Haçlılara daha seyrek ve dikkatli bir şekilde saldırı düzenlediler.

26. FASIL

Antakya Prensesi Constance'ın Rainald von Chatillon ile Evlenmesi - Nureddin'in Dimaşk'ı Zaptı

XXVI. Askalan önünde bu olaylar yaşanırken Antakya Prinkepsi Raimund'un dul eşi Constance, kendisiyle evlenmek isteyen birçok soylu ve yüce kişileri beğenmeyip reddettikten sonra tanınmış bir şövalye olan ve bir süreden beri hizmetinde bulunan Rainald von Chatillon'u gizlice kendisine eş olarak kabul etti. Fakat Constance, yeğeni bulunduğu ve aynı zamanda prinkepsliğin koruyucusu olan Kudüs kralının kararını onaylamasına kadar bunu kimseye açıklamak istemedi. Adı geçen Rainald derhal karargâha gidip, krala meseleyi arz etti ve onun iznini aldıktan sonra daha önce (Raimund gibi) mükemmel bir eşi olan böyle güçlü ve seviyeli bir kadının, kendisi gibi sıradan bir şövalyeyi eş olarak seçmesine çok şaşırılmış olduğu halde Antakya'ya döndü. Bu arada akıllı ve ileri görüşlü Nureddin, askerî ve idarî işleri elinde tutan ve kendisine en büyük direnci göstermiş bulunan Dimaşk hâkiminin kayınpederi olan Unur'un öldüğünü haber alınca ve Kudüs kralının da bütün kuvvetleriyle birlikte uzun zamandır Askalan kuşatmasıyla meşgul olduğunu görünce, onun bu kuşatmayı uzun süre sürdüremeyeceğini düşünüp Dimaşklılara yardım etmek ve hâkimiyeti altına almak için kalabalık bir orduyla Dimaşk üzerine yöneldi. O, burada kendisine ellerini uzatan Dimaşklılardan isteğiyle işe yaramaz ve sefih bir

adam olan Dimaşk Meliki Abak'ı tahttan indirip, onu ebediyyen yerinden ve yurdundan sürerek bir kaçak gibi doğuya gitmeye icbar etti. Bu yüzden Haçlıların durumu biraz daha kötüleşmedi de değil. Nitekim Haçlılara yarı bağımlı olan ve bir tâbi gibi yıllık vergi veren güçsüz bir adamın yerine şimdi kudretli bir düşmana sahip oldular. Çünkü Tanrı'nın dediği gibi -Ona karşı gelen ülkeler çöl gibi olacaktır- böyle birbiriyle birbiriyle ittifak eden birçok krallık bu bağlantı sayesinde Müslümanlara karşı savunma için daha büyük güç kazanmış oldular. O, Dimaşk'ı kuşatıp hâkimiyetine aldıktan sonra Askalan'a uzaktan bazı yardımlar yapabilmek için krallığın dış sınırlarında bulunan Banyas'ı kuşattı. Bu kuşatma ile Haçlıların yardıma geleceklerini ve Askalan kuşatmasını kaldıracaklarını hesaplamaktaydı. Fakat Tanrı'nın yardımıyla onun hesapları boşa çıktı ve her ikisini de elde edemedi. Çünkü kuşattığı şehirde başarılı olmadı ve Haçlılar Tanrı'nın yardımıyla Askalan'ı teslimle zorlandılar. Hemen hemen hepsi aynı tarihte Saydâ Piskoposu Bernhardus'un ölümünden sonra St. Habakuk veya diğer adıyla St. Joseph Arimathea tarikatının devamlı koro reisi olan Başrahip Amalrich, Saydâ piskoposluğuna seçildi. Basit, zahîd ve ahlak bakımından çok temiz bir hayat tarzıyla yaşayan bu adam kuşatmadan uzun süre uzaklaşamayacağı için, söylendiği gibi Lidda Kilisesi'nin içerisinde Sûr Başpiskoposu Petrus'un eliyle takdîs edildi.

27. FASIL

Kuşatma Altındaki Askalan'ın Mukabil Taarruzu

XXVII. Bu arada Askalan'da bulunanlar, bütün gayretleriyle şehre karşı başlatmış oldukları kuşatmada sürekli savaşmayı ve Büyük Kapı'nın üstünde şehir halkı ile çarpışmayı durdurmadılar. Ayrıca kapıları ve surları mancınıklarla sürekli sarstılar. Şehre fırlatmış oldukları taşlarla surlar içerisinde bulunan evleri tahrip ettiler. Bu suretle kuşatılanlardan birçoklarını öldürdüler. Fakat kulenin içerisinde olanlar sadece surlar üzerinde bulunan muhafızları değil,

işleri dolayısıyla şehirde dolaşanları da ok yağmuruna tuttular; öyle ki halka verilen ağır zararlar bunların yanında hafif kalıyordu. Bu yüzden halk kendi arasında müzâkere edip, bu işlerde tecrübeli olanların tavsiyesi ile tehlikeli olabilecek bir teşebbüse girişmeye, yani kuleyi kolay tutuşan odunlarla yakmaya karar verdiler. Çünkü içinde bulundukları baskıdan kurtulmak için başka bir çare yoktu. Böylece kendilerinden önce halkın kurtuluşunu düşünen birkaç cesur ve kudretli adam ortaya çıktı ve bunlar gereken odunları büyük bir tehlike içerisinde makine ile surların ortasındaki yere üstten fırlattılar. Kuleyi tutuşturabilecek kadar büyüklükte görünen odun yığını temin edildikten sonra zift, yağ ve ateşi kuvvetlendirecek diğer maddeleri de döktüler. Onlar odunları ateşe verdikten ve Tanrı'nın yardımı ile ateş biraz kuvvetlendikten sonra doğudan esen ve ateşin bütün alevini şehrin surlarına çeviren kuvvetli bir rüzgâr çıktı. Ateşi şiddetlendiren ve sürekli surlara doğru çeviren bu rüzgâr bütün gece esti ve sabah şafakla birlikte bütün orduyu ürküten bir gürültüyle, surları bir burçtan diğer bir burca kadar kül haline getirerek yıktı. Surların bu kısmında bulunan fakat yangından zarar görmeyen kule de bu sırada yıkıldı. Kulenin üstündekilerle yanlarındakiler yere düştüler. Duvarların yıkılmasının meydana getirdiği gürültü üzerine bütün ordu silahlara sarıldı ve Tanrı'nın lütfuyla açılan gediklere yöneldi. Fakat Templier şövalyelerinin üstadı olan Tremelailı Bernhard herkesten önce geldi ve içeriye kimseyi bırakmayıp, tarikat kardeşleriyle geçişi işgal etti, çünkü söylentiye göre en zengin yağmayı daima içeriye ilk girenler yapıyordu. Zira Haçlılarda kanun gücü haline gelmiş olan bir alışkanlığa göre, bir şehir zapt edildiği zaman herkes ele geçirdiğini kendisi ve varisleri için alabilirdi. Ancak şehir istisnasız herkes içeriye girdikten sonra da yeteri kadar ganimet sundu, lakin kötü bir başlangıcı olan ve yanlış zihniyetle başlanan bir girişimin iyi bir sonla bitmesi çok az görülmüştür. Zira kötü yağma hiçbir yarar sağlamaz. Şimdi hasisliklerinden dolayı hiç kimseyi yağma için içeriye bırakmayanlar, burada hak ettikleri gibi ölümü de yalnız buldular. Onlar yaklaşık 40 kişi olarak şehre girdiler ve

kimseyi içeriye bırakmadıkları sırada, canlarının kaygusuna düşmüş olan savunmasız halk, bu az sayıdaki içeri girenleri görünce yeniden cesaretlenip onlara kılıçlarla saldırarak, öldürdü. Onlar saflarını yeniden tanzim edip daha önce atmış oldukları silahlarını tekrar aldılar. Yeni bir cesaret ve kuvvetle aceleyle surun yıkılmış olan tarafına yığıldılar. Gemilerinden alabildikleri sert ağaçlar ve koca kirişlerle açılmış olan gediği doldurdular. Yarışarcasına girişi kapatmaya gayret ettiler. Yanmış olan surun her iki tarafında bulunan ve ateşin şiddetinden dolayı terk etmek zorunda kaldıkları kapıları tekrar sağlamlaştırarak, yeniden savaşa hazırlandılar. Pek fazla olmamakla birlikte Haçlılardan rastladıklarını telef ettiler. Kulede bulunanlar ise en sağlam kiriş üzerinde bulunan makinenin yaralandığını ve üzerinde durdukları temelin sağlam olmadığını bildikleri için, çok az güç ve heyecanla savaştılar. Haçlıların göstermiş oldukları telaş üzerine Müslümanlar ölenlerin cesetlerini surların üzerine asarak, sarf ettikleri sözler ve yaptıkları işaretlerle, taşkınlık içerisinde sevinçlerini gösterdiler. Fakat bu taşkınlık, üzüntüyle son buldu ve akıbet şu sözün gösterdiği gibi oldu: “Kırgından önde kibir ve düşmeden önce mağrur ruh gelir.”⁴¹ Fakat Haçlılar ise tam aksine telaşlı ve şaşkın bir durumda ve ürkekçe zaferden endişeliydiler.

28. FASIL

Haçlıların Kuşatmanın Devamına Karar Vermeleri

XXVIII. Bu arada kral bu kötü durum dolayısıyla müteessir olarak, prensleriyle birlikte patriği, Sûr başpiskoposunu ve diğer kilise mensuplarını huzuruna topladı. Hepsi kutsal hacın önünde (zira onun çadırında toplanmışlardı) bu durum değişikliği dolayısıyla ne yapılması gerektiğini, büyük bir endişe içerisinde müzâkere ve müşavere ettiler. Fakat bunlar Allah korkusu içinde tartışmaktayken farklı düşüncelerdeydiler, çünkü bazılarına göre burada çok uzun süredir gereksiz zaman ve emek kaybedilmişti. Şövalyelerin bir

41 Süleymanın Meselleri, 16/18.

kısmı da prenslerin birçoğunun ölü ve yaralı bulunduğunu, yardım kaynaklarının tükendiğini, Haçlıların zayıfladığını, Müslümanların ise kuvvetlerini yeniden bol miktarda takviye edeceği için, şehrin zapt edilemeyeceğini söyleyerek, en iyisinin geri dönmek olduğunu ileri sürdüler. Fakat daha akıllı olan diğerleri, amaçta sebat edilmesi gerektiği, onları hiçbir zaman terk etmeyen Tanrı'ya güvenerek, onun yardımına sığınmanın doğru olacağı kanısıyla iyi başlanan bir girişimin sonunun da iyi biteceğini ileri sürdüler. Bunlar ayrıca çok para ve zaman harcadığını, fakat Tanrı'nın geciktirmiş olduğu bir zaferi sadece inançlılara vaat ettiğini söylediler. "Siz keder çekeceksiniz, fakat kederiniz sevince dönecektir."⁴² "Çünkü her dileyen alır, arayan bulur ve kapı çalana açılır."⁴³ Bu ve benzeri konuşmalarla diğerlerini geri dönme düşüncesinden vazgeçirmek için ikna etmeye ve cesur kişiler olarak amaçlarında direnmek için teşvik ettiler. İlk görüşün sahipleri dünyevî erkândan olanlardı ve kral onların fikirlerini dinlemekten usanmış gibi görünüyordu. Patrik ve ruhbanlarıyla birlikte Sûr başpiskoposu, Hospitalier üstadı Raimund ve bu tarikatın mensupları karşıt düşüncedeydiler. Böylece şimdi iki görüşe ayrıldıklarında ve farklı görüşlerini haklı sebeplere dayandırmaya çalıştıklarında Tanrı'nın lütfu gerçekleşti. Patriğin sağlam dayanağa sahip olan daha tutarlı görüşleri en iyisi olarak belirdi. Böylece hepsi görüş birliğiyle Tanrı'ya dönmeye ve onun yardımına güvenerek çabalarının başarının zirvesine ulaşması için teşebbüslerini sürdürmeye karar verdiler. Nitekim söz birliğiyle yeniden silaha sarılarak, trompetler çaldılar. Bütün halkı borazanlarla ve tellallarla savaşa çağırdılar; kardeş kanının öcünü almak için alışılmamış bir heyecanla surların önüne doğru yürüdüler ve büyük bir savaşma azmiyle Müslümanları mücâdele için dışarıya çağırdılar. Haçlılar henüz fazla kayba uğramadığı için taze kuvvetlere sahip olduğundan gücünün bütün şiddetiyle Müslümanların üzerine yürüdü ve öyle şiddetli saldırdı ki, Müslümanlar hayret içerisinde kaldılar. Buna karşılık, Müslümanlar da güçlü bir savunma yapmayı denediler,

42 Yuhanna, 16/20.

43 Matta, 7/8.

fakat savunmaları boşunaydı ve Haçlıların hücumunu durdurup, kılıçlarından kurtulmaları imkansızdı. Bugün eşit olmayan kuvvetler savaştılar. Atlı ve yaya Haçlılar, üç gün önce kendilerini önemli kayıplara uğratan Müslümanlara karşı galibiyeti elde ettiler. Şehirde efradının kaybindan dolayı yas tutmayan hiçbir aile kalmadı ve halk öyle bir üzüntü içerisinde düştü ki, şimdiki tehlike ile karşılaştırıldığında önceki sıkıntılar çok hafif kalır. Kuşatmanın ilk gününden bu ana kadar böylesine büyük bir kayba hiç uğranılmamıştı. Ordunun gücü bitmiş, şehirdeki ileri gelen kimseler ölmüş, kudret ve güvenlerini kaybetmişler ve artık ne yapacaklarını bilemez durumdaydılar. Alınan genel bir kararla halkın ileri gelenlerinden birkaçını –bu sürede ölümlerini birbirlerine göndermek ve onlara karşı son görevlerini yapmak üzere- ateşkes için krala gönderdiler. Haçlılar bu öneriyi kabul ettiler ve ölümler karşılıklı geri verilerek törenle gömüldüler.

29. FASIL

Askalan Halkının Umudunu Kaybetmesi

XXIX. Şimdi onlar Askalan'da ne kadar çok ölü verdiklerini ve Tanrı'nın kendilerine nasıl şiddetli davrandığını görünce acıları yenilendi ve kalpler üzüntüyle korkuya kapıldı. O gün felaketi zirveye çıkaran şöyle bir şey oldu; onlardan kırk cesur adam koskoca bir kirişi gereken yere taşırken Haçlıların makinesinden fırlatılan büyükçe bir taş rastlantı sonucu bu kirişin üstüne düştü ve taşıyıcıların hemen hepsi orada ezildiler. Bu ağır koşullar altında sefaletlerinin ağırlığını çekemeyecek bir durumdayken bütün halk; bebekleri göğüslerinde analar ve ömürlerinin son nefesine gelmiş olan ihtiyarlar dahi, hayatta kalmış olan şehir ileri gelenleri tarafından genel bir görüşme yapmak için toplantıya çağrıldı. Burada akıllı ve belagatli kişiler halka şöyle hitap ettiler: "Bu surların içinde oturan Askalanlılar bilirler. Elli yıldır bu demirden halk ile yaptığımız tehlikeli, şiddetli ve amacından hiçbir zaman şaşmamış olan savaş tecrübelerinizden bilirsiniz. Babalarınızın ne kadar sık olarak onlar

tarafından yenildiğini ve o babaların oğullarının da ne kadar sıkça doğduğumuz bu yerleri, kadınlarımızı, çocuklarımızı daha fazlası özgürlüğümüzü koruyabilmek ve onları defetmek için savaşa girdiğini bilirsiniz. Şimdi batıdan bize gelen bu bıkıtırıcı halkın, Kilikya'daki Tarsus'dan Mısır'a kadar bütün ülkeyi hâkimiyeti altına almış olmasından beri elli dört yıl geçti. Atalarımızın cesareti ve gayreti sayesinde yalnız bu şehir böyle hasımların ortasında zarar görmeden elde tutulabilmiştir. Bugünkü durumla karşılaştırsak, şimdiye kadar çok az ya da hiç böyle baskı altında tutulmamıştır. Savunma için bugüne kadar sahip olduğumuz güce şimdi de sahibiz. Fakat ordumuz yıpranmış, yardım kaynakları tükenmiştir. Dışişlerinin külfeti, inatçı Müslümanların gittikçe artan sayıları ve insanlarımızın katlanmak zorunda kaldıkları dertler kuvvetlerimizi yıpratmıştır. Şehrin büyükleri –şayet kabul ederseniz- bütün halk adına mevcut şartlarda en iyisinin, şehri kuşatmış olan bu güçlü krala elçiler göndererek, kadınlar, köleler, hizmetçiler ve sahip olduklarıyla serbestçe göç etmek ve bu eziyetlere son vermek için ızdırapla şehri teslimi teklif etmek görüşündedirler.”

30. FASIL

Askalan'ın Teslimi

XXX. Bu konuşma hepsine doğru geldi ve bu gibi durumlarda olduğu gibi genel bir akışla kabul edildi. Bunun üzerine halkın arasından, ileri görüşlü ve saygıdeğer kişiler seçildi. Bunlar ateşkes için izin alıp karargâha gelerek yukarıda belirtilen önerilerle kralın huzuruna çıktılar. Onların isteği üzerine bütün devlet erkânı toplandıktan sonra, önerilerine göre oturum açıldı. Kral bir an önce elçilerden ayrılarak, varılan kararı prenslerine açıkladı. Bunlar sevinçten gözyaşları döktüler. Ellerini ve gözlerini göğse kaldırarak lâyıkmayan kullarına böyle lütuflarda bulunduğu için yaradana teşekkür ettiler. Elçiler tekrar huzura getirilip, alınan karardan sonra, teklif edilen şartlarla, üç gün içinde onların, şehrin terk edilmesini kabul ettikleri

cevabını verdiler. Elçiler bunu tasdik ettiler, ancak anlaşmanın bir yeminle kuvvetlendirilmesini istediler. Kral ve adamları törenle ve bedeni olarak bu anlaşmaya sadık kalacaklarına dair yemin ettikten ve kralın isteği üzerine onlar tarafından rehine bırakıldıktan sonra, Haçlıların zaferinin işareti olarak, şehrin en yüksek burcuna bir bayrak çekmek üzere birkaç şövalyeyle birlikte ve sevinçle kendi adamlarının yanına geri döndüler. Haçlılar, özlemle bekledikleri kraliyet sancağını şimdi en yüksek burçlarda dalgalanırken görünce, sevinç gözyaşları döktüler, haykırışları ta göğe kadar yükseldi ve şöyle dediler: “Lütûf, kendisine inananları hiçbir zaman terk etmeyen Tanrı'nındır; lütûf, onu adının azametidir, zira o kutsaldır ve biz bugün onu mucizesini gördük.” Fakat şu da oldu; halk Haçlılara olan korkularından dolayı, anlaşmada belirtilen üç gün yerine iki gün içinde kadınları, çocukları, köleleri, hizmetçileri ve sahip olduklarıyla birlikte şehri terk etti. Kral ise söz vermiş olduğu gibi onların barış içerisinde gitmesine müsaade etti. Ve yanlarına, çölde bulunan eski Laris şehrine kadar kılavuzlar kattı. Bunun üzerine kral ve patrik, krallığın diğer devlet erkânıyla ve kilisenin diğer din adamlarıyla beraber, halkın ve ruhbanın da refakatinde olarak ilahiler ve şarkılarla şehre girdiler. Ve kutsal haçı, şehirde bulunan ve daha sonra havari Paulus'a hasredilen mabede taşıdılar. Şimdi burada merasimle dini ayin yaptıktan ve Tanrı'ya şükrettikten sonra, kendilerine tahsis edilen evlere gittiler ve anılmaya değer bugünü sevinç ve neşe içerisinde geçirdiler. Kilisenin işlerini düzenledikten birkaç gün sonra patrik, belirli sayıda kanoniker din adamı tayin etti ve bunlara ‘praebend’ denilen bir gelir bağladı. Bethlehem Piskoposu Gerald'ın karşı çıkmasına rağmen, bir salonda toplanarak Kutsal Mezar Kilisesi'nin daimî heyeti ile Absalo adında birini kilisenin piskoposu olarak tayin etti. Fakat daha sonra bunu, sözü edilen Bethlehem piskoposu duydu ve papaya başvurup etki ederek, patriğin buraya tayin etmiş olduğu piskoposu bu görevden uzaklaştırmasını ve Askalan Kilisesi'nin mülkleriyle birlikte kendisine ve Bethlehem Kilisesi'ne verilmesini rica etti. Kral bundan sonra, annesinin tavsiyesiyle, şehrin

HAÇILILAR TÜRKLER KARŞISINDA

içerinde ve önünde bulunan malları ve mlkları savaşta yararlık gösterenlere paylaştırdı, bazı şeyleri de satarak şehri genç kardeşi Yafa kontu olan Amalrich'e hediye etti. Adı geçen şehir, 12 Ağustos 1154'te III. Balduin'in yönetiminin onuncu yılında zapt edildi, fakat Askalan halkına büyük bir musîbet rastladı. Kralın kendilerine yol kılavuzu olarak katmış olduğu kimseler onları bıraktıktan sonra, cesur fakat sadâkatsiz bir adam olan Nocguin adındaki bir Türk -ki bu adam onlara ücretli olarak hizmet ediyordu- onlarla beraber Mısır'a gitmek istediğinden yürüyüşe katılmıştı, fakat artık kılavuzsuz kaldıklarını görünce, alçakça ve merhametsizce üstlerine baskın yaptı, mallarını alarak, onları çaresizlik içerisinde çölde bıraktı.

ON SEKİZİNCİ KİTAP

1. FASIL

Antakya Patriğinin, Prinkepsin Kötü Muamelesine Uğraması - Bütün Ülkede Başgösteren Büyük Bir Kıtlık

I. Bu arada Antakya prinkepsinin dul kalmış olan eşiyle evlenen Rainald von Chatillon, yukarıda sözünü ettiğimiz patriğe karşı şiddetli bir nefrete kapıldı, çünkü bu adam ta başından beri bu evliliği iyi karşılamamıştı ve şimdi bile aynı kanıdaydı. Büyük bir otorite sahibi, zengin ve güçlü bir adam olan patrik, Rainald'ın kişiliği ve tutumu hakkında, genel bir çerçeve içerisinde samimi olarak ve sıkça kâfi derecede konuşmuştu. Bu sözler sık sık olduğu gibi, onu patriğe karşı tahrik etmek için Rainald'a iletildi. Bunun üzerine prinkeps, patriğe karşı öylesine bir nefret duydu ki, şeytanî bir cesaretle ve alçakça onu Antakya şehrinin surlarına götürüp, bütün bir yaz günü boyunca yaşlı, hastalıklı ve zayıf olan bu adamın başına bal sürerek kimsenin kendisini güneşten koruyamayacağını ve sinekleri defedemeyeceği şekilde kızgın güneş altında oturttu. Kudüs kralı bu alçakça tertibi duyunca küplere binerek, ileri gelen saygı değer adamlarını yani, Akka Piskoposu Fredericus ve Bakan Radulphus'u bir mektupla elçi olarak ona gönderdi ve çılgınlıkları hakkında hesaba çekmek ve derhal bunlardan vazgeçirmek istedi. Bu mektup ve elçiler dolayısıyla prinkeps, patriğe pek çok hakaretler yaptıktan sonra onu serbest bırakarak, onun ve adamlarının ellerinden zorla almış olduğu

malları da eksiksiz olarak geri verdi. Bu olaydan sonra Antakya patriği, ruhanî makamını terk ederek kralın, anlayışlı annesinin, patriğin ve krallığın bütün piskoposlarının onu en iyi şekilde karşıladıkları ve birkaç yıl kalmış olduğu Kudüs Krallığı'na gitti. Fakat takip eden yıllarda bütün ülke üzerine ağır bir kıtlık çöktü ve Allah, gazabından dolayı ekmegi öyle bir kıtlık içine soktu ki, bir kile buğdayın fiyatı dört altın oldu. Zapt edilen Askalan'da bulunan stoklar olmasaydı, kısa zamanda bütün halk açlıktan ölürdü. Lâkin müteakip yıllarda, daha önce düşman baskınlarından dolayı 50 yıl boyunca تنها kalmış olan ve düşmandan korkmayan halkın ülkeye bütün ihtimamı göstererek inşa etmesinden beri, Askalan şehrinde ve bütün krallıkta öyle bir bolluk oldu ki, şimdiye kıyasla öncekilere açlık ve yokluk yılları denilebilir. Şimdiye kadar sürülmeyen, işlenmeyen ve kendi haline bırakılan toprak, şimdi ziraatçıların bakımına kavuşunca, üzerine atılan tohumlarla, altmış misli verimle zengin mahsul verdi.

2. FASIL

İmparatorun, Anastasius'un Ölümünden Sonra Hadrianus'u Papa Olarak Seçmesi - İmparator Friedrich'in Roma'da Taç Giymesi - Papa ile Sicilya Kralı Arasındaki Anlaşmazlıklar

II. Doğu ülkelerinde bunlar olurken Roma'da ölen Papa IV. Anastasius'un (1153-1154) yerine, III. Hadrianus (1154-1159) seçildi. İngiliz asıllı olan bu adam, St. Alban şatosundandı. Önce, Provançe'nin bir şehri olan Avignon'da Agnes'in piskoposluk makamında, St. Rour Kilise başpapazıydı ve oradan Albano piskoposu olarak Nikolaus adı altında, Papa Eugenius tarafından Roma Kilisesi'ne çağırıldı. Eugenius'un halefi olan Anastasius'un ölmesinden sonra o, legat olarak gönderildiği batının en uzak eyaleti olan Norveç'ten, yapılan seçimde halkın ve din adamlarının oybirliği ile Hadrianus adı altında papalığa seçildi. Aynı yıllarda henüz imparator olmayan Alman Kralı Friedrich'in, kalabalık bir orduyla İtalya'ya inip, Lombardiya şehirlerinden birisi olan Tortona'yı uzun süre kuşatarak zapt ettikten sonra Roma'ya gelip kendisini taçlandırtması olayı gerçekleşti. Fakat

bu günlerde, sözü edilen Papa Hadrianus ile Rogers'in oğlu Sicilya Kralı Wilhelm arasında bazı nedenler yüzünden bir düşmanlık ortaya çıkmış, bu hasımlık açık ve son derece zararlı hale gelmiş ve papa, kralı aforoz etmişti. Bu yüzden sözünü ettiğimiz Friedrich, amacına ulaşmak için birkaç gün içinde hızla, Lombardiya'dan Roma'ya gelmişti. Onun aniden gelmesiyle birlikte papa ve bütün Roma Kilisesi endişe içerisindeydi. Bazılarının aracılığı ile Friedrich müteaddit şartlar altında Kutsal Petrus Kilisesi'nde, 25 Haziran'da geleneksel törenle taçlandırıldı ve imparator ilan edildi. Üç gün sonra Kutsal Havarî Petrus ve Paulus bayramında bu ikisi; biri imparatorluk giysileri içinde diğeri papalık giysi ve alâmetleriyle, Tivoli şehrinin aşağısındaki Lukas köprüsünde maiyetleriyle beraber olarak birbirleriyle karşılaştılar ve kendilerini defne dallarından süslerle halka gösterdiler. Bayram günleri geçtikten sonra en iyi duygularla birbirlerine veda ettiler. İmparator hızla devlet işlerinin kendisini beklediği Ancona'ya gitti ve papa da bir süre için Roma'nın dağ kasabalarında kaldı. Bu sırada Sicilya kralı, Roma Kilisesi'nin mülkü olan Beneventum şehrini kuşatarak halkına en ağır baskıları yaptırdı. Bu olay dolayısıyla kendisini çok aşağılanmış hisseden papa, aynıyla mukabele etmek için kendi adamlarını ona karşı silahlandırmaya çalıştı. Onun isteği yerine getirildi. Nitekim o, kralın yaşlı teyzesinin oğlu olan güçlü Basavilla Kontu Robert'i birçok diğeri soylu kişilerle beraber -Roma Kilisesi'nin bu hususta çare ve yardımdan kaçınmayacağına dair söz vererek- isyana teşvik etti. Papa ayrıca soylu ve güçlü kişiler olan Kapua Prensi Robert de Sorrent'i, Rupe Kanina Kontu Andreas'ı, kral ve kralın babası tarafından sürgün edilen ve aile mirasından çıkarılmış olanları, krallıklarına geri dönerek mallarını yeniden el geçirmeye davet etti. Onlara, Roma Kilisesi'nin daima kendilerini koruyacağına dair papalık sözü verdi. Bundan başka her iki imparatoru; biri henüz İtalya'da olan Alman imparatorunu açık ve şifâhen, diğeri Bizans imparatorunu da mektupla ve gizlice, Sicilya Krallığı'nın işgal edilmesine teşvik etti.⁴⁴

44 Güney İtalya'da cereyan eden bu olaylar hakkında bk. J. J., Norwich, *The Kingdom in the Sun 1130-1194*, London 1976, s. 185 vd.

3. FASIL

Hospitalier (Tarikat) Kardeşlerinin İzin Verdiği Haksızlıklar

III. İtalya'da kilise ile Sicilya Krallığı arasında bu olaylar yaşanırken doğudaki Haçlı ülkelerinde de sorunlar eksik olmuyordu. Aynı tarihlerde, Askalan şehri, Tanrı'nın yardımıyla tekrar Hıristiyanlığa geçtikten sonra ve krallıkta her şey en iyi durumdayken düşmanlar, Tanrı'nın bize bahşetmiş olduğu huzuru kıskandıkları için, güzel buğdayların arasına yabancı ot tohumları ektiler. Hospitalierlerin dindar ve Tanrı'dan korkan üstadı Raimund, kendisi ile aynı mizaca sahip olan tarikat kardeşleriyle birlikte hem patriği hem de kilisenin diğer ruhanîlerini üzmeye başladı. Onlar tercih hakkı olmaksızın piskoposlar tarafından aforoz, sürgün veya kiliseden ihraç edilen yarı günahlıları kendi dini ayinlerine kabul ederek, hasta olsalar bile hem onların kutsal akşam yemeklerine hem son yağlanmalarına ve hem de öldüklerinde gömülmelerine ses çıkarmadılar. Ama çok fevkalâde suçlar yüzünden bazen bütün kiliselere, bazen de bir şehre veya bir yere suskunluk cezası yüklendiğinde, çanları çalan ve her zamankinden daha yüksek sesle interdikte maruz kalan halkları ibadete çağıran, kurbanlarını ve diğer vazifelerini ana kiliseler yerine kendileri almak için genel mâtemlerden sevinç duyan ve muhterem vaizin: "Sevinenlerle sevinin; ağlayanlarla ağlayın"⁴⁵ sözünü tamamıyla unutan ilk onlar oluyorlardı. Rahip, papaz ve diyakon gibi din adamlarını tayin ederken, bunların görev yapabilmeleri için ne eski kutsal usule göre piskoposlardan izin aldılar ve ne de legal veya illegal olarak bunu onların bilgisine sundular. Fakat mallarından ve diğer gelirlerinden onların eline geçmiş olanları her ne olursa olsun geri vermeyi reddettiler. Bu bütün piskoposların onlardan şikâyetçi olduğu davaydı ve bu şekilde bütün katedral kiliselerini müteessir ettiler, fakat esasen Kudüs Kilisesi'ne ve patriğe karşı bütün Hıristiyanların nefret ettiği bir haksızlık yaptılar. Onlar kutsal Yeniden

45 Romalılara Mektuplar, 12/25.

Diriliş Kilisesi'nin kapılarının önünde, buraya hakaret olmak üzere daha yüksek ve kıymetli bir yapı inşa etmeye başladılar ki, burası haça gerilmiş olan efendimiz ve peygamberimizin değerli kanı ile takdîs edilen ve haçtan indirildikten sonra da kendisine atfedilen ebedî bir istirahatgâhın korunduğu kiliseydi. Bunun üzerine patrik, kâinatın kurtarıcısının bütün dünyayı günahlardan kurtardığı halka hitap etmek istediği ve bizim kutsallığımız için haça gerilmiş olduğu bu yere ne kadar sık gelerek tırmandıysa, onlar da onu makamında huzursuz etmek için öyle uzun süre ve sertçe çabaları çaldılar ki, patrik ne yeteri kadar konuşabildi ne de bütün çabalarına rağmen halk onu işitebildi. Bu alçaklık için patrik, halka onlar hakkında dava açarak, kötülüklerini sağlam delillerle ispat etti. Fakat onlar çok defa ikaz edilmelerine rağmen hatalı davranışlarında ısrar ettiler ve baskılarını sürdürdüler. Zira şu oldu; küstahlıklarının çılginca ve şeytanca devamını, Tanrı'nın kutsadığı kiliseye, basit bir adamın evine paldır küldür girer gibi silâhlarıyla girerek icra ettiler ve sanki bir eşkiya yatağıymış gibi İsa'nın haça gerilerek bir ipe asıldığı ve bizimle birlikte diğer birçoklarının bizzat gördüğümüz bu yerde, içeriye daha sonra bir bohça içerisinde toplanan çok sayıda oklar atıldılar. Bu kötülüğe ilk önce, Kudüs patriğini haksız bir şekilde azletmenin ne demek olduğunu bilmediği ya da gerçekten düşünmediği için, Roma Kilisesi'nin sebep olduğu görülüyordu. Bu kardeşlerin gerek Tanrı'nın ve gerekse insanların huzurunda korkmayarak kötülük etmeleri bu şekilde olmuştu. Fakat biz Tanrı'nın ve gerekse insanların huzuruna korkmayarak kötülük etmeleri bu şekilde olmuştu. Fakat biz Tanrı'nın lânetlediği ve bütün kötülüklerin anası olan kibri hepsine mal etmek istemiyoruz, çünkü böyle büyük bir grup içerisinde istisnasız hepsinin aynı yolu tutmuş olmalarını mümkün bulmuyoruz. Bu çevrenin böyle ufak bir başlangıçtan sonra nasıl güçlendiğini ve haksızca Tanrı'nın kilisesine karşı isyankâr davrandığını, gerçeğe bağlı kalarak daha yakından inceleyecek ve bu amaçla biraz daha gerilere gideceğiz.

4. FASIL

Hospitalierlerin Tarihi

IV. Eski tarihlere göre, Kudüs Haçlı Krallığı, Suriye ile birlikte Mısır ve çevre ülkeler, İmparator Heraklius (610-641) zamanında Hristiyanlığın ve adının düşmanı olanların ellerine geçti. Düşmanın idaresinde olmasına pek önem vermeden, ibadet ve ticaret maksadıyla ya da her iki sebepten ötürü Arap halklarının ellerinde bulunan topraklara birçok batılı geldi. Fakat bu devirde adı geçen yere ticaret yapmak için gelen batılıların arasında, geldikleri şehrin adına izâfeten Amalfililer denen İtalyanlar da vardır. Amalfi, deniz ile yüksek dağlar arasında bulunan ve doğuya doğru yoldan yedi mil bile uzaklıkta olmayan asil şehir Salerno'dan, batıda Virgillia'da Neapel ve Sorrent, güneyde Tiran deniziyle ayrılan ve ondan aşağı yukarı iki yüz mil uzaklıkta olan Sicilya ile sınır komşusu bir şehirdi. Bu bölgenin halkı, söylediğimiz gibi, ilk önce doğunun şimdiye kadar bilmediği yabancı malları, kazançlı olduklarından dolayı bu ülkeye getirmeye çalıştılar ve bu ticaret sayesinde ülkenin hâkimlerinden en iyi şartları elde ettiler. Bunlar halka büyük yarar sağladıkları için tamamen serbest giriş sahibi oldular. O günlerde Mısır hükümdarı deniz kıyısındaki bütün ülkelerin sahibiydi; Suriye'de deniz kıyısındaki Laodicea (Lâzikiye) yanındaki Gabulum (Cebele) şehrinde, Mısır'ın en uç şehri olan Alexandria'ya (İskenderiye) kadar -her şehrin başına koyduğu valiler sayesinde- devletini çok genişletti. Fakat hükümdarın çok sevdiği bu Amalfililer yararlı işler yaptıkları için, tüccar olarak mallarıyla her yeri dolaşabiliyorlardı. Hristiyanlık âdetleri dolayısıyla, imkân olduğu nisbette kutsal yerleri gezmeleri bundan ileri geliyordu. Ancak bu şehirde, diğer kıyı şehirlerindeki gibi oturacak bir yerleri olmadığı için, kendi milletlerinden toplayabildikleri kadar çok insan toplayarak, Mısır halifesine gittiler ve onun çevresinden kendi hesaplarına kazanabildikleri kişiler aracılığıyla, isteklerini içeren bir dilekçe sundular.

5. FASIL

Mısır Halîfesinin Kiliseyi Amalfililerin İdaresine Vermesi

V. Böylece Kudüs valisine gerekli malları getiren Amalfili dost insanlara, isteklerine karşılık Hıristiyanların oturduğu Kudüs'ün bir bölümünde oturmak istedikleri yerde bir ev inşa etmeleri için emir yazıldı. Şehir o zamanlar, bugün de olduğu gibi yaklaşık dört bölgeye ayrılmıştı. Bunların arasında İsa'nın mezarının bulunduğu dördüncü bölge, ikâmet etmek üzere Hıristiyanlarındı. Tanrı'nın mabedinin de yer aldığı diğer kısımlarda ise yalnızca Türkler oturuyordu. Böylece hükümdârın talimatıyla onlara, yapmak istedikleri bina için yeteri kadar büyük olan bir yer tahsis edildi. Bunun için para bağışlayarak Diriliş Kilisesi'nin girişinin önünde, ondan bir taş atımı bile uzaklıkta olmayan bir yere, Meryem Ana'nın hürmetine, keşişlerin ve kendi memleketlerinden misafirlerin kabul edilip ağırlanmasında gerekli olan her şey ile donatılmış bir manastır inşa ettiler. Bundan sonra ülkelerinden keşişler ve bir başrahip getirterek, burasını tarikat kurallarına göre düzenlediler ve kutsal bir yaşam sürmek suretiyle Tanrı'ya adadılar. Burayı kuran adamlar burada oturan keşişler gibi Latin oldukları için, o günden bugüne kadar adı Latin manastırı olmuştur, ayrıca o devirde bu şayan-ı hürmet kutsal toprakları öpmek için, kâdinsal çekingenliklerini bir tarafa bırakarak, kendilerini tehdit eden çeşitli tehlikelerden korkmayan mukaddes dullar ve bakireler de geldi. Sonra, geldiklerinde manastırın içinde yatıp uyuyabilecekleri uygun yer olmadığı için, burayı inşa etmiş olan kutsal adamlar bunun da ilgilenerek, buraya gelen dindar kadınlara küçük bir kilise ve oturabilecekleri bir ev yaptılar. Tanrı'nın yardımıyla nihâyet Maria Magdalena'nın hürmetine küçük bir manastır kuruldu ve gelen kadınlara hizmet etmek için çok sayıda hemşireler yerleştirildi. Ayrıca o tehlikeli devirlerde, yabancı ülkelerin aşağı ve yukarı tabakalarından insanlar şehre akın ettiler. Fakat buraya gelen yol düşman ülkelerinden geçtiği için, şehrin önüne geldiklerinde, genellikle seyahat paralarından geriye hiçbir şey kalmamış oluyor, fakir ve yardıma muhtaç

bir şekilde aç ve susuz olarak kendilerine şehre girişi sağlayacak olan altın parayı ödeyinceye kadar surların önünde bekliyorlardı. Fakat şehre girip, kutsal yerleri ziyaret ettikten sonra sözü edilen manastırın onlara kardeşçe sağladığı yardımlardan başka bir şeyleri yoktu. Çünkü patrikten, din adamlarından ve gündün güne isyanlarla ve kirli işlerle tâciz edilen, fakirlik ve korku içerisinde bulunan ve kendisi için hemen hemen hiç yaşamayan zavallı Suriyelilerden hariç olan şehrin diğer halkı inançsız Müslümanlardı. Şimdi orada zor durumda kaldıklarında Haçlılara sığınacak yer verecek kimse olmadığı için manastırda oturan Latinler kendi aralarında anlaşarak barınaklarından ve maişetlerinden kesip kendilerine tahsis edilen çevre içerisinde geceleri sokaklarda öldürülmemek için hacılar, hastalar ve sağlamları içine almak üzere bir hastane tesis ettiler. Onların ihtiyaçlarını her iki manastırın erkeklerinin ve kadınlarının fazla olan günlük iâşelerinden imkânlar nisbetinde temin ettiler. Onlar burada ayrıca Kıbrıs asıllı olan ve sonra da İskenderiye patrikliğine seçilen Tanrı'nın takdire şayan kulu Kutsal Johannes Fleimon hürmetine bir sunak yaptılar. Bu adam dindar faaliyetleriyle öyle temâyüz etmişti ki, yararlı çalışmalarından ve zengin sadakalarından dolayı kutsal pederler tarafından "sadaka veren" demek olan Eleimon diye adlandırıldığı için, kutsalların kilisesi onu her devirde zikredecektir. Fakat bu herkese açık olan saygıdeğer belde ne herhangi bir gelire ne de varlığa sahipti. Bilâkis adı geçen Amalfililerin memleketlerinde kalanları tıpkı ticaret seferine çıkanlar gibi, her yıl kendi aralarında topladıkları yardımları kardeşlerinin barınma, beslenme ve giyinmelerini sağlamaları ve geri kalanlarıyla da yabancı ülkelerdeki hacılara merhamet göstermesi için Kudüs'e seyahat edenler vasıtasıyla başrahibe gönderiyorlardı. Burası en yüksek düzeydeki yöneticisinin, şehri bizzat kendi kanıyla batıl inançlardan temizlemesine kadar uzun yıllar bu durumda kaldı. Hıristiyan halkının ve krallığın kurtuluşunu ellerinde tutan Tanrı'nın koruduğu hükümdârlar Kudüs'e geldikleri zaman, burada kadınlar manastırının baş rahibesi olan Agnes adında Romalı soylu, dindâr ve kutsal bir kadın vardı ve o, şehrin kurtuluşundan sonra

birkaç yıl daha yaşadı. Müslümanların devrinde yabancıların barınağında ise yine bildik bir kişi olan, başrahibin ve rahiplerin emri üzerine uzun süre muhtaçlara hizmet eden ve sonra onun yerine şimdi sözünü edeceğimiz Raimund'un geldiği Gerald bulunuyordu.

6. FASIL

Kudüs Patriğinin Onlara Karşı Dava Açmak İçin Roma'ya Papa Hadrianus'a Gitmesi

VI. Şimdi önceleri önemsiz bir başlangıca sahip olan bu manastırın rahipleri, başrahibin kontrolünden çıktılar ve servetlerini ölçüsüz derecede artırdıktan sonra Roma Kilisesi onları patrikten kurtardı. Bu uğursuz özerkliği elde ettikten sonra, kilise mensuplarının önünde artık onların hiçbir saygınlığı kalmadı. Ayrıca bu insanlar kiliseden kendilerine geçmiş olan servetleri ve gelirleri de parmak uçlarıyla reddettiler. Buna örnek olarak birçok diğer yerler gibi, kilisenin hayırseverliği ve cömertliğinden dolayı ilk sıraya koyarak gelişmesine yardım etmiş olduğu hastane ve manastırlar, fazlasıyla elde etmiş oldukları rahatlığı bırakıp kendilerini başlangıçtan beri henüz kundaktaki çocuklar gibi anne sütüyle ve sonra da kuvvetli besinlerle besleyen annelerini itaatsizce terk ettiler. Kilise onlar için haklı olarak şu sözü söyleyebilir: "Oğullar besledim büyüttüm ve bana asi oldular."⁴⁶ Tanrı isteseydi ya onları esirgeyerek, terk etmiş oldukları annelerine kendiliklerinden saygı ile hizmet etmeyi öğretir ya da kollarını özenle yarattığı ve bu yüzden şu sözün ortaya çıkmış olduğu -"Öldürdün de kendine mülk mü edindin"⁴⁷- azize kadına onlardan daha çok merhamet edebilirdi. Patrik ve kilisenin diğer din adamları sözü edilen rahiplerin haklarının geri verilmesi için sık sık ve boş yere teşebbüs ettikten sonra, nihâyet bu meseleyi papanın önüne getirdiler. Patrik oldukça yaşlı hemen hemen 100 yaşında olmasına rağmen, Sûr Başpiskoposu Petrus ve süfrajen piskoposları Akka Piskoposu Fredericus, Sayda Piskoposu Amalrich, Kaysâriyye

⁴⁶ İşıya, 1/2.

⁴⁷ 1 Krallar, 21/19.

Başpiskoposu Balduin, Lidda Piskoposu Konstantin, Sebaste Piskoposu Rener ve Taberiye Piskoposu Herbert ile birlikte ilkbahar geri gelirken ve kış fırtınaları deniz üzerine doğru eserken Roma'ya doğru seyahate çıktı ve Tanrı'nın yardımıyla sevinç içerisinde Apulia'daki Otranto Limanı'na geldi.

7. FASIL

Bizans İmparatorunun Aniden Apulia'ya Gelmesi

VII. Bu arada doğunun piskoposları patrik ile birlikte Apulia'ya gitmekteyken Bizans İmparatoru söylediğimiz gibi papanın daveti üzerine bazı devlet erkânını çok miktar parayla oraya gönderdi. Ve bu ülkenin ileri gelenlerinin tasdikiyle aynı yeri ele geçirdi. Yani patrik Otranto'dan Brundisum'a geldiği sırada krala sadık kalan az sayıda adamın muhafaza ettiği şehrin iç kalesine kadar olan kısmı, kralın taraftarı olan halk tarafından Bizanslılara teslim edilmişti. Yukarıda zikrettiğimiz Kont Robert, kısmen krala nefret duyduklarından, kısmen de kendisine olan sevgilerinden dolayı kendi yandaşı olanlarla birlikte fevkalade merkezler olan Tarent ve Bari'yi ve deniz kıyısından krallığın sınırına kadar olan toprakları zapt etti. Fakat zikredilen güçlü ve kudretli adamlar Kapua Prensi Robert ve Kont Andreas, Terra Di Lavoro ismindeki Campaigne bölgesini, Salerno, Neapel ve San Germano'ya kadar zapt ettiler ve bütün ülke herhangi bir bölgesine emniyetle gidilemeyecek kadar karışıklık içerisinde kaldı. Alman İmparatoru Friedrich de öyle bir bozguna uğradı ki, çoğunun geriye dönmelerini sağlayamadığı için yanında 10 prens bile kalmadı ve kendisi de istemeyerek memleketine döndü. Onun İtalya'da bulunuşu sırasında halletmesi gereken daha birçok mesele vardı; özellikle de Sicilya kralı konusu. Patrik bu kargaşa sırasında, yol arkadaşlarıyla birlikte papaya nasıl ulaşabileceği hususunda büyük bir endişe içerisinde düşmüştü. Çünkü her yerde savaş ve isyan hüküm sürdüğünden, bütün yollar kesilmişti. Onlar ayrıca Beneventum şehrini zapt etmiş olan Sicilya kralına da elçiler gönderdiler, fakat Sicilya kralı onların güvenli bir refakatçi göndermesi

için yaptıkları ricayı reddetti ve üstelik onları bir sonraki yola ulaştırarak olan bu bölgede yolculuk etmelerine izin vermedi. Nihayet birkaç akıllı adamın tavsiyeleri üzerine patrik, deniz yolunu tuttu ve buradan da maiyetiyle birlikte Ankona'ya geldi. Maiyetinde bulunanlardan bazılarını, daha önce de söylediğimiz gibi papadan bazı imkânlar sağlamasını rica etmek üzere geri dönmek üzere olan Alman imparatoruna göndermişti. Bu olay hemen hemen imparatorun dönüş yolculuğuna başladığı Sinagaglia ve Pisaurum şehirleri yolu üzerinde olduğu sırada meydana geldi. Patrik maiyetiyle birlikte Roma'ya geldi, fakat âdeta kaçarmış gibi Narni'yi terk eden papayı takip etti. Nihayet Roma'ya geldikten birkaç gün sonra papanın Ferentino'da mütareke yaptığını haber alınca, kendisini buraya kadar getiren amaç için bir denemede bulunmak üzere tereddütsüzce ve süratle oraya gitti. Bazılarının dediğine göre papa uzun sürecek olan beklentilerine ve bıkkınlık veren debdebesine geri dönebilmek için onu başından savmaya gayret etti. Çünkü bundan çok daha önce kendisine gelmiş olan Hospitalier rahipleri tarafından sayısız miktarda para ile kandırılmıştı. Diğerlerinin dediğine göre ise papa, Beneventum şehrinin kuşatılmış olmasından dolayı aceleyle yola çıkmıştı. En açıkça görüleni şuydu ki o ve çevresi Hospitalier rahiplerine çok yakındılar ve patrik ile adamlarını haksız çocuklar gibi, kibir ve isteksizlikle kendilerinden uzak tuttular.

8. FASIL

Patriğin Papanın Yanına Varması ve Eli Boş Olarak Geri Dönmesi

VIII. Böylece patrik gelişi sebebiyle papanın huzuruna çıktı, fakat çok fena karşılandı ve kardinallerin çoğu tarafından öyle kötü muameleye tabi tutuldu ki, artık papanın tavrından hiç şüphesi kalmamıştı. Fakat patrik bazı akıllı arkadaşlarının tavsiyeleri üzerine ve ciddiyetle bütün bunlardan kimseye bir şey sezdirmeyerek papayı ziyaret etti ve bütün bayram günlerinde piskoposlarıyla konsistoriumda bulundu. Ayrıca, beraberinde gerekli olduğunda ona hizmet

etmeye hazır bir avukat grubu da vardı. Nihayet iki tarafın da günlerce gereksiz yere tartışmaları dinlendikten sonra patrik, amacına kesinlikle ulaşamayacağını gördü. Böylece izin alıp, şimdi öncekinden daha da kötü bir durumda telaş ve korku içerisinde ülkesine geri dönmeye hazırlandı. Bütün kardinallerden sadece ikisi veya üçü; Octavianus ve Sûr başpiskoposu olduğu sırada onun emrinde başdiyakon olarak bulunan St. Martinli Johannes (Hazreti İsa'nın halefi olarak) davayı onun yerine sürdürmek istediler. Bütün diğerleri mevkî peşinde koşup, Beors'un oğlu Bleams'ın yolunda yürüdüler ve papa da acil meseleler dolayısıyla Beneventum'a gitti. Bu arada Sicilya Kralı Wilhelm birçok haberlerden Basavilla Kontu Robert'in Bizanslılarla beraber ülkeyi zapt ettiğini, Campania'da Kapua Prensi ile Kont Andreas'ın tamamen onun hâkimiyet alanını ele geçirdiğini ve papanın da adı geçenleri korumak ve güçlendirmek üzere Beneventum'a gittiğini öğrendikten sonra, bütün Sicilya'dan ve Calabria'dan kuvvetler topladı ve büyük hazırlıklardan sonra Apulia'ya geldi. Burada yapılan hemen ilk karşılaşmada Kont Robert kaçınca Brundisium'da Bizans ordusunu yenilgiye uğrattı. Komutanlarını esir aldı ve beraberlerinde getirmiş oldukları çeşitli hazineleri de ele geçirdi. Kaybetmiş olduğu toprakları derhal geri alarak, halkı ile yeniden iyi ilişkiler kurdu. Wilhelm ondan sonra Beneventum'a yürüdü. Burada papa ile kardinallerini ve bütün halkı öylesine sıkı bir şekilde kuşattı ki, bütün yiyecekler onların kurtuluş ümitlerini tamamen şüpheye düşürecek kadar tükendi. Ama sonunda elçiler gelip giderek aralarında bilmediğimiz şartlarla bir barış yapıldı. Fakat papanın ısrarları yüzünden bu kadar güçlük ve zorluklara katlananların hepsi de bu barışın dışında kaldı. Şimdi yukarıda adı geçen soylu kişiler bütün umduklarına mukabil papanın sadece kendisi ve Roma Kilisesi için kral ile barış yapmasından büyük bir endişeye düşerek, krallıktan nasıl kurtulacaklarını düşünmeye başladılar. Kont Robert ve Andreas diğer bazı asilzadelerle beraber süratle Lombardia'ya gittiler ve imparatorun huzuruna çıktılar. Fakat Kapua prensi diğerlerinden daha şansızdı. Zira o, Garigliano'da oturmak istediği

ve adamlarını da zaten oraya göndermiş olduğu bir sırada yanında kalan az sayıdaki adamıyla sahilden gitmek isterken gemiciler tarafından esir edildi ve kralın sadık adamlarına teslim edilerek Sicilya'ya götürüldü. Orada kör ve müebbet hapse mahkûm edilerek, sefalet içerisinde ölüme bırakıldı.⁴⁸

9. FASIL

Mısır'da Karışıklıklar. Nasıreddîn'in Templier Şövalyeleri Tarafından Esir Alınması

IX. Aynı tarihte Kudüs Krallığı Tanrı'nın yardımı ve merhametiyle iyi bir durumda olduğu sırada her iki taraftaki sınır ülkelerde acınacak derecede sarsıntılı olaylar meydana geldi. Sultanın hizmetinde görev yapan bir Mısırlı ülkenin hâkimi olan halka olanaklar sağlayan ve Mısırlıların ona Tanrı gibi tapındığı halifeye gelerek, onu sarayın bir odasında sessizce ve haince öldürdü. O, bunu oğlu Nasıreddîn'i halifelığe getirerek kendi oğlunun hâkimiyeti altında devleti serbestçe yönetebilmek için yapmış olmalıdır. Fakat o bu cinayeti, büyük sarayı ve hazineyi ele geçirinceye ve yaptığı işten dolayı kendisinden hesap sormak isteyenlere karşı mukavemet edebilmek üzere mümkün olduğu kadar çok adam ve arkadaş toplayıncaya kadar gizli tutması gerektiği inancındaydı. Fakat olaylar başka türlü gelişti, çünkü kısa bir süre sonra cinayet anlaşıldı ve bütün halk en yükseğinden en alt tabakasına kadar yek vücut olarak onun cürmü işledikten sonra sığınmış olduğu evin önünde toplanarak her taraftan kuşattı ve büyük bir gürültüyle halifeyi öldürmek küstahlığını göstererek bu adamın cezalandırılmasını istedi. Halk, ona şiddetle hücum edip, o da başka bir kurtuluş çaresi olmadığını görünce hazineyi açtı ve altınları, mücevherleri ve değerli şeyleri -onlar toplamaktayken kaçarak kurtulabilmek amacıyla- pencereden bağıran halka doğru fırlattı. Kendisini kuşatmış olanların mukavemetine rağmen kısa bir süre içerisinde oğullarının ve torunlarının kalabalık maiyetiyle birlikte

48 Güney İtalya'daki bu çatışmalar için bk. Norwich, s. 185-204.

bu evi terk etti ve çöl yolunu tuttu; söylentiye göre Dimaşk'a yö-neldi, fakat halk onu süratle izleyerek kaçmasına engel olmak is-tedi. Büyük oğlu ile çevresindeki akıllı ve cesur kişiler takipçilerin daha yakınlarına sokulmamaları için saldırıları defetmesini biliyor-lardı ve oraya buraya altın veya gümüş kaplar, pahalı elbiseler ve değerli ipekler atarak, halkı bunlarla oyalamak, paylaşırken birbir-lerine düşmelerini sağlamak istiyorlardı. Böylece Mısırlılar hiçbir şey elde edemeyeceklerini anladıklarından dolayı elleri boş olarak evlerine geri döndüler. Fakat o, bütün tehlikelerden kurtulacağına inandığı yolculuğunun devam eden kısmında, korkulacak başka bir şey olmadığını tahmin ettiği için tamamen endişesizce Scylla'dan Charybbis'e gitti. Haçlılar, tesadüfen onu buraya geleceğini iştince, sessizce bir pusu kurdular ve hiçbir şeyden şüphelenmeden yoldan gelmekteyken, ölüm derecesinde yaralanacak ve kısa bir süre sonra ölecek şekilde ona saldırdılar. Bu soylu Mısırlının oğlunun adı Na-sıreddîn ve kendisinininki de Abbas idi. Mısır'daki bütün hazineyi beraberlerine alan hizmetçiler de düşmanların eline esir düştüler. Böylece (Franklar) mutad bir şekilde aralarında paylaştıkları gani-metlerle ve Haçlılarda daha önce hiç görülmemiş kıymetli eşyalarla birlikte ülkelerine geri döndüler. Fakat bu işte daha çok Templier şövalyeleri yer aldığından ve sayıları da daha kalabalık olduğundan, payın büyük bir kısmına onlar sahip çıktılar. Bunlardan başka, Mı-sırlılar arasında en fazla savaş tecrübesine sahip bulunan bu böl-genin halkı arasında kötü bir ünü olan ve bakışı herkesi ürküten soylu adamın oğlu Nasıreddîn de, paylaşmadan onların (Templier-lerin) hissesine düştü. Adı geçen bu tarikat kardeşleri, onu birkaç gün hapiste tuttukları sırada, Hristiyan olmak için büyük bir arzu duydu ve Latince öğrenerek ilk derste Hristiyanlık inancını kabul etti, sonra da Templier şövalyeleri onu, öldürmek üzere kendilerine gönderilmesi için başvuran Mısırlılara altı bin altına sattılar. Ellerini ve ayaklarını demir zincirlerle bağlayarak, demir bir kafes içerisinde devenin üzerine koydular ve onu halkın, insanlık dışı zevklerinin kefareti ödettiği ve dişleri ile param parça ettiği Mısır'a getirdiler.

10. FASIL

Antakya Prensini Kıbrıs Adası'nı Tahrip Etmesi

X. Bunu takip eden yıllarda Antakya Prinkepsi Rainald von Chatillon, kötü insanların tavsiyeleri ile yeni bir cinayet işledi. Kudüs Krallığı'yla daima dostane ilişkilerde bulunan ve bize bazı ihtiyaçlarımızı getiren inançlı insanların oturduğu komşu ada Kıbrıs'a bir ordu göndererek, sanki bir düşman ülkeymiş gibi orayı zapt etti. Bu iğrenç saldırının sebebi şu idi; Kilikya'daki Trassus (Tarsus) bölgesinde, ikiyüzlü davranışlarından dolayı sık sık imparatorun gözünden düşen Thoros adında soylu ve güçlü bir Ermeni vardı. Krallığa oldukça uzak olmasına ve sarp dağlarda oturmasına güvenerek Kilikya ovasını yağma etti ve efendisinin topraklarına zarar vermekten çekinmeyerek kim olursa olsun imparatorun halkına en şiddetli baskıları yaptı. İmparator bunu haber alınca Rainald'a mektup yazarak, adamlarıyla birlikte Thoros'u sınırlarından atmasını, Kilikyalı tebaasının varlıklarını bu saldırılardan korumasını ve şayet bu amaç için paraya ihtiyacı varsa, gerektiği kadar göndereceğini bildirdi. Böylece Rainald birlikler topladı ve imparatorla olan anlaşmasına uygun olarak Thoros'u bütün Kilikya'dan çıkararak, ordusunu da tamamen mahvetti. Rainald bu hizmet için önemli bir ödül bekledi ve bu ödül kendisine uzun süre gelmeyince, sabırsızlıkla sözü edilen cinayete girişti. Bundan önce ciddi bir şekilde Haçlılar tarafından uyarılan adalılar, adanın her yanından olabildiğince savaş kuvveti topladılar, fakat Rainald gelir gelmez ordusunu her tarafa dağıtarak, hiçbirinin kendisine karşı elini kaldıramayacağı biçimde, onların kuvvetlerini yenilgiye uğrattı. Şimdi adayı serbestçe dolaşabileceğinden dolayı, şehirleri ve müstahkem yerleri tahrip etti, utanmadan kadın ve erkek manastırlarını yıkarak, rahibeler ve nazlı genç kadınlarla taşkınlıklarını sürdürdü. Zira burada altının, gümüşün ve pahalı giysilerin sonu yoktu, fakat halk bütün bu kaybettiklerinden çok, namusuna karşı işlenen cürümlerden dolayı müteessir oldu. Nihayet her tarafta sayısız cins ve miktarda ganimet elde ettikten sonra tekrar denize açıldılar ve kirli kazançlarını kısa sürede

harcamış oldukları Antakya'ya yöneldiler ve şu atasözü gerçekleşti; kötü ganîmet, asla fayda sağlamaz.

11. FASIL

Kralın Kalabalık Bir Türkmen Grubuna Baskın Yapması

XI. Aynı tarihte, çadırlarda oturan ve kabileler halinde yaşayan Araplardan ve Türkmenlerden oluşan alışılmamış kalabalıkta kitleler beraberce Banyas şehrinin yanında bulunan ve bugün adını buradan alan ormana geldiler. Eski zamanlarda, güneybatıda da batıda olduğu gibi, Lübnan dağlarını örten ormana Lübnan ormanı denilirdi. Oradan Hazreti Süleyman'ın inşa etmiş olduğu Lübnan Orman Evi adı verilen kıymetli ve şayanı hayret bina fark edilir. Fakat şimdi söylendiği gibi orman adını komşu şehirden almaktadır. Adı geçen kabileler kraldan izin aldıktan ve onunla resmî bir barış antlaşması yaptıktan sonra, hayvanlarını ve özellikle de atlarını, otlatmak üzere bu ormana sevk ettiler. Fakat Tanrı korkusu olmayan Belial çocukları hemen krala çıkarak, onu adı geçen adamlarla yapmış olduğu anlaşmayı bozmaya, üzerlerine saldırarak, atlarını da adamlarına ganîmet olarak vermeye teşvik ettiler ve nitekim bu da gerçekleşti. Kral çok borçluydu ve alacaklılarını nasıl teskin edebileceğini bilemiyordu ve Allahsızların fısıltılarına itibar etmesi de sadece borçlarından kurtulmak istemesinden ileri geliyordu. Böylece o, Allahsızların dediklerini yaparak, şövalyelerini toplanmaya çağırды, sözü edilen insanlara aniden hücum etti ve yağmalamak için adamlarına bıraktı. Bunlardan bazıları atlarının çabukluklarıyla kurtuldular, bazıları da orman sıklığı içerisinde gizlendiler. Geri kalanlar ise ya kılıçlarının altında can verdi ya da ağır bir esâret altına düştüler. Böylece burada ülkemizde görülmemiş bir ganîmet kazanıldı. Halktan herkes çok sayıda at ele geçirdi, fakat bu kazanç Haçlıların şan ve şerefine yâd edilemez, zira yapmış oldukları bir antlaşmayı bozmuşlar, ansızın savunmasız bir durumda olan ve kralın sözüne güvenen insanların üzerine çullanmışlardı. Fakat öcünü tam hakkıyla alan Tanrı, böyle alçakça bir kazancın sevincini bizlere

bırakmadı, bilâkis inançsızlara (Müslümanlara) da sadâkat gösterilmesi gerektiğine işaret ederek, Haçlıların yaptıkları alçaklıklardan dolayı, büyük haksızlıklarını ve günahlarını, onlara azami şekilde ödetti ki, bunlar aşağıda anlatılacaktır.

12. FASIL

Toronlu Humfried'in, Banyas'ın Yarisını Templier Şövalyeleri'ne Vermesi - Nureddin'in, Onların Oraya Sevk Etmek İstedikleri Malzemeleri Ele Geçirmesi. Şehrin Kuşatılması

XII. Bu günlerde kralın konnetablı Toronlu Humfried de, sık sık bahsedilen aile mülkü Banyas şehrini, sürekli sarf etmek zorunda kaldığı para ve emek dolayısıyla daha fazla kendi başına idare edemeyeceğinden, kralın tasdikiyle mallarının yarısıyla birlikte Hospitalier tarikat kardeşlerine devretti. Onlar şehirdeki paylarının sorumluluğunu üzerine alıp, gerekli masrafların yarısını ödemek zorunda kaldılar. Fakat şehir düşman sınırında bulunuyordu ve hatta düşmana o kadar yakındı ki, yalnız silahlı muhafızların eşliğinde veya çok gizli bir şekilde oraya gidilir ya da gelinebilirdi. Fakat sözü edilen tarikat kardeşleri birlikte yiyecek stoku, silah ve adam getirerek çok iyi bir şekilde tahkim etmek istedikleri şehri ellerine aldıktan sonra bir gün şöyle oldu. Onlar, eşyaları için gerekli olduğu kadar çok sayıda deve ve yük hayvanı alıp, şehre giden yolu kendilerine açacak olan adamlarla beraber, orayı uzun süre gerekli olan malzemelerle donatmak üzere yola çıktılar. Fakat şimdi bütün yükleriyle birlikte şehre yaklaştıklarında, onların gelişini haber alan düşmanlar aniden üzerlerine çullanarak hepsini dağıttılar ve bazılarını öldürdüler. Bir kısmı kaçıp kurtulmayı denerken, düşmanlar onların birlikte getirmiş oldukları malları ele geçirdiler, fakat karşılığında düşman çıktığı için kaçamayanlar ya öldürüldüler ya da esir alındılar. Şehri beslemek için getirmiş oldukları stoklar, bunları şehrin zararına kullanan düşmanların eline böyle geçti. Bunun üzerine benzeri şeyler yaşamak

için, anlaşmayı iptal ederek mülk ve gelirleriyle birlikte şehri konnetabla geri verdiler. Bu da uzun sürmedi, bahsedilen zaferden sonra daha da gururlanan Nureddin, bu fırsatı kullanarak telâş içerisinde olan şehri kuşatmaya karar verdi. O, böylece kuvvetler çağırdı, makineler getirtti, umulmadık bir şekilde aniden şehre yöneldi ve birlikleriyle etrafını kuşattı. Fakat şehirde en iyi silahlar ve adamlarla teçhiz edilmiş, mevcut şartların elverdiği ölçüde yiyecek stoku olan ve şehir ele geçirildiği zaman halkı geri çekilebileceği iç kale vardı. Onlar, şehrin sağlamlığına güvendikleri ve de bazı hücumlara karşı durabildikleri için, şehri erkekçe savunmaya karar verdiler ve eğer fazlasıyla kendilerine güven duyarak dikkatsiz davranmasaydılar, şehri kurtarmak mümkün olacaktı. Fakat Nureddin onları mancınıklarla ve aralıksız ok atışlarıyla sıkıştırdı, gece ve gündüz rahat vermedi ve çeşitli şekillerde güçlerini bitirip tüketti. Böylece onlardan çoğu öldürülürken bir kısmı da ölüm halinde yaralandı ve içlerinden çok azı savunmayı sürdürebildi. Şayet, mirasları söz konusu olduğu için konnetabl ve mükemmel oğlu, kuvvetlerini yarışircasına sarf etmeyip, diğerlerini de savunma için teşvik etmeselerdi, bunlar eşit olmayan düşman kuvvetlerine karşı çok pahalıya mal olan savunmayı şüphesiz bırakırlardı. Fakat efendilerinin varlığı ve desteği onlara savaşmak için yeniden güç, kudret ve cesaret verdi. Bir gün, düşmanlar diğer günlerden daha ağır hücum ettiklerinde, şehrin içerisinde bulunanlar, düşmanla dışarıda bir karşılaşma yapmak için kapıları açtılar. Dikkatsizce bütün rakiplerine meydan okudukları süre zarfında onlara karşı durmayı bilmedikleri için, geri çekilmek istediler. Bu sırada izdihamdan kapı kapatılmadı ve halkla birlikte pek çok düşman da içeriye girdi. Bunlar şehri ele geçirdiler ve Haçlılar büyük tehlikeler altında ve kayıplar vererek iç kaleye çekilmek zorunda kaldılar. Bu arada kral bahsedilen şehrin, Nureddin tarafından kuşatılmış olduğunu ve yakında ele geçirileceğini haber alınca, o anda bir araya getirebildiği kadar atlı ve yaya kuvvetler toplayarak, şehri kurtarabilmek veya Nureddin’le şansını denemek üzere, ordusuyla birlikte oraya hareket etti.⁴⁹

49 Nureddin’in Banyas kuşatması hakkında bk. Elissef, s. 471, 478, 504 vd.

13. FASIL

Kralın Şehri Kuşatmadan Kurtarması

XIII. Şimdi zikredilen hükümdâr, kralın bu amaçla geldiğini duyunca kaderini savaşın değişken talihine bırakmak istemedi ve kuşatmayı kaldırarak geri döndü, fakat geriye çekilmeden önce zapt etmiş olduğu şehri yaktırarak surları da temellerine kadar yıktırdı. Ayrıca o, toplamış olduğu birlikleri dağıtmadı, bilâkis çok daha fazlasını sefere çağırdı ve geleceği önceden görerek meselenin sonucunu beklemek üzere, komşu koruluklara gizlendi. Fakat kral, şehre geldi, halka istenen yardımı getirdi ve yıkılanların yeniden inşa edilmesine, surların onarılmasına ve şehrin tamam hale gelmesine kadar burada kaldı. Bu amaçla, komşu şehirlerden ve krallıktan duvarcılar ve yapı işlerinden anlayanlar çağırıldı. Bunlar büyük bir gayretle duvarları, dış istihkâmlar ve resmî binalarla birlikte, Nureddin'in şehirde bulunduğu sırada temelinden yıktırdığı ve surların içerisinde bulunan halka ait evleri de yeniden inşa ettiler. Bunlar tamamlandıktan sonra kral, şehir yiyecek maddesi, muhafızlarla donatıldığı için, kendisinin ve komutanlarının burada bulunmalarının artık gerekli olmadığına kanaat getirerek, yayaları orada bıraktı ve atlı birlikleriyle Taberiye'ye dönmeye karar verdi. Şehri terk ettikten sonra güneye doğru yöneldi ve Melaha Denizi'nin yanında karargâh kurdu. Geceleyin ordu burada dinlendi, fakat savaş sanatının ve ordugâh düzeninin bütün kurallarına karşı en dikkatsizce davranışı gösterdi. Felaket anında her zaman tetikte olmakla beraber, iyi günlerde daha az dikkatli davranan insanlarda bu daima böyledir. Bu belki de şu demektir: "Yanında bin ve sağında on bin düşer, fakat sana yaklaşmaz."⁵⁰ Zira başardıkları zaman böbürlenlen insanlar, şanssızlık ya da yaşadıkları musibet dolayısıyla aklı başına gelmiş olan, şüpheli durumlarda temkinli davranan ve daima korku içinde bulunan insanların aksine, sefaletе düşerler. Kral baktı ki, böyle kudretli bir hükümdârı kuşatmadan geri çekilmeye zorladı, onun çoktan uzaklaşmış olacağını ve tekrar bu şekilde kalabalık bir ordu

toplanmasının kolay olmayacağını düşünerek, dikkatli olmayı bir tarafa bırakıp, söylediğimiz gibi herkesin her istediğini yapmasına izin verdi. Arkalarında bulunan Müslümanlara derhal, kralın yayaları bıraktığı, geri kalanlarla birlikte kaygusuzca Melaha Denizi'nin yanında bulunduğu ve komutanları Philipp von Neapel ile diğerlerinin de maiyetleriyle ayrıldıkları haberi ulaştırıldı. Müslümanlar şimdi bütün koşulların kendileri için uygun olduğunu görünce, ordugâhlarını kaldırdılar ve akıllı hükümdârları gerekli bulduğu şekilde oraya gelmek için süratle yola çıktı. Aralarında bulunan Ürdün'ü geçip, genellikle Yakub geçidi adı verilen ve kralın sabahleyin aşmak istediği Ürdün'ün bu tarafındaki bir yerde pusuya yattılar. Sabah olunca ordumuz yeniden yola koyuldu ve kendilerine gizlice kurulan pusuyu bilmediklerinden ve hiçbir tehlikeden de şüphelenmedikleri için, Türklerin işgal ettikleri bölgeye yöneldiler. Kaygusuzca ilerlemekteyken, Müslümanlar pusularından dışarıya çıkarak beklenmedik şekilde Haçlıların üzerine hücum ettiler ve tepelemeye başladılar. Çok geç ayılan Haçlılar durumun ciddiyetini anladıkları gibi, sohbet etmeyi bırakıp atlarına ve silahlarına koşular. Fakat toparlanıp kendilerini savunmak için hazırlanıncaya kadar -onlardan çok azının düzenli saflara bağlanacağı şekilde- Müslümanlar tarafından dağıtıldılar.

14. FASIL

Geri Dönüşü Sırasında Uğradığı Talihsizlik - Prenslerden Çoğunun Esir Düşmesi

XIV. Fakat kral, ordunun panik içerisinde çözüldüğünü, Haçlıların galip gelemeyeceğini, başlangıçtan beri yenik durumda olduklarını ve gittikçe kuvvetlenen Müslümanlara karşı, ordusunun savunma yapamayacağını görünce, kendi hayatını kurtarmasını teklif eden birkaç akıllı adamla yakındaki bir dağa kaçmaya başladı ve süratli atıyla düşmanların bazen sağından bazen de solundan geçerek, bu dağ üzerinde bulunan Sephet (Safed) kalesine geldi. O gün Haçlı

prenslerinin birçoğu yakalandı. Fakat içlerinden pek azı öldürüldü, zira deneyimli ve en iyi savaşçıların istisnasız hepsi, direnmeden ve sadece sefil canlarını kurtarabilmek için, düşmanların adı birer kölesiymişler gibi zilletin esaretine, eline rezil olmaktan utanmadan, teslim oldular. Burada diğerlerinin arasında soylu ve güçlü efendi Hugue von Ibelin, ayrıca Otto von St. Amand kralın Marşalı Johannes Gotmannus, Yafalı Rohardus ve kardeşi Balian, Bertrand ve Blanquefort, zahid ve dindar bir adam olan Templier şövalyelerinin üstadı ve adını bilmediğimiz başkaları yakalandılar. Burada Tanrı bize hak ettiğimiz dersi verdi ve biz suçsuz insanları yaptığımız gaddarlık ve haksızlıklarımıza karşılık aynı zor duruma düşürdü. Burada Tanrı bizim ileri gelenlerimizi, dinsizlere ve bizden nefret etmekte olan halklara ibret etti.⁵¹ Ordu Tanrı'nın gazabına uğradı, ama Tanrı yine de bütün merhametini esirgemedi ve Haçlılara yumuşak davrandı, zira o savaşta kralın ölmemesi ile hiç şüphesiz krallığın dış felaketlere maruz kalmasını engellemiş oldu. En mükemmel savaşçılardan biri olsa da herkesin talihini elinde tutan bir kral için yalnız bir şey geçerlidir; sadık David herhalde bunu bildiği için şöyle söylemişti: "Tanrı kralı korusun." Bu arada kralın uğradığı akıbet hakkında değişik söylentiler yayılıyordu. Onun için üzülen bütün ülkede kimi kralın öldüğünü söylerken, kimisi yakalandığını, fakat Müslümanlar tarafından tanınmadığı için diğer esirlerle beraber götürüldüğünü, diğer bazıları da Tanrı'nın esirgemesiyle onun savaş kargaşası içinden sağ salim kaçarak kurtulduğunu iddia ettiler. Bütün halk son derece merak içerisindeydi. Halk bir ana oğul gibi, ona ne olduğunu bilmediği için korku ve üzüntü içerisinde daha kötü bir akıbetten endişe duyuyordu. Fakat kral süratle zikredilen yere kaçmış olduğu birkaç kişiyle ve dünkü tehlikeden tesadüfen kurtulup kaçanlarla beraber, çevresi biraz olsun düşmandan temizlenmiş olan Akka şehrine geldi. Orada halk tarafından âdetâ ölümünden dönmüşçesine karşılandı. Bu olay Kral III. Balduin'in yönetiminin on dördüncü yılında, 19 Haziran'da vuku buldu.

51 Mezmurlar, 43/15.

15. FASIL

Nureddin'in Banyas'ı Yeniden Kuşatması, Fakat Şehrin Kral Tarafından Bir Kez Daha Kuşatmadan Kurtarılması

XV. Fakat daima savaşa hazır bir kişi olan ve dinlenmeden zaferlerinin peşinde koşan Nureddin, bütün ülkeyi dolaşarak her taraftan elde ettiği ganimetlerle zenginleştikten sonra bir emîr ile Dimaşk ve çevresindeki kuvvetleri savaşa çağırdı ve Banyas şehrini tekrar kuşatmaya karar verdi. Zira kralın ve prenslerin kuvvetlerini ezdiğine ve bu kez kuşatılanlara yardıma gelemeyeceklerine kanaat getirmişti. Şimdi amacına uygun olarak sık sık zikredilen şehri kuşattıktan sonra, düzenli bir şekilde yerleştirdiği mancınıklarla surları ve burçlarını sarmaya başlayarak şehirdekilere kendilerini savunamayacakları kadar oklar yağdırdı. Fakat halk son kuşatmada şehri elde tutmayı başaramamış olduğunu düşünerek, başka bir şey beklemeden kendisini iç kaleye attı. Burada komutayı yürüten konnetabl, bir akrabası olan Guido von Skandalion'a çıkışın gözcülüğü görevini vermişti, fakat bu adam, birçok savaş tecrübesine sahip bulunmakla beraber, sabırsız ve Tanrı korkusundan yoksun biriydi. O, hem bu görevi ona verenin emrine riayet etmek üzere hem de kendi inisiyatifiyle kazandığı savaş alanını açmak için, söylediği sözler ve gösterdiği örneklerle diğerlerini direnmeye teşvik etti ve onlara yaptıklarından dolayı, yakında yardımın ve şerefın eksik olmayacağını kesin bir şekilde müjdeledi. Böylece hepsi kendi davaları için öyle yiğitçe savaştilar ki, aralıksız devam eden gece nöbetleri ve zorluklar dolayısıyla Müslümanlar şaşırarak hayret içerisinde kaldılar. Fakat Müslümanlar da aynı şekilde direndiler ve sürekli hücum ettiler. Sayıları çok olduklarından dolayı savaşta birbirinin yerini dolduran Müslümanlar, az oldukları için günlük hücumlarda aynı şeyi yapamayan ya da çok az yapabilen Haçlıları yıpratılar. Bu sırada kral prenslerde henüz krallık topraklarında bulunmaktaydılar ve kuşatılanların ne durumda oldukları onlarca sır değildi. Kral bu yüzden Antakya prinkepsine ve Trablus kontuna elçiler göndererek, ecele

yardımlarını istedi. Kendisi de bizzat henüz krallık içinde bulunan kuvvetlerini tellâllar vasıtasıyla toplanmaya çağırdı. Adı geçen her iki büyük prens, Tanrı'nın merhametiyle birkaç gün içinde ve beklenenden daha çabuk, kalabalık kuvvetleriyle gelip, şehrin uzaktan görüldüğü yeni hisarın altındaki Siyah Kule denilen yerde kralın ordusuna katıldılar. Nureddin bahsedilen prenslerin kralla birleştiğini ve şehri ele almak girişiminde olduklarını duyunca -akıllı ve her şeyden önce her türlü ihtimâli hesaplayan dikkatli bir insan olarak- şehrin birçok kısmını tahrip etmiş ve kuşatılanların savunma umutlarını kırmış olduğu halde, savaşın değişken talihini göz önüne alarak kuşatmayı kaldırdı ve ülkesine geri döndü.

16. FASIL

Flandern Kontu Dietrich'in Gelmesi - İmparator'dan Krala Eş Vermesi İçin İstanbul'a Elçiler Gönderilmesi

XVI. Bu sık olaylar sonucunda ve aynı şekilde Haçlı prenslerin de esir düşmesiyle krallık harap bir durumdayken, Tanrı'nın merhameti sayesinde, krallığa çoğu zaman ihtiyaç malzemesi getiren, güçlü ve ileri gelen bir kişi olan Flandern Kontu Dietrich, kralın babadan bir kız kardeşi olan eşi Sybilla ile birlikte Beyrut Limanı'na yanaştı ve onun gelişiyle halk büyük bir sevinç duydu, çünkü bu suretle krallığın ihtiyaçlarının büyük bir kısmı karşılanmış olacaktı. Krallığın selâmeti için uğraşan insanlar bu umutlarında yanılmadılar. Bu arada krallığın dini ve dünyevi erkânı, ergenlik çağına ulaşmış olduğu halde daha evlenmemiş olan kralı, yönetimde resmi mirasını devralacak bir çocuk sahibi olması için asil bir kadınla evlendirebilmek hususunu müzakere ettiler. Birçok istişarelerden sonra nihâyet, değişik sebeplerden dolayı bu hususta en iyisinin, sarayında asil ve genç akraba kadınlar olan Bizans İmparatoru ile ilişki kurmak olduğuna kanaat getirdiler. Çünkü o, krallığımızın ihtiyaçlarına hazinesıyla yardım ederek, fakirliğimizi zenginlik ve bolluğa çevirebilecek olan, dünyanın en güçlü ve en varlıklı hükümdârıydı. Tanrı'nın yardımıyla bu

planı uygulamak üzere, Nazareth piskoposu Attardus ve kralın konetablı Toronlu Humfried'in gönderilmesine karar verildi ve onlar hazırlandıktan hemen sonra gemilerle İstanbul yolunu tuttular.

17. FASIL

Kralın Flandern Şövalyeleri ve Bütün Savaş Kuvvetleriyle Birlikte Antakya'ya Gitmesi - Nureddin'in Hastalık Haberi

XVII. Böyle büyük bir prensin ve maiyetinde bulunan birçok asil ve güçlü kişilerinin gelişi faydasız kalmasın diye, genel bir görüşmeden sonra, Tanrı'nın izniyle bütün birliklerle Antakya'ya gidilmesine karar verildi. Bu durum (Antakya) prinkepsine ve Trablus kontuna da iletilerek onlara, Müslüman topraklarına ani bir baskın yapabilmek üzere belirlenen gün kuvvetleriyle birlikte hazır olmaları bildirildi. Bunlar, Tanrı'nın muhafazası hakkında değişik taraflardan gelerek Trablus bölgesinde La Boguera adı verilen yerde birleştiler. Bununla beraber başlangıçta pek şansları olmadı, zira Rugium Kalesi adı verilen ve birçok zorluklarla kuşatılan bu Müslüman mevki kendilerine direndi. Fakat bu olumsuz başlangıca rağmen, Antakya Prinkepsi Rainald'ın büyük çabası ve yerinde tavsiyeleri sayesinde, prenslerin ordularını uygun zamanda Antakya bölgesine çekmelerinden sonra şansları düzeldi. Buraya gelip, şimdi ne yapabileceklerini müzâkere etmek üzere adı geçen şehirde kaldıkları sırada, krala ve prenslere verilecek en iyi haberi getiren bir elçi gelerek, büyük bir orduyla müstâhkem Nepa şehrini kuşatmış olan en güçlü düşmanımız Nureddin'in ya ölmüş olduğunu ya da ağır ve ümitsiz bir hastalıktan yatağa düşmüş olduğunu bildirdi. Haberinin teyidi olarak, bir gün önce (Nureddin'in) ordusunu telâş içinde gördüğünü, onun en sadık kölelerinin ve bütün mallarının ganîmet olarak sürüklenerek götürüldüklerini, ordusunun üzüntü, hıçkırık ve karışıklık içerisinde, en derin acılarla her tarafa dağıldığını ileri sürdü. Durum gerçekten de elçinin anlattığı gibiydi. Hakikaten de Nureddin umutsuzca hasta yatıyordu ve ordugâhta

yağmacılık hâkimdi. Herkes âdeta efendileri ölmüş gibi işine geldiği biçimde hareket ediyordu, fakat o hizmetçileri kendisine hizmet etmekten kaçınınca sadık adamları tarafından bir sedye ile Haleb'e getirildi. Durumun bu hali Haçlılara ulaşınca ve girişimlerini başarmak için koşulların bir araya geldiğini görünce, müşterek arzu ve karar ile güçlü Ermeni prensi Thoros'a elçiler göndererek her şeyi bir tarafa bırakıp, çok kazançlı olacak olan girişimlerinde yer almak ve her şeye hazır kuvvetlerine katılmak üzere Antakya'ya gelmesini teklif ettiler. Faal bir kişi olan Thoros, teklifi alır almaz sevinç içinde büyük bir ordu toplayıp, süratle Haçlılar tarafından coşkununla karşılandığı Antakya'ya geldi. Bu takviyeyi aldıktan sonra, orduyu şehirden çıkarıp, Şeyzer önünde karargâh kurdular.

18. FASIL

Şeyzer'in Kuşatılması ve Zapt Edilmesi

XVIII. Şeyzer şehri Antakya'nın içerisinde geçen Asi Nehri'nin kenarındadır ve genel olarak Caesarea diye adlandırılır⁵² ve Kutsal Basilius'un muhterem hocasının memleketi Kapadokya'nın başşehri olduğu sanılır. Fakat bu kanıda olanların düşünceleri yanlıştır, çünkü bahsedilen başşehir Antakya'dan 15 günlük uzaklıktadır. Bu şehir ise Kapadokya'dan birçok eyâletle ayrılan başka bir eyâlettedir ve adı Caesarea değil Caesara'dır. Bu şehir Antakya Patrikliği'ne bağlı şehirlerden biridir. Şehir yeterince rahat bir konuma yerleşmiştir: Aşağı taraf ovaya doğru uzanır ve yukarı taraf yüksek, sağlam fakat dar bir surla çevrilidir. Bu sur uzun olduğu gibi, doğal bir tahkimata da sahiptir: Bir taraftan şehir diğer taraftan da nehir onu koruyup, yanına yaklaşmayı imkânsız kılar. Haçlılar düzenli bir yürüyüşle buraya gelir gelmez, her prence alacakları yeri gösterdiler ve şehrin etrafını sardılar. Şehir kuşatılıp, halk surların arkasına gizlendiğine, kral ve prensler mancınıkları yerleştirdiler ve sürekli olarak şehir

52 Caesara ile kastedilen Şeyzer'dir. Şeyzer'in Franklar tarafından kuşatılması için bk. Runciman, II, s. 292 vd.; Elisséef, II, s. 520 vd.

baskı altında tuttular. Prenslerin her biri başlangıçta kendilerine gösterilen kısımda bulunuyor ve adamlarının gösterdiği gayreti güçlendirmek için, (kuşatılmış) halkı öyle bir duruma getirdiler ki, halk ölüm bahasına da olsa her taraftan karşı koymaya başladı. Buranın halkı pek savaşçı değildi ve yalnız ticaretle meşgul oluyordu, ayrıca mevcut durumu akılları almıyor, gayet emin bir şekilde efendilerinin gücüne ve en az o kadar da herhangi bir kuşatma sırasında şehirlerinin tahkimatına güveniyorlardı. Sözü edilen nedenlerden dolayı zorunlu oldukları savunmayı geliştirmemiş oldukları için, sürekli olarak yapılan saldırıları durduramadılar. Birkaç gün sonra halk iyice yıprandı ve Haçlılar tazyiklerinin devamı sonucunda surları aşarak, şehrin ortasında toplandılar. Şehir zapt edildikten sonra halk iç kaleye çekildi ve şehir içinde bulunan her şeyi ganimet olarak Haçlılara bıraktı. Haçlılar da birkaç gün boyunca evleri ve buldukları her şeyi istedikleri şekilde kullandılar. Şimdi halkın sığınmış olduğu iç kaleyi ele geçirmek gayet kolaydı, yalnız prensler arasında ufak olmakla beraber büyük zararlar getiren bir kavga vardı. Kral, baba vatanının halkını düşünerek şehri başlangıçtan beri Flandern kontuna vermek istiyordu, çünkü bunun şehri Müslümanlara karşı elinde tutabilmek için adamları ve yeterli parası vardı. Bu maksatla daha sonra bütün şehrin korumasını ve daimî mülkiyetini kontaya teslim etmek üzere, şiddetle iç kaleye hücum etmeye karar verdi. Bu karar bütün prenslere uygun görünüp hepsi de sevinçle onaylarken, Antakya Prinkepsi Rainald zorluk çıkardı. Bu şehrin içindekilerle birlikte Antakya Prinkepsliği'nin mirasının bir parçası olduğunu ve burayı kim yönetirse Antakya prinkepsine bağlı olması gerektiğini söyledi. Adı geçen kont, bu şehir için kralın hâkimiyetini tanımaya hazırdı, fakat halihazırda Antakya prinkepsine ya da prinkepsliğe aday Bohemund'a tâbi olmak istemiyordu, çünkü söylediğine göre, şimdiye kadar henüz hiç kimseye vassal olarak bağlanmamıştı. Böylece Haçlı prenslerin araları açılıp, çok kolayca halledilmesi gereken teşebbüs duraklamaya bırakılırken, elde ettikleri hayli ganimetle Antakya'ya geri döndüler.

19. FASIL

Kudüs Patriğinin Ölmesi - Ürdün Bölgesinde Boş Bir Arazinin ve Antakya'da Müstâhkem Bir Mevkiiin Geri Alınması

XIX. Aynı tarihte, Nureddin'in hasta olduğunu duyan ve artık onun ölmüş olduğuna inanan kardeşi Mirmiram (Nasireddîn Miram) Haleb'e geldi ve halk şehri kendisine teslim ettiği için çaba sarf etmeden aldı,⁵³ fakat iç kaleyi de ele geçirmek için harekete geçtiği sırada, kardeşi Nureddin'in henüz sağ olduğunu haber alınca ordusunu dağıtarak, şehri terk etti. Aynı tarihte, yani 20 Kasım'da zâhid ve dindar Kudüs Patriği Fulcherus, patrikliğinin 12. yılında, Latin patriklerinin sekizincisi olarak öldü. Aynı tarihte Kraliçe Melisende'in gayretleriyle krallığa geri dönenler tarafından ve kralın sefer sırasında devletin idaresini teslim etmiş olduğu Lilli (Adalı) Balduin'in çabası ve uyanıklığı sayesinde, Ürdün'ün Galaad bölgesinde bulunan ve birkaç yıl önce Haçlıların dikkatsizliği yüzünden Müslümanlara terk edilen müstâhkem bir mağara yeniden ele geçirildi. Bu haber bir elçi ile krala iletildi ve zaferin müjdesi bütün orduyu neşelendirdi. Bu arada Antakya'da bulunan ve daha önce anlattığımız gibi, Şeyzer'de araları açılan Haçlı prensleri, Tanrı'nın yardımıyla yeniden aynı fikirde birleştiler ve sonsuza kadar anılacak olan yeni bir teşebbüse girişmeye karar verdiler. Böylece oy birliğiyle Kasalia denen yere tâbi olan ve Antakya'dan 12 mil bile uzaklıkta bulunmayan müstâhkem bir mevkii kuşatmaya niyet ettiler.⁵⁴ Hazreti İsa'nın doğum gününde ordunun bahsedilen yere gitmesi için alınan karar gerçekleşti. Fakat Nureddin, hâlâ yakalanmış olduğu hastalıktan mustarip olarak yatıyordu ve halsizliği kullanılan ilaçlarla geçmediği için, bütün Doğu'dan getirilmiş olan en ünlü hekimler onun sağlığına yeniden kavuşması hususunda endişe duymaktaydılar. Fakat bu durum Tanrı'nın lütfu ile Haçlıların teşebbüsüne imkân sağlıyordu, eğer bu hükümdârın sağlığı yerinde olsaydı,

53 Nureddin'in hastalığı hakkında bk. Elisseéf, II, s. 531 vd.

54 Burası 1158 yılında Frankların eline düşen Harim şehridir. Krş. Elisseéf, II, s. 522 vd.

onun hâkimiyeti altındaki bir memlekette Haçlılar serbestçe rahatça hareket etme olanağı bulamazlardı. Kral ve yanında bulunan kişiler bu büyük adamın devlet işleriyle uğraşmayacağını bildikleri için, bu fırsatı değerlendirmek amacıyla ve heyecanla planlarını uygulamaya koyuldular. Böylece sözü edilen yeri her taraftan kuşattıktan sonra, şehri tahrip edecek olan makineleri yerleştirdiler. Burası, üzerinde bir kale inşa edilmiş ve etrafı hendeklerle çevrilmiş yüksekçe bir tepe üzerinde bulunuyordu. Orduda tecrübeli olanlar, bu yüzden, istihkâmları muhakkak kazabilecek olan skrophelerin tamamlanması için bütün emeklerini harcadılar. Bu istihkâmlar gizli yollardan kazılırsa, üzerlerine yapılmış olan setlerin bir kısmı yıkılmak zorunda kalacaktı. Büyük bir çabayla ve süratle, söğüt ağaçlarından siperler, orta büyüklükte merdivenler ve bu amaç için gerekli olan diğer şeyleri yaptılar. Bunlar büyük bir gayretle tamamladıktan sonra, atlıların komutanları gibi yayaların başında bulunanlar da tellâlar vasıtasıyla, kuşatılanları sıkıştırmak için bütün gayretlerini göstermeye teşvik edildi. Böylece her prens, adamlarıyla kendisine gösterilen yeri aldı ve biri âdeta kendi adamlarının daha başarılı olduğunu göstermek için, birbirleriyle yarışarcasına istihkâmlarda çalışıp halkı öyle sıkıştırdılar ki, daha uzun sürer gibi görünen teşebbüsü iki ayda bitmiş duruma getirdiler. Nihâyet bir gün, gece ve gündüz hemen hemen devamlı olarak surlara karşı çalıştırılan mancınık, bütün komutayı yürüten kişiye rastlayarak czdi ve paramparça etti. Bu olay üzerine, kuşatılanlar çobansız kalmış koyunlar gibi dağılarak, o günden itibaren mukavemet etmeyi bıraktılar, tıpkı harç yapılmamış kuma benziyorlardı. Haçlılar bunu görünce, kuşatılanların tembelleştiği nisbette, kendileri heyecanlandılar ve birkaç gün sonra bir elçi heyeti krala gelerek, mallarıyla birlikte ve güven içerisinde istedikleri yere gidebilmeleri için yanlarına kılavuzlar verilmesi koşuluyla şehri teslim ettiler. Şehir bu şekilde zapt edildikten ve bölgenin hâkimi olan prene teslim edildikten sonra, teşebbüsün mutlu bir şekilde son bulmasına sevinerek, Antakya'ya geri döndüler. Kral da mükemmel Flandern kontuyla birlikte krallığa döndü ve Trablus kontu da Trablus'a kadar onlara eşlik etti.

20. FASIL

Başrahip Amalrich'in Kudüs Patriği Olması - Bu Konudaki Anlaşmazlıklar

Aynı tarihte, Fulcherus'un ölümü üzerine, kilisenin ileri gelenleri, hukukî olarak tekrar onun yerini doldurmak için Kudüs'te toplandılar. Fakat hakka haykırı olarak, Kraliçe Melisende'in ve kralın kız kardeşi olan Flandern Kontesi Sybille'nin kayırmalarıyla, Frank asıllı, Noion piskoposluk bölgesinden, değerli fakat basit ve işe yaramaz bir adam olan ve Kutsal Mezar Kilisesi'nin başrahibi bulunan Amalrich von Nesle, patrikliğe tayin edildi. Fakat Kaysâriyye Başpiskoposu Hernes ve Bethlehem Piskoposu Radulph bu seçime itiraz ettiler. O (Amalrich), yine de patriklik makamına oturdu ve Papa Hadrianus'un desteğini sağlamak için, Akka Piskoposu Fredericus'u birçok hediyelerle beraber Roma'ya gönderdi ve o, verdiği rüşvetler karşılığında papanın desteğini sağlayarak geri döndü.

21. FASIL

Nureddin'e Karşı Yapılan Başarılı Bir Savaş

XXI. Bu arada Nureddin, hekimlerin gayretleriyle hastalığından kurtuldu ve kral ülkesine geri döndükten sonra, tam olarak iyileşmiş bir şekilde Dimâşk'a geldi ve alışılmış faaliyetlerini sürdürmek üzere, ertesi yaz aniden büyük bir orduyla, Sueta adı verilen bölgede bulunan müstahkem bir mevkiye hücum etti. Bu müstâhkem mevkî bir dağın yamacında bulunan çukurluktaydı ve buraya ne yukarıdan ne de aşağıdan, sadece kenarlarında uçurumlar bulunan tehlikeli yollardan gidilebilirdi. Fakat içerisinde oturanlara hizmet sunan barınaklar, ikamet yerleri vardı ve hiç tükenmeyen suyu da eksik değildi. Bu yer dar bir alanda olmasına rağmen çok rahat ve bulunduğu bölge de yararlıydı. Kral burasının durumu hakkında kesin bilgiyi alınca, krallığın savaş kuvvetleriyle ve Flandern kontunun da refakatiyle süratle oraya gitti, zira içeridekiler kuşatmanın ağırlığı altında, bu zor koşullarda daha fazla dayanamayacak şekilde

ezilmekteydiler. Onlar, on gün içerisinde yardım alamadıkları takdirde, burayı teslim etmeye hazırdılar. Kral, yardımını süratlendirmesine neden olan bu haberi de aldı ve Taberiye yakınında, Ürdün ile Genezareth'i ayıran suyun bulunduğu köprüünün yanında, ordusuyla beraber karargâh kurdu. Nureddin Haçlıların gelişinden haberdar olunca, komutanı Syrakuns'un (Şirkuh) önerisiyle temkinli bir şekilde kuşatmayı kaldırdı ve ordusuyla birlikte Haçlılara karşı yola çıktı. Kral da Nureddin'in kendisiyle doğrudan karşılamak istediğini duyunca şafakla birlikte komutanlarını bir araya toplanmaya çağırды ve selefimiz ve dindar bir adam olan Sûr Başpiskoposu Petrus tarafından Kutsal Haç'ın önünde dua edildikten ve yere kapandıktan sonra, genel kararlar sevinç içerisinde savaşa hazırlandı. Ordugâhı kaldırarak, zafer kazanacaklarını önceden bilirmişçesine ve şenlikle Müslüman ordusunun bulunduğu yere doğru gittiler. Kendi istekleriyle Müslümanların önüne gelince, ayak uçlarına kadar silahlanmış ve savaş sanatına göre dizilmiş bir şekilde ve cesaretle onlara hücum ederek, can pahası için kılıçlarını kavradılar. Müslümanlar, Haçlıların hücumuna karşı metanetle ve korkmadan karşı durdular ve erkekçe mukavemet ederek geri püskürtmeye çalıştılar, fakat şans bazen değiştiği halde nihâyet Tanrı bize zaferi bahşetti, Müslümanlar büyük kayıplar vermeden kaçmaya başladılar ve kral da muzafferane bir şekilde adamlarıyla savaş alanını tetkik etti. Bu olay 14 Haziran'da kralın yönetiminin on beşinci yılında, Puthane denilen yerde oldu. O, ordusuyla derhal buradan hareket ederek, kuşatılmış yere geldi, burayı tekrar düzene koydu, silah, yiyecek ve ihtiyaç malzemesi ile sıkı bir şekilde donattı ve bundan sonra tasarılarını yerine getirmenin mutluluğu içerisinde, ordusunu ülkesine geri götürdü.

22. FASIL

Kralın, Bizanslı Bir Prensesle Evlenmesi

XII. Kralın evlenmesi dolayısıyla İstanbul'a giden elçilerden, yukarıda bahsetmiş olduğumuz Nazareth Başpiskoposu Achard öldü

ve na'şı adamları tarafından kendi kilisesine getirildi. Yerine, aynı kilisenin başrahibi, uysal, alçak gönüllü bir adam olan ve bugüne kadar kilisede yirmi üç yıldır başpiskoposluk yapan Letard geçti. Fakat elçi heyetinin geri kalanları, soylu ve güçlü, aynı zamanda dünyevî işlerde çok tecrübeli kişiler olan Konnetabl Humfried, Joscelin Pisell ve Wilhelm von Barris, görevlerini sadâkatle yerine getirmeye çalıştılar ve Bizanslıların her zamanki kaypak konuşmaları yüzünden geç kalmış olan istedikleri cevabı aldılar. Çeyiz ve yüzgörümlüğü konusunda, bütün müzâkerelerden sonra anlaşmaya varılarak, kutsal sarayda yetişmiş olan çok soylu bir genç kız, krala zevce olarak seçildi. Bu, Bizans imparatorunun yeğeni, yani genç kardeşi Isaakios'un kızıydı. Adı Theodora olup, 13 yaşında, endamı güzel, yüz hatları narin ve alımlıydı. Yüz bin hyperperer, çeyiz ve bundan başka imparator tarafından on bin altınlık düğün masrafı, mücevherat olarak da altın, değerli taşlar, elbiseler, inciler, halılar, ipekli kumaşlar, değerli kaplar ile kırk bin altın değerinde hediyeler teklif edildi. Kral, kendisinin yazmış olduğu bir yazıyla beraber imparatorla bağlantı kurarak, elçilerinin kabul ettiği koşulları onayladığını ve kendisinin ölümünden sonra kraliçenin, yüzgörümlüğü olarak çevresiyle birlikte bütün Akka'ya, itirazsız bütün hayatı boyunca sahip olacağını bildirdi. Her iki taraf arasında yapılan mukavele onaylandıktan ve bu asıl genç kadına krallığın en ileri gelen prensi sağdıç olarak tayin edildikten sonra o, krala götürülmek üzere, krallık heyetinin refakatinde Suriye'ye geldi ve eylül ayında Sûr'a vardı. Krallığa gelişinden birkaç gün sonra, Kudüs'te taç giydirilerek, düğün törenleri tamamlandı ve kocasına teslim edildi. O zamanlar Kudüs patriği henüz takdis edilmemiş olduğundan, onun bu mesele dolayısıyla Havariler makamına göndermiş olduğu kişiler de geri dönmedikleri için, kralın emriyle Antakya Patriği Aimery (von Limoges) kraliçeyi takdis ve muhtesem nikâh törenini icra etmeye geldi. Kral nikâhlandıktan sonra, şimdiye kadar göstermiş olduğu bütün hafiflikleri bir tarafa bıraktı, havarinin söylediği gibi: "Çocukken, çocuk gibi söyledim, çocuk

gibi anlardım, çocuk gibi düşünürdüm; adam olunca çocukça şeyleri bıraktım.”⁵⁵ O, zevcesini büyük bir şefkatle sevmiş ve sonuna kadar ona sadık kalmış, hafifmeşrep davranışlarından vazgeçtikten sonra da aklını sadece ciddi ve mukaddes şeylere yöneltmiştir.

23. FASIL

İmparatorun Kilikya’ya Gelmesi ve Prinkeps Rainald’un Küçük Düşmesi

XXIII. Aynı yıl içinde Bizans İmparatoru devlet erkânını çağırdı ve bütün imparatorluk halkından büyük bir ordu toplatarak imparatorluk vakarıyla, Hellespont’u geçip, Suriye’ye gitmek istedi. O şimdi ordusuyla ortadaki eyâletleri büyük bir süratle geçip, umulmadık ve inanılmaz bir şekilde aralık ayının başında, aniden Kilikya’ya geldi.⁵⁶ Bu hızlı seferin esas nedeni, yukarıda bahsedilen güçlü Ermeni Prensi Thoros’un, dağların eteklerinde bulunan ve en müstâhkem mevkilere sahip olan bütün Kilikya’yı surları bulunan şehirlerden, küçük köylere kadar kendine bağlamış, Tarsus, Anavarza (bunlardan biri birinci diğeri de ikinci Kilikya’nın başşehriydi), Mamistra, Abama ve Sisium gibi şehirlerden de imparatorluk valilerini kovarak, buraları kendi hâkimiyeti altına almış olmasıydı. İmparator onu ansızın yakalamak için seferi hızlandırdı ve planını gizli tuttu. Aynı şekilde anlattığımız gibi, Antakya prinkepsinin, Hristiyanlık inancının düşmanları gibi, insanlık dışı ve nefret edilecek bir şekilde davrandığı Kıbrıslıların acınacak durumları da bu sefere neden oldu. İmparatorluk ordusu öyle aniden geldi ki, Tarsus’ta bulunan Thoros ordunun öncü birliklerinin yaklaştıklarını görünce, yakınlarda bulunan dağlara kaçarak kendini kurtarmaya bile vakit bulamadı. Antakya Prinkepsi Rainald ise imparatorun geldiğini duyunca hem kendi kendine ve hem de sadık adamlarıyla birlikte ne

55 Korinthoslulara Birinci Mektup 13/11.

56 İmparator Manuel Komnenos’un Kilikya’ya seferi için bk. Runciman, II, s. 294 vd.; Elisséff, s. 535 vd.; ayrıca bu konuda son eser olarak bk. P. Magdalino, *The empire of Manuel I Komnenos 1143-1180*, Cambridge 1193.

yapması ve imparatorun öfkesine karşı nasıl bir yol izlemesi gerektiğini düşündü. Çünkü kısa bir süre önce Kıbrıs halkına, kadınlarına ve çocuklarına karşı Tanrı'nın ve insanların önünde yapmış olduğu çılgınlıklar için, vicdan azabı duyuyordu ve imparatorun bu haksızlığın öcünü almak üzere Suriye'ye gelmiş olmasından endişeleniyordu. Söylendiği gibi kralın yakında geleceğini ve kurulacak olan yeni akrabalığa aracılık etmesi dolayısıyla, imparatorun affına da nail olacağını bildiği halde içini yine korku aldı. Şimdi o, en yakın çevresinde bulunanların tavsiyeleri üzerine, bunlardan birkaçı ve saygıdeğer Laodicea Piskoposu Gerard ile birlikte, imparatorun ordugâhının bulunduğu Kilikya'ya doğru yola çıktı ve önce meseleye aracılık etmek isteyen imparatorun sadık adamlarının tevaccühünü kazandıktan sonra, Mamistra'ya geldi. Burada halkımıza hakaret sayılacak pek çok konuda onunla uzlaştı. Söylendiğine göre o, dirseklerine kadar uzanan çuldan bir elbise giymiş, boynuna bir ip ve imparatora sunmak üzere tersinden tuttuğu bir kılıçla, yalın ayak olarak, bütün ordunun gözü önünde imparatorun huzuruna çıkmak zorunda kaldı. Böylece, imparatora kılıcı takdim ettikten ve bir süre yerde ayaklarına kapandıktan sonra Rainald, herkesin nefretini kazandı. Cinayetlerinin tatmin edemediği bu adam yüzünden şerefleri düşen Latinler, hakarete uğramış oldular.

24. FASIL

Kralın Bizans Ordugâhına Gelmesi ve Ermeni Prensi Thoros'u İmparatorla Uzlaştırması

XXIV. Kudüs kralı da imparatorun gelişi dolayısıyla, kardeşinin ve krallığın ileri gelenlerinden oluşan seçkin maiyetle en hızlı bir şekilde, Antakya'ya doğru yola çıktı. Fakat son seferden sonra memleketine dönmek isteyen Flandern kontunu Kudüs'te bıraktı. Kral Antakya'ya gelince Templier üstadı Gottfried ile asilzâde Joscelin Pesell'i, hizmetine amade olduğunu bildirmek, saygılarını sunmak ve huzuruna kabul edip etmediğini sormak üzere elçi heyeti olarak imparatora gönderdi. Elçilere kralın tereddüt etmeden gelebileceği

cevabı verildi. İmparator müteakiben kralı, sevgili oğlu olarak huzuruna çıkmak üzere yazılı ve sözlü olarak davet etmek için güçlü apokrisariusunu⁵⁷ gönderdi. Belirlenen bir gün kral, seçkin şövalyelerinden oluşan maiyetiyle birlikte oraya geldi ve hürmetle karşılandı. İmparatorun anne tarafından iki yeğeni; Protosebastos Ioannes ve Protostrator Aleksios, kutsal sarayda ilk sırayı alan büyük asillerden oluşan kalabalık bir heyetle birlikte onu karşılamak üzere gönderildiler. Bunlar onu, imparatorun devlet erkânıyla beraber oturduğu çadıra götürdüler. Orada imparator tarafından dostça selamlanarak, barış öpücükleriyle kabul edildi ve imparatorunkinden daha alçak olan gösterişli bir sandalyeye oturtuldu. İmparator onun adamlarını da dostça ve barışçı bir şekilde onurlandırdıktan sonra, kralın ve onunla birlikte gelmiş olanların hatırlarını sordu. İmparator böyle büyük bir prensin ve adamlarının ziyaretine çok sevinmiş görünüyordu. Müteakip günlerde sürekli olarak imparatorla birlikte olan ve kendisini sevimli bir insan olarak tanıtan kral, bazen yalnız bazen de ileri gelenler ile yapılan sohbetlerde imparatorun ve yakınlarının sevgi ve dostluklarını kazandı. Yaşadıkça onu bir evlât gibi severek, öldükten sonra da değerli anısına saygı duyular. İmparatorla olan görüşmesi faydasız kalmaması diye kral, dünya işlerinde keskin görüşlü ve zeki bir kişi olarak, imparatorun (Manuel) büyük bir kin ile takip etmekte olduğu Thoros'un üzerine yürümek için, ordugâhını şehrin dışında kurmuş olduğunu görünce, imparatorun yanından ayrılmadan önce, adı geçen prensi imparatorla nasıl uzlaştıracığını düşünmeye başladı. Bu sebeple prensi buraya çağırarak, geldikten ve imparatorun talep ettiği müstâhkem yerleri geri verdikten sonra onları öyle bir barıştırdı ki, kralın aracılığı ile Thoros geriye dönmeden önce, imparatora sadâkat yemini verdi. Kral adamlarıyla birlikte imparatorun cömertçe ihsanlara mazhar olduktan sonra, sevgiyle uğurlanarak Antakya'ya geri döndü. Ayrıca bazı inanılır kimselerden şahsen işittiğimize göre imparator, ipekli kumaşlar, değerli kaplardan başka yirmi iki bin hiperper ve kendi

57 Bizans ordusunda askeri bir unvan.

adına basılmış üç bin gümüş para hediye etmişti. Kral III. Balduin Antakya'ya gelince burada, kısa bir süre önce düşman esaretinden kurtulmuş olan Hugue von Ibelin, Yafa ve Askalan Kontu kardeşi Amalrich ile buluştu. Bunlar da imparatoru ziyaret etmek istediler ve imparator tarafından çok iyi ve samimi şekilde karşılanarak kıymetli hediyelerle birlikte ve sevinçle kralın yanına geri döndüler.

25. FASIL

İmparatorun Antakya'ya Gitmesi ve Sonra Ülkesine Dönmesi

XXVI. İmparator Manuel Paskalya bayramını Kilikya'da kutladıktan ve bayram günleri geçtikten sonra, çok kalabalık ordusuyla Antakya'ya gelerek surların önünde ordugâh kurdu. Buraya gelince patrik halkla, havarilerin kitaplarıyla ve cübbeli din adamlarıyla; kral ise şehrin erkânı Askalan kontu ve prinkepsliğin bütün ileri gelenleriyle birlikte giderek imparatorluk alınlığı ve pâyeleleriyle süslenmiş olan imparatoru, trampet ve boru sesleri arasında, şarkılar ve ilahiler söyleyerek görkemli bir törenle şehre soktular ve havarilerin öncüsünün bazilikası olan Katedral Kilisesi'nden sonra, aynı şekilde halkın ve yüksek devlet erkânı refakatinde saraya götürdüler. O, birkaç gün süren hamam eğlencelerinden sonra ava giderek vakit geçirmeye karar verdi ve kralı da beraberine aldı; fakat imparatorun gelişi münasebetiyle düzenlemiş oldukları av partisi esnasında kral, atı ile beraber giderken sık ve alçak çalılıkların üzerine düştü ve kolu kırıldı. İmparator bunu görünce üzülmekle bir hekim gibi ona hizmet etti. İmparatorun, kralın önünde halktan biriymiş gibi diz çökmesi ve ona hizmet etmesi karşısında (kralın) kumandanları ve akrabaları onur duydular. Şimdi bu kaza dolaısıyla tekrar Antakya'ya geri döndüler. İmparator orada kralı her gün ziyaret etti, ona yeni kataplazmlar⁵⁸, yeni merhemler ve yeni pansumanlar yaptı. Onunla âdeta hasta bir evlâdıymış gibi özenle

58 Deri üzerinden, tülbent içinde uygulanan macun kıvamında ilaç.

uğraştı. Kral tam olarak iyileştikten sonra, imparator tellâllar vasıtasıyla, ordu kumandanlarına belirtilen bir gün Haleb'e doğru yola çıkacaklarını ve kuşatma aletlerini de birlikte getirmelerini bildirdi. Kendisi de kral ve diğer iki prensle beraber, boru sesleri ve savaş davulları eşliğinde şehri terk etti ve bütün orduyla Vadumbalcnæ adı verilen yerde durdu. Buradan, o sırada Haleb'de bulunan Nureddin'e elçiler gönderdi. Neticede St. Gilles kontunun oğlu Bertrand ve birkaç esir daha serbest bırakılarak ona gönderdiler, fakat imparator bundan kısa bir süre sonra, çözmesi gereken kendi iç meseleleri yüzünden ülkesine geri döndü. İmparator çekildikten sonra, kral da beraberinde getirmiş olduklarıyla birlikte krallığa doğru yola çıktı.

26. FASIL

Kilise İçerisinde Büyük Bir Ayrılığın Ortaya Çıkması

XXVI. Aynı tarihte Papa Hadrianus, Campania'da Anagnia şehri yakınında difteriden öldü ve cesedi Roma'ya getirilerek törenle Aziz Petrus'un bazilikasının yanına gömüldü. Kardinaller onun halefi hakkında görüşmelere başladıklarında, bu gibi durumlarda her zaman olduğu gibi farklı kanaatlerdeydiler. Bunlardan bir kısmı, St. Markus Kilisesi'nin kardinal presbiteri ve Havariler makamının başkanı olan Roland'ı parmak kaldırarak Alexandr adı ile papalığa seçiyordu, fakat diğer bir kısmı da parmak kaldırarak Viktor adı altında, çok asil bir adam olan, Tiber kıyısındaki kutsal Caecilia Kilisesi'nin kardinal presbiteri Oktavianus'u papa yapıyordu. Bu ayrılık, dünyanın en büyük ileri gelenlerini, taraflardan birinde yer almak zorunda bıraktı ve bu durum Latin Kilisesi'ni bölünme tehlikesi ile karşı karşıya getirdi. Bu mesele nihayet 19 yıl sonra İmparator Friedrich'in nasihat ve yardımlarıyla, karşılıklı iki parti arasında Papa Alexandrus lehine çözümlenerek, kilisenin birliği ve huzuru yeniden sağlandı. Sükûnet yanlışlıkların karanlığından yükseldi; tıpkı sabah yıldızının sisin arasından parlaması gibi.

27. FASIL

Nureddin'in Aniden Konya Sultanının Bölgesine ve Dimaşk Atabegliği Topraklarına Girmesi

XXVII. Bu arada imparatorun gelişi ve buradaki varlığı dolayısıyla büyük bir endişe duyan Nureddin, böyle büyük bir hükümdârın gücünden şüphe etmediği için ve aynı zamanda kralın da ülkesine geri döndüğünü görünce sevinçle uzun süredir toplamaya imkân bulamadığı ordusunu çağırmak imkânını buldu⁵⁹ ve Konya sultanının bölgesine girerek Maraş, müstâhkem Kressum (Göksun) ve Behetselin (Behisni) şehirlerini ele geçirmeye çalıştı. Fakat Sultan II. Kılıçarslan (1155-1192) adamlarına gerekli yardımı yapamadı, çünkü ülkesinin bu kısmından oldukça uzakta bulunuyordu ve Nureddin, kendisinden daha güçlü birinin topraklarına kendisine güvenerek taarruz etmeye yeltenmişti. Kral III. Balduin Nureddin'in bütün savaş kuvvetleriyle orada meşgul olduğunu haber alınca bir ordu toplayarak, Dimaşk atabeyliğinin askersiz ve düşman hücumlarına açık olduğunu bildiği için, düşmanın bu girişiminden azami şekilde yararlanmak üzere Dimaşk bölgesine girdi ve hiçbir mukavemetle karşılaşmaksızın Birinci Arabistan'ın ünlü başşehri Offrum'dan Dimaşk'a kadar çevreyi tahrip edip ganîmet ele geçirdi. Fakat Dimaşk'ta tanınmış bir asilzâde olan Necmeddin Eyyûb bulunuyordu. Nureddin büyük başarılarından ve tecrübelerinden dolayı, şehrin ve bölgenin idaresini ona vermişti. Necmeddin, efendisinin oldukça uzak bir memlekette zorlu bir teşebbüse giriştiğini ve kendisinin de krala karşı mukavemet edecek yeteri kadar askerî birliğinin olmadığını görünce, dikkatli bir devlet adamı olarak, tehdit etmekte olan tehlikeyi uzaklaştırmak üzere, krala üç aylık bir ateşkes için dört bin altın vermeyi teklif etti. Nitekim bu suretle kendisine elçiler satın aldı ve esarette bulunan altı alçak şövalyeyi serbest bırakmak suretiyle arzu etmiş olduğu amaca ulaştı. Necmeddin böylece kralı ve ordusunu baba

59 Nureddin ile Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan mücadelesi için bk. Elisseff, s. 545 vd.

vatanından uzaklaştırdı. Bu sırada çok ileri görüşlü bir kadın olan ve kadınlık anlayışından daha ziyade erkeklik gücüyle hem eşinin ve hem de oğlunun zamanında krallığı otuz yıl boyunca yönetmiş olan Kraliçe Melisende, ölümüne kadar şifa bulamadığı amansız bir hastalığa tutuldu. Her iki kız kardeşi; Trablus kontesi ve St. Lazarus de Bethanien baş rahibesi, her türlü çabayı göstermelerine ve her yerden en değerli hekimleri getirterek gerekli bütün tıbbi müdahaleleri yaptırmış olmalarına rağmen kraliçe bu hastalıktan kurtulamadı. O, hafızası zayıflamış olarak, güçsüz ve acizine bir şekilde yatakta yattı ve çok az kimse onun yanına girebildi. Bu arada kralın Necmeddîn'e tanıdığı süre geçtiği ve Nureddin de sözü edilen bölgede bulunduğu için -çünkü henüz amacına ulaşamamıştı- kral, Müslüman ülkesine girdi. Hiçbir direnişle karşılaşmadan bütün memleketi yağma ve tahrip edip, yakıp yıkarak ve köyleri de basıp halkını esir ettikten sonra, güven içerisinde tekrar yurduna geri döndü.

28. FASIL

Antakya Prinkepsinin, Müslümanlara Esir Düşmesi ve Zincire Vurulup Haleb'de Hapsedilmesi

XXVIII. Bundan çok geçmeden, Antakya Prinkepsi Rainald, habercilerden, Maresia ve Tulupa arasında -bunlardan biri daha önce Urfa kontluğuna aitti- yağmalamaya uygun, büyük ve küçükbaş hayvan sürüleriyle dolu, savunacak kuvveti olmayan ve halkının da silah kullanmayı bilmediği bir yerin bulunduğunu öğrendi. Bu sözlerle kapılan prinkeps büyük bir ordu toplayarak uğursuz bir şekilde oraya gitti. Bahsedilen yere geldiğinde, burayı gerçekten de kendisine anlatıldığı gibi buldu, zira hayret edilecek kalabalıkta sürülere rastladı, fakat bunlar inançlı bir halka aitti. Bütün bu ülkede müstâhkem yerlerde yalnız Türkler ve büyük efendilerin köylülerinden vergi toplamak üzere gönderdiği muhafızlar bulunur. Köylerde ise ziraatla uğraşan Suriyeli ve Ermeni Hıristiyanlar otururlar. Burada pek çok ganimet elde ettikten sonra sakin bir şekilde ve emniyet içerisinde

ölkelerine geri dönmek üzere yola koyulmuşlardı. Ancak Nuredin'in sadık bir adamı olan Halep Valisi Mecdeddîn, prinkepsin geri dönüşünü haber alınca, ağırlıklarını ele geçirmek ve ordusuna baskın yapmak üzere, birlikleriyle ona karşı yola çıktı. Akıllı adamın planları tuttu ve prinkepsin ordusunun ganimetleriyle beraber konaklamış oldukları yere yaklaştı. Prinkeps, Türklerin geldiğini duyunca, adamlarıyla bu durumda ne yapılması gerektiği konusunda görüştü. Fakat akıllı hareket edip, zararsızca ganimetleriyle birlikte ölkelerine geri dönmek yerine, haydutluğu bırakmayıp Türklerle erkeğe savaşmaya karar verdiler. Sabah olup da vakit ilerledikten sonra, birlikler karşılaştılar. Türkler oklarla ve kılıçlarla şiddetle hücum ettiler, Haçlılar ise, başlangıçta güçlü bir mukavemet göstermelerine rağmen, sonunda geriye dönüp kaçmaya başladılar ve ganimetleri de bıraktılar. Prinkeps de başlamış olduğu fena cürümlerin cezasını çekerek tutsak düştü ve inançsızlara teşhir edilmek üzere diğer tutsaklarla beraber zincire vurularak Halep'e götürüldü. Bu olay Balduin'in yönetiminin on sekizinci yılının kasım ayında, Göksun ile Maraş arasında bulunan ve Commi adı verilen yerde oldu.⁶⁰

29. FASIL

Bir Roma Legatının Gelmesi ve Bununla İlgili Görüşmeler

XXIX. Aynı günlerde çok saygıdeğer bir adam olan Roma'daki St. Johann ve Paulus kiliselerinin kardinalpresbiteri, tanınmış Johannes, Papa Alexandrus'un elçisi olarak bir heyetle birlikte Bilbis'e geldi. O, legat olarak krallığa giriş izni almak isterken, önce kralın ve diğer dünyevî ve ruhanî erkânın kendi gelişi hakkındaki düşünce ve kanaatlerini araştırdı. Söylediğimiz gibi, mevcut olan sorun dolayısıyla Hıristiyanlık dünyası Papa Alexandrus taraftarlarıyla rakipleri arasında birbirinden uzaklaşmıştı. Kilise mensupları ile krallık ileri gelenlerinin aralarında görüşerek birçok müzâkerelerden sonra, ne

60 Rainald von Chatillon'un esir alınışı hakkında bk. Ellisscéff, s. 552 vd.; ayrıca bk. I. Demirkent, "Haçlı Dönemi Kalelerinden Râvendân", *Belleten*, LVI, Ankara 1992, Sayı 216, s. 383 vd.

yapması gerektiğini kendisine bildirinceye kadar daha ileri gitmemesi ve krallığa girmeye yeltenmemesi söylendi. Bu arada patrik ve diğer din adamları da kral ve devlet erkânı gibi Nazareth’de toplanıp, bu zor durumda ne yapılması gerektiğini görüştüler. Ne Antakya Prinkepsliği’nden ne de Kudüs’ten hiçbir piskopos açıkça, bu rakip taraflardan birini veya diğerini tercih etti. Fakat bu gibi durumlarda genellikle olduğu gibi, toplantıda bulunanlar farklı görüşlere sahipti. Bunların içinden bazıları en tutarlı tarafa mensup olan Papa Alexandrus’un legatının krallığa alınmasını söylüyordu. Bizim selefimiz olan Sûr Başpiskoposu Petrus da bunların liderleriydi, fakat diğerleri aksine kendisine daima krallığın dostu ve koruyucusu gösteren Viktor’u tercih ediyordu ve elçinin hiçbir surette alınmasını istemiyordu. Kral ılımlı bir yoldan giderek, adamları ve kilise mensuplarının bir kısmıyla birlikte kilise içerisinde ayrılık oluşmasına meydan vermemek görüşündeydi. Ona göre, hiçbir taraf tutulmamalı, fakat elçi paye alâmetlerini çıkarmış bir hacı olarak mukaddes yerleri ziyaret etmeli ve geriye dönünceye kadar krallıkta kalmasına izin verilmeliydi. Kral teklifine neden olarak şunu söyledi: Problem yenidir, Dünya hangi tarafın haklı olduğunu bilmemektedir, bir meselede taraf tutmak ve bilmeden karar vermek hatalı olabilir. Üstelik kiliseyi ve manastırları külfete sokan ve onları şantajlarıyla zayıflatan hiçbir legata da ihtiyaç yoktur. Bu kralın görüşüydü ve en sağlıklı yol olmasa bile üstünlük kazandı. Böylece elçiye haber verildi ve o, bazılarının önce onayladıkları halde sonradan kendilerine pahalıya mal olan yere geldi. Bu süre içerisinde Yafa Kontu Amalrich’in, Urfa kontunun kızı olan Agnes’ten bir oğlu dünyaya geldi. Babasının ricası üzerine Kral III. Balduin bebeğin vaftiz babası oldu ve ona adını verdi. Kont içtenlikle çocuğa nasıl bir babalık hediyesi vereceğini sorduğu zaman kral, nezaketle şu cevabı verdi: Kudüs Krallığı. Bazı akıllı kişiler duydukları bu sözün, kralın ve kraliçenin çok genç yaşta oldukları halde bir çocuk sahibi olmadan dünyaya veda edeceklerini gösterdiğini söylediler, nitekim öyle de oldu.

30. FASIL

Kralın Antakya'ya Çağırılması ve Bizans İmparatorundan, Kendi Akrabalarından Birini Ona Eş Seçmesi İçin Teklif Alması

XXX. Prinkeps tutsak olup, Antakya eyâleti de hükümdârını kaybettikten sonra, halk yeniden korku içerisine düştü ve Tanrı onları korumadığı takdirde, ülkenin her gün harap olduğunu üzüntülü bir bekleyişle gördü. Nihayet onlar, yardım için ricalarının hiçbir zaman reddedilmemiş olduğu yere müracaat etmeye karar verdiler. Böylece Kudüs kralına bir elçi heyeti gönderdiler ve mahvolması yakın olan halka, şerefi ve Tanrı'nın rızası için tereddüt etmeden yardım etmek üzere ondan acıklı bir şekilde ricada bulundular. Kral ülkenin kötü durumunu öğrenince, selefleri gibi, merhamet ederek bu işi istekle üzerine aldı; kalabalık bir maiyetle, süratle halkın ve devlet büyüklerinin kendisini sevinç içerisinde karşılamış olduğu Antakya'ya geldi. O burada gerektiği kadar kaldı, büyük bir özveri içerisinde âdeta kendi ülkesiymiş gibi prinkepsliğin sorunlarıyla uğraştı ve geriye dönene kadar yönetimi patriğe havale edip, prensese de önemli miktarda bir gelir bağladıktan sonra, kendi işlerinin onu beklemekte olduğu ülkesine geriye döndü. Kral süratle ülkesine döndükten sonra, Bizans imparatorunun sarayındaki nüfuzlu ve önemli kişilerden oluşan bir elçi heyetinin gelmiş olduğunu gördü ve bunlar krala, gizli birtakım sözlerle birlikte bir altın bulla (altın mühürlü doküman) getirdiler. Bunlardan birisi imparatorun akrabası olan güçlü efendi (loannes) Kontostephanus, diğeri ise kurnaz ve krallığın güvenliği için çok gerekli bir adam olan, sarayın baş tercümanı Theophylaktos idi. Söylediğimiz gibi bunlar, içinde aşağıdakilerin yazılı olduğu bir imparatorluk yazısı getirdiler: "İmparatorluğumuzun sevgili ve değerli oğlu, Tanrı katında yüce imparatoriçenin, varis olarak sadece bir kız çocuğu bırakarak vefat etmiş olduğunu biliyorsun. Fakat biz, birçok kez devlet büyükleri ile gelecekteki miras hususunda tercihimizi kime yönelteceğimiz konusunda istişare ettik. Erkânımızın oybirliğiyle, soyumuzda daha

iyi bir halef bulunmadığını düşünerek imparatorluğumuzda herkesten çok seilmekte olan senin kanından birini; ya güçlü Trablus kontunun kızı Melisende’i ya da büyük Antakya prinkepsinin genç kız kardeşi Maria’yı, yani bu teyzezâdelerinden seçerek bize bildireceğin birisini, Tanrı’nın yardımıyla eş olarak imparatoriçe yapmaya karar verdik.” Kral gerek imparatorun yazısından ve gerekse sözlü emirlerinden niyetini anladıktan sonra, ona bu konuda hizmet etmeyi vaat etti ve hem onurlandırdığı için hem de eş seçmesi hususunda kendisine güvendiği için imparatora teşekkürlerini iletti.

31. FASIL

İmparatorun, Trablus Kontunun Kız Kardeşi Yerine, Antakya Prinkepsinin Kızlarından Biri ile Evlenmesi

XXXI. Kral mevcut durum hakkında, sadık adamlarıyla beraber, bizzat imparatorun kutsal yüceliği üzerine istişareden sonra elçilerle, imparatora zevce olarak Trablus kontunun kız kardeşi olan Melisende’i tavsiye etti.⁶¹ Bunlar kralın tavsiyesini büyük bir saygıyla kabul ve tasdik ederek bunu imparatorun bilgisine önce mektupla sunmaları gerektiğini söylediler. Bu arada büyük bir hürmetle kabul gören genç kıza, kardeşinden ve arkadaşlarından olduğu gibi, annesinden ve yaşlı teyzesinden de paha biçilmez değerli mücevherat ısmarlandı. Bu armağanlar, yani altın bilezikler, küpeler, kemerler, yüzükler, gerdanlıklar, alınlıklar saf altındandı ve ayrıca gümüş kaplar, sayısız çeşit ve ağırlıkta mutfak eşyasından başka, koltuk ve koşum takımı, kısaca her cins ev eşyası vardı. Bütün bunlar çok büyük masraflarla ve itina ile hazırlandı. Sadece işçilikleri bile, kraliyet lüks ve ihtişamını aşıyordu. Şimdi Bizanslı elçilerin kızın sağlığı hakkında en ince ayrıntısına kadar bilgi toplamaya çalışmaları, bu hususta imparatora haberciler göndermeleri ve bunlardan cevap beklemeleri esnasında bütün bir yıl akıp geçti. Bunun üzerine kral, kont ve genç kızın diğer akraba ve arkadaşları çok öfkeleniler ve resmî bir toplantı yaparak,

61 İmparator Manuel’in evlenmesi ile ilgili olaylar için bk. Runciman, II, s. 300 vd.

imparatorun elçilik heyetinden, ya evlenme ilişkilerini bozup, masraflarını tanzim etmelerini ya da bir karara varıp bu teşebbüslerini tamamlamalarını istediler. Kont çok büyük masraflar altına girerek, kız kardeşinin yolculuğu için en zengin biçimde 12 galeri hazırlamış ve yakında hareket edecek olan hanım efendilerini bekleyen ve Trablus'ta toplanmış olan krallık ileri gelenlerinin hepsini veya bir kısmını ağırlamıştı. Bizanslılar ise, şimdi kendi açılarından müphem konuşuyorlar ve kendilerine bir çıkış yolu arıyorlardı, fakat kral onların tutarsız konuşmalarına karşı tedbir alarak, Otto von Risberg'i özel bir elçi olarak, niyetinin ne olduğunu öğrenmek üzere imparatora gönderdi. Bu adam beklenenden daha kısa bir süre içinde geri dönüp, birlikte getirmiş olduğu yazıyla ve sözlü olarak, imparatorun evlenmekten tamamen vazgeçtiğini, krala bildirdi. Bu haberi alan ve üzüntü içerisine düşen kral, tamamen halledilmiş gibi görünen fakat şimdi bozulmuş olan bu iş için daha fazla ilişkiye girmekten çekindi. İmparatorun elçileri Trablus kontunun öfkesinden korkarak küçük bir gemiyle derhal Kıbrıs'a açıldılar. Trablus'a gelmiş bulunan devlet büyüklerinin toplantısı bittikten sonra, kral Antakya'ya gitti ve söylediğimiz gibi rica üzerine halkı himâyesine aldı. Antakya'ya gittiğinde burada, Trablus'tan yola çıkmış olduklarını sandığı, imparatorun elçileri ile karşılaştı. Bu elçiler hemen her gün Antakya prensesi ile Maria adındaki kızı hakkında ilişkilerde bulundular, üstelik elçilerin elinde, onların bu evlenme hakkında prensesle veya kız kardeşi için yapacakları anlaşmayı tasdik eden ve imparatorun altın mührünü taşıyan bir mektup vardı. Kral Balduin durumdan haberdar edilince kendisini üzen daha önceki olayları önemsemeksizin, imparatoru var olan durum içinde kendi iş birliğinden yoksun bırakmadı. Nitekim genç kız hem akrabası hem de baba nasihatinden yoksun bir hâkimeydi ve kral birçok ayrıntıdan sonra bu evliliği gerçekleştirdi. Nihayet her şey açıklığa kavuştuktan sonra, Asi Nehri'nin ağzındaki Süveydiye Limanı'nda gemiler hazırlandı ve genç kız Maria bu alayda yer alan ve eşi Manuel'e ulaşınca kadar ona refakat edecek olan ileri gelenlerle beraber yola çıktı.

32. FASIL

Antakya'da Pons Ferri Denilen Müstahkem Bir Mevkiiin Yeniden İnşa Edilmesi - Melisende'in Ölümü

XXXII. Bu arada kral, Antakya'da bulunduğu sırada yararlı olabilmek için, Antakya'dan altı-yedi mil uzaklıkta bulunan ve eskiden olduğu gibi Demirköprü adı verilen, düşman ve eşkıya baskınlarına karşı rahat bir savunma mevkii olan Asi köprüsünü yeniden inşa ettirdi. Balduin bu işle uğraşmaktayken, annesi Melisende uzun süren hastalığının sonucunda 11 Eylül 1161'de öldü. Bunu öğrenen kral annesini ne kadar sevdiğini gösterdi ve hıçkırıp ağlayarak, günlerce hiçbir teselli bulamadı. Kraliçe Melisende meleklerin katına yükselmesi için Jasophat vadisine gömüldü. Onun gömüldüğü yerin sağından kutsal ve lekesiz Meryem Ana ve bütün selâmete ermiş imanlı ölümler için günlük ayin yapılan, demirden kapılarla kilitlenmiş, taştan bir anıta inilir.

33. FASIL

Trablus Kontunun, Bizans İmparatorundan İntikam Alması

XXXIII. Bu arada çok sevdiği ve büyük masraflar yapmış olduğu kız kardeşini, âdeta alçak bir adamın kızıymış gibi reddeden imparatora kızan ve büyük acı çeken Trablus Kontu Raimund (III.) öfke ve korku duyguları içinde Manuel'in bu haksızlığına karşılık verme yollarını arıyordu. Şimdi, fani hükümdârlar içerisinde en kuvvetlisi olan ve kendi gücünün kâfi gelmediği imparatora yalnız cüzi zararlar vermek ve ona yapmış olduğu hakaretleri ödetmek için acı içerisinde galerilerini silahla donatarak, korsanlara ve suçlu insanlara imparatorun ülkesine girip, yaş ve cinsiyet gözetmeksizin öldürmelerini, kilise ve manastırları yakmalarını ve insanları soymalarını emretti. Bunlar Raimund'un emirlerine uyarak denize açıldılar ve Bizans eyâletlerine giderek hem adaları hem de deniz kıyılarını yağma edip kontun talimatını yerine getirdiler. Utanmadan mukaddes

olan kilise ve manastırları soyarak, kutsal topraklara gitmekte veya oradan gelmekte olan hacıların da seyahat paralarını ellerinden aldılar. Öyle ki, hacılar ya çıplak bir şekilde ölecek ya da dilenmek zorunda kalacaklardı. Ayrıca kazandıklarıyla kadınlarını ve çocuklarını bakmakta olan tacirlerin yanlarındaki mallarını, kazandıklarından eve hiçbir şey götüremeyecek şekilde gasp ettiler.

34. FASIL

Kral Balduin'in (III.) Ölümü ve Gömülmesi

XXXIV. Trablus kontu bu şekilde yağmaya devam etmekteyken henüz Antakya'da bulunan Kral Balduin, kış başlamadan önce, alışkanlığı üzere bir kür yapmak istedi. Trablus kontunun hekimi Barac'tan, bir kısmını hemen bir kısmını da sonradan kullanması gereken ilaçlar aldı. Doğudaki Haçlı hükümdarları, Latinlerin hekimlik sanatını küçümserler ve aptalca bir şekilde, hekimlikten anlamadıkları halde Yahudilere, Suriyelilere ve Müslümanlara güven duyarlar ki, bunun suçu kadınlardadır. Fakat bu ilaçlar herhalde zehirli olmalıydı ve bunun böyle olduğu da şüphe götürmez bir gerçektir, çünkü geriye kalan ve kralın ikinci defa alması gereken ilaçlardan, denemek için Trablus'ta ekmeğin içine karıştırılarak bir dişi köpeğe yedirildiği zaman köpek, birkaç gün içinde ölmüştü. Kral bu ilacı kullanmaya başladığı günden itibaren hafif hafif ateşlenmeye başladı. Bu hafif ateşler, sonradan kralın ölümüne kadar kurtulamadığı humma haline geldi. Kral ağrıların dinmeyeceğini ve hastalığının gittikçe ağırlaştığını hissedince Antakya'yı terk etti. Birkaç ay yatıp iyileşmeyi ümit ettiği Trablus'a doğru yola çıktı, fakat hiçbir ümit kalmadığını görünce, kedisini Beyrut'a götürmelerini istedi ve derhal krallığın ileri gelenleriyle, din adamlarını huzuruna davet etti. Bunlar toplandığı zaman kral huşu içinde son dualarını yaptı ve piskoposların huzurunda tövbekâr olarak günah çıkarttıktan sonra, diğer seçkin hükümdarlarla beraber Tanrı'dan ebedî tâcı almak üzere ruhu bedeninden göğe yükseldi. Kral Balduin'in

hükümdârlığının yirminci yılında, 10 Şubat 1162 tarihinde, 33 yaşındayken öldü. Hiç çocuğu olmadığı için krallığın mirasını kardeşine bıraktı. O, buradan ağlayarak ve sızlamalar eşliğinde ihtişamla Kudüs'e getirildi. Cenaze, kilise mensupları ve bütün şehir halkı tarafından karşılandı ve Kutsal Mezar Kilisesi'nde, saygıyla atalarının mezarları arasına konuldu. Kudüs Krallığı'nda veya diğer ülkelerde böylesine yas tutularak, arkasından gözyaşı dökülen bir hükümdâr hiçbir tarihte görülmemiştir. Zira kralın cenazesinin nakli sırasında geçilen şehirlerin, mâtem ve acı içindeki imanlı halkının çoğu dağlardan inip, feryad-u figân ederek cenazenin önünde durdu. Böylece Beyrut'tan Kudüs'e kadar sekiz günlük bir alanda feryatlar dinmedi ve her saat acılar tazelendi. Ayrıca Müslümanlar da onun ölümüne üzülmüş olmalıdır ki, söylentiye göre; cenaze törenleri sırasında ülkemize taarruzun tam zamanı olduğunu önerenlere karşı Nureddin şöyle cevap verdi: "Biz onların gerçek acılarına merhamet göstermeli ve bağışlamalıyız, çünkü şimdi dünyada eşi olmayan bir hükümdârı kaybettiler." Biz onun yaptıklarını anlatmış olduğumuz bu kitabı bitirirken, dindar ve mümin ruhunun kutsal huzura ermesini Tanrı'dan dileriz.⁶² Âmin.

62 Kudüs Kralı III. Balduin'in ölümü genellikle hemen bütün haçlı seferleri tarihi ile ilgili eserlerde anlatılmıştır. Bu eserlerin başlıca kaynağını da Willermus Tyrensis teşkil etmektedir. Ancak Willermus'un kralın ölümü için verdiği yıl olan 1162, 1163 olarak düzeltilmelidir. Krş. Elisseff, s. 561.

ON DOKUZUNCU KİTAP

1-4. FASIL

Kral Amalrich'in Dış Görünüşü ve Şahsiyeti - Tahta Çıkmadan Önce Eşinden Boşanması

I. Böylece Kudüs'ün dördüncü Latin Kralı Üçüncü Balduin zikrettiğimiz gibi çocuksuz öldükten sonra, tek kardeşi Yafa ve Askalon Kontu Amalrich, beşinci Latin Kralı olarak, kutsal topraklarda Tanrı'nın sevgili şehrinin kurtuluşunun altmış ikinci yılı olan 1163'te onun halefi oldu. Roma Kilisesi'nin başında o zamanlar papalığının üçüncü yılında olan Aleksander bulunuyordu. Kutsal Diriliş Kilisesi'nin başında, patrikliğinin dördüncü yılında dokuzuncu Latin Patriği Amalrich vardı. Kutsal Antakya Kilisesi, patrikliğinin 20. yılında üçüncü Latin Patriği Aimerich'in yönetimi altındaydı. Sûr'un kutsal kilisesinde şehrin zapt edilmesinden beri üçüncü Latin başpiskoposu olan Peter on üç yıldır başpiskoposluk yapıyordu. Kardeşinin ölümünden sonra şimdi prensler kralın halefi konusunda bölünmüşlerdi ve bu anlaşmazlık neredeyse tehlikeli bir kavgaya dönüştü. Ama bu tehlikeli durumlarda ilahi lütuf yardıma geldi ve felaketi önlemek için en uygun ortamı yarattı. Çünkü farklı tekliflerin engellenmesinden sonra Amalrich, bilhassa din adamlarının ve halkın teveccühüyle, başpiskoposlar, piskoposlar ve kilisenin tüm mensuplarının önünde Kutsal Diriliş Kilisesi'nde adı geçen Patrik Amalrich tarafından kutsandı ve kardeşinin ölümünün ardından sekiz gün sonra 11

Şubat'ta taçlandırılarak miras hakkı olan kraliyet tahtına çıkarıldı. O, şövalye unvanını aldıktan hemen sonra Yafa kontu oldu. Daha sonra kardeşi Balduin, Filistinlilerin mükemmel başkenti olan Askalan'ı zapt edip uzun süre sonra Hristiyanlığa kazandırdıktan sonra krallık cömertliğiyle ona hediye etti ki bunları yukarıda Balduin devrinde daha ayrıntılı olarak anlatmıştık. Amalrich kral olduğunda yirmi yedi yaşındaydı ve on bir yıl beş ay hüküm sürmüştür.

II. Dünyevi tecrübeye sahip, yaptığı her işte akıllı ve ihtiyatlı olduğunu gösteren bir adamdı. Konuşmasına pek de kolay bir şekilde devam edemezdi, ancak gerçek bir sıkıntı olduğu için değil bilakis sadece kolayca akan bir ifadenin zerafetinden yoksun kaldığıındandı. Düşünceleri, dolgunluk ve süslemeden yoksun olan konuşmasından çok daha iyiydi. Krallığın yönetildiği geleneksel yasada çok yetenekliydi, aslında bu konuda hiç kimseden geri kalmazdı. Aklının keskinliğinde ve doğru kararlar vermede, krallığın tüm soylularını aştı. O, krallığın güçlenmesi için sürekli olarak sürdürdüğü mücadelede sık sık karşılaştığı tehlikeler ve ihtiyaçlar karşısında ihtiyatlı olduğu kadar cesur davrandı ve her zaman kraliyet sükuneti içerisinde sarsılmamış olarak kaldı. Eğitimi çok azdı ve kardeşinin çok gerisinde kalıyordu, ama ruhunun canlılığı, güçlü hafızası sayesinde, hükümet işleri dinlenmesine fırsat verdiği nispette, sormak ve hevesle okumak yoluyla bir kral için yeteri kadar bilgi sahibi olmuştu. Karmaşık sorular sormayı ve çözmeyi severdi. Tüm diğerlerinden daha fazla tarih kitaplarını dinleyip öğrenmeyi sever, dinlediklerini asla unutmaz, daha sonra onları kolay ve doğru bir şekilde anlatırdı. Tamamen ciddi işlerle uğraşırdı. Ne rol yapmayı ne de zar oyunlarını severdi, buna karşılık balıkçıl kuşlarıyla atmaca avının tadını çıkarmaktan hoşlanırdı. İşlerinde çok sebatkârdı, fakat oldukça şişman bir adam olduğu için sıcaktan ve soğuktan rahatsızlık çekiyordu. O, kiliseye verilecek onda bir konusunda hiç zorluk çıkarmayan dindar biriydi. Hastalık ya da başka bir engel olmadığı sürece her gün ayinleri dinlerdi. Çoğunlukla açıkça ve bazen de gizlice kendisine

karşı yapılan hakaret ve iftira niteliğindeki konuşmaları, saygın olmayan insanlardan geldiklerinde bile büyük bir sabırla dinler ve duyduklarını âdeta hiç duymamış gibi davranmasını bilirdi. Yeme ve içme konusunda ölçülüydü ve her ikisinin aşırılığından da rahatsızlık duyardı. Komutanlarına öyle bir güven duygusu vermiş olduğu söylenir ki, işlerinden sorumlu tutulduktan sonra onlara hiçbir zaman bir hesap sormaz veya sadakatsizliklerinden şikâyet etmezdi. Bazı insanlar tarafından bu bir hata olarak kabul edilirken, diğerleri bunu bir erdem olarak gördüler ve gerçek bir güvenin kanıtı olduğunu söylediler. Bu mükemmel zekâ ve karakter özellikleri bazı hatalar yüzünden gölgede kaldı. Aşırı sessiz olup, davranışında nezaket yoktu. Esasen prenslerin kalplerini satın alan hitabeti, tamamen kayboldu. Birileriyle mecbur kaldıkça nadiren konuşurdu ve kardeşi Balduin'in hoş sözlü ve insanları kazanma yeteneğine sahip olması onu oldukça etkiledi. Amalrich'in, bedensel günahlardan çekinmeden evli kadınları baştan çıkardığı söylenir; Rabb merhametiyle onu affetsin. Bu amaçla, kiliselerin özgürlüğüne şiddetle karşı çıkmış ve varlıklarını çok sayıda hukuksuz şartlarla bitirip, mülklerini borçlanmaya zorlayarak, devrinde onları tamamen boşaltmıştır. Kraliyet haysiyetine yakışmayacak derecede açgözlüydü. Hediyeler vasıtasıyla adalet ve yasa yolunu ihlâl ediyordu. Elbette hırsına mazeretler arıyordu ve samimi konuşmalarımızda bana birkaç kez, her prensin ve esasen bir kralın parasının israfına izin vermemesi için daima dikkatli olması gerektiğini söyledi; iki nedenden ötürü, birincisi prens varlıklı olursa tebaasının mülkleri de güvende olur ve ikincisi krallığın beklenmedik bir şekilde başı belaya girdiğinde birikimi olmalı ki, o zaman son derecede cömert olması ve hiçbir masraftan kaçınmaması kabahat sayılmaz, çünkü servetini kendisi için değil, krallığı için harcadığı görülür. Kraldan hoşlanmayanlar bile, bu prensipleri uyguladığını inkâr edemezler, çünkü krallığın kritik sıkıntıları olduğunda ne hiçbir masraftan ne de kişisel enerji sarfetmekten çekindi, ancak halkının mülkiyetini yeterince koruyamadı, bilâkis çoğu zaman bunu kendisi için en basit bahanelerle kullandı.

III. Orta boydan daha uzun ve uzun boydan biraz kısaydı. Yüzü güzeldi ve onu tanımayanları prenslik vakarı bakımından yanıltabilirdi. Gözleri orta büyüklükte parlaktı, burnu ağabeyininki gibi oldukça kıvrımlıydı, saçları sarıydı ve arkaya doğru uzundu. Çenesinin ve yanaklarının etrafında güzel dolgun bir sakal vardı. Gülüşü hoş değildi, çünkü güldüğünde tüm vücudu sarsılırdı. Daha ziyade yabancı ülkeleri görmüş ve geleneklerini bilen zeki ve anlayışlı adamlarla konuşmayı severdi. Bir keresinde, Sûr kalesinde hafif ve tehlikesiz bir ateşle yattığı zaman, ateşi geçip sakinleştiğinde benimle konuşmak için beni çağırttı, onunla birçok konuşmam oldu. Bu sürede mümkün olduğunca bana, verdiğim cevaplarla onu memnun eden bazı sorular yöneltti. Bu sorular arasında beni rahatsız eden bir şey vardı, kısmen soru yeni ve sormaya değmeyen bir şeydi, çünkü bu inancın sabit bir maddesiyle ilgiliydi. Sonra gerçek imanlı bir prensin ve gerçek müminlerin bir evlâdının böyle önemli bir konuda kesin bir kanaate sahip olmaması vicdanımı sızlattı. Bana, Mesih'in ve kutsal takipçilerinin öğretisinin dışında sorular ve şüphe duymadığı halde, diriliş hakkında ikna edici sebeplerin gösterilip gösterilemeyeceğini sordu. Bu sorunun garipliğine şaşırarak şöyle cevap verdim, Rabbiniz ve kurtarıcımızın öğretilerine yeteri kadar sahibiz ve İncil'de çeşitli yerlerde, kıyamet, yeniden diriliş ve yargılama yeterince açık bir şekilde anlatılır, çünkü seçilmişler, dünyanın başlangıcından itibaren onlar için hazırlanmış olan krallığı miras almalıdırlar, ama kâfirlere, şeytan ve onun melekleri için sonsuz ateş hazırlanmıştır. Daha sonra, kutsal havarilerin ve eski peygamberlerin antlaşmalarının güvencelerinin bile bizim için yeterli olabileceğini söyledim. Bunun üzerine kral şöyle cevap verdi: "Buna inanıyorum, ama İsa'nın öğretisini, gelecekteki dirilişini ve ölümden sonra başka bir hayatı reddeden birine kanıtlamak için bir sebep soruyorum." Bunun üzerine cevap verdim: "Böyle birinin rolüne gir ve bakalım bir şeyler bulabilir miyiz?" "Öyle olsun" dedi. Bunun üzerine ben: "Tanrı'nın adil olduğuna inanıyor musunuz?" O: "Şüphesiz inanıyorum." Ben: "Bir adil, iyiyi iyile ödüllendirmeli, kötüyü kötüyle cezalandırmalı mıdır?" O: "Bu doğru." Ben: "Mevcut hayatta bu gerçekleşmez, çünkü bu yaşamdaki

bazı iyiler sadece acı ve sıkıntı çeker, ama bazı kötüler sonsuz mutluluk içinde yaşar, çünkü günlük örnekler bize bunu öğretir.” O: “Bu doğru.” Ben devam ettim: “Bu yüzden öteki dünyanın gerçekleşmesi gerekiyor, çünkü Tanrı’nın adaletten şaşması tamamen imkânsızdır. Bu nedenle, yeniden diriliş ve herkesin burada yaptığı iyilik ya da kötülük için ödüllendirildiği ya da cezalandırıldığı başka bir yaşam olmalıdır.” Bunun üzerine: “Bunu çok seviyorum ve tüm şüphemi kalbimden kovdunuz” dedi. Bu ve benzeri konuşmalardan çok hoşlanıyordu. Şimdi tarihimize geri dönmeliyiz. O, aşırı derecede şişmandı, bu yüzden göğüsleri kadınlar gibi karnına kadar iniyordu, ama vücudunun diğer kısımları doğaldı, böylece orta değil, mükemmel güzellikteydi. Muhalifleri bile yemek yemekte ölçülü olduğunu ve şarap içmekten uzak durduğunu inkâr edemezler.

IV. Kardeşinin yaşadığı ve krallığı mutlu bir şekilde yönettiği sürede Urfa Kontu Genç Joscelyn’in Agnes adındaki kızı ile evlendi⁶³ ve kardeşinin hayatta olduğu sırada ondan iki çocuğu doğdu, bunlardan biri amcası tarafından vaftiz edilen Balduin ve diğeri ise kendisinin ve kralın kız kardeşi olan Flandern kontesinin ismini alan kızı Sybilla. Kardeşinin ölümünün ardından krallık tahtına çıktıktan sonra karısını boşamak zorunda kaldı. Zira ilk olarak, bu evliliğe itiraz eden Patrik Fulcher’in iradesine karşı evlenmişti, çünkü ikisi de dördüncü derecede kan akrabasıydılar ve bu evliliğe kilisenin karşısında ortak akrabalar tarafından resmen tanık olunmuştu. İkisinin akrabaları, Patrik Amalrich ve St. Johannes ve Paulus’un Kardinalpresbiteri Johannes ve Havariler makamının legatının huzurunda kilisenin formalitelerine göre yemin ederek, yukarıda zikredildiği gibi çifti boşadılar. Bununla birlikte, her iki çocuğun da baba mülklerinin meşru mirasçıları olarak görülmesi şart koşulmuştur. Bu konularla ilgili olarak çok fazla ilgilendiğimizden, bunların birbirleriyle olan ilişkilerinin derecesi hakkında ayrıntılı olarak soruşturduk, çünkü bu olaylar Kudüs’te cereyan ederken biz henüz okuldan dönmemiştik ve hâlâ denizlerin ötesinde liberal sanatlar çalışıyorduk.

63 Bu evlilik 1157’de gerçekleşmiştir.

Nihayet Kudüs'teki Kutsal Mezar'ın önündeki Büyük Meryem Kilisesi'nin Rahibesi Bayan Stephanie'den, olayın nasıl gerçekleştiğini öğrendik. Bu dindar ve asil kadın, aynı zamanda Urfa Kontu, Yaşlı Joscelin'in kızı ve Antakya Prensi Richard'ın oğlu Roger'in kız kardeşiydi.⁶⁴ Yani akrabalıkları şöyleydi: Kendisinin yaşamı, ahlakı, talihi ve talihsizlikleri hakkında devrinde ayrıntısıyla bahsettiğimiz ikinci Latin Kralı Büyük Balduin von Bourg ve Yaşlı Joscelin iki kız kardeşin oğullarıydılar. Balduin, Kraliçe Milisendis'in babasıydı ve Üçüncü Balduin ile Amalrich bunun iki oğluydular. Yaşlı Joscelin'in oğlu Genç Joscelin'in çocukları ise yasaya rağmen Amalrich'in karısı olan Kontes Agnes ile şu anda kraliyet kahyası olan Üçüncü Joscelin'dir ki şu andaki Kral IV. Balduin'in amcasıdır.⁶⁵ Amalrich henüz yeni bir evliliğe girmemişken Agnes, önce Yaşlı Balian'ın oğlu olan büyük ve asil Hugo von Ibelin ile evlendi. Hugo, kardeşi çocuksuz ölünce şimdi Remle'yi yöneten Balduin'in ve şimdi Kral Amalrich'in dul karısıyla evlenen Balian'ın kardeşleriydi. Hugo'nun ölümünden sonra, Amalrich henüz hayattayken Agnes, Gerhard'ın oğlu Sayda hâkimi Rainald ile evlendi ve bu evlilik önceki Amalrich ile olan evliliğinden daha yasa dışıydı. Rainald'ın babası Gerhard, kralın ve kraliçenin akrabasıydı ve bunu ataların geleneklerine göre onayladı. Ona göre, her ikisinin de bir kan bağı vardı ama daha önce zikredildiği gibi sonuç olarak yeminle boşanmışlardı.

5. FASIL

Mısır Seferi - Şaver'in Kumandanı Şirkuh'u Mısır'a Göndermesi - Dargan'ın, Kral Amalrich ile İttifak Yapması

V. Şimdi Amalrich krallığının ilk yılında, Mısırlılar kardeşine ödedikleri yıllık haracı⁶⁶ reddettikleri için Mısır'a ilk kez eylül ayında birçok

64 I. Joscelin, Roger'in kız kardeşiyle evlenmiş ve onun ölümünden sonra da Ermeni prensesini almıştı.

65 III. Joscelin 1176 yılındaki tutsaklığından kurtulduktan kısa bir süre sonra krallığın kahyası haline getirildi ve bu konumunu 1190'a kadar muhafaza etti.

66 Bu haraç, Balduin'in 1161 başlarında el-Ariş'e yönelik seferi sonucunda kararlaştırılmıştı.

şövalye ve büyük bir orduyla sefere çıktı. Bu devletin kendi dillerinde sultan dedikleri Vezîr Dargam (Dirgam)⁶⁷, Mısır çölünde büyük orduyla onu karşıladı. Ancak o, Haçlıların saldırısına dayanamadı ve adamlarından bazılarının ölmesi, bir kısmının da esir düşmesi üzerine, ordunun geri kalan kısmı ile Belbeis (Bilbis) olarak adlandırılan bir sonraki şehre kaçmak zorunda kaldı.⁶⁸ Şimdi Mısırlılar kralın buraya kadar geldikten sonra, halifelik topraklarına daha da fazla girmek istemesinden korktuklarından ve Haçlılara karşı başka hiçbir çıkar yol bulamadıklarından, Nil'i taşmasını engelleyen setleri yıkıp, nehrin her zamanki büyüklüğüyle akan yatağını değiştirerek araziye akıttılar, böylece Haçlıların en azından daha fazla ilerlemesini önlemek istediler. Düşmanlara karşı zafer kazanan giriştiği işi başarıyla bitiren kral, krallığa şanlı bir şekilde döndü. Şimdi, bütün Mısırlıların valisi ve sultanı olduğunu söylediğimiz Dirgam, birkaç gün önce kısmen kuvvetle kısmen sinsi olmak üzere Şaver adında bir başka çok güçlü adamı hükümet yönetimindeki yerinden etmiş ve o, arkadaşları, hizmetkârları ve alabileceği hazineler ile kaçarak, diğer kabilelerden yardım istemek için Araplara gitmişti. Sonuçta gizlenmiş ve burada zikrettiğimiz savaşın gidişatına göre rakibine karşı bir şeyler yapma fırsatını beklemişti. Kralın krallığına döndüğünü ve rakibinin, bu kadar büyük bir prensin saldırısına dayanabildiğinden ve devletine fazla zarar vermeden geri çekildiğinden dolayı daha öncekinden daha da çok kuvvetlendiğini ve kibirlendiğini duyduğunda, güçlü Dimaşk Emîri Nureddin'e sığındı ve ondan Mısır'a dönebilmek, makamını tekrar elde edebilmek için yardım istedi. Nureddin, onun konuşmaları ve hediyeleri üzerine, ordusu bir kez onların sınırlarını aştığında Mısır Krallığı'nı fethetme ümidiyle, ona bir komutanla bir ordu verdi. Büyük bir orduyla Mısır'a gönderdiği Şirkuh adındaki bu kumandan cesur, ünlü ve savaşlarda son derece tecrübeli adamlarından

67 1163'te saray nazırı ve Şaver'in yakın danışmanı olan Dirgam, kendini destekleyen saraylılarla birlikte bir komplo düzenleyerek Şaver'i vezirlikten indirdi ve yeni vezir oldu. Dirgam daha sonra 24 Mayıs 1164'te Esedüddin Şirkuh tarafından Kahire'de Seyyide Neffse'nin türbesi civarında öldürüldü. İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, XI, Çev. Abdülkerim Özyayın, Bahar Yayınevi, İstanbul 1987, s. 238; Ebû Şâme, s. 107.

68 Bu tarihte Mısır Fatîmî halifesi el-Âdîd Lidiniilâh (1149-1171) idi.

biriydi.⁶⁹ Ama bu adam biraz yaşlı, kısa boylu, çok şişman ve obur biriydi. Hizmetlerinin karşılığında düşük bir pozisyondan zengin bir emirliğe yükselmişti. Bir gözünde bir deri vardı, işinde çok ısrarcıydı. Açlık ve susuzluğa, yaşından beklenmeyecek bir dereceye kadar dayanabiliyordu. Dirgam, haberciler vasıtasıyla ve genel söylentilerden defettiği rakibinin, binlerce Türk ile geri döndüğünü öğrenip, kendi az olan kuvvetlerine güvenemeyeceğini görünce kaçma yoluna başvurdu. Böylece krala barış için elçiler yolladı ve yaklaşan istilâya karşı onu koruması için yalvardı. Bunun için sadece Kral Balduin'e verdiği haracı değil, aynı zamanda kralın kendisinin belirleyeceği daha büyük bir meblağı da ödemek istedi. Ayrıca ona bağlanmaya ve daima geçerli olacak bir ittifak için rehinerler vermeye hazır olduğunu bildirdi.

6. FASIL

Sûr Başpiskoposu Peter'in Ölümü - Yerine Akka Piskoposu Friedrich'in Geçmesi

VI. Aynı tarihlerde, saygın Sûr Başpiskoposu Peter, adı geçen kralın idaresinin ikinci yılında 1 Mart 1164'te ahirete göçtü. Aynı ayda birkaç gün sonra onun yerine birkaç ay sonra, esasen kralın tavsiyesiyle Akka Kilisesi'nin süfrafen piskoposu olan Friedrich tayin edildi. O, Lothringerli soylu, iyi yetişmiş ama fazla bilgisi olmayan bir adamdı, daha ziyade bir savaşçıydı.

7. FASIL

Dirgam'ın Öldürülmesi. Kralın Yeni Vezir Şaver Tarafından Mısır'a Çağırılması ve Şirküh'un Ordusunun Püskürtülmesi

VII. Söz konusu elçiler bunu kral ile müzakere ettiklerinde ve neredeyse hedeflerine ulaştıklarında, Şaver ve Şirküh'un ordularıyla

69 Nureddin Mahmûd b. Zengî, Mart/Nisan 1164'te Mısır'a büyük bir ordu sevk etti, ordunun başına da Emir Esedüddin Şirkûh b. Şâzi'yi getirdi. Şirkûh, Nureddin'in ordu kumandanı, devletin en büyük ve en cesur emiriydi. İbnü'l-Esir, XI, s. 243; İbnü'l-Esir, *Târih-i Devletül-Atabekîyye Mülûkû'l-Mûsul*, (RHC Historiens Orientaux, II, Paris, MDCCCLXXVI, s. 215 vd.)

birlikte Mısır'a gitmişler, ilk savaşta Dirgam tarafından ağır bir yenilgiye uğratılmışlardı. Ama bir girişimde bulunmadan önce, zikredilen Dirgam kendi halkından biri tarafından bir okla haince vuruldu. Onun ölümünden sonra, şimdi isteğini yerine getirmiş olan Şaver, galip gelip Kahire'ye girdi, Dirgam'ın bulabildiği bütün arkadaşlarını, akrabalarını ve hizmetkârlarını öldürüp eski itibarını geri kazandı. Çünkü onların en yüksek prensi için, ona karşı itaat-kâr olduğu sürece yarışan kişilerden kimin galip ya da mağlup olduğu meselesi fark etmez. Ancak Şirkuh, komşu şehir Bilbis'i işgal etti, orada kendi mülkü olarak davrandı ve açıkça ifade etmek gerekirse sultan ve halifeye rağmen diğer eyâletleri de kendi egemenliğine tabi kılmak istiyordu. Şimdi Şaver, bu misafirin kendisine ve efendisine, çuvalın içindeki fare gibi ya da koynundaki yılan gibi zarar vereceğinden korkarak, barış sözleriyle Suriye'deki krala elçiler gönderip, Dirgam ile kralın yapmış olduğu ittifak ve antlaşmanın sadece sözde değil fiiliyatta yenilenmesini teklif etti. Evet, elçilere gerekirse krala daha büyük teklifler yapmak için yetki verdi. Anlaşmanın her iki tarafça da karara bağlanmasıyla, kral yönetiminin ikinci yılında bütün ordusuyla yeniden Mısır'a hareket etti. Şaver Mısırlılarla beraber onunla birleşince, Bilbis kentinde sıkça sözü edilen ve şehri kendi mülkü gibi kullanan Şaver'ı uzun süren kuşatmalarıyla, onu erzakları bitince adamlarıyla beraber serbestçe ülkesine çekip gitmeleri şartıyla zorladılar. Bunun üzerine o, şehri terk etti ve çöl boyunca ilerleyerek Dimaşk'a geri döndü.⁷⁰

70 Haçlılar, eğer Nureddin Mısır'a da hâkim olursa artık mahvolacaklarına kesin gözüyle bakıyorlardı. Şaver onlara haber gönderip Esedüddin Şirkuh'u Mısır'dan uzaklaştırması için kendisine yardımcı olmalarını isteyince hiç hesap etmedikleri bir rahatlıkla karşılaşp sevindiler. Şaver'in davetine icabet etmek ve ona yardımcı olmak için acele ettiler, Mısır topraklarını ele geçirme sevdasına ve hırsına kapıldılar. Şaver Haçlıların yardıma gelmeleri için onlara bol miktarda para ve malzeme göndermişti. Haçlılar hazırlıklarını ikmal edip yola çıktılar. Nureddin bunu haber alınca onların hareketlerine mâni olmak maksadıyla askerleriyle beraber Haçlıların elindeki yerlere bir sefer düzenledi. Fakat Haçlılar Esedüddin Mısır'a hâkim olursa burada kalmalarının daha zor ve tehlikeli olduğunu bildikleri için şehirlerini müdafaa için muhafız birlikleri bıraktıktan sonra Kudüs kralının emrinde geri kalan askerlerle Mısır'a hareket ettiler. Çok sayıda haçlı Kudüs'ü ziyaret maksadıyla deniz

8. FASIL

Nureddin'in Trablus'ta Mağlup Edilmesi

VIII. Bu arada Nureddin, Trablus bölgesinde La Bochea (el-Bakîa) denilen yerde, şansıyla kibirlenmiş olarak tamamen dikkatsizce biraz zaman geçirirken telâfisi imkânsız bir zarara uğradı. Bu tarihlerde Akitanya'nın bazı aristokratları gelmişti, yani Angouleme kontunun bir kardeşi olan ve Martel lakabını taşıyan bir kardeşi Gottfried ve lakabı Braune olan yaşlı Hugo von Lusignan, dualarını geleneklere göre yaptıktan sonra, Antakya topraklarına gitmişlerdi. Bunlar Nureddin'in, Trablus bölgesinde yukarıda sözü edilen orduyuyla tamamen tedbirsiz olduğunu öğrendiklerinde, aniden güçlü bir orduyla saldırdılar ve ordusunu neredeyse tamamen yok ettiler, çoğunu öldürüp bir kısmını esir ettiler. Nureddin bu karşılaşmadan ağırlıklarını almadan, şaşırmış, kurtuluş konusunda çaresiz, kılıcsız bir şekilde, bir ayakkabısıyla, bir yük hayvanı üzerine binmiş vaziyette Haçlıların elinden güçlükle kaçabildi.⁷¹ Haçlılar ise galip olarak zengin ganimetle ülkelerine döndüler. Bu girişimin liderleri, ülkenin bu bölgesindeki Templier şövalyelerinden soylu ve silahşor

yoluyla sahile varmıştı. Sahildeki Haçlılar onlardan yardım istediler, onlar da yardım ettiler. Bir kısmı onlarla birlikte sefere katıldı, bir kısmı da beldelerini muhafaza niyetiyle orada kaldı. Haçlılar Mısır'a yaklaşıncı Esedüddin Mısır'dan ayrılıp Bilbis'e giderek, askerleriyle orada ikamet etti. Bilbis'i kendisi için gerektiğinde kapanacağı bir yer hâline getirdi. Mısır ve Haçlı askerleri bir araya toplandı. Esedüddin'i Bilbis'de muhasara altına aldılar. Muhasara üç ay devam etti. Esedüddin şehrin surları yüksek olmadığı halde oraya tutundu. Surların çevresinde hendek olmadığı gibi şehri himaye edecek duvar da yoktu. Sabah akşam onlarla savaşıyordu, bu yüzden Haçlılar hiçbir şey elde edemediler. Onlar bu haldeyken Haçlıların Harim önünde Nureddin'e mağlup oldukları, Nureddin'in Harim'i ele geçirdiği ve Banyas'a yürüdüğü öğrenildi. Bu haber üzerine Haçlılar ne yapacaklarını şaşırdılar. Kendi ülkelerini müdafaa için geri dönmek istediler. Esedüddin'e müracaat edip barış talebinde bulundular ve Mısır'dan ayrılıp Suriye'ye dönmesini, elindeki yerleri de Mısırlılara teslim etmesini istediler. Esedüddin de kabul etti, çünkü Nureddin'in Suriye'de Haçlılara yaptıklarından habersizdi. Zaten erzak ve zahiresi de azalmıştı, bu sebeple Ekim-Kasım 1164 Bilbis'ten ayrıldı. İbnü'l-Esir, XI, s. 245.

- 71 İbnü'l-Esir'e (XI, s. 240 vd.) göre bu olay Hısnü'l-Ekrâd'ın yakınındaki el-Bakîa'da 1162-1163'te cereyan etmiştir; İbnü'l-Esir, *Tarih-i Devletü'l-Atabekîyye*, s. 208 vd.; Süryani Mihail, *Süryani Patrik Mihailin Vakainamesi*, II, Terc. Hrnt D. Andreas-yan, *Türk Tarih Kurumunda Basılmamış Tercüme* 1944, s. 207.

bir adam olan Gilbert von Laci ve daha önce zikredilmiş iki kişi yani Robert Mansel ile Galenser ve diğer birkaçıydı.

9. FASIL

Nureddin'in Harim'i Kuşatması Antakya Prensini, Trablus Kontunu ve Kilikya Hâkimi Kalaman'ı Esir Alması

IX. Fakat Nureddin, böylesine bir duruma düştüğü için öfkeli bir şekilde, bu rezaleti yok etmeye çalışıyordu, bütün arkadaşlarını ve akrabalarını intikam almaya çağırdı. Kısmen parayla, kısmen de ricalarla Doğu'nun bütün prenslerine yöneldi ve her taraftan topladığı yeni güçleri bir araya getirdi. Sayısız kalabalıkta binlerce kişilik birlikleri bir araya getirerek, Harim adlı Antakya topraklarındaki müstahkem yerlerden birini kuşattı ve etrafına kurduğu mancınıklarla halkı her zamanki gibi baskı altına aldı. Prenslerimiz bu haberi aldığı anda, Antakya Prensi Raimund'un oğlu Üçüncü Bohemund, Trablus Kontu Raimund'un oğlu Genç Raimund, aynı zamanda bir araya getirebildiği atlı ve piyadeyle güçlü Ermeni Prensi Thoros'un yanı sıra imparatorun akrabası ve Kilikya valisi olan Prens Kalaman, kuşatmayı kaldırmaya zorlamak için düzenli birliklerle Nureddin'e karşı gittiler. Nureddin ve beraberindeki Part prensleri çok yakında bulunan düşmanlarla savaşmaktan ziyade kuşatmayı kendiliklerinden kaldırmanın çok daha güvenli olacağını düşünüp gerçekten de geri çekildiler. Haçlılar, bu kadar güçlü prenslerin bu müstahkem mevkii kuşatmayı terk yetinmeyip, onları takip ettiler. Ne var ki, şanslarına çok fazla güvenerek, düşmanlarını dikkatsizce takip edip, savaş nizamına aykırı olarak dağınık birliklerle giderken, Türkler tekrar döndüler, aniden dar ve bataklık bir geçitte onlara saldırdılar ve ilk saldırıda onları vurdular. Böylece Haçlılar, utanç verici biçimde öldürülen kurbanlar gibi düşmanın kılıçları altında ezilmiş ve paramparça olmuşlardı. Atalarının cesaretini ve gücünü hatırlayıp, özgürlüğü ve vatanı için direnip savaşma niyetinde olan hiç kimse yoktu. Daha doğrusu, tüm onurlarını bir tarafa bırakıp, silahlarını attılar. Vatan mücadelesinde güzel bir örnek olarak feda

ettikleri yaşamlarının ahireti için dua ettiler. Ermeni Prensi Thoros Türklerin üstünlük kazandığını ve Haçlı saflarının tamamen bozulduğunu görünce savaşın kargaşası içinde kaçtı. O, geri çekilen Türkleri takip etmeye başından beri karşı çıkmıştı, buna karşı tavsiyede bulunmuştu, ama diğerlerinin akılsızca görüşü üstün gelmişti. Fakat Antakya Prensi Raimund, Trablus Kontu Raimund, Kilikya Valisi Kalaman ve yukarıda zikrettiğimiz Hugo von Lusignan, Urfa Kontu İkinci Joscelin'in oğlu Üçüncü Joscelin ve diğer pek çok soylu kişi Türklerin elinde utanç verici bir şekilde hayatlarını kurtarmak için, kâfir kavimlere esir düştüler ve Haleb'e götürülüp hapsedildiler. Bu zafer üzerine Nureddin ve onunla birlikte olanlar adı geçen müstahkem kaleyi kuşatmaya döndüler ve birkaç gün içinde fethettiler. Bu olay 10 Ağustos 1165 yılında, Amalrich'in krallığının ikinci yılında ve o Mısır'da meşgulken vuku buldu.⁷²

10. FASIL

Flandern Kontu Dietrich'in Suriye'ye Gelmesi - Nureddin'in Banyas'ı Fethi

X. Haçlıların durumunun bu kadar da kötü hale gelip değişmesi üzerine hiç kimsede en ufak bir umut kalmadığında ve herkes çaresizlikten daha da çok korkmaya başladığında kralın kayınbiraderi olan Flandern Kontu Dietrich'in dindar ve Tanrı korkusu olan karısı ve bazı şövalyeleriyle geldiği görüldü. Onun gelişiyle bütün halk sevindi, serin bir rüzgârdan sonra sıcaklığı yükselen güneş gibiydi ve hepsi de krala ve Hristiyan ordusunun yardımını umuyordu. Ancak bu açık gökyüzü aniden karanlık bulutların gölgesinde kalmıştı, zira zaferiyle cesaretlendirilmiş olan Nureddin, krallığın mutad güvenliğinden yoksun olduğunu, büyük prenslerinin hapsedildiğini ve kralın şövalyelik güçleriyle uzaklarda olduğunu görünce, bu

72 İbnü'l-Esir'e (XI, s. 246-248) göre bu olay Temmuz-Ağustos 1164'te cereyan etmiş ve Haçlılardan 10.000 kadarı öldürülmüştür. Daha sonra Antakya Prinkepsi Bohemund fide-i necat olarak bol miktarda para vererek ve çok sayıda Müslüman esiri serbest bırakarak kendini kurtardı; *Ioannes Kinnamos'un Historiâsı* (1118-1176), Haz. Işın Demirkent, Ankara 2001, s. 157.

fırsattan yararlanıp, Banyas şehrini kuşattı. Banyas, ünlü Lübnan dağının yamacında yer alan antik bir şehirdir ve eski İsrail halkının zamanında Dan adını taşıyordu. Berseba gibi vaat edilmiş toprakların Güneybatı sınırını oluşturur. Bu nedenle Eski Ahit'te, kutsal toprakların uzunluğunu ifade etmek için söylenir: "Dan'dan Berseba'ya kadar". Luka'da okuduğumuz gibi ve İmparator Tiberius'u onurlandıran ve Ituraea ve Trachonitis'in tetrarkı (eyâletin dörtte birini yöneten vali) olan Herodes'in oğlu Philipp'in zamanında onun ebedi anısına Caesarea Philippi olarak adlandırıldı. Ama aynı zamanda, bizim Latinlerimiz, neredeyse tüm diğer şehirlerin isimlerini değiştirdikleri gibi, onu da Paneas yani Belinas yaptılar. O, Doğu'da Ürdün Nehri'nin doğduğu yerde Dimaşk bölgesiyle sınırdır. Bu İncil'de zikredilen şehirdir: "Ve İsa Filipus Kayseriyesi taraflarına geldiği zaman, kendi şakirtlerinden sordu"⁷³ ve orada Prens Havarî Petrus, İsa'nın önünde ünlü itirafını yapınca Tanrı'dan cennetin anahtarını almıştır. Nureddin buraya geldiğinde, şehri oldukça savunmasız bulmuştu, çünkü efendileri kralın konnetablı Humfried, hâlâ Mısır'da kralın yanında, burası piskopostan münhâldi ve şehrin nüfusu son derece azdı. Böylece, etrafa kuşatma mancınıkları kurduktan sonra, duvarı yıkmayı başardı ve sürekli fırlatılan taşlarla kulelerin büyük bir kısmı tahrip edildi, kuşatılanlar tüm mallarıyla özgür ve barışçıl bir çekilme koşuluyla kenti teslim edecek duruma getirildi. Neticede, 17 Ekim 1167'de Amalrich'in krallığının ikinci yılında şehri fethetti.⁷⁴ Konnetabl, Mısır'a giderken şehri Walter von Quaisnet adındaki şövalyelerinden birine teslim etmiş, fakat o burayı lâykıyla koruyamamıştı. Banyas Kilisesi'nin mensuplarından olan Roger adındaki tanınmış bir rahibin kendisine şehri teslim etmek için rüşvet aldığı söylendi, bu yüzden her ikisi de kralın Mısır'dan dönüşünden çok korkuyorlardı, çünkü ölüm cezasına çarptırılacaklarını düşünüyorlardı. Ama bunun üzerinde kesin hiçbir söz sarf edemeyiz ve biz sadece şehrin Türklere teslim edildiğini biliyoruz.

⁷³ Matta, 16/13.

⁷⁴ İbnü'l-Esir'e (XI, s. 248) göre Ekim-Kasım 1164.

11. FASIL

Kralın Antakya'ya Gitmesi - Prenslerin Esaretten Geri Dönmeleri - Bazı Müstahkem Yerlerin Türklerin Eline Geçmesi

XI. Suriye'de bunlar olurken, kral Mısır'dan Şirkuh'u çıkardı ve Şaver'i ülkenin sultanlığına getirip, şöhret ve zaferle ülkesine döndü. Krallığın uğradığı talihsizliğin haberleri ona ulaşınca Flandern konutu ile beraber halkın kendisini acilen çağırdığı Antakya'ya kardeşlik duygularıyla yardım için yöneldi. Buraya geldiğinde, her işi kendi krallığından daha fazla özen göstererek sadakat ve bilgelikle yaptı. Soylulara ve halka büyük nezaket ve hoşgörüyle davrandı. Prenslerinin mülkünü sadakat ve öngörüyle idare etmeleri için şehirlerde akıllı adamlar tayin etti ve prens ile sadık dostlarının serbest kalması için fidye meselesiyle ilgilenmeyi ihmal etmeden krallığına geri döndü. Onun çabaları sonucunda yaklaşık bir yıl tutsak kaldıktan sonra bu yaz prens yüksek bir fidye karşılığında serbest bırakıldı. Bohemund Antakya'ya dönüşünden sonra, durup dinlenmeden verdiği rehinelelerin fidye meselesini halletmeye çalışmış, bu amaçla kısa bir süre önce kız kardeşi Maria ile evlenen İstanbul imparatorunun yanına gitmişti. O, imparator tarafından hürmetle, en samimi şekilde karşılandı ve cömertçe hediyelerle birkaç gün içinde Antakya'ya geri döndü. Ancak Nureddin gibi ileri görüşlü ve akıllı bir prensin, kısa zaman sonra Antakya prensini serbest bırakması garip görünüyor. Zira o, şanını yücelten Hristiyan esirleri ve esasen soyluları serbest bırakmak hususunda her zaman isteksiz davranıyordu. Bu bilmece iki şekilde çözülebilir: Ya prensi fidye ödemediği serbest bırakması talebiyle imparatorun müdahale edeceğinden korkmuş olabilir ya da eğer esarete daha uzun süre kalırsa, prens çok şey vadetmeyen genç bir adam olduğundan Antakyalıların onun yerine daha cesur ve tehlikeli bir rakip koyacaklarını düşünmüş olabilir. Son derece zeki ve ihtiyatlı bir adama, Antakya topraklarını yönetmesi için ikincisi daha müsait görünüyordu, zeki ve daha güçlü birisiyle oynamak kolay olmazdı.

Bu bize son derece ileri görüşlü bir insanın düşünceleri gibi görünür. Aynı tarihlerde, sık sık zikrettiğimiz ve her zaman Haçlılara zarar veren Şirkuh, aniden ve öngörülemeyen bir saldırı ile Hristiyanlara ait Sayda yakınlarındaki bir kaleyi ele geçirdi. Burası genellikle Sûr Mağarası olarak biliniyordu ve söylentilere göre rüşvet verilerek ele geçirilmişti. Ancak bu yerin gönüllü teslimiyetle düşmanın eline geçmiş olması muhtemeldir, çünkü içeridekiler mağaranın alınmasından sonra düşman arazisine göç etmişlerdir. Tesadüfen onların sadece liderleri Sayda'ya gitmiştir. Aynı yıl Kral Roger'in oğlu olan Sicilya kralı öldü. Aynı tarihte, aynı şekilde bir başka kale, yani Ürdün'ün Arap topraklarında yer alan ve Tapınak Şövalyeleri'ne emanet edilen, aşılmaz bir mağara da Şirkuh'a verildi. Çok geçmeden kral büyük bir şövalye ordusuyla oraya gitti, fakat Ürdün üzerinde ordugâh kurduğunda yerin zaten düşmanın eline geçtiği haberini aldı, bunun üzerine büyük öfke içinde kaleyi veren Tapınak Şövalyeleri'nden on ikisini idam ettirdi. Böylece Kral Amalrich'in hükümranlığının üçüncü yılı olan bu yıl bizim günahkârlarımız büyük kayıplar yaşadı ve bütün krallık kötü bir şekilde ezildi.

12-13. FASIL

Şirkuh'un Yeni Bir Orduyla Mısır'a Gelmesi - Kralın Mısırlılara Yardıma Gitmesi

XII. Bizde bunlar olurken, adı geçen Şirkuh'un kuzeyden ve doğudan çok sayıda silahlı adamı bir araya getirdiği ve muazzam savaş hazırlığıyla yeniden Mısır'a yürümek üzere olduğu söylentileri yayıldı ve bu boş bir söylenti değildi. Şirkuh diğer emîrlerin en büyüğüydü ama onun da üzerinde olan Müslümanların Bağdad'daki halifesini ziyaret etmişti. Orada Şirkuh halifeyi selamladıktan sonra Mısır'ın zenginliklerini detaylarıyla anlamaya başladı. Oradaki bütün iyi malların muhteşem bolluğunu; prenze ait olan değerli hazineleri; hem kıyılardaki hem de iç bölgelerdeki şehirlerden gelen vergileri ve büyük miktardaki yıllık gelirleri anlattı. Ayrıca halkın

lüks yaşadığını ve savaş sanatından bihaber olarak, uzun süredir devam eden barış döneminden geçtiğini ekledi. Şimdiki Mısır prensinin ve onun seleflerinin kendisine (Bağdad halifesi) ve onun öncülerine karşı nasıl muhalefet ettiklerini tekrar tekrar anlatarak halifenin zihnini etkilemek için çaba sarf etti. Ayrıca başka bir hukuku ve inancı öğretmeyi nasıl amaçlamış olduklarını bir kez daha hatırlattı. Bu ve benzeri fikirlerle halifeyi kendi planına nasıl kazanacağını biliyordu. Bu yüzden yanlış inançlarını tüm prenslere yazdı ve onlara silahlı adamlar toplamaları ve onu takip etmek üzere hazırlanmaları için emir verdi. Kral Amalrich bunu duyduğunda, saldırılarını önleme kararı aldı. Nablus'ta patrik, başpiskopos, piskopos ve kiliselerin diğer önderlerinin, prenslerin ve halkın hazır bulunduğu genel bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda krallığın bulunduğu tehlikeli koşullar ayrıntılı olarak incelendi ve herkese yardım ricasında bulunuldu. Böylece, krallığı desteklemeleri ve sahip oldukları taşınabilir malların onda bir kısmını vermeleri istisnasız herkes tarafından kabul edildi. Bu arada, daha çok yayılan söylenti, Şirkuh'un su tulumları ile günlerce çölden geçtiği ve İsrail halkına vaat edilmiş topraklara geldiği rivayeti gittikçe kuvvetlendi. Kral da toplayabildiği tüm şövalyelerle onunla karşılaşmaya gitti ve onun geçmesini engellemek üzere çölde bulunan Kadesbarne'a hareket etti. Fakat onunla karşılaşamadığından, derhal geri döndü.

XIII. Tüm atıların ve yayaların bütün şehirlerdeki haberciler tarafından çağırılmasından ve hepsinin Askalan'da toplanmasından sonra, 30 Ocak'ta yola çıktılar. Gerekli erzakı temin edip, el-Ariş'te bir sayım yaptıktan ve ordunun geri kalan kısmını bekledikten sonra, krallığın en son şehri Gazze ile Mısır toprakları arasında uzanan çölden geçip hızlı yürüyüşlerde eski çöl kasabası el-Ariş'e geldiler. Daha sonra, sık sık zikredilen ve antik çağda Pelusium olarak adlandırılan, sıkça peygamberlerde geçen Bilbis şehrine ulaştılar. Sultan Şaver, kralın varışını öğrendiğinde Haçlıların hızla yaklaşmasından tedirgin oldu. Hristiyanların aniden ortaya çıkmasından rahatsız

olmuş, onların iyi niyetinden şüphe duymuş ve savaş harekâtının kendisine yönelik olabileceğinden korkmuştur. Haçlıların gelişinin sebebi hakkında bilgilendirilmiş olmasına rağmen, bunun doğru olduğuna inanamayabilmişti. Nihayet, neredeyse çok geç ve isteksizce, düşmanın hareketleri hakkında kesin bilgi elde etmek için izcileri çöllere gönderdi. Dönüşlerinde, haberciler Türk ordusunun Atassi'ye ulaştığını bildirdiler. Bu durumda sultan, Hristiyanların samimi sadakatine şaşırıp, onları övdü. Hristiyan ordusunu müttefik olarak tanıdığı günden itibaren halifeliğin bütün zenginliklerini kralın emrine sundu. Tüm şartlara en doğru şekilde uydu ve krala her konuda gerekli hizmetleri sağladı.

14. FASIL

Bazı Mısır Şehirlerinin Menşei ve Adı Üzerine

XIV. Böylece Bilbis ve ortasında Mısır hükümdârının oturduğu görkemli binalar bulunan Kahire'ye doğru yola çıktılar, daha sonra Arapçada Macer denilen, genellikle Babylon⁷⁵ adı verilen asil ve meşhur başşehirden sola dönüp Nil Nehri'nin kıyısında ordugâh kurdular. Bu şehrin eski ismini bulmam mümkün olmadı. Babylon veya Babylonia doğudaki antik şehirlerden biridir ve Mısır'ın en eski tarihlerinde bu adı taşıyan bir yer yoktur. Bunun sebebi muhtemelen şehrin, Mısır'ı yöneten önce firavunlar ve sonra Ptolemeler zamanından, hatta Romalılar Mısır'ı eyâlet yaptıktan sonra kurulmuş olmasıdır. Kahire ile ilgili olarak, bu şehrin Muizz Lidinillah'ın kumandanı Johar (Cevher) tarafından kurulduğu bilinmektedir. Bu hükümdâr, Cevher'in Mısır'ın bütün topraklarını zapt etmesine kadar Afrika'da hüküm sürüyordu.⁷⁶ Müteakiben bundan

75 Babylon İslam'ın yayıldığı zamanlarda uzun bir savaş ve zafere sahne olmuştur. Kale 6 Nisan 641'de ele geçirildi. Kahire şehri daha sonra Babylon'un kuzeyinde inşa edildi.

76 458 (968-969) yılında Afrika'da bulunan Şii Fatımî Halifesi Ebû Temîm el-Muizz Lidinillâh, bu durumu haber alınca kumandanlarından ve aynı zamanda babası İsmail el-Mansûr Billâh'ın Rum asıllı bir kölesi olan Ebû'l-Hasan Cevher'i kalabalık bir orduyla Mısır üzerine sevk etti. Cevher'in Mısır üzerine yürüdüğünü haber

bahsedilecektir. Ancak bazıları tarafından bu kentin eski tarih kitaplarında ve peygamberler tarihinde sık sık dile getirilen ve bir zamanlar tüm krallığın ve birçok komşu vilayetin yönetildiği antik, soylu ve ünlü Memphis olduğu doğrulanmaktadır. Ancak bugüne kadar, sözünü ettiğimiz Nil'in kenarındaki şehrin yaklaşık 10 mil ötesinde, yaklaşık on mil ötede, eski büyüklük ve ihtişamın bulgularının bulunduğu ve bölgenin sakinlerinin eski Memphis olduğunu temin ettikleri büyük bir şehir vardır. Bu nedenle Memphis halkının sıkıntı ya da rahatlık nedeniyle nehrin ötesine geçtiği ve daha sonra eski adını değiştirmiş olması muhtemeldir. Ayrıca yukarıda zikrettiğimiz Muizz Lidinillah'ın Mısır'ı zapt etmek için gönderdiği kumandan Cevher'in, bütün bölgeyi istilâ ettikten ve vergiye bağladıktan sonra Hz. Muhammed'in yönetiminden üç yüz elli sekiz yıl sonra halifenin oturması için Babylon'un yakınında Kahire'yi inşa etti. O zamana kadar başkenti Kayravan olan Muizz Lidinillah üç yıl sonra halifeliğini düzenlemek için burayı başkent ve ikametgâh olarak tayin etmiştir. Bu olay *Doğu Prensleri Tarihi* adlı başka bir kitabımızda tafsilatıyla anlatıldığı gibi Hz. Muhammed'den üç yüz altmış sekiz yıl sonra kendi yönetiminin yirminci yılında meydana geldi.

15. FASIL

Kralın Şirkuh'u Karşılamaaya Gitmesi, Fakat Şirkuh'un Nil'i Geçmesi

XV. Şimdi Haçlılar nehrin kıyısında şehirden yaklaşık iki stadien uzaklıkta ordugâh kurduktan ve dikkatli bir şekilde müzakere ettikten sonra ortak bir karar aldılar. Buna göre, nehri geçmeden

alan İhşidîlerin orduları ise Cevher'in oraya varmasından evvel bölgeyi terk edip kaçmışlardı. Cevher 17 Şaban 358 (6 Temmuz 969) günü Mısır'a giderek yönetimi el-Muizz adına kurdu ve Şevval ayında da el-Câmiü'l-atik (Eski Cami)'de hutbeyi el-Muizz adına okuttu. İbnü'l-Esir, VIII, s.507; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, Türkçe terc. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 1995 s. 453; Fâtîmî Hilâfeti'nin kuruluşu hakkında bk. Aydın Çelik, "Fâtîmîler Devletinin Kuruluşu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *Fırat University Journal of Social Science*, 2005, Cilt 15, Sayı 2, s. 433-453; ayrıca Bk. D. S. Margoliouth, *Cairo Jerusalem And Damascus*, Chatto And Windus, London MCMVII, s. 41.

Şirkuh'un ordusuna karşı çıkacak ve krallığa girmesini engellemek için onunla savaşırlardı. Eğer Şirkuh nehri geçmişse, tekrar geri dönmek için daha çetin bir mücadeleye zorlanacaktı. Ordugâhı kaldırdılar ve düşmanın olduğu yerde hızla ilerlediler. Burası Haçlıların önceden kamp olarak kullandıkları yerden yaklaşık 10 mil uzaklıktaydı. Ancak söz konusu yere vardıklarında, Şirkuh neredeyse bütün ordusuyla nehrin üzerinde nöbette bir kumandan gibiydi ve sadece birkaç tanesi geride kalıp Haçlıların eline esir düştü. Bu esirler, onların sayısı ve bilmeleri gerekenleri hakkında Haçlılara pek çok malumat verdiler. Onların malumatından, daha önce bilinmedikleri bir şeyi, yani çölde, Suriye-Sobal'dan geçtikten sonra aniden bir tozlu kum bulutları ile havanın kararmasını sağlayan muazzam bir kasırgaya tutulduklarını öğrendiler. Hiç kimse gözlerini ya da ağzını açmaya cesaret edememiş ve kasırganın savurmaması için hepsi atlardan inip, elleriyle yeri kazabildikleri kadar kazıp kuma gümüşmüşlerdi. Bu çölde, fırtınalı denizlerde olduğu gibi, kum dalgaları yükselip düşer, böylece deniz gibi bu bölgelerden geçmek de tehlikelidir. Böylece develerini ve yiyeceklerinin çoğunu kaybettiler ve birçokları öldükten, bazıları da sınırsız kum çölünde kaybolduktan sonra, fırtına nihayet dindiğinde, nereye gideceklerini bilmedikleri kesin olmayan yollara saptılar. Zikredildiği gibi birkaç gün sonra Mısır'a gelebildiler. Şimdi Haçlı ordusu, Şirkuh'un ordusu ile nehri geçtiğini gördüğü zaman, geldikleri yoldan geri döndüler. Daha önceki gibi nehir kıyısında şehrin kenarında ordugâh kurdular.

16. FASIL

Şaver'in Kralın Kalması İçin Yeni Bir Anlaşma Yapması

XVI. Sultan Şaver, ülkesinin iç kısmına girdiği düşünüldüğünde hiçbir şekilde eşit olmadığı düşmana karşı, kralın yardımı olmadan krallığını savunamayacağını görünce kralı Mısır'da tutmak için her çareyi aradı. Muazzam sıkıntılardan muzdarip bulunan kralın, memleketine dönmek istediğinden korkuyordu ve kralın kendisine daha büyük bir haraç verirse ve prenslerine yeterli gelirler sağlarsa daha

uzun kalmasına ikna etmenin mümkün olacağına inanıyordu. Böylece, Haçlılara da uygun görüldüğü gibi, eski antlaşmaları yenilemek, halifeyle kral arasında asla sınırlandırılmaması gereken sonsuz bir antlaşma kurmak ve halifenin hazinesinden eskisine nazaran daha iyi bir yıllık haraç ödemeyi teklif etti. Ancak savaş bu kadar kolay bitmiş gibi görünmüyordu, bilakis çok fazla zaman ve çaba gerektiriyordu. Bu antlaşmanın arabulucuları, daha önce her iki tarafa da kendi isteklerini sordukları için, şimdi krala dört yüz bin altın teklif edildi, bunun iki yüz bini hemen ve geri kalanı belirli zamanlarda ödenecekti. Öte yandan kral, Şirkuh'un ordusu ya tamamen yok edinceye ya da tüm Mısır'dan kovuluncaya kadar, hiçbir ard düşünce olmaksızın geri dönmeyeceğine ve Mısır'ı terk etmeyeceğine sadakatle söz verecekti. Bu şartlar her iki tarafın da hoşuna gitti. Kral, bu antlaşma için halife tarafından kendisine gönderilenlere şartları onayladı ve yaşından beklenmeyecek kadar harika bir zekâyâ sahip olan genç bir adam Şeyzerli Hugo'yu ve diğer birkaçını da halifeye gönderdi. Böylece, elindeki antlaşmaya yemin edecekti, çünkü sultanla yaptığı ittifak tek başına yeterli görünmüyordu.

17-18. FASIL

Kralın Halifeye Gönderdiği Elçilerin Raporu

XVII. Şimdi bu prensin evi, zamanımızda hiç duyulmamış çok özel donanımlara sahip olduğu için, onun ihtişamı, ölçüsüz zenginlikleri hakkında bu elçilik heyetinden elde ettiğimiz güvenilir bilgileri burada dikkatle kaydedeceğiz, çünkü bunlar hakkında bilgi edinmek fena olmayacaktır. Böylece zikredilen Şeyzerli Hugo ve onunla birlikte Fulcher'in kardeşi Templier Şövalyesi Gottfried, Kahire'ye misyonları adına sultana ilk geldiklerinde, çok sayıda hizmetkârın arasından kılıçlarla ve gürültüyle dar ve karanlık geçitlerden geçerek her yeni girişte sultanı selamlamak için yarışan silahlı Etiyopyalılar tarafından, kendi dillerinde Kascere adı verilen saraya götürüldüler. Birinci ve ikinci nöbetçileri geçince, güneşe ve dışarıya açık biraz

daha geniş ve uzun alanlara geldiler. Burada mermer sütunlara dayanan, ince işlerle süslenmiş altın yaldızlı tavanlar, yüce işlerle süslenmiş yaldızlı tavanlar ve kraliyet ihtişamını yansıtan renkli bir şap vardı. Bütün bunlar malzeme ve işçilik açısından o kadar güzel ki, gözlerini kamaştırıyordu ve daha önce gördükleri her şeyi aşıyordu. En temiz suyla dolu mermer balık havuzları vardı, burada farklı seslerde, tuhaf şekiller ve renklerde bizim bilmediğimiz her cins kuş vardı ve en güzel manzaralardan birini teşkil ediyordu. Bu farklı kuşların her birinin farklı ihtiyaçları ve farklı yiyecekleri bulunuyordu. Oradan hadımlar onları güzellikte daha önce gördüklerini aşan diğer odalara götürdüler. Burada şaşırtıcı derecede çok dört ayaklı çeşitli hayvanlar vardı. Bunlar sadece bir ressamın güçlü fırçası ya da şairlerin özgürce yarattığı sahnelere benziyordu ve bunlar sadece doğu ve güney ülkelerinde olan ama batıda duyulmamış ve görülmemiş şeylerdi. Görünüşe göre, Solinus'umuz bu bölgeden kendi tarihine malzeme almıştır.

XVIII. En güçlü insanları bile şaşırtabilecek dolambaçlı yollardan ve farklı odalardan geçtikten sonra sarayın kendisine ulaştılar. Burada sayıları ve donanımlarıyla efendilerinin ihtişamını ve krallığın zenginliğini gösteren kalabalık silahlı birliklerle itaatkâr topluluklar vardı. Şimdi, içeriye alınıp sarayın iç kısmına girdiklerinde, sultan kendisini bir veya iki kez yere atarak efendisine başka hiç kimseye göstermediği saygıyı gösterdi. Kendisini üçüncü kez yere atıp boynundan asılı olan kılıcı ortaya koyduğunda, altın ve çeşitli incilerle süslenmiş ve merkezdeki tahttan aşağı sarkan perdelerin önüne çok hızlı bir şekilde geri çekildi ve halife göründü. Az sayıda hizmet veren hadımlar tarafından kuşatılmış olarak, kraliyet kostümleriyle altından bir taht üzerinde otururken yüzü ortaya çıktı. Şimdi sultan ona hürmetle yaklaştı, alçakgönüllülükle ayaklarına bir öpücük kondurdu, birkaç kelimeyle elçilerin gelişinin nedenini, anlaşmanın içeriğini, korkunç düşmanlarının istila ettiği halifelüğün içine düştüğü büyük sefaleti anlattı ve efendisinin kendisinden ne yapmasını istediği konusunu açtı.

Bunun üzerine halife çok nazikçe, dostça ve sakın bir yüzle sevgili kralla anlaşmayı en eksiksiz şekilde yapmaya hazır olduğu karşılığını verdi. Elçiler kralın yaptığı gibi bunu kendi eliyle onaylamasını istediğinde, etrafında duran sadık adamları ve danışmanları kralın şartları karşısında ilk başta benzeri görülmemiş bir şekilde ürperdiler. Sonunda, pek çok tartışma ve sultanın ısrarlı arzusu üzerine, halife isteksizce elini uzattı. Bu esnada, Mısırlıların büyük şaşkınlığı içinde, Şeyzerli Hugo, en yüksek prence özgürce şunları söyledi: “Efendimiz, sadakat hile bilmez! Prenslar bir ittifak oluşturduğunda, her şey açık olmalı ve yapılan anlaşmalar açıklanmalı ve eksiksiz tutulmalıdır. Bu yüzden ya elinizi bize vereceksiniz ya da yanlıştır ve tamamen halis olmayan bir niyetiniz bulunduğunu düşüneceğiz.” Sonunda, makamının aşağılandığını düşünerek, yine de Mısırlıları çok az etkileyen hafif bir gülümsemeyle, isteksizce Hugo’ya hak verdi. Hugo’nun sözlerini neredeyse hece hece tekrarlayarak, anlaşmanın icap ettirdiği hükümlerine sadık kalacağına yemin etti, “iyi niyetle ve hiçbir kötülük amaçlamadan.”⁷⁷ Hugo’nun bize anlattığı gibi halife, ilk akıntısı yüzünde sakalları henüz filizlenen, esmer, uzun boylu, adil yüzlü ve cömert bir gençti. Çok sayıda karısı vardı ve adı Elhadech (el-Âdîd) b. Elfeis (El-Hafız) idi. Elçiler, halifelik cömertliğinin bir göstergesi olarak değerli hediyelerle bu kadar güçlü bir prensten memnuniyetle ve sevinçle ayrılıp ülkelerine döndüler.

19. FASIL

Mulene (Mevlâna) ve Halife Unvanlarının Açıklanması

XIX. Şimdi halifenin ihtişamını, mülkiyetini, kökenini ve ilerleyişini görgü şahitlerinin raporlarına göre, anlatmaya devam ediyoruz. Bu bilgiler, eski tarih kitaplarından ve aynı zamanda birçok kişinin

⁷⁷ İbnü'l-Esir’e (XI, s. 265) göre bu anlaşma şöyledir: Haçlılarla Mısırlılar “Kahire’de bir Haçlı temsilcisinin bulunması, şehrin kapılarının Nureddin’in onların üzerine asker göndermesine mâni olmak için Haçlı süvarilerinin elinde kalması ve her yıl Mısır gelirlerinin 100.000 dinarının Haçlılara verilmesi hususunda” bir anlaşma yapmışlardı. İkinci şartı Şaver ile kararlaştırmışlardı, çünkü el-Adîd’in hiçbir hükmü yoktu.

güvenilir sözlü bilgilerinden elde edilmiştir. Tarihin yardımı olmadan, okuyucuyu bu detaylar konusunda bilgilendirmek mümkün değildi. Mısır prensi kendi halkı tarafından iki unvanla anılır. Birincisi halifedir ki, peygamberin varisi yani halifesi anlamına gelir. İkincisi mulene (mevlâna) yani “efendimiz” demektir. Bu ikinci ismin kökeni, firavunlar devrindeki büyük kıtlıkta, Hz. Yusuf’un, tüm Mısır ülkesinde halkın mallarını satın aldığı dönemden kalmış gibi görünüyor. Böylelikle o, Mısır’ın bir ucundan firavunun hüküm sürdüğü diğer ülkelerin halklarına hâkim oldu ve çiftçilere şöyle dedi: “Beşte bir kısmı krala vermelisin ve kalan dört parçayı senin evine ve çocuklarına tohum ve yiyecek için bırakıyorum.” Böylece önce mülklerini ve sonra insanları satın aldı, bu yüzden Mısırlılar krallarına diğer ülkelerin sakinlerinden daha çok bağlandılar. Bu nedenle kral, benliklerini ve mallarını satın aldı, dolayısıyla onun tebaası ve köleleri oldular. Mısırlıların kölelik ve efendilerini isimlendirme alışkanlığı, firavunlar zamanındaki mükemmel validen beri, Ptolemeler, Romalılar ve Mısır’ı eyâlet yapan diğer krallıklar zamanında da devam etmiştir. Ama bu eski bir gelenek olsa da bu prensin, hiçbir şeyi umursamadan, ahlaksızca zevk içinde yaşayan ve başka bir Yusuf gibi, tüm hükümet işlerini elinde tutan ve efendisinin yerine kılıç gücüne sahip, her şeye karar veren bir valisi var. Buna “Sultan” denir ve bu onuru taşıyan şu anda hakkında çok konuştuğumuz Şaver’dir.

20. FASIL

Ona Neden Halife Denildiğinin ve Neden Bağdat Halifesinin Düşmanı Olduğunun Açıklanması

XX. Önceki isimleri şöyledir: Peygamber ya da Doğu halklarını bu batıl inançlara götüren ilk kişi olan Muhammed, yoldaşlarından biri olan Ebu Bekir onun halifesidir. Bunu Hattab’ın oğlu Ömer takip eder, sonra Osman ve nihayet Bithaleb’in (Ebû Talib) oğlu Ali. Bunların hepsi halife olarak adlandırılıyordu, çünkü onlar hükümette başarılı olan efendilerinin mirasçılarıydı. Ama Muhammed’den sonraki beşinci Ali, tüm seleflerinden yiğitlikte ve savaşa zamanındaki

herkesten daha fazla deneyime sahip ve Muhammed'in bir kardeşinin oğlu olduğu için halife sıfatını almakta çok isteksizdi ve kendisi Muhammed'den çok daha büyük bir peygamber olarak kabul edilmek istiyordu. Kendisinin ya da başkalarının böyle düşünmesini yeterli bulmamış, bunu halka açık bir şekilde ilan etmek istemiş. Halk arasında küfürlü bir konuşma yaparak, yasaları getiren melek Cebrail'in Tanrı tarafından kendisine gönderildiğini, ama yanlış bir şekilde kanunu, Rabb tarafından ağır bir şekilde cezalandırılacak olan Muhammed'e getirdiğini söylemişti. Her ne kadar bu konuşmalar bazılarına tuhaf ve inançlarına ters gelmiş olsa da kendisine inanan pek çok kişi buldu ve bu insanlar arasında bugüne kadar devam eden bir şizma ortaya çıktı. Bazıları, Muhammed'in büyük ve yüce peygamber olduğunu söylerken onlara kendi dillerinde Sünniler dendi, sadece Ali'nin Rabb'in peygamberi olduğunu söyleyenlere ise Şiiler dendi. Fakat Adı geçen Ali öldürüldü, karşı taraf üstünlüğü ele geçirdi ve Doğu'da hâkimiyet muhaliflerin taraftarlarını bastırmış olan Muhammed'in takipçilerinde kaldı. Sık sık zikredilen önderin yönetiminden iki yüz doksan altı yıl sonra soylu Abdullah (Ubeydullah) b. Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Hz. Ali başa geçti. Bu Doğu'daki Selemia'dan çıkıp Afrika'ya doğru gitti, o bölgedeki krallıkları zapt etti ve kendisine "el-Mehdi" unvanını verdi. Bu da rehber, barış getiren ve halkın yolunu açan kişi demektir. Burada krallığının güçlü başkenti olacak olan Mehdiyye adını verdiği şehri kurdu. Bir filoyla Sicilya'ya doğru yola çıktı, ülkeyi fethetti ve İtalya'nın bazı bölgelerini tahrip etti. Bu aynı zamanda Ali'nin soyundan gelenlerden halifelliğini ilan etmeye cesaret gösterenlerin ilkiydi. O kendisini Muhammed'in takipçisi değil, dediğimiz gibi, büyük ve mükemmel Peygamber Ali'nin takipçisiydi. Ayrıca, açıkça Muhammed ve onun takipçilerine hakaret etmeye, diğer gelenekleri ve dua biçimlerini icra etmeye de cesaret gösterdi. Bunun haleflerinden el-Muizz lakaplı Ebû Temin en büyük komutanı Cevher vasıtasıyla Mısır'a hâkim oldu. Cevher, "galip" olarak adlandırılan Kahire'yi inşa etti, çünkü bu şehri her

yerde muzaffer olan efendisinin istikbalde ikameti için yaptırmıştı. Sonra halife Afrika'da bulunan ve seleflerinin yaşadığı yer olan Kayrevan'dan ayrılıp, Mısır'a geldi ve zikredilen yerde tahtına oturdu. O günden bugüne kadar, uzun yıllar tek yönetici olan Doğu halifesi, Mısır'da kendisine rakip bir muhalife sahip olmuş oldu. Bu meseleleri bilmek isteyenler, Kral Amalrich'in isteği üzerine Arap kaynaklarından özenle yazdığımız Muhammed zamanından Miladi 1182'ye kadar gelen beş yüz yetmiş yedi yıllık tarihi ihtiva eden *Doğu Prensleri Tarihi*'ni okusunlar.

21-22. FASIL

Kral ile Şirkuh'un Nil Kıyısında Karşı Karşıya Gelmeleri - Nil Adası Üzerinde Çatışma - Şirkuh'un Ordusuyla Çöle Çekilmesi

XXI. Artık, İttifak'ın yenilenmesi ve görüşmelerin karşılıklı memnuniyetle tamamlanmasının ardından, hep birlikte giriştikleri teşebbüse döndüler ve düşmanı takip etmeye ve krallıktan atmaya hazırlandılar. Bu arada gece olmuş ve istirahat çekilmişlerdi. Fakat yine sabah olduğu zaman, durumun değiştiğini gördüler. Şirkuh o gece gelmiş ve ordugâhını nehrin öbür tarafına Haçlıların karşısına kurmuştu. Kral şimdi gemilerden ve bu bölgede bulunan palmye ağacı kırışlarından bir köprü inşa etti. Gemiler ikişer ikişer birbirine sıkıca bağlandı, çapalarla desteklendi ve sonra gemiler üzerine kırışlar konularak yere bağlandı, daha sonra ahşap kuleler ve mancırıklar yerleştirildi. Böylece birkaç gün boyunca çalıştılar ve çalışma nehrin ortasına doğru ilerledi, zira geriye kalan kısmın bitirilmesi ve köprünün nehrin diğer tarafına getirilmesine düşman korkusu izin vermedi. Yani, her şey bir ay ya da daha uzun süre kararsızlık halinde kaldı, çünkü Haçlılar nehri geçmeye cesaret edemediler ve geri çekilmedikleri için düşman da ilerlemeye cesaret edemedi. Bunlar Kahire'de gerçekleşirken Şirkuh, adamlarından bir kısmını, Haçlılar işgal etmeye kalktığı anda onları engellemek üzere nehrin üzerinde

bulunan bir adaya gönderdi. Nitekim böyle de oldu. Fakat kral, düşmanların adaya gittiğini öğrendiğinde, Milo von Planci ile sultanın oğlu Chemel'i (Kâmil) adamlarının bir kısmıyla birlikte oraya gönderdi. Bunlar adaya geldiklerinde, bu yerin sakinlerine karşı acımasız şekilde öfkeyle davranan Türklerle karşılaştılar. Her iki taraf sonunda karşılaştınca, burada son derece şiddetli bir savaş çıktı, ama nihayet Tanrı'nın yardımı ile Haçlılar üstünlüğü ele geçirdi. Türkler, yakındaki ırmağa gitmeye zorlandılar ve kılıçtan kurtulanlar şiddetli dalgalar tarafından yutuldu. O gün çeşitli şekillerde 500 süvari kaybettiler. Bu, Şirkuh'a bildirildiğinde çok müteessir oldu ve teşebbüsüne evvelkinden daha az güven duymaya başladı. Durum böyle devam ederken krallığımızın prensleri, yani kişisel sebeplerden ötürü kralla gelmemiş, memleketlerinde kalmış olan Toronlu Humfried ve Nablus'tan Philip, süratle gelip Haçlı ordugâhına katıldılar ve onları son derece mutlu ettiler. Bunlar uzun yıllar savaş deneyimi olan cesur silah kahramanlarıydı. Daha sonra Haçlılar ne yapılması gerektiğini tartıştılar ve nihayetinde gecenin durgunluğunda düşmanları fark etmeden bütün filoyu kamptan sekiz mil bile uzakta olmayan adaya götürmek istediler. Bütün orduyu gecenin ilk saatinde şaşırıcı bir şekilde düşman ordusuna saldırmaya karar verdiler. Böylece plan uygulamaya konuldu ve filo düşman fark etmeden zikredilen yere doğru harekete geçti. Ordu da çok sessiz bir şekilde arkasından gitti ve daha sonra gemilerle adaya nakledildi. Fakat aynı şekilde nehrin öbür tarafına geçmek üzereyken, aniden bir kasırga ortaya çıktı. Onların planı gerçekleştirmelerini engelledi, bu nedenle adanın nehrin diğer tarafına bakan kısmına ordugâh kurmak zorunda kaldılar. Ancak inşa edilmiş olan köprüyü tamamlamak ve korumak için biraz geride kalmışlardı. Bunun üzerine kumanda yukarıda söylediğimiz gibi daha kralın eski eşiyle evlenmiş, büyük ve güçlü bir adam olan Hugo von Ibelin'e verildi.

XXII. Şu anda sözü edilen bu ada, onlar tarafından Macheleth olarak adlandırılır. Çok verimli bir toprağa sahiptir ve tüm iyi ürünler

bolca bulunur. Bu ada Nil'in burada bölünmesinden meydana gelmiştir ve bu ayrı bölümler artık birleşmez, aksine nehir dört ağızdan denize dökülür. Suriye'ye doğru ilk kol, iki eski liman şehri olan Tanis ve Farama arasında denize akar. Bu şehirlerden birisinin binalarına çok yakın, ama öbürüne yaklaşık üç veya dört mil uzaktan akar. İkinci kol, eski ve soylu kent Damiatâ'da (Dimyat) denizle birleşir, üçüncüsü Sturio'da ve dördüncüsü İskenderiye'den dört milden daha az uzakta bulunan Ressit'te denize dökülür. En gayretli araştırmalara rağmen, bu nehrin ağzı hakkında başka bir şey öğrenemedik, bu yüzden eskilerin yedi kolla denize dökülen Nil tabirine çok şaşırdık. Ancak bu alanın yüzyıllar boyunca değiştiğini ve diğer nehirlerle olduğu gibi nehrin başka bir yatak kazdığını ya da nehrin her zaman ki taşması sırasında, sıradan dört yataktan daha fazlasını yaptığını veya eskilerin ifadelerinin yanlış olduğunu varsaymaktan başka bir açıklamamız yok. Çünkü nehir yatağına geri çekildiğinde, artık ağız yoktur ve eğer böyle bir şey varsa, sadece belirli zamanlarda meydana gelmiştir. Haçlılar artık adaya sahip olmuşken, nehrin sadece küçük bir kısmını geçmek zorunda kalmışlardı. Gün ağardığında ve düşmanlar uyandığında, Haçlıların gittiğini ve filoların uzaklaştığını gördüler. Haçlıların aniden saldırmasından korktukları için, hemen silahlandılar. Haçlıların adayı işgal ettiklerini ve filoları vasıtasıyla nehrin geri kalanını da ele geçirmiş olduklarını fark edinceye kadar, olabildiğince hızlı bir şekilde nehre doğru kaçtılar. Bu yüzden karşı tarafa fakat kıyıda uzakta kamp kurdular, bu yüzden suya serbestçe ulaşamadılar ve atlarını sulamak istediklerinde biraz daha aşağı inmek zorunda kaldılar. Ertesi gün, şanslarını her şekilde denemeye ve kılıçlarıyla yola devam etmeye hazırıldılar, ama gel gör ki düşmanlar Haçlıların haberi olmadan ayrılmışlardı. Sabah olduğunda Haçlılar düşmanın ordugâhtan ayrıldığını görünce, derhal nehri geçip derhal düşmanın arkasından gittiler. Hızla onlara yetişmek için kral atlılarla gitti ve piyadeleri geride bıraktı. Ancak düşmanın herhangi bir baskısına karşı Kahire'yi ve onları yenilgiye uğrattığımız köprüyü savunmak için hem Haçlıları hem de Mısır ordusunu, sultanın oğlu Kâmil

ve Hugo von Obelin ile birlikte ihtiyatta bıraktı. Burada asil kentin kuleleri ve tüm tahkimatları Haçlılara teslim edildi ve o zamana kadar onlar tarafından bilinmeyen halifenin sarayına da girildi, çünkü hem efendileri hem de çevresi tüm umutlarını Haçlılara bağlamışlardı. O zamanlar, yüzlerce yıldır açılmamış olan bu kutsal yerlerin kilidi ve az sayıda kişinin yaklaşmasına izin verilen sırlar kendilerine açılmıştı. Kral ayrıca, düşmanların nehirden geçmelerini önlemek için Gerhard von Pugi ve Mahada olarak adlandırılan sultanın diğer oğlunu silahlandırarak her iki orduyu nehrin iki tarafına göndermişti. Şimdi, kral neredeyse her yerde düşmana engeller koyduktan sonra, onları nehir boyunca takip etti, çünkü toprağın doğası, onlara düşmanların gittiği yolu gösteriyordu.

23. FASIL

Mısır'ın Durumunun Tasviri

XXIII. Mısır'ın tamamının, başlangıcından Habeşistan topraklarına kadar lanetlenmiş iki kum çölü arasında olduğu söylenir. Tüm verimliliğini sadece belirli zamanlardaki Nil'e borçludur. Bölge ancak nehrin sulamasıyla verimli hale gelir. Çevresinde düz bir yüzey bulunduğu her yerde, nehir geniş bir alana serbestçe yayılır ve onu üretken hale getirir. Kahire'den aşağıya serbest bir düzlüğe denize seyrettiği uzun ve geniş alanda bir bereket yaratır ve Nil böylece imparatorluğun sınırlarını büyük ölçüde genişletmiş olur. Suriye'ye bakan Fakus kentinden, kavurucu Libya çölüne sınır olan imparatorluğun en uzak şehri İskenderiye'den nehir, yüzlerce kilometre uzunluğundaki ekili ve verimli topraklara yayılır. Kahire'den Etiyopya'ya yakın olduğu söylenen Mısır'ın son şehri olan Chus'a kadar, kum tepeleri ile o kadar daraltılır ki, kolları kesiştiği zaman nadiren yedi ya da sekiz mile ve genellikle debinin derecesine göre, bazen her iki tarafta veya sadece bir tarafta yalnızca dört veya beş mile ulaşır. Böylece nehir yatağının bulunduğu alan, bazen daha da darlaşır, çünkü güneşin sıcaklığından dolayı, her zaman ıssız ve

çorak bölgede nehre su gelmez. Üst bölgeye kendi dillerinde Seith denir. Antik çağda Yukarı Mısır'da bir Sais kentinin varlığından başka bu konuda bir şey bilmiyoruz. Platon, Timaeus'da öğrencisi Critas'a büyük devlet adamı Solon'u anlatırken bu şehirden bahseder. Burada başka birisinin yanlısına kefil olmamak için onun sözlerini detaylarıyla veriyoruz: "Mısır'da Nil'in dağıldığı Delta adında bir bölge vardır. Buranın yakınında Satyra kanunları denen antik kanunlarla yönetilen Sais adındaki büyük bir kent bulunur. Kral Amasis de bu şehirdendi." Fakat Mısır'da Kahire'den verimsiz bir doğrultuda bir günlük bir mesafede başka bir bölge vardır. Nehrin bazı zayıf kollarının aktığı bu bölge, son derece verimli toprağa sahip olup, en bereketli alanlar ve en güzel üzüm bağları buradadır. Bu bölgeye Mısırlılar kendi dillerinde Phium derler. Eski bilgilere göre, eskiden bu çölün çorak ve işe yaramaz topraklarında dünyanın başlangıcından beri hiç pulluk sürülmemişti. Vali olarak Mısır'da pek çok gerekli düzenlemeler yapan akıllı Yusuf tarafından burası bereketli bir toprağa dönüştürüldü. O, bu bölgenin bitişik yerlerden daha alçak olduğunu ve çölün bu kısmı ile gerçek arazi arasında bir miktar yükseltme yapılırsa, buradaki ırmakları kolayca buraya yönlendirebileceğini gördü. Böylece, seviyeyi yükseltti ve taşan nehri su kanalları vasıtasıyla yüzyıllardır gelişmemiş bu topraklara yönlendirdi. O zamandan beri burası verimli hale geldi. Bu bölgenin eski ismini bilmiyoruz, ama antik çağda Thebai deniliyordu. İmparator Diokletianus ve Maximianus Augustus zamanında Agaunum'da şehitlikle taçlandırılan ve Mauritius'da okuduğumuz olan ilk şehit olan Aziz Thebans'ın efsanesi burada olmuştur. Bunun bir başka kanıtı, burada her yerden daha iyi yetişen afyona doktorların Thebai afyonu demeleridir. *Yaratılış*'ın özenli bir okumasından kolayca öğrenebileceği gibi Yusuf'un kardeşlerine verilen Gosen diyarı Mısır'ın, Suriye'ye bakan bir kısmındadır. Ancak bu bölge, Mısır'ın karşı tarafında ve Libya'ya bakan nehrin kenarına daha yakın bir yerdedir. Bu alan önemsiz değildir ve topraklarında üç yüz altmış kasaba ve köy bulunuyor olmalıdır. Ülkenin bu niteliğinden dolayı, yani çok

dar olduğu için, sağa ya da sola kaçamazlardı. Kral ve sultan üç gün boyunca sürekli onları takip ettikten sonra, nihayet dördüncü gün gönderdikleri casuslar, düşmanın çok yakında bulunduğu haberini getirdiler. Bu kilisede Rabb'in "Sevin Kudüs" ilahisinin söylendiği Pazar'dan önceki Cumartesi günüydü.

24-31. FASIL

Çöldeki Büyük Savaş - Kralın İskenderiye'yi Kuşatması

XXIV. Bu yüzden, uzun bir zamanın kalmadığı göz önüne alınarak, bu acil durumda ne yapılacağını tartışmak akıllıcaydı. Daha sonra düşmanla cesaretle savaşmaya genel görüş ile karar verdiler. Ancak onlar çok düzensiz dağılmışlardı, çünkü Şirkuh'un dokuz bini miğferli ve zırhlı on iki bin Türk askeri vardı geriye kalan üç bini ise sadece ok ve yay taşıyordu ve bunlardan başka on bin Arabin da geleneksel silahları vardı ve mızraklıydılar. Ancak Haçlı süvarileri sadece 374 kişiden oluşuyordu, zayıf ve önemsiz Mısırlılar, yardımdan ziyade engel teşkil ettiklerinden sayılmamıştır. Ayrıca, Haçlılar hâlâ Turkopol adı verilen hafif silahlı atlılara sahipti, ama sayılarını bilmiyoruz ve o günkü muazzam savaşta çoğu zaman yetersiz olduklarını söylemiştir. Haçlılar düşmanın yakınlığını, onlar da Haçlıların yakınlığını öğrendiğinde askerler elverişli şekilde savaş düzeni aldılar. Savaşta daha fazla tecrübeye sahip olanlar, diğerleriyle konuşup yeni gelenlere talimatlar verdiler, zafer ve ölümsüzlüğü yoldaşlarının kalplerine yerleştirmeye çalışarak onları ateşlediler. Ancak karşılaşmanın yapılacağı yer çölün ve ekili arazinin sınırında, kum tepeleri ve vadiler arasında çok eşitsiz bir yerdeydi, bu yüzden ne gelenler ne de ayrılanlar uzak mesafeyi görebiliyordu. Yerin adı "kapı" anlamına gelen Beben'dir, çünkü geçit, tepeler tarafından zorlaştırılmıştır. Ancak o günkü savaşı tarif eden bazılarına göre Lamonía buraya 10 kilometre uzaklıktadır. Bu arada düşmanlar boş durmuyorlardı, onlar da ordularını savaş düzenine soktular ve tepeleri sağa ve sola doğru işgal ettiler, ki kısmen çok sarp oldukları için, kısmen yumuşak

kumlardan oluştukları için Haçlıların kolayca hareket etmeleri zorlaştı. Ancak Şirkuh'un yönettiği birlik ortadaydı ve gerisi her iki tarafında duruyordu. Şimdi, kralın ordusunda bulunanların hepsi birden Şirkuh'un komuta ettiği birliğe saldırıp, düşmanlarını yere serip onları öldürdüler. Kendisi dahi bizzat kaçtı ve Haçlılar tarafından takip edildi. Şeyzerli Hugo hemen Şirkuh'un yeğeni Selahattin liderliğindeki birliğe saldırdı. Adamları onu terk edince, o yenildi ve yakalandı ve onunla birlikte başkaları esir alındı, birçokları öldürüldü. Burada Pontus topraklarından soylu ve cesur Eustach Chollet öldü. Bu başarıdan cesaretlenen diğer Türk birlikleri bir araya geldiler. Ağırlıkları koruyan kısma saldırdılar ve onları dağıtarak öldürdüler. Burada etnik kökeni bir Sicilyalı olan cesur, onurlu ve soylu genç Hugo von Creona da ölmüş olmalıdır. Bu grubun dağılmasından ve büyük bir bölümünün ölmesinden sonra, kılıçtan kaçanlar kurtuluş arayışına girdiler. Düşmanlar, engellenemeden ağırlıkları sürükleyip götürdüler. Bu arada, küçük vadiler arasında dağılmış olan dağınık kuvvetler, bazen Haçlıların bazen düşmanların üstünlük kazandığı çeşitli şekillerde savaştılar. Bu şekilde, sadece savaşta bulunanlar savaşın seyrini biliyorlar, çünkü onların dışında kimse bilemez. Uzun bir süre boyunca savaş, kararsız kaldı ve şimdi ne olacağını bilmeden, bazen o taraf bazen bu taraf galip geldi. Her iki taraf da bir yerde mağlup diğer yerde galip geldi. Bu kargaşada, daha sonra halefi olduğumuz kraliyet memurluğunu yapan biraderimiz saygıdeğer Bethlehem Piskoposu Radulf ağır yaralandı ve tüm yüklerini kaybetti. Uzun bir süre boyunca savaş kararsız kaldı ve galibiyetin kesin olarak kimde kaldığı bilinemedi. Nihayet günün sonunda düştüğünde ve gece geri dönmeye davet ettiğinde hür kalan herkes kendi birliğini bulmaya çalıştı ve hevesle kralı arayan Haçlılar farklı taraflardan tekrar bir araya geldiler. Fakat kral, savaştığı yerde galip gelmişti, savaşta başarılı olmaya çalıştıkları çeşitli yerlerde bulunan diğerleri, her iki taraf kesin bir zafer elde edemediği için kimi mutlu kimi mutsuzdu. Kral şimdi az sayıdaki adamıyla biraz yüksek bir yere çekildi, dağınık insanları toplamak için buraya bir bayrak dikti ve onların gelişini

bekledi. Kısmen yeniden bir araya geldiklerinde, ağırlıkları korumak zorunda olan Haçlıların düşmanlar tarafından kısmen öldürüldüklerini ve kısmen esir alındıklarını ve iki tepe arasında intizamsız durduklarını ayrıca çıkış yolları bulunmadığını gördüler. Bu yüzden geri döneceklerdi, bu yüzden sağa ve sola gördükleri düşmanlara doğru düzenli kalabalıklar içinde yavaş yavaş yürüdüler ve düşmanları, onlar hakkında kararlı bir şekilde hareket ettikleri için cesaret edemediler. Geri dönmek istediklerinde sağda ve solda gördükleri düşmanların ortasından düzenli bir şekilde yavaşça yürüyünce, kenetlenmiş bir şekilde hareket ettikleri için, düşmanlar onlara karşı bir girişimde bulunmaya cesaret edemediler. Böylece, en cesur ve en iyi silahşorler diğerlerini çevreleyerek, kapalı kollar halinde ilerleyip nehrin belirli bir tarafına yerleştiler ve güvenli bir şekilde bir geçit vasıtasıyla emniyetle öbür tarafa geçtiler. Bütün bu gece Haçlılar geldikleri gibi geri çekildiler. Lamonía'ya geldiklerinde, elli atlı ve yüz Turkopol ile birlikte, nehri geçmek isteyen düşmanı kontrol edecek olan ve nehrin diğer tarafını tutmuş bulunan Gerhard von Pugi ve sultanın oğlu Mahada ile karşılaştılar. Bunların gelişi, kral tarafından çok arzu edilen bir şeydi çünkü dağınık bulundukları takdirde, o ya da bu kıyıda onlara saldırabilirdi. Ayrıca zikrettiğimiz gibi geride bıraktığı yayaların da aniden düşmanlarının saldırısına uğramasından endişe ediyordu. Bu yüzden gelmesini emrettiği bilge ve soylu Samosatlı Joscelin tarafından komuta edilen birliğin gelişine kadar üç gün zikredilen şehirde bekledi. Nihayet dördüncü günde Haçlılar yavaş yavaş yeniden toplanmaya başladı. Yayalar da yine diğerlerine katıldı, böylece yolculuklarına devam ettiler ve Babylon önünde köprüünün yanında kamp kurdukları Kahire'ye geldiler. Dikkatli bir sayım yaptıktan sonra yüz adam kaybettiklerini anladılar ama düşmanlardan beş yüz adam ölmüş olmalıdır.

XXV. Bu arada Şirkuh da askerlerini yeniden topladı ve Haçlıların haberi olmadan çöl boyunca yürüyerek, halkın eline teslim ettiği İskenderiye'ye gitti. Bunun ilk haberi krala ulaştığında prenslerini,

sultanı, oğullarını ve soylu Mısırlıları bir toplantıya çağırdı ve ne yapmaları gerektiğini görüştü. Bu gibi durumlarda olduğu gibi, uzun bir tartışmadan sonra nihayet İskenderiye'ye Mısır'ın üst bölgelerinden gelen erzakın sadece gemilerle sağlandığı ve kendi erzakının olmadığı göz önüne alınarak, İskenderiye'dekilerin bir tedarik alamaması için filo ile nehrin üzerinde nöbet tutmaya karar verdiler. Kral, hemen hemen tüm orduyla birlikte bölgeye gitti. İskenderiye'den sekiz mil uzakta bulunan Toroge ve Demenehut arasında kamp kurdu. Buradan, kuşatılmışlara yardım etmek için şehre girip çıkacak olanları engellemek üzere tüm komşu köylere ve hatta çölün uzak yerlerine devriyeler görevlendirdi. Aynı zamanda filo da girişleri önledi ya da en azından dikkatle incelenmemiş olan hiç kimseyi bu yoldan geçirmedi. Artık bir ay geçtikten sonra ve bu arada şehir erzak temin edemediğinden ahali tüm yiyeceklerin bittiğinden şikâyet etmeye başladı. Bunu gören Şirkuh, askerlerinin de diğerleriyle birlikte açlıktan kırılmaması için, zikredilen yeğeni Selahaddin'i yaklaşık bin atıyla kentte bırakıp, kendisi bizzat gece yürüyüşleriyle çölü geçip, Haçlı ordugâhının yakınlarına geldi ve kısa bir süre önce bulunduğu Mısır'ın yukarı kısmına geçti. Kral bunu duyduğunda, mola vermeden onu takip etti ve Babylon'a geldi. Tüm ordu, seferin devamı için hazırlandığında, asil ve güçlü Mısırlı Benekarselle aniden kralın yanına geldi. Ona İskenderiye'de büyük bir kıtlığın hüküm sürdüğünü, bu şehirde yönetimde güçlü bir akrabasının bulunduğunu, bunun kıtlıktan muzdarip olan ahaliyi kolayca harekete geçirerek, kenti ve kuleleri kralın ellerine verebileceğini söyledi. Kral bunu duyduğunda, prenslere ne düşündüklerini sordu ve sonunda sultan da dahil olmak üzere, İskenderiye'ye dönüp her iki orduyla kuşatmaya karar verildi.

XXVI. İskenderiye, Mısır'ın batısında Libya'ya doğru uzanan ve kavurucu çölün ve ekili arazinin sınırında yer alan Mısır'ın en uzak kentidir. Batıya doğru şehrin surlarının hemen önünde, toprağın tüm ekim faaliyetlerinin sona erdiği büyük çorak arazi başlar. Eski tarih

kitaplarının da belirttiği gibi, kent ismini taşıyan Philip'in oğlu İskender tarafından kurulmuştur. Julius Solinus'un dediği gibi, yüz on ikinci olimpiyatlarda ve Furius'un oğlu Lucius Papirius ile Gaius'un oğlu Gaius Petilius'un konsüllüğünde yapılmıştır. Kurucunun ardından şehrin minnettar hafızasında ikinci sırayı alan mimar Dinocrates tarafından tasarlandı. Ayrıca bazılarının Heraklean, bazılarının da Kanopik olarak adlandırdığı Nil'in ağzından pek uzak değildir. Fakat günümüzde eski isimler ortadan kalktı ve şehrin yanındaki bu haliç Ressith olarak adlandırılır. Nehir yatağından beş ya da altı kilometre uzaklıktadır, ancak taşkın zamanında, nehrin bir kısmı kimi kanallardan şehre akmaktadır ve bu şekilde giren su kısmen bu amaç için ortaya konan çok büyük sarnıçlarda birikmektedir. Tüm yıl boyunca toplanan su, kısmen yeraltı su borularıyla şehir dışındaki bahçelere yönlendirilir. Şehir ticaret için son derece uygundur ve dar bir burun ile ayrılan iki limana sahiptir. Bu dilin önünde, Julius Caesar tarafından nakliye için burada bir koloni olarak inşa edilmiş olan Pharos adlı önemli yükseklikte bir kule vardır. Nil Nehri üzerinde, Mısır'ın en yukarısındaki şehir, ihtiyacı olan her şeyi bolca alır. Deniz üzerindeki bölgelerden, Mısır'ın yoksun olduğu her şey gemiyle bu şehre getirilir, bu yüzden burada diğer liman kentlerinden daha fazla şey bulunur. Hindistan, Saba, Arabistan, iki Etiyopya, İran ve tüm diğer çevre ülkelerden, Kızıldeniz üzerinden bize gelen bizim dünyamızın sahip olmadığı baharatlar, inciler, oryantal mücevherler ve yabancı mallar, Yukarı Mısır'da aynı denizin kıyılarında bulunan Aidedep kasabasından sonra Nil'den İskenderiye'ye ulaşır. İşte burası Doğu ve Batı'nın birleşimidir ve bu şehir dünyanın her iki tarafının pazarıdır. O, eski ve yeni isimlerle ünlüdür. Burada havarilerin ruhani oğlu Aziz Markus, vaaz yoluyla şehri yüceltmek için Tanrı tarafından gönderilmişti. Burada kutsal babalar Athanasius ve Kyrillus yaşadılar ve gömüldüler. Kent patrikhanelerin arasında ikinci sırada yer aldı. Mısır, Libya, Pentapolis ve diğer birçok eyaletin saygıdeğer başkenti oldu. Böylece tüm filo buradaydı ve hiç kimsenin giremeyeceği şekilde her kapı ve giriş işgal edildi.

XXVII. Suriye'de geride kalanlar, kralın İskenderiye'yi kuşattığını duyduğunda ve eğer sürekli giderlerse, birkaç gün içinde gemiyle oraya gidebileceklerini görünce, birbirlerini çağırarak, toplandılar, gemilerini silah, mühimmat ve gerekli yiyeceklerle donatıp harekete geçtiler. Bunlar arasında bulunan selefimiz Sûr Başpiskoposu Frederich bazılarının teşvikiyle ama özellikle krala olan özel sevgisinden dolayı, kalabalık bir maiyetle Mısır'a gitmeye karar vermişti, ancak şehrin krala teslim edilmesinden evvel Nil'in sularından tehlikeli bir dizanteriye yakalandı ve geri dönmek zorunda kaldı. Şimdi devasa büyüklükte kalaslar alındı ve inşaat ustalarıyla marangozlar getirtilerek bütün kenti gözetleyebilecek yükseklikte bir kule inşa ettirildi. Ayrıca uygun yerlere mancınıklar kurdular, duvarlara büyük ve ağır taşlar fırlatarak, neredeyse her saat ahaliyi büyük dehşet içinde bıraktılar. Şimdi, şehir etrafı, en güzel sebze bahçeleri, orman gibi verimli ağaçlar ve şifalı otlar ile kaplıydı, buraya gelenleri âdeta dinlenmeye davet ediyorlardı. Haçlı ordusu buraya evvela mancınıklar için kereste toplamak, daha sonra sadece ahaliye zarar vermek için girdi ve işlerinde kullanılmış olandan çok daha fazla aromatik ve çoğu zaman yararlı olan ağaçları, büyük bir zevkle yere indirdiler. Böylece, bu alanlar aniden düzleştirildi ve yerle bir edilerek, eski durumundan hiçbir iz kalmadı. Bu tahribat, teslim olduktan sonra ahalinin en çok şikâyet ettiği şeydi. Böylece Haçlılar sürekli olarak kuşatılmışları nasıl zorlayabileceklerini düşünüyorlardı. Onlara zarar verebilecekleri tüm araçları kullandılar ve onlara en ufak bir rahat vermediler, bilâkis sürekli olarak saldırdılar. Ahali savaşta tecrübesizdi çünkü onlar sadece ticaretle uğraşırlardı ve sıra dışı heyecan onları daha fazla tüketmişti. Fakat burada kalmış bulunan Türkler, kısmen az sayıda oldukları, kısmen de çekingen ahaliye güvenemedikleri için nadiren savaşa katıldılar ve kendileri çok rahat oldukları için diğerlerini de teşvik etmediler. Kısacası, gündelik mücadeleler, uğradıkları kayıplar, sürekli nöbetler, gece baskınlarından duyulan korku ve her şeyden öte erzak eksikliği, halkın umut ve cesaretini o kadar kırdı ki, evlerinde eşleri ve çocuklarıyla birlikte açlıktan kırılmaktansa kenti terk etmeyi ve özgürlüklerini düşünmeden bir

sonraki halka sığınmayı tercih ettiler. Bu yüzden, halk arasında git-tikçe yayılan ve sonra da açıkça dillendirilen bir mırıltı ortaya çıktı ve şehri böylesine büyük bir sıkıntıya sokan tahripkâr misafirleri kovmak ve her koşulda şehri korkunç kuşatmadan kurtarıp eski serbest ve rahat konumuna geri getirmek için bir yol bulmak istediler. Selahaddin bunu fark ettiğinde, gizlice elçiler göndererek amcasını şehrin zavallı durumu, kıtlığı ve onu terk etmek isteyenlerin iradesi hakkında bilgilendirdi ve kuşatılmış şehre yardım etmenin bir yolunu bulması için ona rica etti. Bu arada halkı ve büyükleri bir araya topladı ve onları eşleri ve çocukları için ölümüne savaşmaya, şeriat ve atalarının inancı uğruna cesaretlerini göstermeye teşvik etti. Onlara kapılarda duran yardımlardan söz etti ve amcası Şirkuh'un onları kurtarmak ve düşmanları defetmek için Mısır'ı geçip, sayısız kalabalık ordusuyla yakında şehrin önünde görüneceğine dair söz verdi. Ancak kral, baskıyı artırdıkça halk arasında hoşnutsuzluğun da artacağını bildiğinden şehri daha sıkı kuşatma altında tuttu. Sultan da kesintisiz faaliyet gösterdi, şevkle bütün prenslere gitti, man-cınlara ve her şeye gerekli olan tüm masrafları karşıladı, inşaat ustalarına yeterli ödüller verdi, yoksullara ve muhtaçlara, yaralarını tedavi için gerekli yardımı temin etti, en cesur ve savaşçı olarak bilinenler arasında da bir şeyler paylaştı.

XXVIII. İskenderiye'de bunlar olurken, Şirkuh Mısır'ın yukarı kısmına geçti ve Chus'a vardığında bu şehri fethetmeye girişti. Ancak bu teşebbüsün uzun süreceğini görünce yeğeninin sıkıntısını da göz önünde tutarak bu şehirler tarafından kendisine para ödenmesine izin verdi ve ordusuyla Aşağı Mısır'a geri döndü. Babylon'a geldiğinde, kralın Kahire'nin ve köprüünün korunması için Hugo von Ibelin'i geride bıraktığını ve durumun düşündüğünden oldukça farklı olduğunu gördükten sonra, elinde esir tuttuğu Şeryzerli Hugo'ya güvenerek ve iyi konuşan bir adam olarak ona şöyle dedi: "Siz soylu ve saygın bir prensiniz ve bir tercihte bulanacak olsaydım bu sırrımı söylemek için sizden daha fazla güveneceğim kimse olmazdı. Bu savaş olayları sırasında sizin varlığınız ve tecrübeniz bir şans olup,

neredeyse hiç elde edemeyeceğim şeyleri çok fazla çaba harcamadan elde edebilmem için bana avantaj sağlamıştır. Ben, fanilerin sahip bulunduğu zafer arzusuyla, bu zengin toprakları yerlilerin güçsüzlüğüne güvenerek, hâkimiyetim altına sokmayı ümit ettiğimi açıkça itiraf ediyorum. Bu nedenle, pek çok tehlike içinde, tabii ki, meyve vermeyen muazzam masraflarla, aynı arzuyla hareket eden soylu adamlarla büyük bir orduyu Mısır'a getirdim. Ama şimdi beklentilerim kesintiye uğradı, çünkü elverişsiz bir kader beni buraya getirdi ve şimdi memleketime dönüp mutlu olmaktan başka bir şey dilemiyorum. Söylediğim gibi sen konuşmada ve eylemde güçlü, krala layık değerli bir soylu adamsın, çünkü aramızda barış kuracaksın ve teklifim mutlu bir sonuç getirebilir. Krala söyle, biz hiçbir şey elde edemezken zaman geçip gider. Kralın varlığı krallığı için iyi olurdu ama şimdi güçlerini başkaları için kullanıyor, eğer bizi uzaklaştırmış olsaydı, bu krallığın hazineleri yaşamaya değer olmayan sefil ahaliye kalırdı. O elimde olan esir adamlarını geri almayı isterse; buna karşılık kuşatmayı kaldırmalı ve İskenderiye'de tuttuğu kişileri esirleri geri vermeli, geri dönüşümde adamları tarafından zorluk çıkarılmaması konusunda temin edildikten sonra ülkeyi terk etmeye hazırım.”

XXIX. Hugo bu sözleri işittiğinde, akıllı ve zeki bir adam olarak, aşağı yukarı düşünüp, bu antlaşmanın Haçlılar için yararlı olduğundan şüphe etmese de kendi hürriyetiyle ilgili olduğu için itibarını zedeleyeceği endişesiyle daha sonra kendisinin bize bizzat anlattığı gibi, müzakereleri bir başkasının yapmasını daha uygun gördü. Bu yüzden, aynı savaşta Hugo ile yakalanmış olan kralın yakın çevresinden Turbessel'den Arnulph, bu anlaşma için gönderildi. Bu derhal krala giderek gönderilmesinin nedenini açıkladı ve prenslerin, sultanın ve oğullarının bulunduğu toplantıda anlaşma şartlarını bildirdi. Bu teklifler genel olarak herkesi memnun etti, kralın yüceliğine ya da şehrin krala teslim edilmesi halinde halifeyle yaptığı antlaşmaya aykırı olmadığına inanılıyordu. Böylece düşmanlar ve Şirkuh'un ordusu Mısır'da yaptıkları kuşatmaları ve tahribatı bırakmış ve tutsaklar karşılıklı olarak tekrar serbest kalmış olacaktı. Sultan Şaver

de bütün Mısırlı satraplarla barışı destekledi ve bu antlaşmadan oldukça memnun kaldı, çünkü açıkladığı gibi, rakibi ve düşmanının halifelîği tahliye etmesinden daha fazlasını istemiyordu. Sonunda, Hugo elini sözleşmeye koydu ve meseleyi bitirdi.

XXX. Artık tüm birliklere savaşın sona erdiği ve İskenderiye'nin daha fazla rahatsız edilmemesi gerektiği tellallar vasıtasıyla ilan edildi. Şimdi uzun bir kuşatma yüzünden tükenmiş bulunan ahali, çok uzun süredir devam eden sıkıntılarından serbestçe kurtulmak için sevinçle şehrin dışına çıktı. Onlar, artık hürriyete kavuştukları için, buldukları yiyeceklerle, aç bedenlerini güçlendirmenin ve tükenmekte olan yaşam güçlerini yeniden beslemenin yollarını aradılar. Nefret ettikleri ve korktukları orduları barış içinde görmeyi ve onları ölüm ve tahrip tehdit edenlerle dostluk içinde konuşmayı memnuniyetle karşıladılar. Hatta Haçlıların her yerde dolaşarak yolları, kapıları ve duvarları yakından inceleyip, memleketlerine döndüklerinde onlardan bahsetmek ve insanların unutulmaz hikâyeler ile eğlendirmek için şehre girmeleri çok uzun sürmedi. Bu ışıldayan şehrin üzerinde, Pharos adında oldukça yüksek bir kule bulunuyor ve üzerinde çok sayıda ateş yakıldığı için, gemilere yol gösterici bir yıldız gibi geceyi aydınlatıyordu. İskenderiye'de deniz sığıdır ve birçok aldatmacaya sahiptir, bu nedenle karaya çıkmak çok tehlikelidir. Bu yüzden de her zaman kuledeki ateşler için masraf yapılır, böylece oraya gitmek isteyenler tehlikelerin farkında olur ve güvenli bir yol seçebilirler. Bu kuleye şimdi zafer alameti olarak evvelce sadece çok az kişinin şimdi ise herkesin bildiği kralın bayrağı dikildi. Şimdi, ilk görüşmelerde bize güvenmek için dikkatle bakanlar, bu güvenli barış işaretini görünce, artık korkmamaya başlamışlardı ve şimdi Haçlıların daha fazla düşmanca niyetleri olmadığına tamamen ikna olmuşlardı. Ancak her şeyden önce bu kadar çok sayıda ahalinin ve şehri sadakatle savunan çok sayıda yabancı kuvvetin, bu kadar küçük bir ordu tarafından surların içine kilitlenmesine ve utanç verici bir şekilde teslim olmaya mecbur kalmasına özellikle şaşırdılar; çünkü Haçlılar beş yüz atlı ve dört ya da beş bin piyadeyken kuşatılmışların elli bin silahlı askeri vardı.

XXXI. Böylece Selahaddin şehri terk etti ve ayrılıncaya kadar, ordugâhta kalan kral ona karşı saygılı davranılması ve küstah insanlar tarafından hakaret edilmemesi için nöbetçiler tayin etti. Kalabalığın ortasında bulunan sultan, kös, davul ve her türlü müzik enstrümanları eşliğinde birliklerinin ortasından haykırışlarla, hizmetçilerinin arasından geçip muzaffer olarak şehrin kapılarına gittiğinde, ahaliyi büyük korku sardı, kimini suçladı kimisini serbest bıraktı. Bütün suçları araştırdı ve her birine hak ettiği karşılığı verdi. Ahaliyi belirli bir para cezasına çarptırdıktan sonra, gümrük vergilerini ve haraçlarını toplamak ve halkının sorumluluklardan kaçmamalarını sağlamak için görevliler tayin etti. Onlardan bu şekilde çok büyük miktarda para alınca, şehri sadık adamlarına tevdi etti ve muzaffer bir şekilde ordugâhına döndü. Şimdi Haçlılar da ülkeye dönmeye hazırlandılar ve gemiyle gelmiş olanlar kendilerini seyahat malzemeleriyle donatıp daha sonra sevinçle memleketlerine döndüler. Kral da mancınıklarını yakıp, ağırlıklarını topladıktan sonra Babylon'a doğru gitti. Burada, orada kalanlarla birleşti ve sultanın sallanan koltuğunu tekrar güçlendirdikten, düşmanları kovduktan ve esirleri geri aldıktan sonra krallığının dördüncü yılında 1167'de tekrar As-
kalan'a geldi⁷⁸.

- 78 İbnü'l-Esir'e (XI, s. 265) göre bu olay şöyle cereyan etmiştir: Mısırlılar ve Haçlılar el-Babeyn'de Esedüddin Şirkuh'a mağlûp olunca, Esedüddin oradan İskenderiye'ye hareket etti, yolu üzerindeki köylerden haraç aldı ve şehre vararak, halkın bir kısmının yardımıyla şehri teslim aldı. Yeğeni Selahaddin'i İskenderiye'de naip bırakıktan sonra Yukarı Mısır'a döndü, orayı da ele geçirdi. Vergileri tahsil etti ve Ramazan orucunu tutuncaya kadar orada kaldı. Mısırlılar ve Haçlılar ise geri dönüp Kahire ölerinde toplandılar, askerlerinin durumunu düzelttikten sonra asker toplayıp İskenderiye üzerine yürüdüler ve Selahaddin'i orada muhasara ettiler. Muhasara şiddetlendi, İskenderiye'dekilerin erzakı azaldı fakat halkı sabretti; bunun üzerine Esedüddin de Yukarı Mısır'dan onların üzerine yürüdü. Şaver yanındaki Türkmenlerden bir kısmının aklını çelmişti. Haçlı ve Mısırlıların elçileri gelip barış talebinde bulundular, Esedüddin'e yol boyunca şehirlerden aldıkları haraç, elli bin dinar vaat ettiler, Esedüddin de kabul etti fakat Haçlıların o bölgede kalmamalarını ve bir köyü dahi ellerinde tutmamalarını şart koştu. Haçlılar da kabul ettiler. Bu şartlarla anlaşmaya vardılar ve Esedüddin Suriye'ye geri döndü. Mısırlılar 15 Şevval'de (4 Ağustos 1167) İskenderiye'yi teslim aldılar. Şirkûh da 18 Zilkade (5 Eylül 1167) tarihinde Dimaşk'a vardı.

YİRMİNCİ KİTAP

1. FASIL

Kral Amalrich'in Bir Grek Prensesiyle Evlenmesi

I. Bu esnada, Şeyzer Başpiskoposu Hernestus ve o zamanlar kraliyet sakisi olan Saint Amand'dan Odo, akıllıca ve sadakatle tamamladıkları görev için İstanbul'a İmparator Manuel'e gönderildiler. İki yıl sonra deniz yoluyla geri döndüler ve kralın karısı olarak belirlenen imparatorun protosebastosunun kızı ile birlikte Sûr'a indiler. Kral bunu duyduğunda, kilise mensuplarını ve krallığın prenslerini çağırarak derhal Sûr'a geldi. Kraliyet takdisi ve yağlanması yapıldıktan sonra Prenses Maria'yı kabul etti. Sonunda evlilik 29 Ağustos'ta Patrik Amalrich'in elinden atalarının tacını giydikten sonra Sûr Kilisesi'nde ihtişamlı bir törenle kutlandı. Kızı, kral ile evlenen bu Protosebastos Johannes, imparatorun küçük kardeşinin oğluydu. Ama imparator, yeğeniyle birlikte imparatorluğun büyük ve ünlü hizmetkârları Paleologos ve Manuel Sebastos'u, akrabalarını ve daha birçoklarını gönderdi. Onlar müstakbel kraliçeyi majeste krala götürmek ve protokoldeki hiçbir şeyin atlanmamasını sağlamakla görevliyidiler. Nikâhı kıyan Sûr Kilisesi başpiskoposu olan, daha sonra buradan Akka Kilisesi'ne tayin edilen Friederich idi. Taçlandırmadan ve nikâhtan üç gün sonra bu şehrin kilisesine atandı. Friedrich bana Sûr Kilisesi'nin arşidiyakonluğunu cömertçe bahşetti. Bunu Wilhelm Akka Kilisesi'ne tayin edildiğinde, kralın ve pek çok soylu adamın huzurunda yaptı⁷⁹.

79 Karş. Kinnamos, s. 172.

2. FASIL

Andronikus'un Kralın Dul Eşini Kaçırması

II. Aynı tarihlerde, kral hâlâ Mısır'da meşgulken, asil ve güçlü bir Grek olan, İstanbul İmparatoru'nun Andronikus adlı bir akrabası, Kilikya'dan güçlü bir ekiple geldi ve kralın gelişine kadar bizimle birlikte kaldı. Ancak koynunda yılan ve çuvalın içindeki fare gibi, misafirliğini kötü ödedi. Arkadaşlarına para verdi ve Maro'nun "düşman ne kadar hediye getirirse ondan korkmalı" sözünün ne kadar doğru olduğunu gösterdi. Dönüşünün hemen ardından, kral ona Beyrut'u verdi. Andronikus, Akka şehrini çeyiz olarak elinde bulunduran ve yeğeninin kızı olan Kral Balduin'in dul eşini, uzun zamandır misafir bulunduğu kenti görmesi için davet etti. Ardından onu hileyle ve Nureddin'in korumasıyla düşman bölgesine, önce Dimaşk'a, sonra da İran'a kaçırdığı söylenir⁸⁰.

3. FASIL

Yeni Piskoposlukların Kurulması - Stephan'ın Sicilya'dan Gelmesi - Nevers Kontu Wilhelm'im Ölümü

III. Bu yıl krallıkta, bayram süresince iki yeni kilisenin kurulup piskoposlar tayin edilmesi dışında kayda değer bir şey olmadı. Bunlardan biri, İkinci Arabistan'ın başkenti olan ve Moab ülkesinde Ürdün üzerinde yer alan Petra'dır. Latinlerin Vaat Edilmiş Topraklara gelmesinden bu yana buranın bir Latin piskoposu olmamıştı. Ama diğeri Hebron, asla bir piskoposluk kilisesi olmamış, Greklerin zamanında

80 III. Balduin ölüp krallık erkek kardeşine geçtiğinden beri, Theodora bir dul olarak Akka'da yaşıyordu. Theodora akrabası olduğundan Andronikus onu sık sık ziyaret etti ve kadınla özel konuşmalar yaptı. Zaman geçtikçe kadına aşırı derecede, kanunsuz ve günahkâr bir aşkla tutuldu ve onunla cinsî münasebette bulunduktan sonra, onu beraberine alıp Müslümanların ülkesine gitti. Daha sonra ondan çocukları oldu. Birçok yabancı ülkeden geçtikten sonra İberialıların (Gürcülerin) doğudaki ülkesine geldi. Çok geçmeden kadınla birlikte tekrar Türklerin yanına gitti; sefil herif oradan sık sık Roma topraklarına saldırılarda bulundu ve pek çok kişiyi esir aldı. Savaş ganimetlerini Türklere verdi ve bundan dolayı kilise tarafından aforoz edildi. Kinnamos, s. 181; Niketas, s. 95-98.

Bethlehem Kilisesi'nden bir manastır olarak tanınmıştı. Bu ikinci kilise, daha önce Mesih'in doğum yerinin önüne saygı olarak kutsal ve tanrısal şehrin kurtuluşundan hemen sonra, Kral I. Balduin döneminde, hak ettiği gibi bir katedral kilisesine yükseltilmiştir. Şimdi Hebron Kilisesi de Tanrı'nın elçileri, İbrahim, İshak ve Yakup'un kutsanmış hatırası için bu şereflere layık görülmüştür. Petra Kilisesi ve İkinci Arabistan Metropolitliği için Rabbin Mabedi'nde koroyu yöneten Guerrik tayin edildi. Hebron Piskoposluğu'na ise Patrik Fulcher'ın bir yeğeni olan Rainald getirildi. Ertesi yaz Sicilya kralının şansölyesi ve Palermo'nun Seçilmiş Piskoposu Stephan, küçük bir toplulukla gemiyle krallığa geldi. Yüksek rütbeli bir asilzade olan Stephan, Perche Kontu Rotold'un kardeşi ve iyi görünümlü mükemmel bir genç adamdı. Sicilya soylularının kurbanı olmuş, onların entrikalarıyla o topraklardan sürülmüştü. Bu, küçük bir kralın ve annesinin istekleri hilâfınaydı ama bunu engellemek için güçsüzdüler. Düşmanlarından kaçarken gemiyle ülkemize geldi fakat çok geçmeden yakalandığı şiddetli bir hastalıktan kurtulamayıp öldü. Kudüs'te Rabbin Mabedi'nin bir bölümünde usulüne göre gömüldü. Aynı tarihlerde Fransa Krallığı'ndan büyük, asil ve güçlü bir prens olan Wilhelm von Nevers, kalabalık şövalye maiyetiyle Kudüs'e geldi. Kendi imkânlarıyla Rabbin hizmetinde olarak, inancımızın düşmanlarına karşı savaşmayı diledi. Fakat onun dindarca ve onurlu amacı üzerine mutlu işlerini kıskanan ölüm geldi, çünkü gençliğinin en güzel çağında aniden onu götüren bir hastalığa yakalandı uzun süren şikâyetlerden sonra öldü. Onun ölümü üzerine herkes üzüldü ve yas tuttu.

4. FASIL

Bizans İmparatorunun Mısır'ı Zapt Etmek Üzere Kral ile İttifak Kurması

IV. Aynı yaz mevsiminde, Gravina Kontu Alexander ve Konstantinopolis İmparatoru'nun hizmetkârı ve elçisi olan Hydrontlu (Otranto) Michael, Sûr'da kralın huzuruna geldiler. Kralın,

bu toplantıda bulunmalarını istedikleri kişilerin huzurunda ona gelişinin nedenlerini gizlice açtılar ve ona tüm bunların daha da açıklandığı imparatorun mektubunu verdiler. Bu mektubun içeriği şöyleydi: İmparator, o zamana kadar çok güçlü ve varlıklı olan Mısır Krallığı'nın zayıf ve beceriksiz yöneticilerin eline geçtiğini öğrenmiştir ve komşu halkların prenslerinin yanı sıra kendi prensleri de efendilerinin iktidarsızlığını ve yetersiz gücünü iyi bilmektedirler. Öyleyse, krallığın bu ülkede uzun süre bu durumda kalamayacağı ve egemenliğin yabancılara geçeceği görüldüğü için, kralın yardımıyla bu ülkenin zaptının kolay olacağını düşünmüştü. Bundan dolayı, bu elçileri yollamıştı. Bazıları, kralın daha önce defalarca mektup ve elçiler vasıtasıyla imparatoru bu teşebbüs için çağırdığını, imparatora asker, filo ve mali destekle yardım etme teklifinde bulunduğunu ve ona hem krallıktan pay hem de ganimet vermeyi vaat ettiğini iddia ettiler. Büyük bir ihtimalle böyle de olmuştur. Elçiler kralın yanına geldiğinde, anlaşmalar karşılıklı memnuniyetle tamamlandıktan sonra, ben kralın emriyle anlaşmanın belirli bir formda onaylanmasını ve kuvvetlendirilmesini talep etmek üzere, kraliyet mektubunu imparatora teslim edecek ve tüm krallığın kararını açıklayacak olan elçilere refakat ettim. Böylece, zikredilen imparatorluk elçileriyle beraber bizzat kralın mektubunda belirttiği gibi, gelişimizi beklemiş olan Trablus'tan imparatorluk başkentine seyahat ettik. İmparator o tarihte Sırbistan'da bulunuyordu. Dalmaçya, Macaristan ve İlyria arasında bulunan dağlık ve ormanlık bir ülke olan Sırbistan'ın halkı, ülkelerinin konumuna ve buraya girmek isteyen bir ordunun zorlanacağı dar geçitlere güvenerek imparatora karşı isyan etmişti. Eski kayıtlar, bütün bu insanların, maden çıkarmak ve mermer kesmek için bu topraklara sürülen mahkumların torunları olduğunu ve bu yüzden köle (Sklave=Slav) anlamına gelen başka bir isim taşıdıklarını söylüyorlar. Bu kavim ham ve eğitimsiz olarak, dağlarda ve ormanlarda yaşıyor ve tarım hakkında hiçbir şey bilmiyorlar. Zenginlikleri, bolca sahip oldukları büyük ve küçük hayvanlar, süt, peynir, tereyağı, et,

bal ve balmumudur. Suppani adı verilen yöneticileri imparatorun hâkimiyeti altındadır. Oradan buradan dağlardan ve ormanlardan gelirler, cesur ve savaşçı adamlar olarak etraftaki tüm toprakları tahrip ederler. Komşu ülkelerin tahammül edemedikleri bu saldırılar nedeniyle, imparator topraklarını güçlü bir şekilde ve muazzam sayıda bir orduyla bu ülkeye girdi. Sırlara boyun eğdirdiği ve en yüksek liderlerini esir aldığı bu seferden sonra geri döndü. Biz o sırada yolculuk sırasında pek zorluklar çektikten sonra geldiğimiz, genellikle Butella olarak bilinen Pelagonia'nın yakınlarındaki, bugün Acreda (Ochrida) denen eski şehir Justiniana'da bulunuyorduk. Talihli, yenilmez ve bilge İmparator Justinian'ın memleketi olan bu şehirde imparatorla karşılaştık. İmparator tarafından büyük onurla karşılanıp, imparatorluk hoşgörüsü ve nezaketle muamele gördük. Ona, elçiliğimizin nedenini ve kararlaştırılan anlaşmanın şeklini açıklamamızdan çok memnun kaldı ve kendi elçilerinin aldığı her kararı onayladı. Bu şartlara her iki tarafça da yemin edildi ve imparator, elçilerinin düzenlemelerini tasdik etti. Misyonumuzun amacını nihayete erdirdiğimizde, imparatorluk geleneğine göre donatılmış olan ve bütün antlaşma formüllerini içeren bir mektupla, 1 Ekim'de dönüş yolculuğuna başladık.

5-10. FASIL

Kralın Mısır'a Düşmanca Saldırması, Sultanın Vaatleri ile İkna Olması ve Sonunda Eli Boş Olarak Geri Çekilmesi

V. Bu arada, ayrılışımızdan hemen sonra, memleketimize dönmeden ve krala imparatorluk yardımının bildirilmesinden önce, Mısırlı Sultan Şaver'in, Nureddin'e gizlice sık sık elçiler göndererek yardım istediğine ve kralla yaptığı ittifakı bozmak üzere olduğunu bildirdiğine dair söylentiler yayıldı. Çünkü o, düşman bir kavimle böyle bir ilişki içinde olmak istemiyordu. Eğer yardımından emin olursa, kraldan tamamen vazgeçip, anlaşmayı iptal edecekti. Bu haber üzerine kral öfkeye kapıldı bütün krallığı bir araya toplanmaya

çağırdı, süvarileri ve piyadeleri toplayıp, hemen Mısır'a doğru harekete geçti⁸¹. Ancak bazıları, her şeyin dedikodu olduğunu söylüyor. Şaver aslında yapılan anlaşmaya tamamen sadık kalmış, masum olduğu halde haksızca ve adaletsizce kral tarafından savaşa mukabele edilmişti. Ama bu utanç verici işi kılıfına uydurabilmek için bu bahane gerekliydi. Dolayısıyla işin içyüzünü gören adaletli yargıç olarak Tanrı, bu teşebbüsten yardımını tamamıyla geri çekti ve haksızlıklarından dolayı başarısızlıkla sona erdirdi. Bu yaratıcısı olmasa da esas müsebbibi, söylendiğine göre Kudüs'teki Hospitalierlerin üstadı diğer adı Assalin olan Gerbert idi. Çok cesur ve cömert bir insan, ama güç ve kararlılıktan yoksun biriydi. O, Hospitalierlerin tüm hazinelerini tükettikten sonra olabildiğince hizmetine aldığı şövalyelerine muazzam miktarda para sarf etti, bu da onun borcunu ödeyemeyecek şekilde borçlanmasına neden oldu. Sonunda umutsuzluktan dolayı görevinden istifa etti ve yüz binlerce altın borçla Hospitalierlerin yönetimini bıraktı. Fakat bu muazzam çabayı, Mısır istila edildiği takdirde, daha önce kral ile yapılan anlaşmaya göre antik çağda Pelusium olarak adlandırılan Bilbis'in, tüm topraklarıyla birlikte, kendisine mülkiyet olarak bırakılacağını umduğu için gösterdiği söyleniyor. Ancak Tapınak Şövalyeleri'nin biraderleri, bu teşebbüste kralı izlemeyi reddettiler çünkü ya vicdanlarına sığdıramadılar ya da görünüşe göre teşebbüsün başlatıcısı ve lideri rakip tarikatın üstadıydı. İyi niyetimize güvenen dost bir krallığa karşı savaş ilan etmek, anlaşmanın hukukuna ve adalete aykırıydı. Anlaşmaya aykırı hareket etmediği takdirde Mısır'ın böyle bir muameleyi hak etmediğini söylüyorlardı.

VI. Krallığın güçlerini toplayıp savaş hazırlıklarını yaptıktan sonra kral, saltanatının beşinci yılında, ekim ayında Mısır'a hareket etti. On gün içinde ortada bulunan çölü geçip, Bilbis'e geldi. Burayı kuşatıp üç gün sonra kılıç zoruyla zaptetti. Bu olay 13 Kasım'da

81 İbnü'l-Esir'in (XI, s. 272) ifadesine göre Haçlılar Suriye'ye çıktıkları andan beri Amalrich gibi cesur, hilekâr ve dahi bir Frank kralı gelmemişti.

vuku buldu⁸². Artık şehir zapt edildiğinde, ahalinin çoğu yaş veya cinsiyet gözetilmeksizin öldürüldü ve bir şekilde ölümden kaçanlar da onurlu erkeklere ölümden daha korkunç olan sefilce esarete mahkûm edilip özgürlüklerini kaybettiler. Diğerleri arasında hem kenti yöneten hem de ordudan sorumlu komutanlar olan Şaver'in oğlu Mahagan ile yeğenlerinden biri esir alındı. Şehrin düşüşünden sonra, askerler düzensiz bir şekilde koşturup, evlerin en içlerine sızdılar, içinde saklananları yakaladılar ve ölümden kaçıp kurtulduklarını zannedenleri, silahlı olanları yaşına ve cinsiyetine bakmaksızın gençleri ve çocukları utanç verici bir şekilde öldürdüler. Halkın sahip bulunduğu kıymetli her şey, düşmanın ganimeti oldu ve bütün hazineler paylaşıldı. Şehrin zaptını haber alan Şaver çok korktu ve ne yapacağını bilmiyordu. O, bu acil durumda kralın hediyelerle kazanılmasının ve onun gazabının parayla yatıştırılmasının ya da kendi inancından olan komşu prenslerin parayla yardıma çağrılmasının en iyi yol olduğunu düşündü. Sonunda hepsini birlikte denemeye karar verdi. Böylece Nureddin'e bir elçilik heyeti gönderdi ve yardım istedi. Nureddin de sık sık sözü edilen Şirkuh'u çağırıldı. Ordusunun ve soylu emîrlerinin önemli bir bölümünü onun hizmetine verdi, bunlar gerekli sefer malzemeleri ve yük için ihtiyaç duydukları kadar develerle çok geçmeden Mısır'a hareket ettiler.

VII. Bu arada, Bilbis'i tahrip ettikten sonra kral, tüm birlikleriyle Kahire'ye hareket etti, ama bir gün bile sürmeyecek yolculuğu on gün sürecek bir şekilde çok yavaş yaptı. Sonunda şehrin önüne geldiğinde, ordugâhını kurdu, mancınıkları hazırlattı ve kuşatma için diğer düzenlemeleri yaptı⁸³. Kapıların önünde hazırlanmakta olan her şey, yakında bir fırtınanın kopacağını gösteriyordu. Kuşatılmışları endişe ve

82 Kral Amalrich ve ordusu Askalan'ı 20 Ekim 1167'de terk etmişlerdir. Reinhold Röhrich, *Regesta Regni Hierosolymitani*, Libreria Academica Wagneriana, Oeniponti 1893, s. 118; Haçlılar Mısır'a varıp Bilbis'ini muhasaraya başladılar ve nihayet 4 Kasım 1168'de zorla ele geçirdiler. Şehirdeki malları yağmaladılar, halkı öldürüp kadın, erkek ve çocukları esir aldılar. İbnü'l-Esir, XI, s. 273.

83 13 Kasım 1168. İbnü'l-Esir, XI, s. 273.

ölüm korkusu sardı. Kralın teşebbüslerinin altında yatan gizli nedenleri bilenler, saldırının kasıtlı olarak geciktirildiğini, böylece ordunun gelişle korkuya kapılan sultanın düşünmek ve para teklif etmek için daha fazla zamana sahip olacağını söylerler. Çünkü kralın bütün amacı sultandan para koparmaktı ve aksi takdirde Bilbis'de yapıldığı gibi, Mısır şehirlerinden çok daha fazlasını ganimet olarak alabilirdi. Bu süre boyunca sultan, kralın ve kendi hizmetkârları vasıtasıyla kralı kazanmak için bir yol bulmak üzere her türlü çabayı gösterdi. Sonunda, bütün krallığından toplasa da ödeyemeyeceği kadar büyük miktarda para vaat ederek kralın para canlısı hislerini yumuşattı. O, oğlunu ve yeğenini iade etmesi ve orduyu ülkesine geri götürmesi koşuluyla yirmi kere yüz bin altın vermeyi taahhüt etmiş olmalıdır. Ancak daha sonra ortaya çıktığı gibi bu teklifi, sözlerini yerine getirme beklentisiyle değil, kralın tahkim edilmemiş ve hazırlıksız olan Kahire'ye aniden saldırmasını engellemek için yaptı. O sırada orada bulunanların ifadesine göre, Bilbis'i ele geçirdikten hemen sonra bu beklenmedik felaket ve son yenilgiden dolayı büyük ölçüde sinmiş olan Mısırların elinden Haçlılar Kahire'yi de alabilirlerdi. Muhtemelen savaştan habersiz olan ve komşu şehirlerinin hâlâ yanan ateşi ve sayısız insanların katledilmesiyle yerlerinden edilmiş bu zayıf kalpli ve uzun süredir acı çeken insanlar büyük korkuya kapılmışlardır. Komşularının akıbetine uğramamak için ne cesarete ne de direnme gücüne sahiptiler.

VIII. Bununla, Kahire'de gerçekleşirken, kralın ayrılırken kendisine olabildiğince hızlı bir şekilde ilerlemesini emrettiği Haçlı filosu, Karabes adı verilen Nil'in ağzından elverişli bir rüzgârla yelken açmış ve Mısır'a inmişti. Bu filoda bulunanlar hemen nehrin kıyısında bulunan ve kısa bir süre sonra zapt edilen ve yağmalanan antik Tapnis kentini kuşattı. Haçlılar krala gelmek için acele ederken, Mısırlılar gemileriyle yollarını kapattı. Kral bu nedenle konnetablı Toronlu Humfried'i seçkin bir ekiple en azından bir kıyıyı kazanması için gönderdi, böylece bu taraftaki gemilerin serbest geçişi sağlanacaktı.

Bu arada Şirkuh'un gelişine dair söylentiler olmadığı takdirde, plan değişikliği gerekmeyecek, bu da kolaylıkla gerçekleştirilecekti. Böylece denize inmeleri ve ülkeye dönmeleri emrini aldılar, ama kadir-galarından birini dikkatsizlik yüzünden kaybettiler.

IX. Bu arada sultan ve adamları, kralı defetmeye güçleri yetmediği için hile ve aldatma yolunu kullanmaktan hiç vazgeçmediler⁸⁴. Para vaat ettikten sonra ödeme için mühlet istediler, çünkü meblağın bir yerde bulunmayacak kadar büyük olduğunu ve vaatlerini yerine getirmeleri için onlara zaman tanımak zorunda olduklarını söylediler. Ancak sultan derhal yüz bin altını oğlu ve yeğeni karşılığında fidye olarak ödemiş ve geri kalanı için iki küçük yeğenini rehin olarak vermişti. Bunun üzerine kral kuşatmayı iptal edip, bir mil kadar geri çekildi ve balmumu bahçesinin yakınında kamp kurdu. Burada sekiz gün kaldı, bu sırada sultan ona sık sık hiçbir şey getirmeyen elçiler yolladı ve kral kampını "Suriye" denen yere taşıdı. Bu arada sultan, her şeyi harekete geçirmek için, bütün silahlı kuvvetlerini bir araya topladı, her taraftan yardım ekipleri çağırdı, yiyecek getirdi, şehirleri tahkim etti. Bulduğu zayıf yerleri güçlendirmek için her yere giderek ve etkili bir savunma yapabilmek için her türlü tedbire başvurdu. Ayrıca halkına cesaret verici konuşmalar yaptı ve onları hayatları, özgürlükleri, eşleri ve çocukları için savaşıma teşvik etti. Onlara komşu kentin maruz kaldığı sefilce kaderi ve bütün güçleriyle savaşmadıkları takdirde zor ve dayanılmaz esaretin gözlerinin önünde durduğunu anlattı.

84 Haçlıların kuşatması üzerine Şaver 12 Kasım 1160 günü Mısır'ın yakılmasını emretti, halkın da Kahire'ye geçmesini istedi. Bunun üzerine ahali Mısır'dan ayrıldı ve yol üzerinde bekledi, şehir ateşe verildi ve halk fakir duruma düştü. Haçlılardan korktukları için onlar gelmeden bir gün önce malları ve servetleri yok olup gitti. Yangın 54 gün devam etti. Halife, el-Adid Nureddin'e haber gönderip yardım istedi, Müslümanların Haçlıları uzaklaştırmaktan âciz olduklarını bildirdi. Kadınların saçlarını mektupların içine koyup gönderdi ve: "İşte bunlar saraydaki karılarımın saçlarıdır. Kendilerini Haçlıların elinden kurtarman için senden yardım istiyorlar" dedi; bunun üzerine Nureddin asker göndermek için harekete geçti. İbnü'l-Esir, XI, s. 273.

X. Şimdi, kralın ordusunda doğuştan soylu, ama ne Tanrı'dan ne de insanlardan korkan, utanmaz, küstah, kavgacı ve isyankâr kötü karakterli Milo von Planci adında bir adam vardı. Kralın servet için doyumsuz arzusunu bilen bu adam, onu uyarmak yerine, onun bu zayıf eğilimini teşvik etmeyi seçti. En başından beri, kralın söz konusu meblağı yükseltme, halifeyle ve sultanla anlaşma çabasını bırakması için mümkün olan her şeyi yapmıştı. Zira ona göre Kahire ve Babylon'un zapt edilmesi imkânsız değildi. Bu şekilde teşebbüsün tüm masraflarını karşılayabilir, şövalyeleri ve dört gözle ganimet bekleyen diğerlerini kraliyet hazinesiyle hoşnut edebilirdi. Yani eğer şehirler zapt edilirse ordu, belirli koşullarla krala ve prenslere teslim edilmesinden çok daha zengin bir ganimet alacaktı. Bu durumda, savaş kurallarına göre, ilk kargaşada herkes elde ettiği mülkün sahibi olur ancak öbür ihtimalde avantaj tamamen kralındır ve kazanılan her şey hazineye tahakkuk eder. Her ne kadar kralların ve yüksek güçlerin servetlerinin artması, aynı zamanda halkın mülkiyetine de faydalı olsa da kişi kendi hesabında gerçekleşen ve özel mülkiyetine akan şey için her zaman daha açgözlüdür. Belirtilen şekilde birbirleriyle anlaşamadılar, çoğu her konuyu kılıcıyla çözmek istiyordu, ama kral adamlarıyla birlikte onunla zıt görüşteydi. Şimdi Haçlılar, Kahire'den yukarıda zikredilen beş ya da altı mil uzaklıkta kamp kurduğunda, haberciler ve tercümanlar oraya buraya gidip gelmeye devam ettiler. Sultanın elçilerinin biri diğerini takip ederken, krala sürekli olarak parayı bir araya getirmek için çok uğraştığını söylediler. Aynı zamanda, gecikmeden dolayı sabırsızlığa düşmemesi için yalvardılar. Şehre daha fazla yaklaşarak anlaşmaya tam bir güven duyan halifeyi ve insanları korkutmamasını rica ettiler, zira çok kısa bir süre içinde meblağ toplanacak ve olumlu koşullar altında geri dönebileceklerdir. Bu şekilde sultan Haçlılarla oyununu sürdürürken ve makul tavsiyelerde bulunanların niyetlerini engellerken, söylentiler, Şirkuh'un sayısız miktarda Türk ile geldiği söylentisi yayıldı⁸⁵. Bu haber üzerine

85 Fatimî Halifesi el-Adıd'ın mektupları geldiğinde Nureddin Haleb'de bulunuyordu. Eseddüddin, Şirkuh'a haber gönderip yanına çağırdı. Eseddüddin'in yanına giden zat ona Haleb kapısı önünde rastladı. Eseddüddin kendi iktâ olan Hims'dan

kral ordugâhı kaldırıp yola çıktı ve Bilbis'e döndü. Burada gerekli sefer malzemelerini aldı, şehirde bir piyade ve süvari birliği bıraktı ve 25 Aralık'ta Şirkuh'a karşı çöle doğru hareket etti. Çölde önemli bir mesafeyi kat ettiğinde, bölgeyi tanıyan güvenilebileceği habercilerden Şirkuh'un çölü geçtiğini öğrendi. Şimdi yeni tedbire ihtiyaç vardı, çünkü düşman kuvvetleri iki katına çıktıkça, bu kişi burada daha uzun süre kalmamalıydı. Herhangi bir gecikme büyük tehlike yarattırdı, çünkü bir yandan düşmanla çatışmak güvenli değildi. Diğer yandan sultan anlaşmaya sadık kalmak istemiyor ve Haçlılar da bunu yapmaya zorlamaya muktedir değildi. Zaten bu amaçla, Türkler içeri girip Haçlıları defetsin diye sultan şu ana kadar meseleyi ertelemişti. Haçlılar daha sonra, şehri korumak için ordunun bir kısmını geride bıraktıkları Bilbis'e döndüler ve ardından 2 Ocak'ta düzenli birliklerle Suriye'ye geri çekilmek için yola çıktılar.

11. FASIL

Şirkuh'un Mısır'ı Zaptetmesi

XI. Şirkuh, planının uygulanmasının zamanının geldiğini ve kralın ayrılmasından sonra hiçbir şeyin onun önünde duramayacağını gördüğünde, daha önceki tasarılarını hayata geçirdi. Böylece ordugâhını Kahire'nin önünde kurdu. Burada sadece barış için gelmiş

oraya gelmişti. Gelişinin sebebi de yine aynı konuları muhtevi olarak Mısır'dan gelen mektuplardı. Bu yüzden o da doğruca Nureddin'in yanına hareket etti ve onunla buluştu. Nureddin onun Mısır'a gitmek üzere hazırlanmasını istedi; elbise, at, silah dışında iki yüz bin dinar verdiği gibi ayrıca askerler ve hazine konusunda ona yetki verdi. Eseddüddin askerler arasından iki bin süvari seçti, bir miktar para aldı. Altı bin kadar süvari topladı ve Nureddin ile birlikte Dimşk'a gitti. 2 Aralık 1160'ta Dimşk'a vardı, oradan Ra'su'l-Mâ'ya gitti. Nureddin Eseddüddin'in maiyetindeki süvarilerden her birine maaşlarından kesilmemek üzere yirmi dinar yardımda bulundu, ayrıca Eseddüddin'e başka bir emir taifesi daha kattı. Bunlar arasında Memlûkü İzzeddin Cordik, İzzeddin Kılıç, Şerefüddin Bozkuş, Aynuddevle el-Yarukî, Kutbeddin Yinal b. Hassan el-Menbici ve Şirkuh'un yeğeni Selahaddin Yusuf b. Eyyûb da vardı. Selahaddin bu sefere istemeyerek katılıyordu. Eseddüddin 15 Rebiülevvel (17 Aralık 1168) günü Ra'su'l-Mâ'dan süratle hareket etti. Mısır'a yaklaşıncı Haçlılar ülkelerine dönmek üzere umduklarını bulamadan ve elleri boş olarak oradan ayrıldılar. İbnü'l-Esir, XI, s. 275.

gibi durdu. Düşmanca bir şey yapmadan birkaç gün sessizce oturdu ve her zamanki kurnazlığıyla niyetlerini hiç sezdirmede. Sultan Şaver büyük bir maiyet ve gösteriş ile her gün ordugâha geldi ve günlük ziyaretlerinde onu selamlayıp hediyeler takdim ederek geri döndü. Karşılığı olmayan bu gidiş gelişleri sultana oldukça güven verdi. Dün ve önceki gün saygıyla karşılandığı ziyaretlerine büyük bir güvenle devam etti. Ancak Türklerle çok güvendiği ve inandığı için, amaçlanan fenalıklar aniden onun üzerinde gerçekleştirildi. Şirkuh, adamlarına gizli bir görev verdi ve ertesi gün sabahın erken saatlerinde suyun kenarında gezintiye çıkıp, her zamanki gibi ziyaretine geldiğinde, onu öldürmelerini emretti. Şaver, ertesi gün ziyaretini yapmak için belirli saatte ordugâha geldiği sırada, ismarlanan katiller onun üzerine çullanıp, emredildiği gibi yaptılar. Onu yere serip, kafasını kestiler ve kılıçlarıyla deşteler. Oğulları bunu görünce, derhal Kahire'ye geri döndüler, halifenin önünde yere kapanıp, canlarının bağışlanmasını istediler. Halife, Türklerle gizli görüşmeler yapmamak şartıyla, hayatları için umut edebilecekleri cevabını verdi. Fakat onlar bu şarta uymadılar, bir keresinde Şirkuh'a elçi göndererek gizlice barış görüşmesi yaptılar ve halife bunu işittiğinde her ikisini de öldürttü⁸⁶. Böylece kral uzaklaştıktan ve Şaver öldükten sonra Şirkuh amacına ulaştı, krallığı ele geçirdi ve halifeye borçlu olduğu saygıyı gösterdi. Her seferinde onu tekrar onurlandırdı ve ona sultanlık şerefini bahşetti. Şirkuh, kılıcının gücüyle tüm Mısır'ı kazandı. Ey insanların her suçtan daha kötü, kör açgözlülüğü, o yüce ihtiras ve kalbin doyumsuzluğu! Çetrefilli ve tehlikeli bir durumda, aşırı hırs bizi en güzel huzurdan eder. Mısır'ın hazineleri ve tüm sınırsız zenginlikleri Haçlıların hizmetindeydi. Krallık bu tarafta güvence altına alınmıştı ve akşamdan beri korkacak kimse-leri yoktu. Denize yelken açmak isteseydiler, hiçbir tehlike tehdit etmiyordu. Haçlılar iyi şartlar altında korkmadan Mısır'a ticaret seferlerine çıkabilirlerdi. Mısırlılar yabancı zenginlikler ve bize bilinmeyen mallar getirirlerdi ve onların gelmesi bizim için her zaman

86 Fatımî Halifesi el-Adıd'ın isteği üzerine, Şaver'in başı Şirkuh tarafından kesilip, halifeye gönderilmiştir (18 Ocak 1169). İbnü'l-Esir, XI, s. 276.

yararlıydı. Dahası, yıllık olarak ödedikleri muazzam haraç hem kraliyet hazinesini hem de bireysel zenginliği arttırıyordu. Ama şimdi her şey bizim zararımıza değişti ve mutluluğumuz yasa dönüştü. Şimdi her nereye dönsen, her taraftan tehlike var. Artık denizde güvenli bir şekilde gezinemeyiz. Etraftaki bütün komşular düşmana itaat ediyor ve sınırdaki krallıklar yıkımımıza hazırlanıyorlar. Bütün bunları bize tek bir insanın ihtirasları getirdi ve tüm ahlaksızlığın sebebi olan açgözlülük yine Rabb'in bize verdiği açık gökyüzünü kararttı. Ama tarihimize geri dönmek istiyoruz.

12. FASIL

Halifeyi Öldüren Selahaddin'in Şirkuh'un Yerine Geçmesi

XII. Haçlıların vesile olduğu sultanın ve oğullarının, kâfirce öldürülmesi üzerine Şirkuh, istediği gibi tüm hâkimiyeti elde etti. Ancak talihi uzun sürmedi, çünkü bir yıl sonra öldü⁸⁷. Onun halefi olan kardeşi Necmeddin'in (Eyyub) oğlu Selahaddin, ateşli bir mizaca, büyük cesaret ve aşırı cömertliğe sahip bir adamdı. O, hâkimiyetine başlar başlamaz, her zamanki geleneksel saygısını göstermek için efendisine yaklaştığında elindeki topuzla ona vurup yere düşürdü ve öldürdü⁸⁸. Ayrıca kendisinin üstünde hiç kimseyi görmemek ve halifelikle sultanlığın tek kişide toplanması için halifenin bütün soyunu da öldürttü. Yani huzuruna çıktığı zaman halifenin kendisini öldürtmesinden korkuyordu, çünkü Türkler Mısırlılar tarafından çok nefret edilen bir kavimdir. Bu yüzden ondan önce davrandı ve ona bu türden bir korkusu olmadığı anda kendi başına hazırlanmış olduğu ölümü tattırdığı söylenir. Halifenin ölümünden sonra, halifeliğin hazinesini ve sarayın bütün kıymetli şeylerini ele geçirdi. Birkaç gün içinde hazineyi tamamen boşaltıp savaşçılarına cömertçe dağıttınca, başkalarından para alıp ağır borçlar altına girmek zorunda kaldı. Bununla birlikte, bazılarının halifenin oğullarının

87 23 Mart 1169. İbnü'l-Esir, XI, s. 276.

88 Halife el-Adid, 17 Eylül 1171 günü öldürülmüştür. Fakat İbnü'l-Esir (XI, s. 296 vd.) onun Selahaddin tarafından öldürüldüğünü açıkça ifade etmiyor.

bazılarını ölümden kurtardıkları söylenir. Bunu halifelik tekrar Mısırlılara geçtiği takdirde eski halifelerin torunlarının eksik olmaması adına yapmışlardır.

13. FASIL

Piskopos Seçimi - Sûr Başpiskoposu Friedrich'in Elçi Olarak Batı'ya Gitmesi

XIII. Kralın dönüşünden sonra, bu yılın ilk yarısında, Lidda Piskoposu Rayner'in ölümünden başka kaydadeğer bir olay olmadı. Piskopos Rayner'in ölümünden sonra, bu makama Tabor Dağı Kilisesi rahibi Bernhard tayin edildi. Ancak ertesi bahar, Kral Amalrich'in altıncı yılının başlangıcında, krallıktaki akil kişiler Mısır'ın Türk egemenliği altına girmesinin, durumumuzu büyük ölçüde ağırlaştırdığını düşünerek, kilisenin önde gelenlerinden saygıdeğer, bilge ve aktif adamlar seçip Batı prenslerine göndermeye karar verdiler. Böylece onlara, krallığın dayanılmaz sıkıntısını, Hıristiyan halkının kötü durumunu ve kardeşlerini tehdit eden talihsizlikleri doğru bir şekilde anlatacaklardı. Çünkü şimdi en büyük düşmanımız Nureddin, güçlü filosuyla denizden krallığımıza şiddetli baskı yapabilir, şehirlerimize denizden ve karadan saldırabilir ve en kötüsü de bize gelen hacıların yoluna engeller koyabilir veya tamamen bize erişimlerini tamamen engelleyebilirdi. Böylece, ortak bir kararla bu hizmet için patrik, Başpiskopos Hernesius ve Akka Piskoposu Wilhelm uygun görüldü. Bunlar kralın ve bütün piskoposların mektuplarıyla birlikte, Roma İmparatoru Frederick'e, Fransa Kralı Ludwig'e, İngiltere Kralı Heinrich'e, Sicilya Kralı Wilhelm'e ve aynı zamanda Flandern Kontu Asil Philipp'e, Theobald von Chartres'e ve diğer Batılı prenslere gitmek üzere gemiyle yola çıktılar. Ancak ertesi gece gemiyi, kürekleri ve ahşap direkleri parçalayan şiddetli bir fırtına doğdu. Üç gün sonra büyük bir şaşkınlık içinde ve gemi enkazının parçalarıyla zar zor geri döndüler. Onların yerine, kralın ve prenslerinin acilen ricası üzerine, Sûr Başpiskoposu Friedrich, bu misyonu üstlendi. Kilisesine bağlı olan Banyas Piskoposu Johannes

ile evvelkilerden daha şanslı olarak, yolculuğunun varış noktasına güvenli bir şekilde ulaştı. Fakat uğruna geldikleri şeyde pek başarılı olamadı. Sözü edilen piskopos, Fransa'ya varmasından kısa bir süre sonra Paris'te öldü, ancak başpiskopos iki yıl sonra hiçbir şey elde etmeden geri döndü.

14-18. FASIL

Kralın Bir Bizans Filosuyla Birlikte Mısır'ı Başarısız Bir Zapt Etme Teşebbüsü

XIV. Bu yaz kaydadeğer bir olay olmadan geçtikten sonra, sonbaharın başlarında imparator kral ile yaptığı anlaşma uyarınca, vaat edilen filoyu yolladı. Bu imparatorluk haysiyetine yakışan çok övgüye değer bir hareketti. Vaat ettiğinden çok daha fazlasını yerine getirdi. Bu filoda genellikle kadirge denen ve savaş için en uygun olan iki tarafı kürekli yüz elli uzun gagalı gemi vardı. Ayrıca arka kapıları olan atların bindirilip indirilmeleri amacıyla tasarlanmış altmış büyük gemi ve nihayet insanlar ile atlar için daha rahat yükselen ve inen köprüleri olan, ağzına kadar her türlü gıda, silah, mancınık ve diğer savaş araçlarıyla donatılmış on ya da on iki tane dromons denilen çok büyük gemi. Bu filoyla, en büyük kumandan olarak güvendiği akrabası Megadukas'ı yola çıkardı. Onunla birlikte ona çok yakın olan ve tecrübelerine güvendiği, daha sonra bütün imparatorluğun yönetimine geçen tanınmış Mauresius'u gönderdi. Son olarak aynı zamanda, mükemmel sadakat ve itaati nedeniyle, imparatorun çok değerli asil bir adamı olan Puglia'dan Conversana Kontu Alexander bu filoyla birlikte geldi. Böylece bu prens batıdan gönderdiği ordusunu ona kattı ve eylül ayının sonuna doğru müsait bir yolculuğun ardından Sûr Limanı'na geldiler ve bu nedenle nehir ve liman arasında rahat bir yer buldukları Akka'ya gittiler⁸⁹.

89 İmparator at nakliyatı için ve bir orduyu yükleyeceği çok sayıda savaş gemisinden oluşan bir filo hazırlattı ve bunları Mısır'a gönderdi (1169). Andronikus Kontostephanos filoya kumanda ediyordu. Yelken açıp süratle Mısır'a ulaştı ve Filistin'e haber göndererek, anlaşma uyarınca oradaki kralı Amalrich'i bu mücadelede

XV. 15 Ekim 1169 tarihinde, yani kentin kurtuluşunun altmış sekizinci yılında, Kral Amalrich'in krallığının altıncı yılında onun yokluğunda krallığı Dimaşk yakınlarında bulunan Nureddin'in baskınlarına karşı savunmak üzere bir birlik bırakıldıktan ve krallığın işleri düzene sokulduktan sonra, Latinlerin ve Bizanslıların bütün ordusu Askalan'da toplandı. Ancak filo, birkaç gün önce Askalan Limanı'ndan çoktan ayrılmış ve Mısır'a doğru yola çıkmıştı. 16 Ekim günü, zikredilen şehirden yola çıktılar ve piyadeler çok fazla yorulmasınlar diye yavaş yürüyüşlerle ve daima suyun eksik olmadığı uygun yerlerde mola vererek antik Farama kentinin önüne geldiler. Onların kıyı boyunca izledikleri yol, kısa bir süre önce meydana gelen bir tesadüf eseri uzadı. Yani komşu deniz ile daha düzlükteki bazı yerlerin arasında kalan bazı kum tepeleri, dalgaların etkisiyle alıp götürülmüş ve deniz bu engeli kırdıktan sonra o düzlüğe bir yol açmıştı. Böylece ağız dar olmasına rağmen düz alanları tamamen su basmıştı. O günden itibaren, denizin girdiği bu bölgede, sadece komşuların değil, aynı zamanda uzak şehirlerin de fazlaca temin edebileceği kadar çok fazla balık bulunuyordu. Bu şekilde bölgeyi deniz tarafından su basarken,

Romalılara katılmak üzere çağırıyordu. Kral gecikince, Andronikos zamanını boşa harcamamak için orduyu karaya indirmeye karar verdi. Böylece Tenesion şehrini güç sarf etmeden zapt ettiler ve sık sık çevreye akınlar yaparak bölgeyi ele geçirdiler. Kralın yaklaşmakta olduğu bildirilince, savaşı kalabalık ve son derece zengin bir şehir olan Dimyat üzerine yönelttiler. Orada Romalılar tarafından çok korkunç savaşlar yapıldı. Fakat anlatacağım sebepten dolayı, hiçbir başarı elde edilemedi. Romalılar ile Mısır'da savaşa katılan Filistinliler arasında, zapt edilen bölgenin yarısını Romalıların, geriye kalanını da onların alacağı konusunda anlaşmaya varılmıştı. Fakat Romalılar Mısır'a daha önce gelince, kral haince davranarak savaşa geç gelmeye karar verdi. Böylece Romalılar bütün tehlikeleri göğüsleyecek, kendisi hiç gayret sarf etmeden ülkenin üzerine konacaktı. Geç kaldığı için durmadan savaşı geciktirdi ve Romalılara da aynı şeyi telkin etti. Ancak onlar bu sözlerle hiç aldırmadan her gün kahramanca mücadele ettiler. Dediğim gibi, Filistinliler bunu Romalılar tehlikeleri göğüslesinler ve kendileri kolay zafere konsunlar diye mi yaptılar, yoksa imparatorun Mısır üzerindeki hâkimiyetini mi kuskandılar, bilemem. Nitekim söylenilere göre, Dimyat şehrinin içindekiler kralı parayla kandırmışlar ve böyle davranmasını sağlamışlardı. Romalılar savaş için kendilerinin yetersiz olduklarını anlayınca geri çekildiler ve Byzantion'a döndüler. Fakat fırtınaya yakalanınca gemilerinin çoğunu kaybettiler. Romalıların Mısır seferi böyle bitti. Kinnamos, s. 199 vd.; Bizans donanması 1170 ilkbaharında ancak İstanbul'a dönebilmiştir. Niketas, s. 117.

kıyıda Mısır'a gitmek istedikleri takdirde denizden 10 mil kadar sapıp, tekrar kıyıya dönmek zorundaydılar. Bunu bir mucize olarak anlattık, çünkü bir zamanlar güneşin yaktığı çölün bir kısmının şimdi taşkınlarla kaplı olması, içinde yüzülebilmesi ve gemiyle seyahat edilebilmesi ve eskiden çorakken şimdi ağları balıkla doldurması ve daha önce bilinmeyen meyveler vermesi hiç duyulmamış bir şey olduğu içindir. Bununla birlikte, yukarıda bahsettiğimiz antik çağda çok kalabalıkken şimdi ıssız bir şehir olan ve Karabes olarak bilinen Farama, deniz ile çöl arasında Nil'in ilk ağzında nehre üç mil uzaklıktadır. Daha sonra, bir zamanlar mükemmel başkent olan şimdi küçük bir kasabaya dönüşmüş bulunan Tapnis'i solda bırakarak, İki gün içinde, deniz kıyısıyla ve bataklıklar arasından yaklaşık yirmi mil mesafeyi kat ettikten sonra Dimyat'a geldiler.

XVI. Mısır'ın başkentlerinden biri olan Dimyat, en asil ve en eski şehirlerden biridir ve Nil Nehri kıyısında son derece elverişli bir konuma sahiptir. Nehrin ikinci ağzı, nehrin yatağı ve deniz arasında, denize yaklaşık bir mil uzaklıktadır. Haçlılar buraya 27 Ekim'de geldi ve fırtınaya tutulan filoyu beklemek zorunda kaldı, ancak üç gün sonra, deniz yeniden yumuşadığında, şehirle deniz arasındaki sahil boyunca uygun bir yerde ordugâh kuruldu. Fakat şimdi nehrin diğer tarafında yeterli muhafızlar tarafından korunan tek bir kule vardı. Buradan şehre, bizim için çok engelleyici olan bir demir zincir bulunuyordu, bu yüzden daha fazla ilerleyemediler. Fakat yukarıdan, Babylon ve Kahire'den, bütün gemiler engelsiz bir şekilde aşağı inebildiler. Filo yerlerini aldığı anda Haçlılar, bulundukları yerle şehir arasında kalan bahçeler üzerinde, şehre daha yakın kamp kurdu, böylece artık engelsiz surlara ulaşabildiler. Burada üç gün boyunca şehre saldırmakta tereddüt edince, hazır olduğunuzda herhangi bir gecikmenin ne kadar da tehlikeli olduğu tecrübesini edindiler. Yani Mısır'ın yukarı kısımlarından çok sayıda Türk ve silahlı adamlarla dolu gemiler şehre indiler⁹⁰. Daha önce Haçlıların

90 Selahaddin Nil yoluyla oraya asker şevketti. Yanındaki askerlerin hepsini orada topladı, onlara silah, zahire ve para yardımı bulund. Ayrıca Nureddin'e elçi

gözlerinin önünde neredeyse boş olan şehir, hiçbir şey yapamadan kâfi miktarda adamla dolmuştu. İlk saldırıya dayanamayacaklarına inandıkları şehri şimdi sadece kuşatma aletleriyle zapt edebileceklerini gördüler. Bu nedenle, büyük masraflar ve büyük gayretlerle ihtiyaç duyulan malzemeleri temin edip, tüm kenti gözleyebilecekleri, yedi kat yükseklikte bir kule inşa edecek ustalar çağrıldı. Bazıları duvarların büyük taş kütlelerini parçalamaya hizmet eden, bazıları da şehrin surlarını yıkmaya yarayan ve böylece altlarında bulunan yeraltı mağaralarını ve gizli tünelleri kapatacak olan çeşitli mancınıklar yapıldı. Bu mancınıklar inşa edildikten ve belirlenen meydanlarda duvarın yanına getirildikten sonra, kale içindeki kuşatılanlara oklarla, sapanlarla ve silahlarla öfkelerini kustular ve sınırlı bir bir alana kısırdılar. Mancınıklarla duvarları ve onlarla bağlantılı evleri büyük taşlarla yarışırcasına dövmeye başladılar. Bunu gören şehir halkı, Haçlıların saldırılarına karşı kulenin karşısına silahlı adamlar yerleştirip aynı şekilde bire bir karşılık vermeye çalıştılar. Bu şekilde, Haçlıların savaş aletlerine onlar da mancınıklar yerleştirdiler ve Haçlıları yok etmek için her şeyi denediler. Savunmada son derece faaldiler, zira zorluk zihinsel güçlerini daha da keskinleştirdi. Eskiden böyle bir çatışma için yeterli olmadıklarını düşünürken, şimdiye kadar bilmedikleri yollar buldular ve savunmanın gayreti, donuk duyularını uyandırdı. Burada, şu atasözünün ne kadar doğru olduğu tecrübe edildi "ihtiyaç halinde insan akıllı ve zeki olur". Fakat Haçlılar daha şiddetli bir şekilde saldırmak yerine, çekingen ve yumuşak davrandılar, çünkü bazılarının söylediği gibi, birilerinin hain niyetleri için diğerlerinin fikri söz konusu değildi. Haçlıların ya daha az tecrübe sahibi olmaları ya da kötü düşünen komutanları

gönderip içinde bulundukları korkulu durumu bildirdi ve: "Eğer ben Dimyat'a varmakta geç kalırsam Haçlılar burayı işgal edecekler; fakat ben buradan ayrılıp oraya gidecek olursam Mısırlılar arkamdan gelip halka ve mallarına zarar verecekler, bana itaatten ayrılacaklar. Bu takdirde onlar arkamdan Haçlılar da önümden saldırıp bizi mahveder, bize hayal hakkı tanımazlar" dedi. Haçlılar Mısır'a birbiri ardına asker geldiğini, Nureddin'in de kendi ülkelerine girip yağma ve tahribatta bulunduğunu görünce hiçbir şey elde edemeden elleri boş olarak dönmek zorunda kaldılar. İbnü'l-Esir, XI, s. 284 vd.

olduğu gerçeği, inşa edilmiş olan kulenin, düzensiz ve neredeyse erişilemeyen yerlerde surlara taşındığı gerçeğinden anlaşılmaktadır. Kuleyi, şehrin kolayca baskı altına alınıp zapt edilebileceği duvarlarının daha alçak ve çok zayıf olduğu yerler yerine, surların en sağlam ve en iyi korunan yerine büyük zorluklarla kurmuşlardı. Vatandaşlara veya onların evlerine zarar veremediler, ama sadece duvarların yakınında duran Kutsal Bakire'nin bazilikasına zarar verdiler. Burada ihanet ve kötülüğün oynandığı, kentin sakinlerinin başlangıçta savaştan hiçbir şey anlayamayan yumuşak insanlardan oluştuğu zaman saldırılsaydı başarıyla alınabileceğinden anlaşılmaktadır. Ama onlara tanındıkları zaman, kuşatılmışlar çok cesur ve iyi silahlanmış adamlarla takviye olundular, sadece surların arkasında değil, aynı zamanda açık alanda da Haçlılarla eşit duruma geldiler.

XVII. Bunların dışında başka bir talihsizlik de oldu. Filoya gelen tüm Bizanslılar, ekmek tükenip, hiçbir yiyecek bulamayınca bu tür eksikliklerden muzdarip olmaya başladılar. Çeşitli kullanımlar için, kampın yakınındaki bir palmye ormanını kestiler ve ağaçlar yere düştüğünde Bizanslılar, dalların filizlerini büyük bir iştahla yiyerek bu şekilde açlıklarını gidermeyi denediler. Böylece sefilce açlıklarını bastırmaya çalıştılar, zira ihtiyaç, yiyecek bulma sanatını arttırdı ve boş mide onları yaratıcı kıldı. Bu gıda ile birkaç gün sefil hayatlarını sürdürmenin yollarını aradılar. Bununla birlikte, yiyecek eksikliği olmayanlar ise kendilerini fındık, kuru üzüm ve kestaneyle beslediler. Haçlılar ise en azından bir miktar ekmek ve diğer yiyeceklerden yoksun değildiler, ama yarını düşünerek kuşatmaların daha uzun süreceği endişesiyle dikkatsizce bir paylaşımda bile sıkıntıya girmek için malzemelerini sakladılar. Dahası o zamanlar, sağanak yağmurlar ne fakirlerin küçük çadırlarını ne de zenginlerin daha büyük olanlarını sürekli olarak damlayan sulara karşı korumaya imkân veriyordu. Böylece, yağmur sularını çadırlarını çevreleyen bir hendekte kanalizasyonla güvenliğini sağlayamadılar. Bu günlerde başka büyük bir talihsizlik de oldu. Kadırgaları ve diğer çeşitli gemileri denizden

nehre getirdikten ve onları şehir yakınlarında daha elverişli bir yere demirlediler. Öğleden sonra Nil'in seyrini izleyerek, biraz daha kuvvetli bir rüzgârın estiğini görünce, şehirdekiler uzun süredir düşündükleri bir planı uygulamaya giriştiler. Orta büyüklükte bir mavna aldılar, kuru odun, zift, gres ve diğer kolay tutuşabilen malzemelerle en üst seviyeye kadar doldurdular. Tüm bunları yaktıktan sonra, Haçlı filosuna karşı nehirde yüzdürdüler ve öğlen rüzgârı ve yanıcı maddeleri daha fazla alevlendirdi. Yanan mavna filoya geldiğinde ve gemiler birbirine yakın olduğu için devam edemediğinde, burada asılı kaldı. Yangın kadırğa denilen altı gaga gemisine sıçradı ve onları küle dönüştürdü. Kral yangını haber alır almaz eğer çıplak ayakları ile atına atlayıp, derhal denizcileri çağırarak ateşi engellemeseydi, elbette bütün filo yanmış olurdu. Şimdi gemilerle uğraşılar ve böylece yangının sızmasına öncülük ettiler. Fakat gemilerin bir kısmı komşularından ateş yakıp kül etmediyse, kül ya da başka bir şey yakıp söndürürse, nehir suyuna kolaylıkla yardım edebilirler. Şimdi gemileri birbirinden ayırdılar ve böylece yangının sızmasını önlediler. Fakat gemilerin bir kısmı yandakilerden alev ya da köz vasıtasıyla ateş aldıysa da nehir suyu bunların söndürülmesini kolaylaştırdı. Şehre tekrarlanan saldırılar, birkaç gün arayla yapıldı, ki savaş akıbeti muallakta kaldı. Bazen Haçlılar bazen de kuşatılanlar yenildi. Ancak çarpışmaya hevesli olan Haçlılardı, zira kuşatılmışlar meydan okunmadan nadiren savaşılmaya çıkıyorlardı. Burada sadece Bizanslıların ordugâhına karşı olan gizli bir kapıdan girip çıkıyorlardı. Bizanslıların Haçlılardan daha zayıf olduklarını bildiklerinden mi ya da açlıktan dolayı saldırmanın daha kolay olduğunu düşündükleri için mi bilmiyoruz. Ancak Grek Megadukas ve diğer komutanlar gerektiği kadar cesur ve yürekli savaştılar. Bu örnek aynı zamanda çoğu durumda askerleri olağanüstü cesaretle saldırıya ve direnmeye teşvik etti. Haçlılar, aynı zamanda denizden ve karadan yardıma gelen halktan, daha önce duvarlara hapsedilmiş olan kuşatılmışlardan daha çok korkmak zorunda kaldılar. Şimdi tüm ahali mırıldanıyordu. Herkes Mısır'da aç kalmaktan ya da

düşmanın kılıçları altında ölmektense boşuna zaman harcamayıp Tanrı'nın yardımını olmadan giriştikleri bu teşebbüsü bırakarak, ülkeye dönmenin daha güvenli olduğu kanaatindeydi. Böylece bazı gizli şartlar altında, bazı prenslerimizin arabuluculuğuyla içlerinde adı İvelin olan birinin bulunduğu Türk emîrleri çağrılarak bir ittifak yapıldığı anlaşıldı. Bizanslıların da memnun kaldığı bu durum tellallar vasıtasıyla duyuruldu.

XVIII. Artık ahali ve onların yardımına gelenler, istedikleri gibi Haçlıların kampına geldi ve hatta Haçlılar şehre gitmek istediklerinde tüm kapıları ve geçitleri açtılar. Şimdi iki taraf arasında öyle bir trafik vardı ki herkes istediğini satın alabilir veya değiştirebilirdi. Neredeyse üç gün boyunca düşmanlarıyla alışveriş ettikten sonra, Haçlılar ülkelerine yolculuk için hazırlandılar. Böylece mancınık surlardan uzaklaştırılıp yakıldı, daha sonra kralla birlikte karadan gelenler tekrar geldikleri, yaptıkları eski yolu takip ettiler. Hızlı yürüyüşlerle 21 Aralık'ta Suriye'ye ulaştılar. Ancak kral yaklaşan festival dolayısıyla Noel'den önceki gün Akka'ya geldi. Denizden gelmiş olanlar, gemilerine bindiklerinde olumsuz bir durumla karşılaştılar, zira yolculuğun başlangıcında, birdenbire şiddetli bir fırtına patlak verdi. Bu da onları denizden çıkamaz hale getirdi, neredeyse tüm gemiler parçalandı ve kıyıya atıldı. Böylelikle Haçlılara yardıma gelen bu büyük filodan geriye kalan sadece birkaç büyük küçük gemi yolculuklarına devam edebildiler. Böylelikle elleri boş, yenilmiş ve uğradıkları talihsizlik yüzünden üzülerək ülkelerine döndüler. İmparatorun kumandanları tüm görevlerini en iyi şekilde yerine getirmiş olsalar da imparatorluk majestelerinin, teşebbüsün akamete uğraması dolayısıyla suçsuz oldukları halde hesabı kendilerine keseceğinden, kaçınılmaz bir kaderin ortaya çıkardığı şeyin, onların kötülüklerinin ya da ihmallerinin eseri olduğuna inanacağından endişe ediyorlardı. Ama geri döndüğünde hem kralla hem de öteki prenslere, böyle büyük prensler tarafından yönetilen böyle büyük bir ordunun böyle bir başarısızlığa nasıl uğradığını tam olarak

sorduğumuzu hatırlıyoruz. Bu yıl kendi fırsatlarımızla ve başpiskoposumuz efendimizin bize yönelttiği haksızca öfkesini yatıştırmak üzere Roma Kilisesi'ne gittim. Geri döndüğümüzde, zikredilen konuyu açıklığa kavuşturmaya çalıştım. Çok çeşitli ifadeleri dinleyerek, gerçek hakikati keşfetmeye çalıştım, çünkü bu askeri sefer hakkında elde ettiğimiz sonuçlar umduğumuzdan farklıydı. Şimdi, Bizanslıların da bu teşebbüste büyük bir suçluluk duymadıklarını gördük, çünkü imparatorları bu tür bir ordunun bakımı için gerekli parayı göndereceğine dair kesin söz vermiş, ama sözünü tutmamıştı. Onun kumandanları, Mısır'a geldiklerinde, imparatorun hazinelelerinden Haçlılara katkıda bulunmaları gereken yerde, kendi paraları kendilerine yetmedi ve ordularına yiyecek sağlamak için borç para almayı denedi, ama kimse onlara hiçbir şey vermedi.

19. FASIL

Doğuda Meydana Gelen Büyük Zelzele

XIX. Ertesi yaz haziran ayında, Kral Amalrich'in krallığının yedinci yılında Doğu, bu zamana kadar hiç kimse tarafından duyulmamış veya okunmamış bir depremle sarsıldı. Bu deprem, Doğu'nun en eski ve en güçlü şehirlerini tamamen tahrip etti. Sakinleri molozların altına gömüldü ve evlerin yıkılmasıyla ezildiler, sadece çok azı hayatta kalabildiler. Bu ülkelerin en uzak sınırlarına kadar, dostların ve akrabaların kaybedilmediği hiçbir yer yoktu, her yerde bir inilti her yerde ağıt hâkimdi. Böylece Suriye ve Finike'nin en büyük ve asırlık kentleri yerle bir oldu. Pek çok vilâyetin başkenti olan ve bir zamanlar birçok krallığın yönetildiği Cölesuriye'deki Antakya'nın yerleşimi, surlarını çevreleyen en güçlü burçları, müstahkem yerleri, kiliseleri, her türden binaları da dahil olmak üzere tamamen tahrip oldu. Öyle ki, bugün bile kenti ne emek ne de masraflarla yeniden onarmak neredeyse imkânsızdı. Bu eyâlette daha pek çok görkemli şehir yıkılmıştı, deniz kentleri Cebile ve Lazkiye'nin ülkenin ortasında kalan kasabaları, Nerea da denen Haleb, Caesara, Hamum ve o zamanlar düşmanın ellerinde olan pek çok diğerleri de bunlar

arasındaydı. Ancak yok olan küçük şehirler ve yerler sayılamayacak kadar çoktu. Haziran ayının yirmi dokuzuncu günü günün ilk saatlerinde, Phönizia'da, asil ve kalabalık Trablus kenti birdenbire yıkıldı ki, duvarların içinde bulunanların hiçbiri kurtulamadı. Bütün şehir, ahalinin gömülü olduğu bir taş höyüğe dönüştü. Aynı eyaletin ünlü başkenti olan Sûr'da da deprem bazı çok güçlü kuleleri yıktı, ancak hiçbiri halkı öldürmedi. Bizimkiler gibi yarı yıkık düşman şehirleri de herhangi bir düşmanca saldırıya açıktı, ama herkes yüksek yargıcın gazabından korkup diğerine zarar vermekten çekindi. Sadece kısa bir süre için olsa da genel bir barış meydana geldi ilahi yargının korkusundan dolayı her biri birbirine yakınlı, çünkü her biri kendi günahlarının cezasını beklediği için, tüm düşmanlığı diğerine bıraktı. İlahi gazabın bu vahyi, sadece bir saat değil, üç ya da dört ay ya da daha uzun bir süre bazen gündüz bazen gece, aynı korkunç depremle, üç ya da dört kez hissedilmiştir. En ufak bir hareket karşısında korkuları uyanıyordu ve hiçbir yer güvenli değildi. Uykularında bile uyanırken gördükleri korkunç manzaraları görüyorlar ve ani şoklar onları bulundukları yerlerden atlamaya itiyordu. Bununla birlikte, eyaletimizin üst şehirleri, yani Filistin'dekiler tüm bunlardan Tanrı'nın inayetiyle korunmuştur⁹¹.

20-22 FASIL

Selahaddin'in Krallığa Saldırması ve Pek Çok Müstahkem Yerleri Zapt Etmesi

XX. Aynı yıl aralık ayında, Amalrich'in krallığının yedinci yılında Selahaddin'in, krallığı tahrip etmek ve Filistin'e girmek üzere Mısır ve Dimaşk'ın her tarafından savaş güçlerini çağırdığı ve çok sayıda insan tarafından desteklendiğine dair bir söylenti yayıldı. Kral bunu

91 29 Haziran 1170 günü ard arda, muazzam ve benzeri görülmemiş korkunç bir deprem oldu. Bu deprem Suriye, el-Cezîre, Musul, Irak ve diğer bütün bölgelerde etkili oldu. En şiddetlisi de Suriye'de oldu. Dimaşk, Baalbek, Hıms, Hama, Şeyzer, Ba'rin, Haleb vs. şehirlerin büyük bir kısmı harabeye döndü; surları ve kaleleri yıkıldı. Halk evlerin enkazı altında kaldı, sayısız insan bu enkaz yığınları arasında öldü. İbnü'l-Esir, XI, s. 286; Süryani Patrik Mihail, II, s. 220 vd.

duyduğunda, derhal Askalan bölgesine gitti, burada güvenilir kaynaklardan son derece kalabalık bir orduya sahip olduğu söylenen büyük ve güçlü prensin iki gündür Darum adındaki müstahkem kaleyi kuşatmış olduğunu kesin olarak öğrendi. Selahaddin bu iki gün boyunca kuşatılmışları sürekli olarak baskı altına almış, surlarda duranların neredeyse hepsi yaralanmış ve sadece birkaç tanesi silahlarıyla savunmada kalabilmişti. O, ayrıca duvarları tahrip etmiş, şehrin bir kısmını ele geçirmiş ve meydandakiler daha müstahkem görünen iç kaleye çekilmişlerdi. Fakat düşmanlar bu kalenin alt kısmını çoktan tahrip etmiş ve kapıyı ateşe vermişler, böylece burada bulunan şövalyelerin elinde sadece üst kısım kalmıştı. Durum olduğu gibi krala bildirildi. Burası asil, cesur, dindar ve Tanrı korkusu olan bir adam olan Anselm von Pass'ın gözetimi altındaydı. O gün orada bulunsaydı, hiç şüphesiz düşmanın eline geçecekti. Kral bu haberi aldığı anda, acı ve öfke içinde, olabildiğince çok sayıda atlı ve piyade çağırdı; zira zamanın kısalığı ve düşmanın yakınlığı daha fazlasına izin vermiyordu. O ayın on sekizinci günü Askalan'ı terk edip Gazze'ye hareket etti. Değerli ve yaşam sağlayan saygıdeğer ahşap haç ile patrik de orduda bulunmaktaydı. Aynı zamanda saygın kişiler olan Bethlehem Piskoposu Radulph, Krallık Şansölyesi, Lidda Piskoposu ve krallığın birkaç prensi de ordudaydı. Dikkatli bir sayım iki yüz elli atlı, iki bin piyade olduklarını gösterdi. O geceyi zikredilen yerde ağır endişe içinde uykusuz bir şekilde geçirdikten sonra, şehri korumak için buraya gelmiş olan Templier Şövalyeleri'yle birlikte güneş doğarken şehri terk edip, söz konusu müstahkem mevkiye hareket ettiler. Burasının Edom'da, Filistin ile daha önce bahsedilen ülke arasındaki sınırı oluşturan Mısır deresinin üzerinde yer aldığına inanıyoruz. Birkaç yıl önce Kral Amalrich tarafından hâlâ orada bulunan eski binaların kalıntılarıyla küçük bir tepeye inşa edilmişti. Burada yaşayan yaşlılar buranın eski zamanlarda bir Yunan manastırı olduğunu söylüyorlardı. Bu yüzden "Rumların Evi" olarak tercüme edilen Darun deniliyordu. Böylece kral, burada yaklaşık bir taş atımı ölçeğinde küçük bir kale inşa etmişti. Bu kalenin dört köşeli

dört tane kulesi vardır. Bunlardan biri diğerlerinden daha kalın ve sağlamdır, ancak hendekleri ve dış istihkamları yoktur. Denize yaklaşık beş stad mesafededir. Burada komşu bölgelerden bazı köylüler ve tüccarlar bir köy ve bir kilise inşa edip buraya yerleştiler, çünkü burası elverişli bir yerdi ve fakir insanlar şehirlerden daha iyi bir gelişme kaydettiler. Ancak kral burayı, bir zamanlar hem topraklarını genişletmek hem de Kasalien olarak adlandırılan çevre köylerden gelen geliri ve yoldan geçenlerin ödemeleri gereken tarifeleri daha kolay toplayabilmek için kurmuştu.

XXI. Haçlılar Gazze'den ayrılıp, yolun üzerindeki bir yükseklikten düşman kampını ve kalabalık düşmanı gördüklerinde, korkuyla birbirlerine çok yakınlaşıp, izdiham dolayısıyla zorlukla hareket ettiler. Düşmanlar Haçlıların üzerine doğru saldırıp, onları dağıtmaya çalıştılar, ama onlar birbirlerine daha da sıkıca yapıştılar. Saldırıyı Tanrı'nın yardımıyla durdurdular ve harekete devam etmeyi denediler. Sonunda belirlenen yere gelip, bütün ordu çadırlarını kurdu. Patrik, kaleye gitti ve geri kalanlar ordugâhlarını dışarıda, köyün yanında kurdular. Ancak geldiklerinde günün altıncı saatleriydi. O gün, Haçlıların saldırı ve savunma konusunda cesaret gösterdiği birkaç çarpışma oldu. Fakat gece olduğunda Selahaddin ordusunu düzenli birlikler halinde Gazze'ye götürdü. Gecenin geri kalan kısmını dere tarafında dinlendirdiler ve sabah şehre yaklaştılar. Filistin'in mükemmel bir başkenti olan Gazze, dünyevî ve ruhani tarihlerde hatırlanan ve hâlâ soylu binalarında eski ihtişamlarının izlerini taşıyan bir şehirdir. Fakat uzun bir süre boyunca tamamen ıssızdı. Askalan'ın ele geçirilmesinden önce, Kudüs Kralı IV. Balduin krallığın tüm halkının desteğiyle şehrin bir kısmını güçlendirdikten ve yeniden inşa ettikten sonra, sonsuza kadar mülk olarak Tapınakçılara hediye etmişti. Zikredildiği gibi, tahkimatlar tepenin tüm çevresini kapsamıyordu. Fakat sonra buraya yerleşen insanlar daha güvenli oturabilmek için tepenin geri kalanını kapılarla, zayıf ve alçak bir surla tahkim etmişlerdi. Şimdi bu sakinler düşmanın gelişini duyduklarında, eşleriyle

ve çocuklarıyla güvenli bir yere kaçmak istediler. Çünkü onlar bu tür baskınlara alışkın bulunmayan çiftçiler ve savaşçı olmayan insanlardı ve şehrin geri kalanını teslim ettiler. Ancak krallığın en büyüklerinden biri ve kötü bir insan olan Milo von Planci, onları cesaretlendirmek isteyerek müstahkem kısma girmelerine izin vermedi ve şehrin güçsüz kısmını savunmalarını tavsiye etti. Bunlar orduya gitmek istemişler ve o gece buraya tesadüfen gelmişlerdi. Söz konusu Milo'nun emriyle şehrin dış kapısında özgürlük ve vatan için savaşp, düşman kılıcına karşı cesurca direnirken, şehri başka bir tarafa girmiş olan diğer düşmanlar da müstahkem yer ile kapının arasındaki meydanda hâlâ cesurca savaşanları arkadan ve her taraftan kuşatıp öldürdüler. Düşmanlar, onlardan birçok kişinin öldüğü ve yaralandığı kanlı bir zafer kazandılar. Şimdi düşmanlar surların içine girip karşılaştıklarını öldürürken, buranın sakinleri yeniden müstahkem mevkiye girmek istediklerinde kurtuluşa giden başka bir yol bulunmasa da onlara müsaade edilmedi. Böylelikle o yerin hâkimi haline gelen Türkler, yaşını ya da cinsiyetini göz önünde bulundurmaksızın öfkeden küçük çocukları bile taşlarla parçalara ayırmışlardı. Ancak müstahkem mevkide kalanlar, düşmanları oklarla ve taşlarla duvarlardan Tanrı'nın yardımıyla orayı korudular. Düşmanlar dış kaleyi fethettikten ve halkı öldürdükten sonra, zaferle Darun'a doğru yola çıkmak üzereyken, redbirsizce Haçlı ordusuna doğru koşuşturan elli Haçlı piyadesiyle karşılaştılar. Hristiyanlar kendilerini kurtarmak için çaresiz bir şekilde cesurca bir savaş başlattılar.

XXII. Türkler daha sonra birliklerini savaş düzenine soktu ve kırk iki birlik meydana getirdi; bunlardan yirmi tanesi Darun ve deniz arasındaki sahil yolunu takip ediyordu. Geri kalanlar tekrar birleşmek üzere ülkenin ortasına doğru yol aldılar. Haçlılar, Türklerin düzenli gruplar halinde geri çekildiğini gördüklerinde savaşa hazırlandılar ve sayıca az olmalarına rağmen, Tanrı'nın yardımına güvenip cesurca ve güçlü bir şekilde savaşa giriştiler, zira düşmanın kendileriyle

karşılaşmaktan çekindiğinden hiç şüpheleri yoktu. Ama onların ak-
linda tamamen farklı bir şey vardı ve doğruca Mısır'a döndüler. Kral,
düşmanın kesin olarak tamamen çekildiğini öğrendiğinde, ordunun
bir bölümünü yarı yarıya tahrip edilmiş olan yeri yeniden inşa et-
mesi, tahkim etmesi ve orada bir garnizon oluşturması için ayırdı.
Tanrı'nın rehberliğiyle geri kalanıyla birlikte Askalan'a geri döndü.
Genellikle krallıkta düşman ordularını görenler, bu kadar güçlü bir
Türk ordusunu hiç duymadıklarını ve düşman sayısının kırk bin kişi
olarak hesaplandığını ve bunların hepsinin atlı olduğunu söylediler.

23. FASIL

Canterbury Başpiskoposu Thomas'ın İngiltere'de Şehit Olması

XXIII. Aynı tarihlerde Aralık ayının yirmi dokuzunda, İngiltere'nin
asil ve seçkin başkenti Canterbury'de, bu şehrin aziz ve görkemli
Başpiskoposu Thomas şehit oldu. Londralıydı ve Canterbury Baş-
piskoposu tarafından Theobald bu kiliseye arşidiyakon olarak tayin
edilmişti. Daha sonra, bu ülkenin kralı olan II. Heinrich, krallı-
ğın işleriyle ilgilenmesi için onu bakan yaptı ve o bütün krallığı
sadakat ve bilgelikle yönetti. Sonra daha önce bahsettiğimiz Mübarek
Baba'nın ölümü üzerine, hizmetlerinin ödülü olarak Tanrı'nın irade-
siyle Canterbury Kilisesi'ne tayin edildi. Kötülük ve tiranlığa karşı
korkusuzca kilisenin hakları için savaştı ama sonuçta Kral Heinrich'in
zulmünden kaçınmak için yedi yıl müddetle Fransa'ya sürgüne git-
mek zorunda kaldı. Onu rahat bırakmaya söz verildiği için buradan
İngiltere'ye döndüğünde, Tanrı'nın iradesiyle piskoposluk yaptığı
bu kilisenin duvarları içinde, kendisini utanç içinde bırakan zalim-
ler için dua ederken Allahsız katiller tarafından kafası kesildi. Yani
kendi kanıyla şehitlik mertebesine ulaştı ve o zamandan beri merha-
metli Rabb'in, neredeyse her gün bu şehit aracılığıyla, bu kilisede ve
ülke çapında havariler zamanından beri gelen mucizeleri yenilediği
görülüyor.

24-26. FASIL

Kralın İstanbul'a Seyahat Etmesi - Kaldığı Süre Boyunca Onurlandırılması - İmparator ile Yapılan İttifak

XXIV. Krallığın günden güne baskı altına alındığını, düşmanın sayısının, gücünün ve topraklarının arttığını, krallığımızda ihtiyatlı ve ileri görüşlü prenslerin tamamen soyunun tükendiğini, onların yerlerini kötü bir neslin aldığını gördü. Atalarının nasıl kazanmış olduklarını bilmeyenler, utanç verici bir şekilde kaybediyorlardı. Bu yüzden krallık o kadar zayıflamıştı ki, bir aptalın bile bunu anlaması gerekiyordu. Bunun üzerine ertesi sene hükümdarlığının yedinci yılında Kral Amalrich, krallığın bütün prenslerini bir araya topladı. Bu toplantıda krallığın ne kadar korkunç bir durumda olduğunu açıklayıp, krallığın yok olmaması için bu kötülüklerle nasıl başa çıkılacağı konusunda onların görüşlerini aldı. Birbirlerine danıştıktan sonra, oybirliği günahları yüzünden krallığın bu pozisyona geldiğini, düşmana saldıracak veya kendilerini onlara karşı savunacak durumda bulunmadıklarını söylediler. Kendilerini bu sefaletten kurtarmak için buldukları tek çıkar yol, Batı prenslerinin yardımının talep edilmesiydi. Son olarak, papaya, Roma imparatoruna, Fransa, İngiltere, Sicilya ve İspanya'nın ünlü krallarına ve bu toprakların duklerine ve kontlarına, krallıkta bulunan değerli ve saygıdeğer elçiler gönderilmesi gerektiğine karar verildi. Böylelikle krallığı tehdit eden yaklaşan tehlikeye karşı yardımları istenecekti. Bu kadar büyük bir hükümdarı Haçlıların lehine çevirmek için imparatora gerekli istihbarat, hüner ve kişiliğe sahip bir elçi gönderilmeliydi. Şimdi bu önemli elçilik için kimin düşünüldüğünü tartışırken kral, daha önce bazı sadık adamlarıyla görüştükten sonra, ortaya çıkıp bu elçilik için kendisinden başka hiç kimsenin uygun olmadığını ve krallığı bu sıkıntıdan kurtarmak için her türlü çabayı sarf etmeye, her türlü tehlikeyi göze almaya hazır bulunduğunu söyledi. Krallığın ileri gelenleri bu karar mukabilinde şaşkınlık duyup, kralın krallığını boş bırakmasının

çok kötü olacağını söylediklerinde, şöyle cevap verdi: “Hizmetkârı olduğum Tanrı bu arada krallığını yönetecek. Gitmeye kararlıyım ve hiç kimse beni bu amaçtan vazgeçiremeyecektir”. Şimdi Akka Piskoposu William’ı, krallığın büyüklerinden olan Taberiye’den Garmund’u, Arsur’dan Johannes’i, Mareşal Gerhard von Pugi’yi, Kudüs’ün kale kumandanı Roard’ı ve Nablus’tan Rainard’ı (zira Nablus’ta Philipp Tapınak Şövalyeleri’nin reisi olarak çoktan hay-siyetini kaybetmiş ve sürgüne gönderilmişti) seçti, çok kalabalık maiyet ile mart ayının onunda on kadırgayla birlikte yolculuğa başladı. Tanrı’nın yardımıyla müsait bir seyahat yaptı ve genellikle Aziz George adını taşıyan Boğaz’ın ağzındaki Abydos’a mutlu bir şekilde ulaştı. Bu büyük, zeki, ihtiyatlı ve övgüye değer imparator, Tanrı’nın kutsadığı bir krallığın böylesine ünlü hükümdarının, çok sıra dışı bir şekilde ülkesine geldiğini haber alınca, ilk başta çok şaşırdı. Kralın bu olağanüstü ve zahmetli yolculuğuna neyin sebep olduğuna bir anlam veremedi. Fakat sonra şöretinin ve şerefının bu artışı, Rabb’in kendisine sunduğu bu eşsiz lütfu, yani seleflerinin hiçbirinin karşılaşmadığı gibi, Rabb’in acı çektiği ve yükseldiği kutsal yerlerin hamisinin kendisine geldiğini görünce, ruhu en üst seviyeye kadar neşelendi. Gelişinden sonra ona en büyük saygıyı göstermeye karar verdi. Bu yüzden sarayının en büyük prensi ve kızı da kralın eşi olan yeğeni Protosebastos Johannes’i çağırdı ve bütün imparatorluk şehirlerinde onu eski muhteşem törenlerle ve saygıyla karşılaması için gönderdi. Onu oğlu olarak kabul edeceğini, kendisinin başkente girişini sağlayacak imparatorluk elçilerini beklemesini bildirmesini istedi. Sonra bu prens, görkemli bir maiyetle krala karşı gitti ve Boğaz’ın kıyısında bulunan Kaliopolis’e, Abydos Boğazı’ndan çok uzak olmayan bir yere geldi. Burada kral kadırgalardan ayrıldı, çünkü rüzgâr imparatorluk şehrine yolculuk için elverişli değildi. At binerek maiyetiyle birlikte aynı kıyıda yer alan Heraklea’ya geldi. Burada, o sırada uygun bir rüzgâr çıkınca tekrar gemisine bindi elverişli rüzgârlarla İstanbul’a ulaştı.

XXV. Şehirde, deniz kıyısında doğuya doğru, Konstantin sarayı olarak bilinen imparatorluk saraylarından biri bulunur. Bu sarayın girişı denize bakmaktadır ve denize kadar uzanan muhteşem, harika mermer basamaklarla, aynı malzemedен yapılmış imparatorluk ihtişamıyla yükselen sütunlar ve aslanlarla donatılmıştır. Bu giriş sadece imparator içindir ancak krala özel bir saygı gösterisi olarak, onun bu taraftan girmesine izin verilmiştir. Burada kutsal sarayın prensleri onu çok sayıda saray erkânıyla hürmetle karşıladılar. Daha sonra, imparatorun ve kendisinin bazı adamlarıyla beraber birçok geçit ve odadan geçerek imparatorun ileri gelenlerle yerini aldığı salona geldiler. Oturdıkları yerin önünde, değerli bir kumaştan perdeler ve Naso'da okuduklarımızı aşan nefis işçilik ve malzeme vardı. Bu perdelerin dışında, büyük prensler kralı karşıladı ve onu içeri aldılar. Bu düzenlemenin kralın teveccühünü kazanmak ve aynı zamanda imparatorluk onurunu korumak için yapıldığı söylenir, çünkü imparator sadece ileri gelenlerle yaptığı toplantıda, genel toplantılardaki gibi davranamazdı. Kral içeriye girince, perdeler aniden çekildi. Aynı zamanda perdelerin dışında kalanlar tarafından mücevherlerle süslü altın tahtta oturan imparator görüldü. Kral aynı görkemde ama biraz daha alçak tahta oturtuldu. O, prenslerimizi barış öpücüğü ve dostça sözlerle selamladı, kralın ve prenslerinin hâl hatırlarını sordu. Yüz ifadesinden onların gelişinden ne kadar keyif aldığı açıkça görebiliyordu. Çünkü imparator, kutsal sarayının hizmetkârlarını ve yöneticilerini, krala ve maiyetine sarayında muhteşem görkemli daireler tahsis etmek için görevlendirmişti, ama prenslerin her biri, şehirde saraya uzak bulunmayan görkemli bir misafirhaneye yerleştirilmişti. İmparatora veda ettikten sonra, kralla biraz zaman geçirdiler, belirli bir saatte geri dönmek üzere şimdi herkesi misafirhanesine bıraktılar. Bazen imparator ile bazen da kendi aralarında geldikleri konuyu müzakere etmek için her gün belirli bir saatte bir araya geldiler. Olumlu sonuç almadan ülkeye geri dönmek zorunda kalmamak için çok çaba sarf ettiler. Böylece kral hem onunla şahsen hem de genel toplantılarda yaptığı

görüşmelerde imparatorluğa gelmesinin nedenini açıkladı. Krallığın sıkıntılarını anlattı, imparatorun Mısır'ın zaptıyla elde edeceği ebedi ihtişamdı bahsetti. Ona bu planın ne kadar kolay gerçekleştirilebileceğini en açık şekilde gösterdi. İmparator tüm güvencelerini dikkate aldı ve bütün isteklerini yerine getireceğine dair söz verdi. Bu arada hem kralı hem de prenslerini imparatorluk cömertliğiyle pek çok armağanla onurlandırdı. Daima onların hatırlarını özenle sordu. Ayrıca sadece hizmetçilerin girebileceği sarayının iç kısımlarını, gizli amaçlar için tasarlanmış odaları, halka kapalı bazilikaları ve bütün eski hazineleri onlara gösterdi. Aynı zamanda kutsal emanetler ve Rabb İsa Mesih'in kurtuluşunun kıymetli şahitleri haç ve çivi, mızrak, sünger, boru, kefen ve sandaletleri onlara gösterdi. Gizli odalarda bulunan kutsal İmparator Constantinus, Theodosius, Justinianus devirlerinden kalan ne varsa ayırt etmeksizin görmelerine izin verildi. Zaman zaman imparator, kralı bizim için yeni olan ve her iki prensin de şahsiyetine uygun bulunan her türlü oyuna davet etti. Burada çeşitli müzik enstrümanlarını ve hayranlık uyandıran tatlı ve sanatsal şarkılar dinlediler. Ayrıca genç kızların danslarını ve hokkabazların pandomim gösterilerini izlediler, fakat herhangi bir yaralanma olmadı. Genellikle tiyatro veya sirk oyunu dediğimiz halka açık gösteriler de yapıldı.

XXVI. Konstantin sarayında birkaç gün geçirdikten sonra, mevsimlik değişiklik dolayısıyla imparator, kral ile birlikte Blacherna olarak adlandırılan yeni saraya taşındı. Burada imparator, krala görkemli daireler verdi ve atalarının koridorlarında birkaç gün boyunca onu eğlendirdi. Fakat kralın adamlarına da bu saraydan uzak olmayan rahat ve görkemli pansiyonlar tahsis etmişti ve burada, kaldıkları eski yerlerinde olduğu gibi, sadece tüm ihtiyaçları karşılanmakla kalmadı. Aynı zamanda hizmetçiler ve sorumlular onların eğlendirmeyi de eksik etmediler. Kral mekânları iyi bilen ileri gelenleri onlara şehri gezdirmeye yönlendirdi. Burada çok sayıda bulunan kiliselere ve manastırlara içeriden ve dışarıdan baktılar. Zafer anıtı olarak inşa edilen

sütunları gördüler ve bu anıtların her biri hakkında her şeyi bilen en yaşlı insanlar tarafından onlara ayrıntılı bilgiler verildi. O günlerde o, Marmara'dan başlayan Boğaziçi'nden Karadeniz'in ağzına kadar gitti, bilinmeyen tüm yerleri meraklı bir şekilde ziyaret etti. Her şeyi gördükten sonra, imparatorla olan konuşmasına devam etmek ve gelişinin sebebi olan işi istenilen şekilde tamamlamak için geri döndü. Sonra uygun bir şekilde istirahat edip, ittifakı karşılıklı memnuniyetle tamamladı. İttifak yazılıp, her iki prenslik tarafından mühürlendi ve refakatçılar eşliğinde kral tekrar ülkeye dönüş yolculuğuna başladı. Burada imparator, krala ve adamlarına karşı son derece övgüye değer cömertlik gösterdi, çünkü krala çok miktarda altın, ipek ve yabancı mücevherler verdi. Aynı zamanda maiyetine de son ferdine kadar büyük miktarda hediyeler bağışladı. Protosebastos da herkese karşı muhteşem ve cömert bir adam olduğunu kanıtladı. İmparatorun diğer prensleri de krala maddiyat ve işçilik bakımından büyük değere sahip olan armağanlar sunmak için birbirleriyle yarıştılar. Kral, işini memnun bir şekilde tamamladıktan sonra filoya bindi. Avrupa ile Asya arasındaki sınır olan Boğaziçi'ni geçerek, bir zamanlar Hero ve Leander'in yaşadığı ünlü Sestos ve Abydos şehirleri arasından, şehirden iki yüz mil uzaklıkta bulunan Akdeniz'e, daha sonra da 14 Haziran'da (1171) elverişli bir rüzgarla Sayda Limanı'na ulaştı.

27. FASIL

Kralın, Nureddin'e Karşı Bir Ordu Toplaması - Sûr Başpiskoposu Friedrich'in Batı'dan Dönmesi - Akka Piskoposu Wilhelm'in Öldürülmesi

XXVII. Amalrich, krallığa geldiğinde ve Nureddin'in Banyas'ta büyük bir orduyla birlikte olduğunu duyduğunda, onun saldırısına karşı hemen hazır bulunmak için Celile'ye çekilip, krallığın prenslerini çağırırdı. Nasıra ile Sephorim arasında uzanan meşhur kaynakta ordu-gâh kurdu. Buradan gerektiğinde krallığın herhangi bir yerine kolaylıkla yönelebilirdi. Bu yüzden, o ve selefleri her zaman ordularını

burada toplamışlardı. O günlerde, Batı prenslerini yardıma çağırmak üzere gönderilen öncülümüz olan Sûr Başpiskoposu Frederich, iki yıl aradan sonra tamamen eli boş olarak geri döndü. Fakat kral onu önce soylu bir aileden gelen ama yaşantı olarak asaletten uzak bulunan Kont Stephan'a göndermişti. Stephan, Blois ve Troyes Kontu Büyük Kont II. Theobald'ın oğluydu. Başpiskoposun aracılığı sayesinde, onu damadı yapmak isteyen kral tarafından çağırılmıştı. Bu Stephan, krallığa geldiğinde kral tarafından en samimi şekilde kabul edildi, ancak daha önce teklif edilen ve kabul edilen şartlara uymak istemedi. Birkaç ay burada sefil ve rezil bir yaşam sürdükten sonra ülkesine geri dönmek üzere yola çıktı. Antakya'ya geldikten sonra oradan güvenli geçiş rica ettiği Konya sultanının topraklarından, Kilikya'ya ve daha sonra da İstanbul'a gidecekken Kilikya'daki Mamistra kentinde, Thoros'un bir kardeşi olan güçlü Ermeni Prensi Milo tarafından tuzağa düşürüldü. Birlikte taşıdığı bütün hazineleri, kendisine saldıran gruba bırakmak zorunda kaldı ve eşkiyalar ona binmek için istediği kötü bir at bile vermediler. Bu yüzden o, Doğu prenslerinin nefretle takibiyle utanç verici ve en çirkin bir şekilde İstanbul'a varabildi. Aynı yıl, çok farklı, cesur ve övgüye değer bir adam, Saona Kontu William'ın oğlu başka bir Kont Stephan krallığa geldi. Bu aynı zamanda Burgund Kontu Heinrich'in kız kardeşinin oğluydu. Geri döndüğünde kısa süre kaldığı İstanbul'da imparator tarafından çok onurlu bir şekilde karşılandı. Cömertçe hediyeler aldıktan sonra vatanına geri döndü. Ertesi yıl, kral tarafından İtalya'ya gönderilen Akka Başpiskoposu Wilhelm, Amalrich'in krallığının sekizinci yılında, hak etmediği korkunç bir şekilde öldü. O, amacına ulaşmak için her şeyi akıllıca ve sadakatle yerine getirdikten sonra dönüş yolculuğunda, bir kez daha imparatoru ziyaret etmek istedi. İkinci Trakya'nın ünlü başkenti Edirne'de, uzun yolculuktan yorulup, öğlen yemeğinden sonra uyumaya gittiğinde, onunla aynı odada yatan ve bizzat rahip yaptığı Robert, belki de yeni tutulduğu bir hastalığın sonucu olarak ani bir öfke ile aniden saldırıp, onu birkaç yerinden ölümcül şekilde yaraladı. Piskoposun dışarıdan bağırtilarını

duyunca, efendilerine yardımcı olmak için odaya girmek istediler. Ancak kapı içeriden sıkıca kilitli olduğundan için bu hemen mümkün değildi. Sonunda kapıyı kırdıklarında, efendilerini yarı ölü ve son nefeslerinde buldular. Onlar şimdi adı geçen suçluyu zincirleyip hak ettikleri cezayı vermek istiyorlardı, ama piskopos onları sözleri ve hareketleriyle reddetti. Ruhunun kurtuluşu uğruna onu affetmelerini istedi. Katili ölümle cezalandırmamaları ricası yaparken ruhumu teslim etti. Bu olay 29 Haziran'da vuku buldu. Bu cinayete neyin sebep olduğunu şimdiye kadar kesin olarak belirleyemedik. Bazıları, bu cinayeti işleyen Robert'ın, uzun süren bir hastalıktan kurtulma yolundayken ve korkunç eylemi öfkeyle saldırarak gerçekleştirdiğini söylüyor. Bazıları da bu feci vahşeti, Robert'e ve diğerlerine kötü muamele etmiş olan piskoposun çok güvendiği hizmetçilerinden birine nefretinden dolayı işlemiş olduğunu söylerler. Aynı yıl, bu kilisenin tanınmış koro şefi ve subdiyakonu Joscus, 23 Kasım'da ölen piskoposun yerine seçildi.

28. FASIL

Ermenistan Prensi Milo'nun Antakya Sakinlerine Karşı Düşmanca Davranışı - Kral ve Antakya Prensi'nin Onun Topraklarına Bir Saldırı Düzenlemeleri

XXVIII. Aynı tarihlerde, sık sık zikredilen büyük ve soylu Ermeni prensi Thoros'un ölümünden sonra, erkek kardeşi ve çok kurnaz bir adam olan Melier⁹², Nureddin'e yöneldi. Kardeşinin mirasına sahip olabilmek üzere, onu yardım kuvvetleriyle desteklemesi için yalvarı. Bu miras, ağabeyinin ölümünden sonra, ülkenin prenslerinin hükümdarlığa tayin ettikleri, her ikisinin de bir kız kardeşinin oğlu olan Thomas'a verilmişti. Bu Thomas bir Latin'di, ama onu seçenlere cömertçe davranmaktan ve onları hoşnut etmekten çok uzaktı. Böylece Milo, Nureddin tarafından kabul edilebilir gibi görünen şartlar mukabilinde gönderdiği yardımla başarılı oldu. Böylece

92 27. Fasılda Milo, diğer bir yerde Malich (Malik) olarak geçmektedir.

kafirleri, atalarının geleneğine aykırı olarak ilk defa mirasına dahil etti. Şimdi babasının topraklarına girdiğinde yeğenini kovdu, krallığın tamamını ele geçirdi. İktidara sahip olur olmaz, bir zamanlar biraderleri olduğu Tapınak Şövalyeleri'nin Kilikya'daki mülklerine el koydu. Nureddin ve Türklerle neredeyse kardeşten ileri derecede bağlılık kurdu. Bu şekilde bir tür kâfir olduktan sonra, Rabb'in yasasına muhalif olarak Hristiyanlara zarar verdi. Karşılaştığı veya zapt ettiği kalelerde ele geçirdiği esirleri düşman memleketlerinde sattı. Bu kötü adamın Hristiyanlara karşı herhangi bir düşmandan daha vahşi olduğunu gören Antakya Prensi ve bu ülkenin büyükleri ona karşı silahlarına sarıldılar ve onu düşman ilan ettiler. Çünkü böyle bir örnek tehlikelidir ve inananların birbirleriyle savaşmaları bir tür iç savaş olarak görülmelidir. Bu nedenle prensler kardeşlerine bu şekilde yapılan kötü muameleye tahammül edemezlerdi. Ancak kral, bu sinir bozucu kavgayı duyup, düşmanları arasında arabuluculuk yapmak üzere çevresindeki maiyetle Antakya'ya bölgesine gitti hizmetkârlarından bazılarını iğrenç kâfir Moli'ye yolladı. Kendisini belirli bir günde konuşmak üzere bir yere gelmeye çağırdı. O, bu talebi kabul etmekten memnun görünmekle beraber kalbinde çok farklı düşünüyordu. Kral bu randevuyu almak için üç ya da dört kez elçiler yolladı, ama sonunda kendini kötü ve kurnaz bir adam tarafından aldatılmış buldu. Artık eyaletin tüm şövalyeleri bir araya geldi ve bütün Antakya ordusu onun topraklarını işgal etti. Şimdi Kilikya ovasını geçtiler (dağa tırmanmak çok zordu), ürün tarlalarını ateşe verdiler ve müstahkem yerleri fethetmeye çalıştılar. Aniden bir haberci, Nureddin'in ikinci Arabistan'ın başkenti olan ve Kerek denilen Petra'yı kuşattığına dair kötü haberi krala getirdi. Onu çok endişelendiren bu haber üzerine kral beraberindeki prenslere hemen dönülmesini emretti. Fakat krallığa dönmeden önce prensler, ülkenin bütün güçlerini akıllıca ve cesurca topladılar. Ordunun en yüksek komutasını Konnetabl Humfried'e teslim ettiler. Fakat Bethlehem Piskoposu Radulph, Mesih'in haçıyla orduya doğru ilerledi. Oraya doğru ilerlediklerinde, onlara şehrin çok iyi durumda

olduğunu bildiren bir elçiyle karşılaştılar, çünkü Nureddin kuşatmayı kaldırmış ve gerçekten de memleketine geri dönmüştü. Bu nedenle kral döndüğünde, beklentisinin aksine ülkesini arzu edilen huzur içinde buldu.

29. FASIL

Selahaddin'in Ürdün Üzerinde Müstahkem Bir Yeri Kuşatması ama Eli Boş Olarak Geri Çekilmesi

XXIX. Ertesi yıl sonbaharın başında, çok sayıda silahlı asker ve muazzam bir süvari kuvvetine sahip olan Selahaddin, ülkemizi istila etmek üzere Mısır'ın dört bir yanından çağırdığı sayısız orduyla çölden geçerek Türkenrieth denilen yere gitti. Fakat daha önce onun geleceğini öğrenen ve bir ordu toplayan kral, hayat veren ve saygıdeğer hacı yanında taşıyan patriğin eşliğinde Berseba'ya gitti. Düşmana daha yakın olmak için burada ordugâh kurdu. Selahaddin'in ordusunun bulunduğu yer kralın kampından yaklaşık 15 mil uzaklıktaydı. Ancak kral, düşman ordusunun orada olduğunu tam olarak bilmiyordu. Ama Selahaddin orada gerçekten kamp kurmuştu çünkü burada sudan yoksun değildi. Kral şimdi prensleri ile görüştüğünde düşmandan kasıtlı olarak kaçınıyormuş gibi ondan uzaklaşmak önerildi. Böylece dedikleri gibi yakınlarda bulunan düşmandan kaçarmış gibi bütün orduyla Askalan'a çekildiler. Buradan Darun'a ve tekrar yukarıda sözü edilen yere gittiler. Bu şekilde boşuna zaman ve çaba harcamış oldular. Selahaddin İdumaea ovasını müteakiben Suriye-Sobal'daki bütün ülkenin ana kalesi olan yeri⁹³ konumunun izin verdiği nispette kuşattı. Kale yüksek bir tepede yer alıyordu ve kuleler, duvarlar ve çukurlarla takviye edilmişti. Surlarının dışında tepenin yamacında oldukça yüksek ve dik bir tür banliyösü vardı. Saldırılarından, ok ve mancınık atışlarından taciz olmaktan korkan bütün müminler burada daha güvenilir hale getirilmişlerdi. Üstelik burası ihtiyaç duydukları kadar silah, yiyecek ve

93 Montreal.

muhafızla takviye edilmişti. Bu nedenle, birkaç gününü boşa harcayan ve kalenin fethinde başarılı olamayacağını fark eden Selahaddin, ordusuyla birlikte çölden Mısır'a geri döndü.

30. FASIL

Selahaddin'in, Ürdün Topraklarını Tahrip Etmesi - Kralın Ordusuyla Karmel'de Durması - Trablus Kontu Raimund'un Esaretten Dönüşü

XXX. Müteakiben bir önceki yıl giriştiği başarısız teşebbüsü tamamlamak için aynı Selahaddin, Amalrich'in krallığının 10. yılında, Mısır'ın her yerinden muazzam bir ordu kurdu. Bir kez daha krallığın işgali için hazırlandı. Harekâtını gizli tutabilmek ve bu şekilde bize daha fazla zarar verebilmek için, çöl yolunu tutarak temmuz ortasında, ordusuyla birlikte geçen yıl içinde gittiği aynı bölgeye girdi. Kral, onun gelişini duyunca, tüm krallığın şövalyelik güçleriyle çöle doğru ona karşı gitti. Burada, bir önceki yıl olduğu gibi Suriye-Soba'la çekildiğini öğrendiğinde dağlara karşı yöneldi. Karmel'de uygun bir pozisyon aradı, çünkü Selahaddin'in, kralın onu takip ettiğini öğrendiğinde, krallığın diğer kısmını tahrip etmesinden korkuyordu. Fakat bu Karmel, deniz kenarında bulunan İlyas'ın Karmel'i değil, kutsal yazılarda okunduğu gibi, Akılsız Nabal'ın bir zamanlar içinde yaşamış olduğu küçük bir yerdir. Bu yeri akıllıca seçti, çünkü burada çok fazla suyla karşılaştı, burada bütün orduya su sağlayabilecek eski, muazzam bir gölet vardı. Burası aynı zamanda Ürdün bölgesine de yakındı. Öyle ki, oradan sadece Ölü Deniz'in yattığı vadiyle ayrılıyordu. Bu şekilde Haçlılar daha kolay ve daha sık olarak düşmanların haberlerini alabiliyorlardı. Böylece o zulmünü istediği gibi icra ettikten sonra eylül sonuna doğru Mısır'a döndü. Yaklaşık aynı tarihlerde, esirlikte sekiz yıl sefalet hayatı geçirdikten sonra, Yaşlı Raimund'ın oğlu olan Trablus Kontu Genç Raimund, seksen bin altın fidye karşılığında özgürlüğüne kavuştu ve ata kontluğuna geri döndü. Kral onu çok iyi karşıladı ve bu arada aldığı toprakları zorluk

çıkarmadan ona geri verdi. Dahası, ona kraliyet cömertliğine fidye parasını ödemek için büyük miktarda para sağladı ve aynı zamanda onun prenslerini ve kilisenin öncelerini onun örneğini takip etmesini sağladı. Dahası, ona kraliyet cömertliğiyle fidye parasını ödemek için büyük miktarda para sağladı ve aynı zamanda prenslerin ve kilise mensuplarının ona tabi olmalarını sağladı.

31-32. FASIL

Haşhaşiler'in Krala Elçiler Göndermesi - Elçilerin Tapınakçılar Tarafından Öldürülmesi - Bunun Neden Olduğu Büyük Huzursuzluklar

XXXI. Aynı tarihlerde, krallığın ve kilisenin şimdiye kadar ve belki de sonsuza dek suçlanacağı, kötü ve korkunç bir şey oldu. Ancak meseleyi anlamak için hikâyemizde biraz daha gerilere gitmeliyiz. Finike denilen Sûr vilâyetinde, Tortosa Piskoposluğu'nda, 10 adet müstahkem yer ve bunlara ait köylerde duyduğumuza göre, yaklaşık altmış bin veya daha fazla insandan oluşan bir nüfus yaşamaktadır. Reislerini miras usulüne göre değil, liyakat önceliğine göre seçerler ve ona pîrden başka bir unvan vermezler. Ona o kadar itaatkârdırlar ki ne kadar tehlikeli ve zahmetli olsa da efendileri onlara emir verir vermez büyük bir şevk ve gayretle bunu yerine getirirler. Eğer diğer halkların arasında bir prens onların insanlarına karşı bir kötülük ederse, bir veya birkaç kişiye birer hançer verilir ve derhal görevlendirilirler. Bunlar sonlarının ne olabileceğini düşünmeden, efendilerinin emir ve iradesini yerine getirene kadar hareket ederler. İnsanlarımız, Müslümanlar gibi bunlara Haşhaşi (Assasin) diyorlar, fakat bu ismin nerden türediğini bilmiyoruz. Yaklaşık 400 yıl boyunca İslamın hukuk ve geleneklerini öyle sıkı takip ettiler ki, diğerlerini kendi inanç kurallarını ihlâl ediyormuş gibi gördüler. Günümüzde, reis olarak çok yetenekli, keskin zekâlı ve ateşli bir adam seçtiler. O, öncüllerinin geleneğinin aksine, İncilleri ve apostolik kodeksleri gayretli bir şekilde okuyarak, Mesih'in mucizeleri ve öğretisinin

yanı sıra havariler hakkında da bilgi sahibi olmuştu. Şimdi, Mesih'in asil ve tatlı öğretisini, baştan çıkarıcı Muhammed'in talihsiz takipçilerine anlattıklarıyla ve onların yoldan saptırdıklarıyla karşılaştırdı. Doğuştan edindiği bu temiz olmayan doktrinden iğrenmeye başladı. Halkına daha iyi bir öğreti getirdi, onları Müslümanların batıl inançlarına bağlılıktan, oruçtan kurtardı, eski ibadethanelerini yıktı ve onların şarap ve domuz etinden zevk almasını sağladı. Son olarak, şimdi ilahi hukukla devam etmek istediği için, üstadının doktrinini iyice öğrenmiş olan Boaldelle adında, akıllı, ihtiyatlı ve dürüst bir adamı ana fikrini şu şekilde özetleyen gizli bir mesajla krala gönderdi: Ülkelerine yakın yerlerde müstahkem kalelere sahip olan Tapınak Şövalyeleri, her yıl Haşhaşilerden haraç olarak aldıkları iki bin altınını bağışlar ve onlara kardeşçe sevgiyle davranırlarsa Hıristiyan inancına dönmeye ve vaftiz olmaya hazırıldılar.

XXXII. Kral, bu mesajı büyük bir neşeyle aldı, ileri görüşlü bir adam olarak bu talepten oldukça memnun kaldı ve söz konusu iki bin altını tarikat kardeşlerine, kendi bütçesinden ödemeye hazırıldı. Ancak uzun bir süre yanında tuttuğu elçiyi, konuyu bitirmek için üstadına geri gönderirken ona, onu yolda herhangi bir tehlikeye karşı koruyacak bir kılavuz verdi. Şimdi bu, rehberi ve yol arkadaşlarıyla Trablus üzerinden kendi topraklarına girmek üzereyken, aniden yukarıda bahsedilen şövalyelerin bir kısmı, kendisine kılıçlarla saldırıp, kraliyet muhafazasına ve halkımıza güvenen bu adamı öldürdüler. Majestelerinin onurunu zedeleyen bu suçu işlemekten çekinmediler. Kral bunu duyduğunda, bu küstahlığa öfkelenerek, krallığın prenslerini çağırdı. Bu olanların, şahsına bir hakaret olduğunu söyledi ve şimdi ne yapması gerektiğini onlara danıştı. Tüm prenslerin tavsiyesi, bu eylemle kraliyet haysiyetinin zedelenmemesi, Hıristiyan halkının itibarını kaybetmemesi ve Doğu Kilisesi'nin şimdiye dek sahip olduğu büyüklüğünü yitirmemesi için, bu olaya kayıtsız kalmaması gerektiği idi. Böylece alınan ortak bir karara göre, Seiher von Mamedun ve Gottschalk von Turholt, söz konusu tarikatın üstadı Odo von St. Amand gibi bazı soylular, bu korkunç

suçtan ötürü kralı ve tüm krallığı tatmin etmek üzere seçildi. Bu suçun biraderlerinin bilgisi dahilinde, en ufak bir kavrayışa sahip olmayan kötü ve tek gözlü bir adam olan ve aklıyla değil gururuyla hareket eden Walter von Maisnil adında bir Tapınak şövalyesi tarafından işlendiği söylenir. Bu ikinci sebepten ötürü, hak etmediği şekilde affedildi. Tapınak Şövalyeleri'nin üstadı, krala bu suçu işleyen şövalyeye tövbe ettirdiğini ve papaya göndermek istediğini söyledi. Ancak Papalık adına, hiç kimsenin söz konusu biradere şiddet uygulayamayacağı konusuna dikkat çekti. Ayrıca, burada açıklamamamız gereken kibir ruhundan ilham alan başka konuşmalar da ekledi. Ama kral bu olay dolayısıyla Sayda'ya geldiğinde ve orada bulunan biraderi bu kötülüğü yapanlarla birlikte bulduğunda, asıl suçlu maiyetinin kararıyla evinden çıkarıldı. Sûr'a götürülerek hapsedildi. Bu olay yüzünden neredeyse bütün krallık sonsuza kadar mahvolacaktı. Kral hemen elçisinin başına gelen talihsizlik dolayısıyla Haşhaşi reisine masumiyetini kanıtladı ve onu buna inandırdı. Tapınak Şövalyeleri ile ilişkileri son derece iyiydi, böylece ölümüne kadar dava sonuçlanmadı. Bununla birlikte, en son hastalığından kurtulmuş olsaydı, bu davayı dünyadaki tüm kralların ve prenslerin en soylu elçiliklerinin önünde sonlandırmaya karar verdiği söylenir. Ertesi yaz, aynı zamanda kralın şansölyesi de olan çok yardımsever ve cömert bir adam Bethlehem'den saygıdeğer biraderimiz Piskopos Radulph öldü ve kilisenin içine saygıyla gömüldü. Ölümünden sonra, ardılının seçilmesi konusunda anlaşma sağlanamadı. Söz konusu kilisye büyük zarar veren ciddi tartışmalar oldu ancak Amalrich'in oğlu ve ardılı Balduin'in ikinci yılında bu tartışmalar sona erdi.

33. FASIL

Nureddin'in Ölümü - Kralın Banyas'ı Kuşatması, Hastalanması, Ölümü ve Gömülmesi

XXXIII. Aynı tarihlerde bir ay sonra, Hıristiyanlık adının ve inancının büyük düşmanı adil, ihtiyatlı, kurnaz ve dindar bir prens olan Nureddin mayıs ayında, hükümdarlığının yirmi dokuzuncu yılında

öldü⁹⁴. Kral onun ölüm haberini aldığı anda, krallığın bütün güçlerini derhal topladı ve Banyas şehrini kuşattı. Bu adamın karısı bunu duyduğunda, kadınısı bir azimden daha fazlasını gösterdi. Krala bir elçiliği yollayarak ona büyük miktarda para karşılığında ateşkes teklif etti ve kuşatmayı kaldırmasını istedi. Kral, ondan daha da büyük bir meblağ elde etmek için, ilk başta bu teklife duyarsız kalıp kuşatmayı sürdürdü. Ancak kuşatanlar büyük gayretle on beş gün savaş mancınıklarıyla ve her türlü aletle savaşıp her geçen gün daha fazla cesaret kazanmalarına rağmen amacına ulaşmayan kral, aynı zamanda soylu kadının elçileri gittikçe daha fazla barış teklif edince sunulan parayı kabul ettiler, yirmi esir şövalye serbest bırakıldı ve kuşatmayı kaldırdılar⁹⁵. Döndüğünde, büyük bir teşebbüsün düşünceleriyle doluydu, ancak çevresine, iyi olmadığından ve sağlığından şikâyet etti. O, orduyu serbest bırakıp maiyetiyle Taberiye'ye geldiğinde, burada tehlikeli bir dizanteriye yakalandı. Daha kötü olacağı korkusuyla Nasıra ve Nablus üzerinden Kudüs'e gitti, ancak bu yolculuğu at sırtında yapabilecek kadar güçlüydü. Burada hastalık, tıp sanatıyla müdahale edilmiş olmasına rağmen daha da kötüleşiyordu, şiddetli ateşler içindeydi. Birkaç gün boyunca bu ateşten etkilendikten sonra Bizans, Suriye ve diğer Doğu hekimlerini çağırdı, onlardan ilaç ve şifa rica etti. Onlar bunu yerine

94 Suriye, el-Cezire ve Mısır diyarının hükümdarı Nureddin Mahmûd b. Zengî b. Aksungur 15 Mayıs 1174 Çarşamba günü boğaz anjiniinden vefat etti ve Dimaşk Kalesi'nde defnedildi. Sonra oradan Dimaşk'ta Sûku'î-Havvasin civarında yaptırıldığı medreseye nakledildi. İbnü'l-Esir, XI, s. 322.

95 Nureddin Mahmûd ölünce Haçlılar toplanıp Dimaşk'a bağlı Banyas Kalesi'ni muhasara ettiler. Bunun üzerine Şemseddin Muhammed b. el-Mukaddem Dimaşk'ta bulunan askerleri toplayıp yola çıktı. Haçlılarla haberleşip yumuşak sözlerle onları muhasaradan, vazgeçirmeye çalıştı, fakat daha sonra onlara sert ve kaba ifadelerle: "Eğer bizimle anlaşır da Banyas'dan geri dönerseniz eski vaziyetimizde kalırız, yoksa Musul hâkimi Seyfeddin'e haber gönderir ve anlaşarak ondan yardım dileriz. Ayrıca durumu Selahaddin'e de iletir ondan da yardım isteriz ve böylece her taraftan ülkenize saldırırız. Bize mukavemet edemezsiniz. Siz de biliyorsunuz ki, Selahaddin Nureddin'e buluşmaktan korkardı. Fakat şimdi böyle bir korkuya gerek yok, onu sizin ülkenize saldırmaya çağırırsak reddetmez" dedi. Haçlılar İbnü'l-Mukaddem'in sözlerinin doğru olduğunu anladılar ve bir miktar mal almak ve Müslümanların yanında bulunan esirleri serbest bırakması şartıyla anlaşma yaptılar. Böylece barış sağlandı. İbnü'l-Esir, XI, s. 326 vd.; Ebû Şâme, s. 162.

getirmediklerinden, Latin hekimleri çağırdı, onlardan aynı şeyi talep etti ve tüm sonuçlarına katlanacağını ekledi. Böylece ona iyi gelen ve onu birkaç kez rahatlatan bir iksir hazırlandı. Ancak güçlü ilaçlar tarafından tüketilen beden, gıda yoluyla iyileşmeden önce, ateş döndü ve onu öldürdü. O, otuz sekiz yaşında, krallığının on beşinci yılı ve beşinci ayında 11 Temmuz 1173'te öldü⁹⁶. O, sefeleri arasında, kardeşinin yanında, Golgota'da gömüldü. Krallığının idaresini geliştiren bilge ve ileri görüşlü bir adamdı. Biz onun acil ricasıyla hem kendisinin hem de seleflerinin işlerini kaydetmeye karar vererek bu eseri kaleme almıştık.

96 Willermus, tarihleri bir yıl erken verdiği için Kral Amalrich'in ölümü 11 Temmuz 1174 olmalıdır, çünkü yukarıda kaydedildiği gibi, Nureddin Mahmûd'dan sonra ölmüştür. Süryani hekim muhtemelen Süleyman b. Davud idi. Runciman, III, s. 333.

YİRMİ BİRİNCİ KİTAP

1-2. FASIL

IV. Balduin'in Kral Olarak Seçilmesi ve Taçlandırılması - Dış Görünüşünün ve Şahsiyetinin Tasviri

I. Kudüs'ün altıncı Kralı IV. Balduin, daha önce tarihini zikretmiş olduğumuz Kral Amalrich ile Urfa Kontu Genç Joscelin'in kızı Agnes'in oğullarıydı. Amalrich, babasının tahtına çağrıldığında, daha önce de söylendiği gibi, selefi Fulcher'in izinden giden Kudüs Patriği Amalrich'in kışkırtmasıyla bu kadını boşamıştı. Her ikisinin de yakın akrabalar olduğu ve geçen olaylar, Kral Amalrich tarihinde kapsamlı bir şekilde ele alınmıştı. Eğitimine çok fazla önem veren babası, o zamanlar Sûr'un arşidiyakonu olduğumuzda, dokuz yaşında bir çocukken, onu asil bilimlerde eğitmemiz için nezaketle rica etti. Bizimle birlikteyken, kendimizi kralın çocuğu olarak hem onun bilimlerdeki öğretimine ve hem de ahlaki eğitimine adadık. O, akrabalarıyla ve çevresindeki diğer soylu çocuklarıyla oynarken, tırnakları ve elleriyle birbirlerinin bir yerlerini acıttıklarında, diğerleri acılarından dolayı çığlık atarken o, sanki hiç acı hissetmemiş gibi, sessiz ve sakin kalmıştır. Bu bir kez ve daha sık meydana geldiğinde ve bana bildirildiğinde, önce bunun duyarsızlığına değil sabır ve sebatına bağlı olduğuna inandım. Ama onu dibe vurmaya çağırdığımda, sonunda sağ kolunun ve sağ elin duyarsız olduğunu keşfettim ki, eğer sıkışırsa ya da ısıırırsa, en ufak bir şey hissetmezdi. Ama işin iç yüzünü öğrenmek için

onu çağırdığımda, çimdiklendiği ya da ısırıldığı zaman sağ kolunun ve sağ elinin en ufak bir şey hissetmediğini keşfettim. Beni rahatsız etti, çünkü bilgelerin sözünü hatırladım: “Bir organı hissetmeyen bir kişi, iyileşmekten uzak ve en tehlikeli hastadır”. Bu yüzden hekimlere başvurması için durumu babasına bildirdim, ancak hekimlerin reçeteleri ve tavsiyeleri birçok ilaç gibi işe yaramadı. Bu kötü vaziyet, daha sonraki yaşamında açıkça görüldüğü gibi, kuru gözlerle konuşmadığımız ciddi ve tedavisi olmayan bir hastalığın başlangıcıydı. Gençlik yıllarına geldiğinde, cüzamdan ısırap çektiği görüldü ve bu, günden güne artarak, görenlerin acıdan bakamayacağı kadar uç noktasına geldi. Bununla birlikte, bilimlerde iyi bir ilerleme kaydetti ve günden güne güzel umut vadedecek gelişmeler gösterdi. Gençliğinde yakışıklı bir adamdı ve atalarına layık bir biçimde at binme ve eğitime konusunda çok becerikliydı. Güçlü bir hafızası vardı ve sohbet etmeyi severdi. Tutumlu olup, iyilikleri ve kötülükleri kolayca unutmazdı. Sadece yüzü değil, aynı zamanda bütün fiziki, tavır ve konuşma tarzı babasına oldukça benziyordu. Onun gibi pratik bir zekâsı vardı, ama yavaş konuşurdu. Babası gibi büyük bir tarih dostuydu ve tıbbi tavsiyeleri dinlemeye eğilimliydi.

II. Babası öldüğünde on üç yaşındaydı. Beythanya'daki St. Lazarus Manastırı'nda babasının büyükannesi Rahibe İveta tarafından yetiştirilmiş olan, aynı anneden Sibilla adlı bir ablası vardı. Şimdi babasının ölümünden sonra, krallığın prensleri hem dünyevi hem dini ileri gelenlerin hepsi bir araya geldi. Oybirliğiyle Kutsal Mezar Kilisesi'nde, başpiskoposlar, piskoposlar ve diğerlerinin huzurunda 15 Temmuz'da babasının ölümünün on dördüncü gününde, geleneksel bir törenle Kudüs Patriği Amalrich'in eliyle kral olarak taçlandırıldı. O zamanlar kilisenin ileri gelenleri Papa III. Aleksandr, Antakya Patriği Aimerich, Kudüs Patriği Amalrich, Sûr Başpiskoposu Friedrich idiler. Bizans İmparatoru Manuel, Roma İmparatoru Friedrich, Fransa Kralı Ludwig, İngiltere Kralı Anjou Kontu Gottfried'in oğlu Heinrich, Sicilya Kralı Büyük Wilhelm'in oğlu

II. Wilhelm, Antakya Prensi Raimund'un oğlu Bohemund, Trablus kontu Büyük Kont Raimund'un oğlu Genç Raimund idiler.

3. FASIL

Sicilya Kralının Mısır'a Karşı Başarısız Bir Teşebbüsü - Trablus Kontunun Kral Üzerinde Vasilik İstemesi

III. Kral Balduin'in ilk yılında ağustos ayı başında Sicilya Kralı Wilhelm, İskenderiye'yi kuşatması için Mısır'a muazzam kalabalık atlı ve piyadeyle iki yüz gemilik bir filo gönderdi. Fakat liderleri çok dikkatsiz davrandığı için, şehrin yakınlarında beş altı gün kaldıktan ve bir kısmı öldürülüp, bazıları esir alındıktan sonra, şaşkın ve üzgün olarak geri döndüler⁹⁷. Milo von Planci'nin işlerden sorumlu olduğu

97 Mısır halkının Suriye sahilindeki Haçlılarla Sicilya kralına Selahaddin'i Mısır'dan çıkarmaları için haber göndermeleri üzerine Sicilya kralı asker taşıyan ve sayıları iki yüzü bulan savaş gemisiyle, atları taşıyan altı büyük gemi ve erzak taşıyan kırk gemiden müteşekkil büyük bir donanma hazırladı. Gemideki piyadelerin sayısı elli bin, süvarilerin sayısı ise bin beş yüz kişiydi. Donanma komutanı Sicilya kralının amcasının oğluydu. Kral bu donanmayı Mısır'ın İskenderiye şehrine sevk etti. Donanma 26 Zilhicce 569 (28 Temmuz 1174) tarihinde İskenderiye'ye vardı. Franklar deniz ve kule, tarafından, karaya çıktılar, şehre doğru ilerlediler. Mancınıklar kurarak şehri taşa tutular ve şehir halkıyla kıyasıya savaşa girdiler. Halk da onlara sabırla karşı koydu. Yanlarında az sayıda asker vardı. Selahaddin'e derhal mektup gönderip düşmanı uzaklaştırmak üzere, gelmesini istediler. Selahaddin'e gelince, bu haberi alır almaz askerleriyle yola çıktı. Bir memlûkünü çabuk gitsin diye üç yedek atla İskenderiye'ye kendisinin gelmekte olduğunu müjdelemek için gönderdi. Bir askerî birliği de bir zarar gelmesinden korkarak ve ihtiyaten Dimyat'a gönderdi. Memlûk yola çıkup aynı gün ikindi vakti İskenderiye'ye ulaştı. Halk da savaştan yeni dönmüştü. Bunu duyan halk, yorgunluklarını, üzüntülerini ve yaralarını unutup tekrar savaşa girdi. Her biri âdetâ Selahaddin'in kendi yanında olduğunu zannederek, savaşta kahr-amanlığının görülmesini, seyredilmesini isteyen insanlar gibi savaşıyordu. Haçlılar Selahaddin'in ordusuyla yaklaştığını duyunca ne yapacaklarını şaşırdılar, yorgunluk ve gevşeklikleri daha da arttı. Müslümanlar gece karanlığında Haçlılara saldırıya geçtiler. Çadırlarına kadar varıp içerde ne kadar silah ve taşınabilir eşya varsa ganimet olarak aldılar. Çok sayıda Frank piyadesi öldürüldü. Büyük bir kısmı da denize (gemilerine) kaçtı. Binmek için savaş gemilerini sahile yanaştırdılar. Bir kısmı binip kurtuldu, bir kısmı da boğuldu. Bazı Müslümanlar denize dalıp Frank savaş gemilerini deldi ve bu gemiler su alıp battılar. 300 Frank süvarisi tepenin başına sığındı ve Müslümanlar sabah erkenden bunlarla savaşa girdi. Muharebe kuşluk vaktine kadar sürdü. İskenderiye halkı onları mağlûp ve perişan etti, kimi öldürdü, kimi denize düşürdü. Ağustos 1174. İbnü'l-Esir, XI, s. 330 vd.; Ebû Şâme, s. 164 vd.

krallığımızda ise onunla krallığın prenslerinin bir kısmı arasında ciddi kavgalar ortaya çıktı. Çünkü tek başına krala rehberlik etmesi, onu yönetmesi, diğerlerini dışlaması ve uzak tutması dolayısıyla, ona karşı kıskançlık ve öfke duymaktaydılar. Bu arada Trablus Kontu krallığa geldi. Mevcut olan prenslerden, akrabalığı nedeniyle hâlâ reşit olmayan kralın vasilliğini ve krallığın yönetimini üstlenmek istedi. Yakın akrabası olmasına ilâveten, krallığın vassallarının en zengini ve en güçlüsü olduğunu iddia etmeye devam etti⁹⁸. Üçüncü çok tutarlı bir neden olarak şunları ekledi: “Esaretinde hapisteyken vassallarına bütün topraklarını, müstahkem mevkillerini ve kalelerini bunun babası olan Kral Amalrich’e sadakatle teslim etmelerini emretmişti”. Son olarak, eğer esaret altında ölmüş olsaydı, zikredilen kralın, en yakın akrabası olarak bütün mülkünün varisi haline geleceğini söyledi. Bütün bunlara göre, şimdi gelecek için yararlı olması bakımından vasilğin kendisine verilmesini talep etti. Kontun bu talebi, kralın hâlihazırda krallığın erkânına çok az danıştığı bahanesiyle ertelendi, ancak kral yakında hepsini bir araya getirmeyi ve ardından Tanrı’nın yardımıyla bir cevap vermeyi vaad etti. Bunun üzerine kont tekrar ülkesine döndü. Baronlardan kralın Konnetablı Humfried von Toron, Remle’den Balduin, kardeşi Sayda’dan Balian, bütün piskoposlar, hemen hemen bütün halk onun tarafındaydı.

4. FASIL

Milo von Planci’nin Akka’da Öldürülmesi - Sûr Başpiskoposu Friedrich’in Ölümü

IV. Ancak adı geçen Milo, Troyes Kontu Heinrich’in ülkesinden Champagne’den olan Milo, Kral Amalrich’in bir akrabasıydı. Sadakati dolayısıyla kral onu krallığın konnetablı yapmış, Yaşlı Humfried’in oğlu olan Genç Humfried öldüğünde Amalrich, onun dul eşini yani Nablus’tan Philip’in kızı Stephanie’yi ona vermişti. Milo, karısı dolayısıyla, Suriye-Sobal’ına, yani Ürdün’ün yukarısında, genellikle

98 Trablus Kontluğu, Kudüs Krallığı’nın vassalıydı.

Montreal toprakları denilen bölgeye hâkim olmuştu. Ancak yukarıda zikredilen dulun, önceki evliliğinden iki çocuğu, yani bir oğlu ve bir kızı vardı. Bu Milo, zikrettiğimiz gibi kralın babasına, krallığın diğer prenslerinden ve kendisinden güçlü adamlarından daha sadık olmasına güveniyordu. O, dikkatsizce ve lüzumsuz konuşmalarıyla son derece kibirli bir adamdı ve kendisine çok abartılı bir şekilde güveniyordu. Şimdi diğerlerinin kıskançlığını ve nefretini yatıştırmak için, çok açık bir hile yaparak Kudüs'teki kaleden sorumlu olan ve tamamen önemsiz bir kişiliğe sahip bulunan tanınmış Roard'ı kendi üstüne koyarak, âdeta onun emirleriyle hareket ediyormuş görüntüsü verdi. Ama olay tam tersiydi. Bu Roard parlak bir unvana sahip olmakla beraber Milo krallığı keyfine göre yönetiyordu. Fakat o şimdi konuşmasında ve hareketlerinde dikkatsiz davranarak, diğerlerinin iradesine rağmen krallığın bütün işlerini kendi takdirine göre icra edince, bazılarının onun hayatına kastedecek kadar nefretini kazandı. Bu durum ona söylendiğinde çok hafife aldı ve hiç aldırış etmedi. Fakat şimdi Akka şehrine hareket ettiğinde ve alışlagelmiş bir şekilde tüm tedbirleri bir kenara bırakıp, gece karanlığında açık bir yolda giderken rezilâne ve iğrenç bir şekilde kötü muameleden sonra öldürüldü. Halk arasında ölümüne dair çeşitli görüşler vardır, bazıları krala sadakati ve bağlılığı nedeniyle, bazıları da Fransa'daki arkadaşlarına ve tanıdıklarına, onları çağırarak ve yardımlarıyla tahtı elde etmek üzere gizlice elçiler yolladığı için öldürüldüğünü iddia ederler. Bu görüşlerin hiçbirinin doğru olduğunu kesinlikle ifade edemeyiz. Fakat yukarıda bahsedilen Roard'ın erkek kardeşi Yafa'dan Balian'ın Alpler üzerindeki ülkelere kraliyet mektupları ve hediyelerle gönderildiği ve onun gelişinin günlerce beklendiği bilinmektedir. Aynı tarihlerde ve aynı ayda, daha önce bahsettiğimiz doğuştan çok soylu bir adam olan öncülümüz Sûr Başpiskoposu Friederich, uzun süredir ağır hasta bulunduğu Nablus'ta 30 Ekim'de (1174) öldü. Cenazesi Kudüs'e saygı ve törenle getirildi. Daha önceden koro şefliği yaptığı Rabb'in Tapınağı'nın bir bölümünde gömüldü.

5. FASIL

Trablus Kontunun Kralın Vesayetine Tayin Edilmesi - Dış ve İç Portresi - Yazarın Kralın Şansölyesi Olması

V. Aynı tarihlerde prensler ve din adamları kralın bulunduğu Kudüs'te toplandılar ve Trablus Kontu, daha önce istediği vesayet talebinin cevabını almak için yeniden ortaya çıktı. Dileklerini yenilediği ve isteğini üzerine ısrar ettiği için, iki tam gün boyunca istişare edildikten sonra kral, kilise mensuplarının tümünün oybirliğiyle verdiği tavsiyeye üzerine; bütün krallığın yönetimini vasi olarak ona teslim etmek üzere Kutsal Mezar Kilisesi'ne çağrıldı. Şimdi tarihimizin seyrinde konta geldiğimize göre, onun hakkında tam olarak öğrendiklerimizi, tarihin hafızasına kaydetmek istiyoruz. Şu anda konuştuğumuz bu Kont Raimund'n kökü, Doğu Krallığı'nın Hıristiyanlığa geri dönmesinde Rabb'in ordusunda gayretli çabalarıyla çok iyi temayüz etmiş olan eski Raimund'a dayanıyordu. Daha önce ilk Haçlı Seferi'nde ilgili yerlerde onun hakkında ayrıntılı bilgi verilmişti. Daha önce zikredilen eski Kont Raimund'un Bertram adında bir oğlu vardı. O, babasının ölümünden ve kontun yeğeni olan Wilhelm-Jordan'ın öldürülmesinden sonra Trablus'a sahip olmuştu. Onun da Pontius adında bir oğlu vardı ki, babasının ölümünden sonra aynı kontluğu miras almış. Fransa Kralı Philipp'in kızı ve Tankred'in dul karısı olan Cecilia ile evlenmiş, ondan kontluğu başarıyla yöneten Raimund adında bir oğlu olmuştu. Bu Kudüs'ün ikinci kralı olan Balduin'in kızı Hodierna ile evlendi. Bundan şimdi söz konusu olan Raimund adlı oğlu doğdu. Babası Trablus kentinin kapısının altında Haşhaşiler tarafından saldırıya uğrayıp öldürüldükten sonra Trablus kontu oldu. Zikredilen kont, Kral Amalrich ve Balduin ile ana tarafından teyze çocuklarıydı. Ancak baba tarafından uzaktan akrabaydılar, çünkü büyükannesi yani babasının annesi Cecilia, Balduin ve Amalrich'in babaları Kral Fulko'nun aynı anneden olan fakat aynı babadan olmayan kız kardeşiydi. Fakat her ikisinin annesi, yani Amalrich von Montfort'un kız kardeşi, yaşlı Kont Fulko von Anjou ile evlendi. Daha sonra genç Fulko'yu

doğurduktan sonra kocasını bıraktı. Cecilia'nın ve diğer kızların yanı sıra Fransa Kralı Philipp'i doğurdu. Kral, söz konusu kontese olan aşkı için, meşru karısı olan ve ondan Ludwig ve Konstantia adlı iki çocuğu bulunan kraliçeyi, kilise yasalarına rağmen boşamıştı. Böylece kont ve zikredilen iki kralın her ikisi de ebeveynleri tarafından akrabaydı. Kont, narin ve oldukça ince yapılı, boyu uzun olmayan, kartal yüzlü, açık kahverengi düzgün saçlı, keskin bakışlı; başını dik tutan, ölçülü ve temkinli biri idi. Yaptığı her işte kendini, kararlılığını gösterirdi. Yeme ve içmede inanılmaz derecede ölçülü yabancılar karşı cömert davranır, ama kendi adamlarına karşı özel bir müsamaha göstermezdi. Esaret altında büyük bir çabayla edindiği bazı bilgi birikimine sahipti. Kral Amalrich gibi, aklını canlı tutmak için yazılı eserlerde yer alan bilgileri hevesle araştırırdı. Hükümeti devraldığı aynı yıl içinde, eski kocasından birçok oğlu olan Galilea Prensi Walter'in çok zengin dul eşi Eschiva ile evlendi, ama onunla evlendikten sonra, bilinmeyen sebeplerle, ondan hiç çocuğu olmadı. Fakat onu ve onun çocuklarını kendi çocukları gibi seviyor olmalıydı. Bu kısa bakıştan sonra tarihimize dönüyoruz. Aynı zamanlarda krallık şansölyesi olan Bethlehem Piskoposu Radulf geçen yaz öldüğünden kral, prenslerinin tavsiyesiyle onun yerine kraliyet yazışmalarından sorumlu olarak beni bu göreve tayin etti⁹⁹.

6. FASIL

Selahaddin'in Dimaşk'ı Alması - Trablus Kontunun Ona Karşı Bir Ordu Göndermesi

VI. Aynı yıl Şirkuh'un bir kardeşi olan Necmeddin'in oğlu olan Mısır tahtını amcasından tevârüs eden Selahaddin, Dimaşk'ın meşru hâkimi, yani Nureddin'in reşit olmayan oğlu Mehele-Salah (Melikü's-Salih), tahtı kardeşi Seyfeddin'e teslim ettikten sonra Haleb'de kalırken, bu ülkenin ileri gelenlerinin kendisini gizlice davet etmesi

99 Radulph'un şansölye olarak imzaladığı son belge 18 Nisan 1174 tarihli dir. Röhricht, s. 136; Willermus'un imzaladığı ilk belge ise 13 Aralık 1174 tarihli dir. Röhricht, s. 138.

üzerine çöl üzerinden Suriye'ye ve Dimaşk'a doğru hareket etti. Birkaç gün sonra halk şehri ona teslim etti ve şimdi o ülkenin tüm şehirlerini kılıç darbesi olmadan ele geçirmeyi umduğu Cölesuriye'ye yöneldi. Nitekim bu umudunda yanılmadı. Buralarda yaşayanlar kısa bir süre içinde kendiliklerinden kapılarını açtılar. O da efendisinin sahip olduğu bütün eyâletlerin şehirlerini yani Grekçe adı Heliopolis olan Maalbek'i, genellikle Kamela denen Emissa'yı, Hama ve zikredilen büyük Caesarea'yı aldı. Ayrıca Haleb'i ele geçirmek ve bazı hainler aracılığıyla çocuğu hâkimiyet altına almak istedi, ancak bu bir tesadüf eseri önlendi¹⁰⁰. Bütün bunlar olurken kral, bu

- 100 Nureddin öldükten sonra yerine oğlu el-Melikü's-Salih geçmiş ve Dimaşk'a yerleşmişti. Sadüddeve Gümüştekin de Seyfeddin Gazî'nin yanından kaçıp Haleb'e gelmişti. Seyfeddin el-Cezire bölgesini ele geçirince, İbnü'd-Dâye onun Haleb'e baskın yapıp şehri zapt etmesinden korktu. Seyfeddin Gümüştekin'i, el-Melikü's-Sâlih ve maiyetindeki askerleri Haleb'e getirmek üzere Dimaşk'a gönderdi. Gümüştekin Dimaşk'a yaklaşıncâ Şemseddin Muhammed b. el-Mukaddem üzerine asker sevk edip yağmalattı. Gümüştekin mağlûp bir vaziyette Haleb'e geri döndü, İbnü'd-Dâye de yağmalanan mallarının bedelini verdi. Daha sonra Dimaşk emirleri toplanıp menfaatlarına en uygun yolu tespite çalıştılar. Sonunda el-Melikü's-Sâlih'in Haleb'e gitmesinin devlet için Dimaşk'ta kalmasından daha doğru olduğuna karar verdiler, İbnü'd-Dâye'ye haber verip Sâdüddin'i el-Melikü's-Sâlih'i getirmek için göndermesini istediler. İbnü'd-Dâye de onu teçhiz edip gönderdi. Bu olaylar sırasında Dimaşk'tan elçiler Selahaddin'e mektup yazıp onun hâkimiyetini kabul edeceklerini söyleyerek davette bulundular. Elçiler bu haberi Selahaddin'e iletince hiç beklemedi. Yedi yüz kişilik bir süvari birliğiyle yola çıktı. Haçlılar onun yolu üzerinde bekliyorlardı, fakat Selahaddin onlara aldırış etmedi. Selahaddin Suriye topraklarına ayak basınca doğru Basra'ya gitti. Basra hâkimi de Selahaddin'e mektup yazanlar arasındaydı. Selahaddin daha sonra Dimaşk'a hâkim oldu (29 Ekim 1174). Selahaddin Dimaşk'ı zapt edip işlerini yoluna koyduktan sonra kardeşi Seyfül İslam Tuğlekin b. Eyyûb'u orada naip bırakıp 21 Kasım 1174'te Hıms üzerine yürüdü. Hıms şehrinde muhafız kuvvetleri bıraktı. Selahaddin Hıms'tan Hama'ya gitti. Hama'ya varıp 28 Aralık 1174'te orayı da ele geçirdi. Selahaddin Hama'yı aldıktan sonra Haleb'e hareket etti ve 30 Aralık 1174 tarihinde şehri kuşattı. Halk mukavemet etti. 12 yaşında bir çocuk olan el-Melikü's-Salih Haleb halkını toplayarak onlara: "Babamın size olan iyiliklerini, sevgisini ve size nasıl davrandığını biliyorsunuz. Ben sizin yetiminizim. Bu zalim ve babamın iyiliklerini inkâr eden nankör adam belde-mi almak için geldi. Allah'tan da halktan da korkmuyor" dedi. Buna benzer birçok sözler söyledi ve hem kendi ağladı hem de halkı ağlattı. Bunun üzerine halk malını canını onun uğrunda feda etmeye söz verdi. Uğrunda savaşmaya ve Selahaddin'i Haleb'den uzaklaştırmayı kararlaştırdı. Savaşta büyük yararlıklar

ani değişimler hakkında ne yapılması gerektiğine dair prensleriyle görüştü. Kontun, mümkün olduğu kadar kısa sürede, krallıktan ve kontluktan toplayacağı bir orduyla Cölesuriye hareket etmesine karar verildi. Ayrıca ondan, Selahaddin'in ilerlemesini engellemek için elinden geleni yapması istenmişti. Gerçekten de kazandığı her şey Haçlılar için kayıp ve gücünün artması tehlikeli olarak görülmeliydi. O, zeki, cesur ve son derece cömert bir adamdı. Bu nedenle Haçlılar arasında büyük endişeye sebep oldu cesaretini büyük ölçüde uyandırdı, çünkü hiçbir şey prenslerin ve diğer insanların kalplerini, başkalarını kendine bağlayan cömertlikten fazla kazanamaz. Bununla onun gücü ve krallığı katlandığında, bize karşı daha da şiddetli bir şekilde yükselmesinden ve daha fazla bela çıkarmasından korkmak zorundaydık. Ancak onun gücünü zayıflatmaya yönelik çabalarımız, şu anda göz yaşlarıyla gördüğümüz gibi, engellenmiş durumdadır. Çünkü o, karada ve denizde bize karşı çok güçlü bir şekilde yükselmiştir. Eğer Tanrı bize merhamet etmezse, uzun süreli direnç umudumuz kalmazdı. Reşit olmayan çocuğun yardımına gitmek, onu desteklememek ya da ona özel bir hizmet vermek çok akıllıca olurdu. Ama bizim korkutucu düşmanımız Selahaddin'e

gösterdiler. Selahaddin 2 Ocak 1175'e kadar Haleb'i muhasaraya devam etti ve 26 Ocak 1175'te oradan ayrıldı. Ayrılmasının sebebi şu idi: Trablus kontu Raimund de 1163 yılında Harim önlerinde Nureddin tarafından esir alınmış ve bu yıla kadar hapiste kalmıştı. Sadüddin onu yüz elli bin dinar-ı sûrî ve bin esir karşılığında salıvermişti. Trablus'a varınca Haçlılar toplanıp onu tebriğe geldiler. Raimund Haçlıların önde gelen büyük bir simasıydı. Kudüs Kralı Amalrich öldüğünde, geride hasta ve ülkeyi yönetmekten âciz bir evlât bırakmıştı. Haçlılar görünüşte onu kral ilân ettiler; fakat bunun hiçbir anlamı yoktu. İdareyi Kont Raimund deruhte etmişti. Halebliler Kont Raimund'a elçi gönderip Selahaddin'i Haleb önünden uzaklaştırmak için onun hakimiyetindeki bazı yerlere saldırmasını istediler. Bunun üzerine Kont Raimund Hıms'a hareket etti ve 1 Şubat 1175 tarihinde şehri muhasara etti. Raimund'un Hıms'a yürümek için hazırlıklara başladığını haber alan Selahaddin Haleb'den ayrıldı. Haçlılar Hıms önüne indikten bir gün sonra 2 Şubat 1175'te Hama'ya vardı. Selahaddin daha sonra Rastan'a gitti. Haçlılar onun yaklaştığını duyunca Hıms önlerinden ayrıldılar. Selahaddin oraya varıp 15 Şubat 1175 tarihinde ele geçirinceye kadar kaleyi muhasaraya devam etti. Böylece Suriye'nin büyük bir kısmı hâkimiyeti altına girdi. Selahaddin Hıms'ı zapt ettikten sonra Baalbek'e gitti ve 29 Mart 1175 günü kaleyi teslim aldı. İbnü'l-Esir, XI, s. 332-336.

karşı bir rehine elde etmek için krallığımıza olan saldırılarının zayıflatılmış olması gerekirdi.

7. FASIL

Krallığın Durumunun Ağırlaşması Üzerine Bir Araştırma

VII. Burada anlatımızda biraz durmak, kesinlikle yetersiz ve gereksiz olmayan bir şeyi açıklamak istiyoruz. Neden daha az sayıya sahip olan atalarımızın çok daha güçlü düşman ordularıyla başa çıkabildikleri, Tanrı'nın yardımıyla çoğu kez ve sık sık sayısız düşmanları mağlup ettikleri, böylece Hristiyanlık adının Tanrı'dan haberi olmayan düşmanları korkuttuğu, neden Rabb'in atalarımızın işlerini yücelttiği gibi sık sık sorulur ve sorulabilir. Fakat çağdaşlarımız tam tersine çoğu kez daha az sayıdakilere yenildiler. Çoğu defa da daha zayıf ordulara hiçbir şey yapamadılar ya da onlara boyun eğdiler. Zamanımızın koşullarını dikkatle düşünerek incelediğimizde ilk olarak her şeyin yazarı Tanrı ile ilgili olanı ortaya çıkarmamız gerekir. Atalarımız dindar ve Tanrı'dan korkan adamlardı. Şimdi onların yerine Hristiyanlık inancının emirlerini ihlal ve kendi akıllarına göre hareket eden kötü ve sefil bir nesil büyüdü. Onlar, Rabb'lerine söyleyenler gibi, hatta daha kötüsüdürler: "Ve Allaha derler: Bizden uzaklaş; çünkü senin yolunu bilmek istemiyoruz"¹⁰¹. Günümüzün insanların ve hususen Doğuluların, ahlaklarını ve daha ziyade aşağılıklarını resmetmek için tarih yerine muazzam bir hiciv yazmak gerekir gibi görünüyor. İkinci neden şudur: Geçmişte, saygıdeğer olan bu insanlar ilk önce Tanrı aşkıyla ve ateşli inançla doğuya gittiklerinde, savaşa alışmış, silah kullanımında tecrübe sahibiydiler. Öte yandan Doğulular ise uzun barış içinde gevşemiş, savaşta tecrübesiz ve eğitimsiz, sükûnetin tadını çıkarmaktaydılar. Bu nedenle, sayıca az olanların kalabalığa kolayca başarı kazanması veya galebe çalmasına şaşırmamalıdır. Zira bilindiği gibi uzun ve kesintisiz savaş yoluyla kazanılan bir deneyimle usta olanlar, genellikle ham

101 Eyyub, 21/14.

ve deneyimsiz olanlardan daha üstündür. Düşünemediğimiz üçüncü neden de bunun kadar önemlidir. Antik çağlardaki gibi hemen hemen her şehrin kendi efendisi vardı. Bunlar birbirleriyle Aristoteles tarzında değil genellikle tam tersi amaçlarla ilişki kuruyorlardı. Farklı amaçlar peşinde koşan ve birbirinden korkan bu tür düşmanlara karşı mücadele, o kadar da zor değildi, çünkü onlar, ortak zararını önlemek için kolayca bir araya gelemiyorlar ve birbirlerinden de korktukları için Haçlılara kolayca karşı koyamıyorlardı. Ama şimdi bütün komşu krallıklar Tanrı'nın izniyle ortak bir otorite altına girmişlerdi. Son hatırlayabildiğimiz kadarıyla, Hristiyanlık isminden nefret eden korkunç düşman yeni vefat etmiş olan Nureddin'in babası Zengî, diğer birçok krallığı hâkimiyeti altına almış, Edessa (Urfa) olarak bilinen Nages'i, tüm bölgesi ile birlikte fethetmiş ve şehirdeki Hristiyanları öldürmüştü. Dahası, oğlu Nureddin Şam halkının ihanetiyle emîri kovup, fethetti ve baba mülküne kattı. Son olarak bu Nureddin, Şirküh aracılığıyla eski ve varlıklı Mısır'ı ele geçirdi. Bunu Amalrich tarihinde tafsilatlı olarak anlattık. Böylece, söylediğimiz gibi bizi çevreleyen tüm krallıklar tek bir kişinin egemenliği altındadırlar. Ondandır bir işaret beklerler, hepsi isteksizce de olsa, bizim krallığımıza karşı tek bir adama hizmet ederler. Hiçbirisi farklı bir akılda bulunmaz ya da efendisinin çağrısına uymamazlık edemez. Yukarıda bahsettiğimiz Selahaddin, şu anda tüm bunlara egemen, aşağı tabakadan, ama en yüksek derecede şanslı bir adamdır. O, Mısır'dan ve bitişik topraklardan, obryzum olarak bilinen çok miktarda en iyi ve en saf altın alıyor ve diğer eyâletlerden, altın için susuzluk çekenlerden atlı ve yaya çok miktarda savaşçı topluyor. Şimdi tarihimize dönelim. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Haçlılara daha fazla zarar vermemesi için, sürekli kazandığı zaferlerle hızla iktidarın en yüksek zirvesine çıkan bu büyük adama karşı, direnme düşüncesi vardı. Bu nedenle kont, krallığın prensleri ve bir araya getirebileceği tüm yardımcı birliklerle birlikte daha sonra, Trablus topraklarına hareket etti. Celile adı verilen bu bölgede, Archis yakınında ordugâh kurdu.

8. FASIL

Musul Prensinin Nureddin'in Oğluna Yardıma Gitmesi - Selahaddin'in Tüm Bölgeyi Ele Geçirmesi - Trablus Kontunun Selahaddin'le Barış Yapması

VIII. Bu hadiseler cereyan ederken, Doğulular arasında İran'ın Kutbeddin¹⁰² adlı büyük ve güçlü bir prensi olan Nureddin'in oğlunun amcası, kardeşinin ölümünden sonra Selahaddin'in, tüm insanlığı aykırı olarak ve kendisini kölelikten yükselten çocuğun babasına nankörlük ederek ona karşı harekete geçtiğine dair haberler aldı. O, büyük bir orduya sahip olduğu söylenen Selahaddin'e karşı yeğeninin yardımına gitmek için Fırat Nehri'ni geçti. Bu büyük prens, bir zamanlar Yunus Peygamber'in vaazını çul ve küller içinde yaptığı eski ve şanlı Ninova şehrinin hâkimiydi. Ama şimdi burada antik yapıların ve halkın bulunduğu yerlere uzak olmayan Musul adı verilen bir şehir ortaya çıkmıştır. Eski Ninova'nın kalıntılarından inşa edilmiş olan bu eski şehir, tüm Asur'un metropolisi olmanın onurunu korur. Buraya geldikten sonra o, Haleb bölgesinde ordugâh kurdu. Bu arada Selahaddin durmamış, Birinci Arabistan'ın büyük başkenti Bostrum gibi, Maalbek olarak adlandırılan Heliopolis'i de savaşmadan halktan teslim aldıktan sonra, Kamela denilen Emissa (Hıms) kentini kuşatmıştı. Bu şehrin alt kısmındaki halk tereddüt etmeden teslim oldu, ancak adı geçen çocuğa sadık olanlar, oldukça yüksek bir tepe üzerinde duran, silah ve yiyecek depolanmış ve tahkim edilmiş olan kaleye sığınmışlardı. Selahaddin, Hama, Şeyzer ve Haleb gibi bütün komşu şehirleri de sakinlerin gönüllü teslimiyetiyle ele geçirmişti. Hıms kentinin kalesindekiler tarafından, Trablus kontuna elçiler gönderildi. Yukarıda zikredilen yerde bulunan Haçlılar zaten bir tarafın ya da diğerinin rahatsızlık duyması halinde, arzu edilen şartlar altında çağırılma umuduyla beklemekteydiler. Elçiler konta gelip, böyle kötü bir adama karşı yardım etmeleri halinde büyük fayda

102 Willermus'un burada bahsettiği Musul emiri, Kutbeddin değil onun oğlu Seyfeddin olmalıdır. Çünkü Kutbeddin Mevdu b. Zengî Ağustos/Eylül 1170'te Musul'da ölmüştür. İbnü'l Esir, XI, s. 286.

sağlayacağına dair söz verdi ve yardım istedi. Şimdi kalede, çocuğun babası Nureddin'e ödemek zorunda zorunda olduğu altmış bin altın fidye karşılığında, serbest bırakılması gereken kontun rehineleri vardı. Ayrıca Sayda'dan Rainald'ın, kardeşi Eustach için gönderdiği rehineler de söz konusuydu. Böylece bu rehineleri istedikleri yardım karşılığında kalenin hâkiminden geri almayı umarak, tüm birlikleriyle derhal hareket ettiler. Ancak oraya vardıklarında, kâfirlerin sözlerine güvenilmeyeceğini gördüler, çünkü kuşatılmışlar. Yukarıda adı geçen prensin kuşatmasından kurtulma ümitleri doğmuştu, böylece, birbirlerine danıştıktan sonra, ordugâhlarına döndüler. Bu arada Selahaddin, Haçlıların öfkeli bir şekilde geri çekildiğini görünce, daha fazla cesaretle Haleb'e karşı baskı yapmaya devam etti. Selahaddin, zikredilen prensin ordusuna meydan okumak için sık sık baskınlar yaptı. Bu yüzden sonunda her iki ordunun da adam adama savaştığı ciddi bir çarpışma oldu. Nihayet Selahaddin zaferi kazandı ve Ninovalıların, rüşvet alan kendi adamları tarafından ihanete uğrayarak yenildikleri söylenir. O, şimdi tekrar Hıms'a döndü ve iç kaleyi de zapt etti. Buradan konta bir elçilik heyeti yolladı ve ondan zaferini engellememesini rica etti. Ayrıca kendisini Nureddin oğlu ve ona yardıma gelen diğerleriyle karıştırmamasını, kendisiyle bir ittifak yapma şansını denediği takdirde, onun ve Rainald'ın rehinelerini karşılıksız geri yollayacağına söz verdi. Bu ricayı kont memnuniyetle karşıladı ve anlaşmanın şartlarına uygun olarak rehineler geri verdikten ve sefere katılan diğer soylular cömertçe armağanlar aldıktan sonra ordugâhı terk etti ve ülkesine döndü. Tüm bunların, Selahaddin'le çok yakın ilişki içinde bulunmasından şüphelenilen, kraliyet konnetabı Toronlu Humfried vasıtasıyla gerçekleştirildiği söylendi. Onunla kurulan dostluk kesinlikle Haçlıların çıkarlarına aykırıydı, yani direnilmesi gereken bu prensin gücü arttıkça, Haçlılar güçsüzleşti. O niyetlerini onların üzerine çevirdi. Böylece ocak ayı başında gittiler ve mayıs ayı başında geri döndüler¹⁰³.

103 Bu olaylar İbnü'l-Esir tarafından şöyle anlatılmaktadır: "Halebliler Kont Raimund'a elçi gönderip. Selahaddin'i Haleb önünden uzaklaştırmak için onun hakimiyetindeki bazı yerlere saldırmasını istediler. Bunun üzerine Kont Raimund

9. FASIL

Beyrut Piskoposu Mainard'ın Ölümü - Yazarın Sûr Başpiskoposu Olması

IX. Bu günlerde, Nisan'ın yirmi beşinde, Beyrut Piskoposu Mainard öldü. Sûr şehrinde bir süredir hastaydı. Ruhu huzur içinde olsun. Aynı ayda, Sûr Kilisesi tam yedi aylığına boş kaldıktan sonra, din adamlarının ve halkın oybirliği ve kralın geleneksel onaylanmasıyla, bu kilisenin başpiskoposluğuna tayin edildik. Kutsal Kabir Kilisesi'nde on gün içinde 8 Haziran'da, Tanrı'nın iradesiyle ve Kudüs Patriği Amalrich'in eliyle, bu değersiz makam kutsanarak bize teslim edildi.

10. FASIL

Kralın Dimaşk'ı Tahrip Etmesi - Şeyzer Başpiskoposu Hernesius'un Ölümü

X. Selahaddin'in Halep bölgesinde meşgul olduğu sıralarda, kral Dimaşk bölgesinin askerden ve liderden hâli olduğunu haberini aldı. Şu anda burası, tahrip etmek ve ganimet almak için kolay bir av gibi görünüyordu. Bunu öğrenir öğrenmez, bazı şövalyeleri toplayıp, Ürdün üzerinden Banyas şehrinin yakınlarında bulunan ormanı geçti. Ünlü Lübnan dağının sağından Dimaşk yakınlarına vardı. Hasat zamanıydı. Bu yüzden Haçlılar bütün araziye dolaşp, tarlalarda ve harmanlarda bulunan bütün ürünleri yaktılar. Ancak onların gelişlerine dair haberleri alan insanlar, eşleri ve çocuklarıyla kaçp, müstahkem yerlere sığındılar. Böylece bölgede rastgele dolaşan Haçlılar, Dimaşk'a ancak dört mil uzaklıkta bulunan Daria'ya köyüne geldiler. Oradan Lübnan'ın eteklerinde yer alan ve çok temiz sulara

Hıms'a hareket etti ve 1 Şubat 1175 tarihinde şehri muhasara etti. Raimund'un Hıms'a yürümek için hazırlıklara başladığını haber alan Selahaddin Haleb'den ayrıldı. Haçlılar Hıms önüne indikten bir gün sonra 2 Şubat 1175 tarihinde Hama'ya vardı. Selahaddin daha sonra Rastan'a gitti. Haçlılar onun yaklaştığını duyunca Hıms önlerinden ayrıldılar. Selahaddin oraya varıp 15 Şubat 1175 tarihinde ele geçirincede kadar kaleyi muhasaraya devam erli, böylece Suriye'nin büyük bir kısmı hâkimiyeti altına girdi. İbnü'l-Esir, XI, s. 336.

sahip olan, bu yüzden Zevk Evi olarak adlandırılan Bedegene'ye geldiler. Yerlilerin güçlü direnişine rağmen burayı zapt ettiler. Ardından karşılarına çıkacak kadar güçlü ve kuvvetli olmayan Dimaşklıların gözleri önünde, ganimetlerini arkalarında sürükleyerek sağlıklı ve güvenli bir şekilde ülkelerine geri döndüler. Aynı tarihlerde, Şeyzer Başpiskoposu Hernesius öldü. Onun yerine Kudüs'ün Arşidiyakonu Herakleus seçildi ve kutsandı.

11. FASIL

Kralın Dimaşklılara Yeniden Saldırması. Rainald von Chatillon ile Joscelin'in Esaretten Kurtulup Geri Gelmeleri

XI. Krallığının ikinci yılında IV. Balduin, Selahaddin hâlâ Haleb'de meşgulken, krallığın büyüklerini ve şövalyeleri çağırarak, ağustos ayının ilk günü tekrar düşman topraklarına girdi. Sayda bölgesinden ve düşman sınırının tam ortasında bulunan dağların üzerinden geçti. Neredeyse zamanın en zengin mallarına, en verimli topraklara ve en güzel kaynaklara sahip olan Messaara'ya geldi. Oradan âdetâ süt ve balın aktığı söylenebilecek olan Bakar Vadisi'ne indi. Bazıları bu toprağın, *Luka* İncili'nde geçen Büyük Herodes'in oğlu olan Tetrark Phillipp'in hüküm sürdüğü Trachonitis gibi antik Ituraea olduğuna inanıyor. Ancak daha eski zamanlarda, yani İsrail kralları zamanında buraya Lübnan ormanı deniyordu, çünkü verimli toprakları, sağlıklı kaynakları, iyi havası, güçlü nüfusu ve köyleriyle karakterize olan vadi, Lübnan'ın eteklerinde uzanır. Bu vadinin derinliklerinde, bugün güçlü surlarla çevrili ve eski binalarında eski ihtişamın izlerini taşıyan bir şehir hâlâ görülebilir. Onun yeni adı Amegarra'dır ve eski araştırmacılar onun soylu Finike kolonisi Palmyra olduğunu düşünüyor. Sûrlu Ulpianus, *Digestum novum Tit. 10 de censibus*'da bundan bahsediyor. Haçlılar buraya geldiklerinde, bölgeyi dolaşıp ve her şeyi ateşe verdiler. Ancak ahali Haçlıların kolayca ulaşamayacakları dağlara sığındılar ve onların gelişini öğrendiklerinde, büyük ve küçük baş hayvanlarının büyük bir kısmını en zengin otlakların bulunduğu vadinin ortasındaki bataklıklara götürdüler. Bu arada, Trablus

kontunun anlaşma uyarınca Manthera'nın müstahkem mevkiinde bulunan Bilbis bölgesinden birdenbire Heliopolis bölgesine girdiği ve bu vadiye adamlarıyla birlikte her şeyi yakıp yıktığı haberi geldi. Haçlılar bunu duyunca, onunla buluşmak için hızla hareket ettiler ve vadinin ortasında birbirleriyle karşılaştılar. Dimaşk valisi olarak görev yapan Selahaddin'in kardeşi Şemsüddeve (Turanşah) bunu duyduğunda, beraberindekilerden bazıları ve bu bölgelerin sakinlerinin yardımıyla direnmeye çalıştı. Askerlerini Haçlılara karşı koymak için savaş düzenine soktu. Haçlılar da savaş düzenine girdi ve her iki tarafın da erkekçe savaştığı bir çarpışma oldu. Ama Tanrı'nın yardımıyla nihayet Haçlılar zafer kazandı. Birçokları öldürüldükten ve sayısız esir verdikten sonra düşmanlar kaçtılar. Şemsüddeve birkaç adamıyla dağların yükseklerine kaçarak kendini kurtardı¹⁰⁴. Haçlılar, elde ettikleri sürüler ve diğer ganimetlerle muzaffer olarak döndüler, ancak savaşta bataklıklara girmiş olan ve yolları bilmeyen Haçlılardan bazıları bu hızlı çekilme sırasında kayboldular. Böylece kral ve adamları geri döndüler ve Tanrı'nın lütfuyla, her türlü büyük ve küçükbaş hayvan sürüleri ve teçhizatla Sûr'a gelip, zafer ve mutluluk getirdiler. Trablus kontu da aynı yoldan tüm adamlarıyla birlikte büyük bir ganimetle mutlu bir şekilde kendi ülkesine döndü. Aynı yıl, Antakya Prensi Raimund'un halefi ve onun dul karısı Constantia'yla evlenmiş olan ve yıllarca Haleb'de hapis yatan Rainald von Chatillon arkadaşlarının arabuluculuğuyla büyük bir fidye karşılığında özgürlüğünü tekrar elde etti. Onunla birlikte kralın amcası Urfa Kontu Joscelin'in oğlu Joscelin de serbest bırakıldı. O, kralın annesi ve Saydalı Rainald'in karısı olan kız kardeşi Kontes Agnes'in çabalarıyla esaretten kurtulmuştu. Aynı yıl 2 Mayıs'ta Sûr Kilisesi'nin selevi olan Sayda Piskoposu Otto ve Beyrut'un seçilmiş piskoposu olan Rainald, Sûr Kilisesi'nde bizler tarafından takdis edilmiştir.

104 Selahaddin'in kardeşi Şemsüddeve Turanşah bir Haçlı taifesinin Dimaşk'a bağlı yerlere saldıracaklarını duydu, hemen üzerlerine yürüdü ve o yörede Aynü'l-Cerr denilen mevkide Haçlılarla karşılaştı; fakat karşılarında tutunamadı ve mağlûp olup geri çekildi. Haçlılar adamlarından bazıları ele geçirip esir ettiler. Bunlar arasında Seyfeddin Ebû Bekr b. es-Selâr gibi Dimaşk ordusunun önde gelen bir siması da vardı. Haçlılar bu olaydan cesaret aldılar ve o bölgeye yayıldılar (1177-1178). İbnü'l-Esîr, XI, s. 350.

12. FASIL

Bizans İmparatorunun Konya'da Mağlup Edilmesi

XII. Aynı tarihlerde, neredeyse tüm dünyaya cömertliğini hissettiren Konstantinopolis İmparatoru Manuel, inanılmaz derecede büyük ordusuyla Hristiyanlığın gücünü büyük bir şevkle arttırmak isterken, Türkler ve onların lideri kâfir Konya sultanı tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldı. Ayrıca burada pek çok akrabaları ve saygın adamları öldüler. Bunların arasında cesurca savaşırken çok sayıda yara alan ve imparatorun kardeşinin oğlu olan Protosebastus Johannes de bulunuyordu. O, büyük bir cömertlikle kızı Maria'yı Amalrich ile evlendirmişti. İmparator ordusunun çoğunu yeniden topladı ve kişisel olarak yaralanmadan ama talihsizliğinden dolayı büyük sıkıntı çekerek ülkesine geri döndü. Ancak bu yenilgiye, düşmanın gücünden ziyade komutanlarının dikkatsizliğinin neden olduğu söylenir. Ordunun, miktarı ve ölçüsü bir hayli kabarık olan sayısız ağırlıklarıyla rahat bir şekilde ilerleyebileceği geniş ve açık yollar bulunduğu halde, bilinçsizce kendilerini düşmana saldıramayacakları veya direnemeyecekleri, daha önceden işgal edilmiş tehlikeli dar boğazlara soktular. O günden itibaren, bu felaketin imparatorun hafızasında çok derin izler bıraktığı ve onu çok özel kılan mutad neşesini tamamen yitirdiği söylendi. Adamlarına eski muhabbeti gösteremedi ve ölümüne kadar eski sağlığını muhafaza edemedi. Hafızasında tekrar tekrar yaşadığı geçmişteki talihsizlik, eskiden sahip olduğu bütün sükûnetini ondan aldı.

13. FASIL

Montferrat Kontu Wilhelm'in, Kralın Kız Kardeşiyle Evlenmesi

XIII. Balduin'in krallığının üçüncü yılında Montferrat Kontu Wilhelm'in oğlu Uzun Kılıç lakaplı Kont Wilhelm'in kralın, bütün prenslerin, dini ve dünyevi erkânın isteği üzerine Suriye Sayda'ya geldiği söylendi¹⁰⁵. Gelmesinden kırk gün sonra, kralın ablasıyla evlendirildi.

¹⁰⁵ Ekim 1176.

Bu evlilik, bir yıl önce Wilhelm'in bu amaç için gelmeye davet edildiği ve kralın ve bütün baronların, yemin ettikleri teyit edildiği bir zamanda düzenlenmişti. Kral ve tüm prensler geçen yıl Wilhelm'i çağırıldıklarında bu evlilik için yeminle söz vermişlerdi. Yapılan anlaşmaya göre Wilhelm eşiyle bütün çevreleri birlikte Yafa ve Askalan kıyı şehirlerini aldı. Bunun yanında bazı kişiler buna karşı çıktılar ve kendilerini açıkça ifade etmekte tereddüt etmediler. Bunlar arasında Wilhelm'in davet edilmesini düşünmeden onaylayanlar da vardı. Bunlar kişinin kendi verdiği kararın aksine hareket etmesinin şahsiyetsizlik olduğunu hiç düşünmediler. Adı geçen kont kusursuz bir yapıya sahip, sarı saçlı, güzel ve uzun boylu genç bir adamdı. Çok cesur ve güçlü, oldukça çabuk parlayan ama cömert, iç dünyasını hiçbir zaman saklamayan, bilakis hislerini açığa vuran açık sözlü biriydi. Yeme ve içme konusunda ölçülüydü ama açlık çekecek kadar değildi. Çocukluğundan beri silah kullandığı ve bu konuda en azından çok azının onunla kıyaslanabildiği söylenebilir. Fransa Kralı Philip'in annesinin erkek kardeşi onun babasıydı. Annesi, ünlü Roma imparatoru Konrad'ın kız kardeşi ve kendisi, Konrad'ın ölümünün ardından Roma İmparatorluğu'nu yöneten Friedrich'in kuzeniydi. Böylece zikredilen kont, bu iki eşit derecede yüksek kralla akrabaydı. Evlendikten üç ay sonrasına kadar sağlıklıydı ve sonra iki ay boyunca aralıksız olarak ıstırap çektiren ciddi bir hastalığa tutuldu, aynı zamanda kralın da hastalandığı Askalan'da ertesi haziranda öldü. Karısını hamile bırakmıştı. Cenazesi Kudüs'e götürüldü ve Hospitalier Kilisesi'nin ön avlusunda, içeri girdiğinizde sol tarafta, bizim tarafımızdan büyük bir törenle gömüldü. Aynı tarihlerde kralın Konnetablı Toronlu Humfried, Antakya Prensi Raimund'un kızı ve şimdi prensliği yöneten III. Bohemund ile Bizans İmparatoriçesi Maria'nın kız kardeşi olan Philippa ile evlendi. Philippa daha önce imparatorun akrabası olan Andronikus'un karısıydı. Ama Andronikus daha sonra onu terk etmiş ve utanmadan, Kral Balduin'in dul eşi ve yeğeni olan Theodora'yı gizlice kaçırmıştı. Bu Humfried, karısını evine götürdükten sonra, şiddetli bir hastalıktan mustarip oldu ve birkaç gün sonra öldü.

14-18. FASIL

Flandern Kontunun Bir Bizans Filosuyla Gelmesi - Kontun Kötü Amacı - Ordu ve Bizans Filosuyla Mısır'a Sefer Yapmayı Reddetmesi

XIV. IV. Balduin'in krallığının dördüncü yılı, ikinci ayında, uzun zamandır beklenen Flandern Kontu Philipp, ağustosun başında Akka'ya indi¹⁰⁶. Hâlâ Askalan'da hastayken sedyeyle Kudüs'e götürülen kral, bu haberden çok mutlu olup, prenslerinin ve din adamlarının bir kısmını onu en onurlu şekilde karşılamaları için gönderdi. Kudüs'e geldiğinde, hâlâ çok hasta olan kral, patrik, başpiskoposlar, piskoposlar, rahipler, manastır yöneticileri, Hospitalier ve Tapınak Şövalyeleri'nin reisleri ve tüm prenslerin kesin kararıyla karşılıklı bir anlaşmaya vardı. Buna göre o, barışta ve savaşta, ülke içinde ve dışında, yüksek ve alçak tabaka üzerinde tüm yargı yetkisini, krallığın hazinelerini ve gelirlerini özgürce kullanabilecekti. Şimdi kont adamlarıyla istişare ettikten sonra, herhangi bir hakimiyet kazanmaya gelmediğini, ancak kendisini Rabb'in hizmetine adanmış ve kendi ülkesinin işleri onu çağırdığında herhangi bir görevi üstlenmek niyetinde olmadığını söyledi. Kral, onun bir vali tayin etmesini istedi, krallığın iyiliği için ona Fransa kralı gibi itaat edeceğini belirtti. Fakat onun anlaşmayı kararlı bir şekilde reddettiğini gören kral, prensler vasıtasıyla onu, en azından, bütün Hristiyan ordusunun komutasını üstlenmeye ve daha önce Bizans imparatoru ile kararlaştırıldığı gibi Rabb'in Mısırlılara karşı savaşını yönetmeye davet etti. O yine de daha önceki teklife verdiği aynı cevabı verdi. Bunun üzerine kral, kontun gelişinden önce yaptığı gibi, krallığa karşı sadakatini kanıtlamış, muhteşem bir kararlılık sahibi olan eski Antakya Prensi Rainald'a krallığı yönetmesini ve orduya komuta etmesini önerdi, şöyle ki kral şahsen bulunmadığı zamanlarda, devlet işlerini daima kontun vasıtasıyla görecekti. Bu teklif konta bildirildiğinde, bu türden bir velâyete gerek görmediğini söyledi. Aksine Tanrı izin

106 2 Ağustos 1177.

verirse zaferi kazanacak ya da mağlubiyetin utancını taşıyacak biri tayin edilmeliydi. Eğer Mısır hâkimiyetimiz altına girerse, böyle bir lidere de Mısır krallığı verilmeliydi. Bunun üzerine, kral tarafından kendisine gönderdiğimiz cevapta, kralın bu yetkilerle görevlendirdiği birini kral yapma fikrinde olmadığı bildirildi. Böylelikle kont sonunda gizli düşüncelerini açığa vurmuş ve artık bütün amaçları anlaşılmış oldu. Ayrıca kont, akrabası olan karısı (Sybilla) ile evliliği dolayısıyla hiç kimsenin kendisine yaklaşmamış olmasının garip olduğunu belirtti. Bu sözleri duyduğumuzda, bu insanın kötülüğüne ve şeytanî niyetlerine hayret ettik. Oysa kral onu oldukça kibarca ve misafirperverce karşılamış ve kötülük iddialarına rağmen onu yüceltmeye çalışmıştı.

XV. Okuyucularımızın daha iyi anlaması için burada bir açıklama yapmalıyız. Aslında zikrettiğimiz kontun kötülüklerini hem birçok başkalarından duyduk hem de kendi davranışlarından buna kâni olduk. Bu hac seferinde güçlü bir adam olan Bethune avukatı, yetişkin iki oğluyla birlikte konta katılmıştı. Aynı hac seferinde bulunan Mandeville Kontu Wilhelm yardımıyla avukatın krallığın durumunu kendi çıkarına dönüştürebileceğine inanması için Philipp'i etkilemeye başladığı söylenir. Ona, Kral Amalrich'in iki kızıyla avukatın iki oğlunu evlendirmeyi başardığı takdirde, kontluğun geniş topraklarının miras yoluyla kendisine kalacağını söyledi. Gerçekten de Amalrich'in iki kızı vardı. Biri kontun karısıydı ve henüz gelinlik çağıda olmayan diğeri kraliçe annesiyle birlikte Nablus'ta yaşıyordu. Kont bu sözlere rıza göstermiş ve konuyu eyleme geçirme çabası içine girmişti. Ama şimdi tarihimize dönmek istiyoruz. Kontun neyin peşinde olduğunu fark ettiğimizde, önce krala haber vermemiz gerektiğini söyledik ve ertesi gün, kralın prenslerinin tavsiyesinden sonra vereceği cevabı ona bildirmek istedik. Ertesi sabah, bir istişare gerçekleştirildikten sonra, konta geri döndük ve özellikle de hamile olan bir dulun, bir yıl içinde ikinci kez bir evlilik yapmasının bizde âdet olmadığını söyledik. Ama

Amalrich'in kızının kocasının ölümünün üzerinden henüz yaklaşık üç ay geçmemişti. Bu yüzden, zamanımızın ve ülkemizin geleneğini dikkate alırsak, zikredilen kadının evliliğiyle ilgili müzakerelere başlanmaması, bir kötülük iradesi olarak yorumlanmamalı. Bununla birlikte, yukarıda belirtilen teklifin ele alınabilmesi için, tüm diğer konularda olduğu gibi krala, kont tarafından velâyet edilmesinin arzu edildiğine dair tavsiye ve dilekte bulunduk. Kont devam etmek ve bu ittifak için uygun bir kişiyi tayin ederse, biz de genel karardan sonra konuya devam etmeye hazırдық. Kont bu teklife darıldı ve bütün prensler, kendi teklifini uygulamaya itirazsız yemin etmedikçe, bunu yapmayacağını söyledi. Zira, kendisi kabul ettikten sonra, olumsuz cevap verilmesi, herhangi bir soylu için hakaret sayılırdı. Ancak kralın kız kardeşini, adını dahi bilmediğimiz bir kişiye vermenin, bizim ve kralın onuruna yakışmayacağını söyledik. Kralın ve prenslerinin iradesinin ne olduğunu öğrendikten sonra, öfkeli ve kızgın olarak, bu tekliften vazgeçti.

XVI. Aynı tarihlerde imparatorun elçileri, büyük ve şöhretli adamlar, yani diğer adı Angelus olan imparatorun kız kardeşinin oğlu Andronikus, çok ünlü bir adam Megatriarch Johannes, Apulia ve Georg Sinaites'teki Conversana'nın asil kontu ve imparatorluk sarayının hâdimi Alexander, Kudüs'te bulunuyorlardı. Bunlar imparator adına krala gelmişlerdi, çünkü Flandern kontunun gelmesinden sonra, umulduğu gibi, imparator ve Kral Amalrich arasında bir süre önce bir anlaşma yapılmıştı. Şimdi hüküm süren Balduin ile aynı imparator arasında hemen hemen aynı koşullar altında yenilenen anlaşmanın, hayata geçirilmesi gerekiyordu. Bu nedenle, krallığın bütün erkânıyla birlikte genel bir toplantı yapıldı. Hepsinde Tanrı'nın sevgili krallığının kontun ve adamlarının tavsiye ve yardımlarıyla bir gelişme göstereceği, burada Mesih'in düşmanlarının gücünün nasıl yok edileceğinin ayrıntılarıyla tartışılabileceği umudu vardı. Ancak söylediğimiz gibi, kont aniden başka bir tutum gösterip, başka işlere yönelince, tüm umutlarımızı engelledi.

İmparatorluk elçileri yine de teşebbüse geçilmesinde ısrar ettiler ve gecikmenin tehlikeli olduğunu söylediler. Onlar, antlaşmanın tüm koşullarına sadık ve şartlarını eksiksiz bir şekilde yerine getirmeye hazır oldukları için, başlanan teşebbüse devam edilebilirdi. Elçilerin bu sözleri üzerine, birbirimize danıştıktan sonra, konta bütün meseleyi açmanın faydalı olacağı kanaatine vardık. Böylece kont çağrılıp, imparatorla yaptığımız ve altın mührü olan antlaşmanın içeriği ona sunuldu. Her şeyi iyi anlayabilmesi için sözleşme okunduğunda ona ne düşündüğü soruldu. Bunun üzerine bölgeleri bilmeyen bir yabancı olduğunu, Mısır'ın çok özel bir niteliği bulunduğunu ve belirli zamanlarda tamamen su baskınların maruz kaldığını söyledi. Bu nedenle ülkeyi daha iyi tanımalıyız ve bir sefere çıkmak için en uygun zamanı bilmek zorundayız. Ayrıca Mısır'a birçok kez gelenlerden, şimdiki zamanın böyle bir iş için uygun olmadığını duymuş. Kışın yaklaştığını; Mısır'ın, Nil sularının baskınına uğradığını ve çok sayıda Türk'ün orada toplandığını duyduğunu da sözlerine ekledi. Dahası, ordunun seferde ya da Mısır'da, yiyecek sıkıntısı çekeceğinden çok korkuyordu. Onun açıkça bahaneler aradığını gördüğümüzde, bu teşebbüsten kaçınamaması için ona erzakı, silahları ve diğer ağırlıkları taşımak için altı yüz deve ve savaş mancınıklarını denizden Mısır'a götürmesi için ihtiyaç duyacağı kadar gemi teklif ettik. Ama o, bütün bunları reddetti ve adamlarıyla açlıktan ölmekten korktuğu için bizimle Mısır'a gitmemesi gerektiğini söyledi. Ayrıca, ordularını zengin bölgelere sürmeye alışık olduğunu, adamlarının bu tür eksikliklere tahammül edemediğini, ancak biz ona birliklerini daha rahat yönetebileceği ve Hristiyanlık gücünü daha rahat büyütebileceği başka bir ülke seçersek, ordusuyla bu askeri sefere memnuniyetle katılmak istediğini ekledi.

XVII. Şimdi antlaşmayı reddetmemiz ne güvenli ne de onurluydu, çünkü imparatorun asil ve mükemmel elçileri, sayısız miktarda parayla oradaydılar ve dediğimiz gibi, antlaşmanın tüm koşullarını sadakatle yerine getirmeye hazırdılar. Diğer gemilere ek olarak, bu

teşebbüs için Akka Limanı'nda yetmiş galeriye sahiptiler. Aynı zamanda bu yeminli anlaşmaya aykırı hareket etmek usulsüz ve tehlikeli olarak görülüyordu. İmparatorun elçilerinin ertelemeye ikna edilmesi belki de mümkün olsaydı bile, şimdi ellerinde bulunan imparatorun yardımından vazgeçmeleri tavsiye edilmezdi, çünkü onu kızdırmak bize büyük tehlike getirebilirdi. Bu nedenle, önceki anlaşmaya uygun olarak, her iki tarafın da muvafakatıyla, imparator ile ortaklaşa kararlaştırılan sefere devam etmeye ve hamleleri yapmaya karar verilmişti. Flandern kontu bunu duyduğunda, bize karşı daha da şiddetle karşı çıktı ve tüm olayı kendisine hakaret olarak nitelendirdiğini ilan etti. Nihayetinde müzakere ettikten sonra, ortak karara göre sefer, Bizanslılarla beraber nisan ayına ertelendi. Bundan sonra, Kudüs'te on beş gün geçirmiş olan kont, adaklarını yerine getirdi. Başarılı hacın işareti olan bir palmiye alıp, aslında tamamen geri dönmek istediği halde Nablus'a gitti. Ancak birkaç gün sonra, bizi Mısır'a ya da istediğimiz yere götürmeye karar verdiğini bildirmek için Bethune avukatıyla bazı adamlarını Kudüs'e gönderdi. Onun bu kadar sık karar değiştirmesi, bize çok gülünç geldi ve kararsızlığından dolayı onun dengesiz bir adam olduğunu düşündük. Hoşlanmasak da Bizanslılarla, kontun açılımını tekrar tartıştık. Fakat onun niyeti sözünü tutmak değildi. Tam tersine bizi yanıltmak, yani seferin ertelenmesinden sorumlu olduğumuzu dağların ötesindeki prenlere yazabilmek için tüm gücüyle uğraşıyordu. Kendi suçunu bizim üzerimize atabilmek için zikredilen adamları göndermişti, çünkü Bizanslıların artık bizim planımıza ikinci kez uymayacaklarını ümit ediyordu.

XVIII. Bu yüzden Bizanslıların önceki anlaşmayı sürdürmeye devam edip etmediğini ve kontun Mısır seferinde bize eşlik edip etmeyeceğini öğrenmek istediğimizde, şu cevabı verdiler: Eğer kont, kendi eliyle bizimle birlikte gelmeye yemin ettiyse ve burada ya da yolda hastalandığı takdirde, tüm şirkete olan sadakatini göstermeli ve bunun için adamlarını göndermelidir. Hiçbir tehlikeli ve kötü

niyet taşımadan Hristiyan iktidarının büyümesi için çalışmalıdır. Kral ile imparator arasındaki antlaşmayı hiçbir şekilde ihlal etmemeli ve çok az zamanı olsa da ordularını hazırlamak için halkını çağırmalıdır. Çok sık kararlarını değiştirmek zorunda kalsa da bu Tanrı'nın sevgili krallığının ve imparatorun yüceliğini arttırmak için, teşebbüsten kaçınmamalıdır. Şimdi, avukat ve onunla birlikte olan kişilere bu koşulları kabul etmeyi teklif ettik, fakat tüm koşulları kabul etmek istemedikleri ve kontun da söz vermeyeceği için, artık bu gereksiz görüşmelere devam etmek istemedik. Böylece sefer daha uygun zamana ertelendi ve imparatorluk elçileri memleketlerine döndüler. Bunun üzerine kontun elçileri, söz konusu teşebbüse devam edilmediği için, tamamen boşta kalmamak adına krallığın yardımıyla artık ne yapılabileceğini sordular. Bu sorunun muhatabı olan kişiler şimdi ona, onuru ve Hristiyanlık için Trablus veya Antakya topraklarına gitme fırsatının bulunduğunu söylediler. Bazıları, burada bulunan Antakya prensine ve Trablus kontuna, kontun Mısır'a bir savaş seferine karşı ters düştüğünü bildirdiler. Zira adı geçen kontlar, kendi topraklarının genişlemesi için bir şeyler yapmak üzere onu ülkelerine sürüklemeye çalışıyorlardı. Ama bu umutlarında aldanıyorlardı, çünkü Rabb'in lütfunu geri çektiği kişinin hiçbir şansı yoktur. Yazıldığı gibi: "Allah mağrurlara karşı durur, fakat alçak gönüllülere lütfeder"¹⁰⁷. Ancak kral ona yardım ve işbirliği vadetti ve oraya giderken kendisine yüz atlı ve iki bin yaya askeri verdi. Ekim ayının başlarındaydık¹⁰⁸. Böylelikle Flandern kontu adamları, Trablus kontu, Hospitalierlerin üstadı ve birçok Tapınak Şövalyeleri'yle Trablus topraklarına hareket etti. Aynı tarihlerde, Balduin von Rames'in erkek kardeşi olan Balian von İbelin, daha önce de söylendiği gibi, kralın izniyle, Protosebastus Johannes'in kızı olan Kral Amalrich'in dul eşi Kraliçe Maria ile evlendi. Maria yaşamını onunla birlikte kendisine çeyiz olarak verilen Nablus şehrinde geçirdi.

107 Petrusun Birinci Mektubu, 5/5.

108 1 Ekim 1177.

19. FASIL

Flandern Kontunun, Trablus Kontu ve Antakya Prensi ile Birlikte Müstahkem Kale Harim'i Kuşatması

XIX. Kont belirlenen yere varıp, kendini bir sonraki harekâta hazırlayarak, birliklerini savaş düzenine soktuktan sonra, Trablus kontu ve kendi adamlarıyla birlikte düşman topraklarını girdi ve Hıms ile Hama bölgesinde bir süre kalıp, düşmana zarar verdi. Selahaddin, burada istediği şeyi elde ettikten ve Nureddin'in oğluyla kendi istediği şartlarda barış yaptıktan sonra Mısır'a dönmüştü, çünkü yukarıda bahsi geçen uzun süredir kararlaştırılan savaşın artık gerçekleşeceğinden korkuyordu. Böylece, toplayabildiği kadar çok sayıda asker aldı ve tehlikenin kendini göstereceği yerde tüm kuvvetlerini topladı. Kont ve askerleri böylelikle ülkeyi savaş kuvvetlerinden hâli buldular ve serbestçe geçebildiler, ancak müstahkem yerler ve şehirlerin kaleleri yiyecek, silah ve muhafızlarla iyice donatılmıştı. Prens, onların düşman topraklarına girdiklerini duyduğunda, kendisi ve askerleri, kararlaştırıldığı gibi, farklı bir yoldan onlara katıldılar. Şimdi hepsi içten ve dıştan birleştikten sonra, o anda müstahkem mevki Harim'i kuşatmanın en doğrusu olduğuna karar verdiler. Sözü edilen yer, günümüzde Artasia olarak adlandırılan ve şimdi eski büyüklüğünden ve ihtişamından küçük bir kasabaya dönüşmüş olan Chalkis bölgesinde yer almaktadır. Her iki yer de Antakya'dan yaklaşık on iki mil uzaklıktadır. Buraya geldiklerinde, kaleyi hiç kimsenin girip çıkamayacağı şekilde her taraftan kuşattılar. Sonra mancınıkları kurdular ve kuşatmada ihtiyaç duyulan her şeyi getirdiler. Uzun bir zaman alacağını düşündükleri kuşatma sırasında sağlam kalmak için ot depoladılar ve gelecek kış nedeniyle, sağanak yağmurlardan zarar görmemek için ordugâhın etrafını hendeklerle çevirdiler. Antakya ve komşu köylerden gelen köylüler, onlara gerekli yiyecekleri sağlamak için çok yardımcı oldular. Bu müstahkem yer, Nureddin'in oğluna aitti ve Selahaddin'in bu bölgede kendisine bıraktığı tek yerdi. Böylelikle, burayı her yönden kuşattıktan sonra,

dönüşümlü olarak belirli zamanlarda mancınıklarla surları dövdüler, kuşatılanlara dinlenme fırsatı vermeden saldırdılar.

20. FASIL

Selahaddin'in Mısır'dan Geri Dönmesi - Kralın Ona Karşı Gitmesi – Askalan Savaşı

XX. Bunlar Antakya bölgesinde cereyan ederken, Selahaddin endişesiz bir şekilde Mısır'da beklerken, kontun ve tüm Hıristiyan ordusunun, Antakya'ya gittiğini duydu. Şimdi onun, krallık askersiz kaldığından, buraya saldırdığı takdirde ya kuşatılanları kuşatmadan kurtaracağına ya da krallıkta kalmış olanlara karşı bir zafer kazanacağına inanmakta, kendince haklı sebepleri vardı. Ülkenin dört bir yanından asker toplayarak, silah ve teçhizatla son derece iyi donanmış ordusuyla Mısır'dan çıktı. Arada bulunan çölden geçerek seri yürüyüşlerle, antik ama ıssız el-Ariş kentine geldi. Burada seferi ağırlaştıran yükleri bırakıp, Darum ve meşhur Gazze şehirlerimizi geride bıraktıktan sonra ve bazı keşif kolları gönderdikten sonra, en hafif ve en deneyimli olan askerlerinin bir kısmıyla aniden Askalan önünde göründü. Fakat onun harekâtını birkaç gün önceden haber alan kral, hâlâ krallıkta bulunan şövalyeleriyle, hızla bu şehre birkaç gün önceden gitmişti. Yukarıda da belirtildiği gibi, Trablus kontu, bizden yüz, ayrıca yüzlerce şövalye, Hospitalier ve Tapınak Şövalyeleri'yle birlikte çok uzaklardaydı. Ancak tarikat biraderlerinin bir kısmını, Selahaddin'in karşılaşacağı ilk şehri kuşatacağı korkusuyla Gazze'de bırakmıştı. Gazze'ye gitmişti. Kralın Konnetablı Humfried, ciddi bir hastalıkla orada yatıyordu. Şimdi, yanında sadece küçük bir birlik olan kralın, düşmanların komşu arazilerde rahatça dolaşıp tahrip ettiklerini öğrenince, Tanrı'nın yardımına sığındı. Adamlarının bir kısmını kenti korumak için geride bırakarak, düşmanlarla savaşmak üzere diğerleriyle birlikte dışarı çıktı. Selahaddin de tüm halkını kentin yakınında topladı. Hıristiyan ordusu dışarı çıkıp, düşmanın sayısız kalabalığını gördüğünde, ileri görüşlüler, savaşın

şüpheli talihine güvenip dikkatsizce çarpışmaya girmektense, orada kalmayı uygun buldular. Böylelikle, her iki ordu da birbirine çok yakın olmasına rağmen, Haçlılar akşama kadar düşmanın karşısında durdu ve sadece ara sıra tek tek çarpışmalar meydana geldi. Fakat akşam olunca, özellikle de düşmanların muazzam kalabalıklığı karşısında, o geceyi kampta geçirmenin tehlikeli olduğunu düşündüler ve çok akıllıca bir şekilde Askalan'a çekildiler. Selahaddin ordusuyla o kadar kibirliydi ki, kazanacağından ve krallığı fethedip dostlarıyla paylaşacağından emin olarak âdeta zafer sarhoşluğu içindeydi. Her şeyi elde etmiş olduklarına inanarak, ihtiyatı kaybettiler ve düzensizce etrafta dolaşmaya başladılar.

21. FASIL

Türklerin Ülkeyi Enine Boyuna Yağmalaması

XXI. O gece, bir gün önce bulundukları yerde kamp kuracaklarını ya da şehre yaklaşıp, kuşatacaklarını düşündük. Ama kendilerini ya da atlarını dinlendirmeden bölgeye gittiler ve herkes istediğini yaptı. Bununla birlikte, emîrleri arasında, cesur ve kararlı bir Ermeni olan Ivelin adlı bir adam vardı; Tanrı ile insanlar arasındaki elçiden vazgeçip, tanrısızlığa dönmüştü. O, birliğiyle birlikte ovada bulunan Rama'ya geldi ve burayı boş bulup ateşe verdi. Şehir iyi bir şekilde tahkim edilmemiş olduğundan, sakinler burada kalmaya cesaret edememişlerdi. Bazıları Kral Balduin'le Askalan'a gitmişlerdi, diğerleri daha zayıf ahali, eşleri ve çocukları ile birlikte Yafa'ya kaçmıştı. Diğeri ise dağlık bölgede bulunan Mirabel denilen çok güvenli bir yere gitmişti. Şimdi, Ivelin bu şehri ateşe verdikten sonra bütün adamlarıyla komşu Lidda'ya gitti ve aniden etrafa yayılan birlikleriyle orayı kuşattı. Hemen halkı ok yağmuruna tuttu ve her türlü saldırıyla onlara göz açtırmadı. Bütün ahali Aziz Şehit Goerg Kilisesi'ne sığındı. Hristiyanlar, kurtuluşu sadece kaçmakta umacak kadar korkmuşlardı. Sadece düşmanın serbestçe dolaştığı açık alanda yaşayanlar değil, dağlarda yaşayanlar da dehşet içine düşmüşlerdi.

Kutsal Şehir Kudüs sakinlerinin neredeyse hepsi şehri terk etti ve bir kısmı yarışircasına Davud Kulesi'ne sığındılar. Şehrin diğer kısmını koruyamayacaklarını düşündükleri için savunmasız bıraktılar. Düşman kuvvetleri Kalkalia denilen yere kadar gelmiş, münferit birlikler neredeyse ülkenin her tarafına yayılmıştı ve düzlükten dağlara doğru ilerlemek üzereydiler. Bu şimdi ülkemizin ıssızlaştığı ve acıya boğulmuş haliydi. Tıpkı Tanrı'nın gazabıyla karanlığa boğduğu yer gibi: "Rab öfkesinde Sion kızını kara bulutla nasıl örttü!"¹⁰⁹. Yine de: "İnsanların gazabı bile sana övgüler doğuruyor, Gazabından kurtulanları çevrene topluyorsun"¹¹⁰. "Utansın canımı almaya çalışanlar, Yüzleri kızarsın! Geri dönsün zararımı isteyenler, rezil olsunlar!"¹¹¹. "Yargını göklerden açıkladın, Yeryüzü korkup sessizliğe büründü"¹¹². "Kaygılar içimi sarınca, senin avutmaların gönlümü sevindirir"¹¹³.

22-24. FASIL

Kralın Selahaddin'e Karşı Gitmesi - Selahaddin'in Savaşta Tam Bir Yenilgiye Uğraması - Düşmanlardan Pek Çoğunun Kaçması

XXII. Bu gerçekleşirken düşmanların enine boyuna geniş bir alana yayıldıkları haberini alan kral, onlarla karşılaşmak için adamlarıyla beraber Askalan'dan çıktı. Çünkü, onların ülkesini tahrip ve yağma etmesine izin vermektense her türlü tehlikeye rağmen düşmanla savaşarak şansını denemeyi daha uygun gördü. Böylece, düşmanlara aniden ve beklenmedik bir şekilde saldırabilmek için sahil yolunu takip edip, Selahaddin'in ordugâhının karşısına geldi. O buraya geldiğinde, tüm atlı ve yayalar savaşa hazırlandı ve Gazze'deki Tapınak Şövalyeleri de gelip ona katıldılar. Şövalyeler hemen sıraya dizildi ve

109 Yeremyanın Mersiyeleri, 2/1.

110 Mezmurlar, 76/10.

111 Mezmurlar, 70/2.

112 Mezmurlar, 76/8.

113 Mezmurlar, 94/19.

düşmana karşı gönderildiler. Düşmanların her tarafı ateşe verdikleri ve kana buladıkları haberleri üzerine, intikam hırsı ve savaş şevkiyle dolu olarak, kardeşlerinin düşmandan çektiği acıların intikamını almak için ilerledikçe, aniden düşman ordusuna kısa bir mesafeye kadar yaklaştıklarını gördüler. Günün yaklaşık sekizinci saatiydi. Selahaddin, Haçlılarının onunla savaşmaya geldiklerini duyduğunda, daha önce arzular gözüktüğü savaştan, şimdi korkmaya başlamıştı. Şimdi, dağınık birliklerini çağırdı ve ordusunu, davul ve trompet sesleri ve kendi hitaplarıyla savaşa teşvik etti. Burada Tapınakçıların üstadı, 80 şövalyesiyle St. Amand'dan Odo, Prens Rainald, Remle'den Balduin, kardeşi Balian, ayrıca Sayda'dan Rainald, Kont Joscelin, konnetabl ve kralın dayısı kral ile birlikteydiler. Ancak ordunun geri kalanı ancak üç yüz yetmiş beş kişiye ulaşmıştı. Bütün bunlar, Tanrı'nın yardımını diledikten sonra, düzenli birlikler halinde Bethlehem Piskoposu Albert'in taşıdığı yaşam veren haçın eşliğinde savaşmak için büyük bir cesaretle yürüdüler. Bu arada, yağma ve tahrip için bölgede dağılmış bulunan düşman birlikleri Haçlıların gelişini duyunca o kadar arttılar ki, eğer Rab onları bırakmasaydı, sadece zaferden değil, aynı zamanda yaşam ve özgürlükten de şüphe edilmesi gerekirdi. Düşmanlar da savaş usulüne göre saflarını düzenlediler ve ilk saldıracak birliklerle onlara destek olacakları belirlediler.

XXIII. Bu arada, her iki tarafın birlikleri yakınlaştılar ve kuvvetler müsavi olmamasına rağmen, başlangıçta sonucu belirsiz bir çarpışma meydana geldi. Ancak daha sonra, Tanrı'nın lütfuyla olağanüstü bir cesaretle dolu olan Haçlıların saldırısı karşısında, düşmanlar dağıldılar ve büyük kayıplar verdikten sonra kaçmaya koyuldular. Güvenilir kişilerin bana verdikleri kesin bilgilere göre düşmanın mevcudu develer ve yük hayvanları hariç olmak üzere yirmi altı bin hafif süvariye buluyordu. Bunların sekiz bini Türklerin kendi dillerinde toassin (tavasin) dedikleri seçkin atlılara aitti, ancak diğer on sekiz bini ise karnagolam (kara gûlâm veya memlûk) dedikleri sıradan ordu birlikleriydi. Zırhlarının üzerinde Selahaddin ile aynı

renkteki sarı ceket giyen seçkin atlılardan bin tanesi onun özel muhafızlarıydılar. Arapçada emîr olarak adlandırılan Türklerin daha büyük prensleri ve kumandanları ister köle olarak doğmuş ister satın alınmış isterse savaşta tutsak düşmüş olsun, genç kölelere gerekli özeni gösterir, onlara en iyi savaş eğitimi verirler ve büyüdükleri zaman her biri kendi liyakatine göre, maaşlar ve büyük mülkler alırlar. Şimdi, onlar savaşta tehlikede olduklarında, kişisel güvenliklerini onlara emanet ederler ve esasen zafer umutlarını memlûkler diye adlandırdıkları bu süvarilere bağlarlar. Hususen bu savaşta efendilerini sağlam bir şekilde korudular ve onu ölümüne kadar terk etmemek için çaba sarf ettiler. Efendileri kaçana kadar savaşmaya devam ettiler ve geri kalanlar kaçarken, neredeyse hepsi öldürülmüştü. Böylece düşman kaçtıktan sonra Haçlılar, gün boyunca akşama kadar, Gisardsberg denilen yerden, genellikle Starenrieth denilen yere kadar onları takip ettiler. Bu kaçış boyunca, Haçlılar birçok düşmanı ezmeyi bırakmadılar. On iki bin ya da daha fazlasını öldürmüşlerdi ve eğer gecenin karanlığı takibi engellemeseydi, düşmanların hiçbirisi kaçamazdı. Fakat daha kolay kaçabilmek için, daha kuvvetli ve hızlı atları olanlar silahlarını, kıyafetlerini ve yüklerini yollara fırlatıp, böylece gecenin korumasıyla mahvolmaktan kurtulabildiler. Ancak geri kalanların durumu daha da kötüye gitti, çünkü ya öldürüldüler ya da esir alındılar. Haçlılar savaşın başında dört ya da beş atlı, ama bilmediğimiz belli sayıda piyade kaybettiler. Kaçan insanlar bataklığa geldiklerinde, henüz silahları olanlar zırhlarını ve demir dizliklerini çimenlere ya da suya attılar. Böylece daha kolay ilerleyebildiler ve aynı zamanda Haçlıların onların silahlarını kullanmalarını ya da birlikte zafer nişanesi olarak yanlarına almalarını engellemiş oldular. Ama her ikisini de engelleyemediler, çünkü o gece ve ertesi gün ayak izlerini takip edip, bütün bataklığı sopalarla ve çapalarla aradılar ve düşmanların burada sakladığı şeyleri buldular. Bazı güvenilir kişiler bize, bir gün içinde yüz zırhın, sayısız miğferlerin ve demirden bacak zırhlarının ve daha az ama aynı zamanda yararlı ve değerli silahların bulunduğunu söylediler.

Bu görkemli ve sonsuza dek unutulmaz zafer, Tanrı tarafından, IV. Balduin'in krallığının üçüncü yılında, 25 Kasım'da, kutsal şehitler Peter ve Alexandrien ve Bakire Katharina gününde bahşedilmişti¹¹⁴. Kral şimdi Askalan'a döndü, kaçanları çeşitli yollardan izleyen adamlarının geri dönüşünü bekledi ve bunlar dört gün içinde toplandılar. Onlar, ağır ganimetlerle, deve sürüleri, atlar ve çadırlarla birlikte geldiler. Peygamber'in sözleriyle: "Ganimet paylaştıkları zaman nasıl mesrur olurlarsa, senin önünde öyle seviniyorlar"¹¹⁵.

XXIV. Başka bir şey, en açık şekilde, ilahi yardıma sevinmemiz gerektiğini gösterdi, çünkü ertesi günden başlayarak on gün boyunca sürekli çok güçlü bir şekilde yağmur yağdı ve öyle bir soğuk geldi ki, âdeta tabiatın bile düşmanlara karşı komplo kurduğuna inanılıyordu. Bunlar, bütün atlarını yitirmişler kendi topraklarımızda oldukları üç gün boyunca ne yemişler ne içmişler ne de dinlenmişlerdi ve yukarıda belirtildiği gibi, her türlü kıyafet ve teçhizatı atmışlardı. Hiç yiyecekleri olmaması durumlarını daha da ağırlaştırdı, böylece soğuk, açlık ve yorgunluktan tamamen helâk oldular. Orada burada bazen az bazen çok bir kısmı bilmedikleri yerleri dolaştıktan sonra, ülkelerine giden yolları takip etmek yerine Haçlı köylerinin yakınlarına geldiklerinde, yolcular ya da onları arayanlar, onların üzerine intikam kustular. Çünkü onlar, en zayıfın ya da en güçsüzün alt edebilecekleri bir durumdaydılar. Bu arada, sadakatsiz Araplar, yukarıda bahsettiğimiz el-Ariş kentinde Türklerin yenilgisinin ve ağırlıklarını bırakarak kaçtıklarının haberi üzerine, onlara saldırdılar. Bu arada Haçlıların ellerinden kaçan bazı Türkleri acımasızca takip ettiler ve onlardan kaçan birini ganimet gibi gördüler, böylece burada peygamber sözü yerine geldi: "Çekirgeden artakalanı

114 Muhtemelen IV. Balduin'in dördüncü yılında 25 Kasım 1177. Bu konuda İbnü'l-Esir (XI, s. 355) şunları yazıyor: "Selahaddin'in kendi eliyle Dimâşk'taki kardeşi Şemsüddavle Turanşah'a yazdığı bir mektubu gördüm. Mektubunda bu olaydan bahsediyor ve şöyle diyordu: "Andolsun ki, defalarca ölümle burun buruna geldik; fakat Allah Taala bizi sadece olmasını istediği bir iş için kurtardı," diyordu.

115 İşaya, 9/3.

böcekler yedi”¹¹⁶. Bu değersiz ırk, savaşın yapıldığı her yerde zaferin henüz belirsiz olduğu zamanlarda uzaktan bakarlar ve bir taraf galip geldiğinde, galiplere bağlanıp, mağlupları düşmanları olarak kovalarlar ve onları avlayarak zenginleşirler. Böylece birçok gün boyunca ormanlardan, dağlardan ve hatta çölden çıkarılıp esir edildiler. Orada burada her biri kendiliğinden Haçlıların ellerine koştular, çünkü onlar açlıktan ve soğuktan acı çekmek yerine hapse atılmayı tercih ediyorlardı. Ganimeti savaş hukukuna göre dağıttıktan sonra kral, Tanrı’nın lütfuna şükretmek için Kudüs’e hareket etti. Ancak bu kadar muhteşem bir güç ve çok süvariye güvenerek buraya gelmiş bulunan Selahaddin, Rabb’in eliyle karşılaşp, şimdi yüz kişi bile olmayan atıyla ülkesine döndü ve kendisinin bir deveye binmek zorunda kaldığı söylenir. Burada, bu ilahi armağanın bütün ihtişamını daha ciddi olarak ele alacağız ve kutsal avutucunun bize bahşettiği lütfun tüm görkemiyle nasıl tecelli ettiğini düşüneceğiz. Eğer Tanrı’nın lütfuyla Flandern kontu, Antakya prensi, Trablus kontu ve diğer şövalyeler bu zafere katılmayarak akılsız insanların yolunu takip etmiş oldular, ağızlarıyla söylemeseler bile kalplerinden geçmiştir: “Bizim gücümüz yüksektir ve Rabb tüm bunları böyle yapmadı”¹¹⁷. Ama şimdi, yazdığı söze göre, “İzzetimi bir başkasına vermeyeceğim”¹¹⁸, Rabb bu zaferin yüceliğini kendisi için ayırdı, çünkü o, çok az kişiyle merhametli bir biçimde, Gideon’un mucizesini yeniledi. Şu sözler buna tanıklık eder: “Nasıl bir adam bin kişiyi kovalar ve iki kişi on bin kişiyi kaçırdı”¹¹⁹. Bu nedenle bu zafer, tüm iyi ve mükemmel armağanın geldiği yere atfedilmelidir, çünkü bu mevcut örnekte bu şartlar altında hiç kimse zaferi kendine mal edemezdi. Bu Tanrı’nın bir lütfuydu ve kendi eserimiz değildi: “Sağ elini uzattın, Yer tuttu onları”¹²⁰. “Sana karşı ayaklananları, azametinin çokluğunda yıkarsın”¹²¹.

116 Yoel, 1/4.

117 5. Musa, 32/27.

118 İşaya, 42/8.

119 Tesniye, 32/30.

120 Çıkış, 15/12.

121 Çıkış, 15/7.

25. FASIL

Müstahkem Harim Kalesi Kuşatmasının Kaldırılması

XXV. Bizde bunlar olurken, kont ve onunla birlikte kalanlar, hâlâ yukarıda sözü edilen yeri kuşatıyorlardı, ama tamamen etkisiz kaldılar. Çünkü onlar, askeri disiplin ve kuşatma sorumluluklarını yerine getirmekten ziyade, pervasızca zar oyunlarına ve diğer zararlı eğlencelere dalmışlardı. Zamanlarını banyo yapmak, eğlence, içki ve diğer zevklerle harcadıkları Antakya'ya sürekli geziler yaptılar. Böylece kuşatmayı son derece ihmalkârlıkla yürüttüler. Burada en tahammüllü insanlar bile uyuşuk ve ihmalkâr oldular, tamamen tükendiler ve hiçbir yararlı iş ortaya koyamadılar. Kont her gün geri dönme tehdidi savurduğu ve burada isteksizce durduğu için, sadece kuşatanların hevesi kaçmamış, kuşatılmışların cesareti ve yakın gelecekte kuşatmadan kurtulabilme umutları artmıştı. Çünkü kendilerine emanet edilen yeri nefret ettikleri insanlara teslim etmektense, ihanetin ebedi utancını yaşamamak için bütün zorluklara katlanmayı tercih ediyorlardı. Söz konusu müstahkem kale yapay olarak yükseltilmiş ve sadece bir tarafına yaklaşılabilen bir tepeye inşa edilmiştir. Diğer taraftaki yüksekliğe tırmanmak imkânsız olsa da mancınık ile yıkılması mümkündür. Mesele şuydu ki, kuşatanlar ciddi olsaydı, birçok saldırı ve teşebbüsün sonucunda buranın alınması gerekirdi, ama söylediğimiz gibi Tanrı'nın yardımını dilemek tamamen ihmal edilmişti. Günâhkâr Haçlılar güçlerini ve akıllarını öylesine kaybettiler ki, kuşatılmışlar çoktan umutsuzluğa kapıldığında, ülkelerine dönmeyi düşündüler. Buna yeterince şaşıramayız, çünkü bu kadar büyük prenslerin Rabb tarafından böylesine karanlıkla savrulması ve körleşmiş olması anlaşılır gibi değildir. Çünkü hiç kimse onları zorlamadan, neredeyse zapt edilen yeri tamamen kiskançlıktan ve ihmalkârlıktan düşmanlara terk ettiler. Prens, Flandern kontunun geri dönmeye kararlı olduğunu görünce, kuşatılmışlardan miktarını bilmediğimiz bir meblağın ödenmesi karşılığında kuşatmayı kaldırmaya izin verdi. Fakat Flandern kontu Kudüs'e döndü ve sonra Paskalya bayramını orada geçirdikten sonra, bir kez daha Bizans imparatorunu ziyaret etmek üzere memleketine dönmeye hazırlandı.

Böylece yolculuk için hazırlanan kadirga ve yük gemileri hazırlattı ve hiç kimsede kutsanmış bir hatıra bırakmadan Suriye’de Lazkiye’ye doğru yola çıktı. Aynı tarihlerde, aralarındaki hizipleşme yirmi yıl sürdükten sonra, Roma İmparatoru Friedrich, Venedik’te Papa Alexander ile uzlaştı. Aynı tarihlerde, kutsal kent Kudüs’ün eskiyerek çöken surları için hem prenslerden hem de dini erkândan, Tanrı’nın yardımıyla iş bitirilene kadar yıllık belirli bir miktar para toplandı. Yazıldığı gibi: “Kereminle Sion’a iyilik et, Yerusâlim’in surlarını yap.”¹²².

26. FASIL

Roma’da Genel Bir Ruhanî Meclisin Toplanması - Kralın Ürdün Üzerinde Bir Kale İnşa Ettirmesi

XXVI. IV. Balduin’in krallığının beşinci yılında 1178’de, geçen yıl bütün Latin dünyasında duyurulan genel dini meclise çağrılan Doğu’nun din adamları, yani Sûr Başpiskoposu Wilhelm (ben), Şeyzer Başpiskoposu Heraklius, Bethlehem Piskoposu Albert, Sebasta Piskoposu Radulf, Akka Piskoposu Joscius, Trablus Piskoposu Romanus, Kutsal Kabir Kilisesi Yöneticisi Petrus ve Sion Dağı Kilisesi Başrahibi Rainald Roma’ya gittik. Zikredilen Joscius, aynı zamanda Burgund Dükü Heinrich’i krallığımıza davet edecek olan bir elçilik heyetini yanında bulunduruyordu. Hepimiz oybirliğiyle, daha önce markiz olan kralın kız kardeşini aynı şartlar altında bu düke vermeyi kararlaştırmıştık. Dük, söz konusu piskoposun kendisine yaptığı öneriyi sevinçle kabul etti ve söylendiğine göre, bize gelmek istediğine dair kendi eliyle yemin etti. Şimdi ise, bilmediğimiz sebeplerden dolayı, verdiği söz ve yeminlerin aksine krallığa gitmeyi reddetti. Sinoda giderken aynı ay içinde kral, Ürdün kıyısında krallığın tüm güçlerinin yardımıyla, genellikle Jakobsfurt olarak adlandırılan yerde müstahkem bir hisar inşa ettirmeye başladı. Eski kaynaklara göre burası Yakup’un Mezopotamya’dan döndüğü zaman, kardeşine elçiler yolladığı, halkını ve sürülerini iki kısma ayırdığı ve şöyle dediği

¹²² Mezmurlar, 51/18.

yerdir: “Kuluna yaptığın bütün inayetlere ve bütün hakikatlere lâ-yık değilim, çünkü bu Erden’i değneğimle geçtim ve şimdi iki ordu oldum”¹²³. Yani burası Gau Kades Nephtalim’dir ve Nephtalim ile Dan arasındaki Banyas veya diğer adıyla Caesarea Philippi gibi Finike bölgesinde bulunur ve Sûr Başpiskoposluğu’na aittir. Banyas’a on mil uzaklıktadır. Burada, orta yükseklikte bir tepe vardı. Altı ay içinde oldukça derin temel üzerinde, dörtgen, hayranlık uyandıracak kadar kalın ve eşit yükseklikte bir duvar inşa ettiler. Ancak bu inşaatla uğraşırken, bütün yolları işgal eden Dimaşklı eşkıyaların yüzünden, orduya, eve gitmek ya da yolculuk yapabilmek tehlikeli oldu. Bu soyguncular Akka dağlarında bulunan Bakades ya da yaygın olarak Bukael denilen bir yerden idiler. Burası Sabulon bölgesinde ve son derece uygun bir yerdir. Dağın yüksek yerinde bulunmasına rağmen bol suya sahiptir ve birçok meyve ağaçlarıyla kaplıdır. Bu yerin sakinleri kibirli ve cesur insanlardır ve sayılarına dayanarak, komşu topraklardan ve köylerden haraç toplarlar. Ayrıca kaçakların ve eşkıyaların soygunlarında pay alarak onlara güvenli bir sığınak sağladılar. Bu yüzden, dayanılmaz kibirlerinden dolayı Haçlılar kadar Müslümanlar da onlardan nefret ediyorlardı. Bu yüzden onları tamamen ortadan kaldırmak için uğraşıyorlardı, ama bu gerçekleşemedi. Bu da onları her geçen gün daha arsız hale getirdi. Kral artık onların soyup yağmalamalarına göz yumamayacağı için, beklenmedik bir şekilde söz konusu yere saldırdı ve yakalananları öldürttü. Ancak kralın geleceğini daha önceden duydukları için, büyük bir kısmı kaçıp, eşleri ve çocuklarıyla birlikte kendilerini Dimaşk’a attılar. Buradan, eski alışkanlıklarına göre, daha önce olduğu kadar sık olmamakla birlikte, eyâletlerimize girişimlerde bulunmaya devam ettiler. Ama şimdi yoldaşlarıyla birleşmişlerdi ve dedğimiz gibi, topraklarımıza onlarla birlikte girdiler. Haçlılar bunu duyduğunda, yolların bu insanlar tarafından güvensiz hale getirilmesini önlemek için her türlü çabayı sarf ederek ve uygun yerlere yerleştilediler. Ama bir gece eşkıyalar yaptıkları ganimetle geldikleri yere yani

123 Tekvin, 32/10.

Sabulon Dağı'na çekilirken, Haçlıların pususuna düştüler ve şimdi kötü yollarının meyvelerini topladılar. Çünkü dokuz tanesi yakalandı, yetmişten fazlası da öldürüldü. Bu olay 21 Mart'ta (1179) gerçekleşti. Papa Aleksandr'ın yirminci yılında 5 Mart'ta Roma'da Lateran da denilen Konstantin Bazilika'sında, üç yüz piskoposun katıldığı 12. konsil toplandı. Bu konsilin kararlarını, piskoposların adlarını ve sayılarını bilmek isteyen biri varsa, bu konsilde bulunan kutsal babaların isteği üzerine titizlikle çalışmış olduğumuz yazıları okuyabilir. Bu yazılar altı yıldır başpiskoposu bulunduğum kutsal Sûr Kilisesi'nin arşivlerinde, bu kiliseye bağışladığımız diğer kitapların arasındadır.

27. FASIL

Kralın Banyas Ormanlarında Mağlup Edilmesi

XXVII. Artık müstahkem yer inşa edilip bütün bölümleri tamamlandıktan sonra krala, Banyas kentine yakın ormanda düşmanlara ait büyük ve küçükbaş hayvan sürülerinin bulunduğu, bunların başlarında silahlı adamlar olmadan otlaklarda dolaştıkları ve bunlara baskın yapılabileceği bildirildi. Böylece Haçlılar bunları kolayca yenebildiklerini düşündüler, çünkü çok zayıflardı ve herhangi bir savunma araçları bulunmuyordu. Bu yüzden gecenin içinde gizli ve beklenmedik bir şekilde saldırmak üzere sessizce oraya hareket ettiler ve bütün gece yol aldılar. Sabah olduğunda, belirlenen yere vardılar. Bazıları düşmanlara saldırmak için oraya buraya dağılıp, diğerlerini yavaş yavaş geride bıraktılar. Böylece ilk sıradakiler çok ilerlediler. Kralın yanında bulunan birlik dikkatsizce bazı düşmanların arkasına sığındığı kayaların önüne geldi. Bunlar Haçlıların gelişini duyduklarında, saldırıyı önlemek ve hayatlarını kurtarmak üzere gizlenmeye karar vermişlerdi. Haçlıların dikkatsizce saldırdıklarını görünce, isteksizce giriştikleri savaş herhangi bir ümit vaat etmese de şartlar onları cesaretli ve güçlü hale getirdi. Evvelce gizlenebilseler sevinecek durumdayken, şimdi hızla öne fırlayıp, dağılan Haçlılara

şiddetle saldırdılar ve onların uzakta bulunan atlarını oklarla öldürdüler. Konnetabl, düşmanların beklenmedik bir şekilde yükseldiğini görünce, büyük bir şaşkınlıkla onların aralarına daldı. Fakat erkekçe savaşırken, daha büyük tehlikeye düşmemesi için kralı sadakatle savunup, korurken çok sayıda ölümcül kılıç darbeleri alıp yaralandı ve bu kritik durumdan at üstündeki adamları tarafından kurtarıldı. Bu çarpışmada unutulmaz ve dindar Nasıralı Abraham, iyi bir isim bırakan zengin ve asil tavırlarıyla yakışıklı, Turolte'den Gottschalk ve birkaç başka alt tabakadan adamlar öldü. Kral adamlarının yardımıyla tehlikeden kurtulunca, geldiği ordugâha geri döndü. Başka başka taraflara dağılmış bulunan adamlarını yeniden topladı. Kraliyet Konnetablı Humfried ise yaralarının verdiği ve gittikçe şiddetlenen ağrıları dolayısıyla bizzat kendisinin yaptığı yeni hisara getirildi. Bu olay 10 Nisan'da gerçekleşti. Burada yaklaşık on gün boyunca büyük bir acı içinde yaşadktan sonra ve son iradesini bilgelikle anıların arasına teslim ettikten sonra 22 Nisan'da öldü. Onun ölümü üzerine ata yurdu sonsuza dek yas tuttu, meşhur ve soylu Toron Kalesi'nde Tanrı'nın kutsal annesinin ve lekesiz Bakire Meryem'in kilisesine saygı ve törenle gömüldü. Ölümünden hemen sonraki ay içinde, 27 Mayıs'ta Selahaddin yeni inşa edilmiş olan müstahkem hisarı kuşatmaya başladı. Buradan bulunanları sık sık hücumlarla ve ok yağmuruyla şiddetle taciz etti. Bu sıralarda adının Marumlu Rayner olduğu söylenen kalede bulunanlardan biri, bir ok atışıyla düşmanlardan zengin ve seçkin birini öldürdü. Bunun ölümü üzerine, öyle üzüldüler ki bilinmeyen nedenle kuşatma kaldırıldı.

28-29. FASIL

Selahaddin'in Sayda Bölgesini Tahrip Etmesi, Kralın Ona Karşı Gitmesi ve Mağlup Olması

XXVIII. Selahaddin, Sayda bölgesine iki veya daha fazla kez akın yapıp, serbestçe ve engellenmeden tahrip edip, katlettikten sonra, yeniden oraya girmek istedi ve Banyas ile Dan Nehri arasındaki

ORTADOĞU'DA DEĞİŞEN HÂKİMİYET: HAÇLILAR VE TÜRKLER KARŞI KARŞIYA...

Haçlıların 1143-1163 yılları arasında Türklerle, özellikle Musul Atabegi İmâdeddin Zengî, oğlu Nureddin Mahmûd Zengî, Türkiye Selçuklu Sultanı Mesûd ve II. Kılıçarslan ile olan ilişkileri nasıldı? Kudûs Kralı III. Balduin ile Nureddin Mahmûd Zengî'nin hükümdârlık dönemlerindeki en önemli olaylar nelerdi? Haçlıların Müslümanlarla olan siyasi ilişkileri nasıl gelişti? Haçlıların Ortadoğu'da adım adım çökmesine sebep olan gelişmeler neydi?

Kudûs Kralı Amalrich'in 1167'den 1174'teki ölümüne kadar sâdık bir hizmetkârı olan Willermus Tyrensis, 1168 yılı dolaylarında Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ile başarılı bir görüşme gerçekleştirmiş, 1170 yılında Kral Amalrich onu oğlu Balduin'in eğitmenliğine atamış, 1174-1185 tarihleri arasında hem kraliyet diplomasisinde hem de kilise çevrelerinde etkin bir rol oynamıştır. Bu faaliyet dönemleri, Ortadoğu'daki en kritik zamanlara tanık olmasına imkân sağlamıştır.

Elinizdeki kronik, bu süreçte oldukça önemli meseleleri aktarmasıyla birinci derece kaynak niteliğindedir. Bu nedenle eserin 1143- 1184 tarihleri arası hususi bir ehemmiyet arz etmektedir. Bu tarihler arasında II. Haçlı Seferi'nin düzenlenmesi ve Selahaddin'in yükselişi ile birlikte Eyyûbî Devleti'nin kuruluşu çok önemli tarihi gelişmelerdir. Willermus'un son bölümde yazdıklarından Haçlıların, Ortadoğu'da gittikçe çökmekte olduklarını fark ettiği anlaşıyor. Çünkü bu dönemdeki Kudûs Kralı IV. Balduin, krallığı idare edemeyecek kadar hastalıklı ve zayıftı. Willermus, Ortadoğu'daki Haçlı topraklarının onlardan geri alınacağını âdeta önceden sezmişti.

Haçlılar Türkler Karşısında, Ortadoğu topraklarında hâkimiyetin el değiştirdiği en kritik döneme ışık tutan bir kılavuz...

Kronik

kronikkitap.com

₺ 30,00
KDV'den muaf

kronikkitap

ISBN 978-605-7635-21-1

9 786057 635211